

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
SPOR EĞİTİMİ PROGRAMI**

**SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL
DAVRANIŞLARI ETKİLEYEN KİŞİLİK, MOTİVASYON
VE AHLAKTAN UZAKLAŞMA FAKTÖRLERİNİN
YAPISAL EŞİTLİK MODELİ İLE İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

YASİN ALTIN

**ANKARA
OCAK, 2024**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
SPOR EĞİTİMİ PROGRAMI**

**SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL
DAVRANIŞLARI ETKİLEYEN KİŞİLİK, MOTİVASYON
VE AHLAKTAN UZAKLAŞMA FAKTÖRLERİNİN
YAPISAL EŞİTLİK MODELİ İLE İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

YASİN ALTIN

PROF. DR. SEMİYHA TUNCEL

**ANKARA
OCAK, 2024**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yasin Altın adlı öğrencinin hazırladığı “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Faktörlerinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi” başlıklı bu çalışma Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı / Spor Eğitimi Doktora Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Jüri Üyeleri	İmza
Başkan	Prof. Dr. Semiyha TUNCEL	
Üye	Doç. Dr. Hidayet Suha YÜKSEL	
Üye	Doç. Dr. İlyas GÖRGÜT	
Üye	Doç. Dr. Nevin GÜNDÜZ	
Üye	Doç. Dr. Irmak HÜRMERİÇ ALTUNSÖZ	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından 18/01/2024 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise .../02/2024 tarihinde kabul edilmiştir.

.....

Prof. Dr. Mehmet İkbâl YETİŞİR
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Yasin ALTIN

ÖZET

SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLARI ETKİLEYEN KİŞİLİK, MOTİVASYON VE AHLAKTAN UZAKLAŞMA FAKTÖRLERİNİN YAPISAL EŞİTLİK MODELİ İLE İNCELENMESİ

ALTIN, Yasin

Doktora Tezi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Semiyha TUNCEL

Ocak, 2024, xvii + 184 Sayfa

Bu araştırma, üniversite öğrencisi takım sporu sporcularının ($N = 1082$, $Ort_{yaş} = 20.62 \pm 2.05$) beş faktör kişilik özelliklerinin ve görev-ego yönelimlerinin prososyal ve antisosyal davranışlarını doğrudan ve ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla dolaylı olarak etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Katılımcılar, beş-faktör kişilik özellikleri, görev-ego yönelimleri, ahlaktan uzaklaşma ve prososyal-antisosyal davranış değişkenleriyle ilgili ölçekleri doldurmuşlardır. Veriler, R (4.3.1) programında yapısal eşitlik modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Bu model ile doğrudan, dolaylı ve aracılık etkileri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, kişiliğin dışadönüklük, uyumluluk ve özdenetimlilik boyutlarının ve sporda görev-ego yönelimlerinin davranış türlerine etkileri anlamlı bulunmuştur. Ahlaktan uzaklaşma, bu değişkenlerin etkilerine aracılık etmekle birlikte, bunlardan bağımsız olarak prososyal ve antisosyal davranışları etkilemiştir. Ahlaktan uzaklaşmanın %29'u, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışın %30'u, rakibe yönelik prososyal davranışın %6'sı, Takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışın %24'ü ve rakibe yönelik antisosyal davranışın %66'sı etkisi ele alınan değişkenlerle açıklanmıştır. Sonuç olarak, kişilik özelliklerinin sporda ahlaki davranışlara dolaylı etkileri söz konusu olsa da bu etkilere ilişkin kanıt eksikliği bulunmaktadır. Spora içsel değerlerle motive olmak ahlaktan uzaklaşmayı azaltmakta ve sporcular daha fazla olumlu davranış sergilerken daha az olumsuz davranış sergilemektedir. Spora dışsal standartlara dayalı motive olmak ahlaktan uzaklaşmayı artırmakta ve sporcular daha fazla olumsuz davranış sergilerken daha az olumlu davranış sergilemektedir. Sporcuların ahlaktan uzaklaşmaları onların daha sık olumsuz davranış sergilemesine neden olmakta,

fakat olumlu davranışlarını azaltsa da bu etkisi zayıf kalmaktadır. Sporcuların ahlaktan uzaklaşmalarını azaltacak stratejilerin geliştirilmesi ve antrenörlerin veya öğretmenlerin bu stratejilerle sporcularına yaklaşımlarının teşvik edilmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ahlak, Davranış, Hedef yönelimi, Kişilik özellikleri, Takım sporu

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF PERSONALITY, MOTIVATION AND MORAL DISENGAGEMENT FACTORS AFFECTING PROSOCIAL AND ANTISOCIAL BEHAVIORS IN SPORTS WITH A STRUCTURAL EQUATION MODELING

ALTIN, Yasin

Dissertation, Department of Physical Education and Sport

Supervisor: Prof. Semiyha TUNCEL, Ph.D

January, 2024, xvii + 184 Pages

This study investigated whether five-factor personality traits and task-ego orientations were associated with prosocial and antisocial behavior in university students team-sport athletes ($N = 1082$, $M_{age} = 20.62 \pm 2.05$) directly and indirectly by moral disengagement. Participants completed questionnaires assessing personality traits (five-factor personality), motivation (task-ego orientation), moral disengagement, prosocial and antisocial behaviors. The data were analysed using structural equation modeling in R (4.3.1.). Direct, indirect and mediator effects were determined with the model. According to the results, the effects of extraversion, agreeableness and conscientiousness dimensions of personality and task-ego orientation in sport on behavior types were found significant. Although moral disengagement mediated the effects of these variables, it affected prosocial and antisocial behaviors independently of them. In these relations, the direction and power of the effects vary depending on the type of behavior. 29% of moral disengagement, 30% of prosocial teammate behavior, 6% of prosocial opponent behavior, 24% of antisocial teammate behavior, and 66% of antisocial opponent behavior were explained by the variables considered. In conclusion, although there are indirect effects of personality traits on moral behavior in sport, there is a lack of evidence regarding these effects. Being motivated by intrinsic values reduces moral distancing and athletes exhibit more positive behaviors and less negative behaviors. Being motivated by extrinsic standards increases moral disengagement and athletes exhibit more negative behaviors and less positive behaviors. The moral disengagement of athletes causes them to exhibit negative behaviors more often, but this effect is weak even though it reduces their positive

behaviors. It is recommended that strategies be developed to reduce athletes' moral disengagement and that coaches or teachers be encouraged to approach their athletes with these strategies.

Keywords: Moral, Behavior, Goal orientation, Personality traits, Team sports

ÖNSÖZ

Bizlere düşünmek, sorgulamak ve araştırmak için akıl nimetini bahşeden ve ilk emri "Oku!" olan Yüce Allah'a (cc) hamd olsun. Akıl nimetini kullanırken "İlim, Çin'de bile olsa gidip onu alınız." sözü ile bizlere rehberlik ve önderlik eden Hz. Muhammed'e (sav) salât ve selam olsun.

Doktora eğitim sürecimde destekleriyle beni sürekli öğrenmeye teşvik eden, yolumu açan ve akademik anlamda etkili kazanımlar elde etmemi sağlayan, doktora tez sürecimde fikirlerimi önemseyen ve katkılarıyla süreci tamamlamamı sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Semiyha Tuncel'e teşekkür ederim. Bir bilim insanı nasıl olmalı? sorusunu cevaplarken sahip olduğu özellikleri sıralayacağım, kendimi geliştirmemde büyük katkıları olan hocam Doç. Dr. Ergül Demir'e teşekkür ederim. Doktora eğitimine birlikte başladığım ve eğitimin her aşamasını birlikte tamamladığım yol arkadaşım Öğr. Gör. Damla Güler'e süreçteki katkıları için teşekkür ederim.

Bu süreci benden önce tamamlayan ve elde ettiği deneyimler ile bana yol gösteren, hayat arkadaşım Sena Altın'a teşekkür ederim. Ayrıca, evliliğimizin en güzel zamanlarının önemli bir kısmını bu sürece ayırdığım için ve bir daha asla geri getiremeyeceğim için kendisinden özür dilerim. Bu süreçte hayatımıza dâhil olarak yuvamızı şenlendiren, gözümün nuru biricik oğlum Muhammed Bera'dan onu ihmal ettiğim zamanlar için özür dilerim.

Eğitim hayatım boyunca verdikleri maddi ve manevi destek ile yanımda olan, kendilerini sürekli olarak gururlandırmak istediğim anneciğime ve babacığım teşekkür ederim.

Aileme...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xv
KISALTMALAR/SİMGELER	xvii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç	4
Önem.....	5
Sayıtlar (Varsayımlar)	6
Sınırlılıklar	6
Tanımlar.....	6
BÖLÜM 2.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
Davranış	7
Sosyal Bilişsel Teoride Davranış	8
Sosyal Bilişsel Teori'de Ahlakî Düşünce ve Eylem.....	8
Prososyal ve Antisosyal Davranış.....	9
Prososyal Davranış.....	9
Antisosyal Davranış	10
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış.....	10
Kişilik.....	11
Kişilik Kavramı.....	11
Kişilikle İlgili Kavramlar.....	13
Kişilik Gelişimi ve Değişiminde Yaş ve Cinsiyet	13
Kişilik Yaklaşımları	15
Psikodinamik Yaklaşım	15
Ayırıcı Özellik Yaklaşımı	16
Durumsal Yaklaşım.....	16
Etkileşimsel Yaklaşım.....	17
Fenomenolojik Yaklaşım	17
Bütünleştirici/Biyopsikososyal Yaklaşım	18
Durum, Özellik ve Boyut.....	18
Kişilik Özellikleri ve Modelleri	19

16 Faktör Kişilik Modeli	19
3 Faktör Kişilik Modeli	19
5 Faktör Kişilik Modeli	19
Kişiliğin Merkezi Bileşenleri	21
Kişiliğin Periferik Bileşenleri.....	22
Kişilik ve Ahlaki Eylem	22
Motivasyon	23
Öz-irade Kuramı	24
Amotivasyon	24
İçsel Motivasyon	25
Dışsal Motivasyon.....	25
Başarı Hedef Kuramı	26
Hedef Yönelimi	27
Ego Yönelimi	27
Görev Yönelimi	27
Ahlak.....	28
Ahlaki Gelişim ve Davranış Yaklaşımları	29
Ahlaki Eylemin Bileşenleri.....	30
Yargı.....	30
Niyet.....	31
Davranış	31
Ahlaktan Uzaklaşma	32
Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizması.....	32
Meşrulaştırma.....	32
Etiketleme.....	32
Kıyaslama.....	33
Sorumluluğu Üstlenmeme	33
Sorumluluğu Yayma.....	33
Çarpıtma	33
İnsandışılaştırma.....	34
Suça Dayanak Oluşturma	34
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	34
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlarla İlgili Araştırmalar	35
BÖLÜM 3	41
YÖNTEM	41
Araştırma Modeli	41
Araştırma Grubu	42
Verilerin Toplanması	45
Veri Toplama Araçları	45
Demografik ve Spor Bilgi Formu	46
On Maddeli Kişilik Ölçeği	46
Sporda Görev ve Ego Yönelim Ölçeği.....	48
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği - Kısa Formu	49
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği.....	50

Verilerin Çözümlemesi	51
Varsayımların İncelenmesi	52
Uç Değerlerin Tespit Edilmesi.....	52
Tek Değişkenli Uç Değerler.....	52
Çok Değişkenli Uç Değerler	59
Normalliğin Değerlendirilmesi	60
Tek Değişkenli Normalliğe İlişkin Grafiksel ve Betimsel Değerlendirmeler..	62
Çok Değişkenli Normalliğe İlişkin Betimsel ve Grafiksel Değerlendirmeler .	73
Yapısal Eşitlik Modellerinin Raporlanması ve Yorumlanması.....	77
Model Önerisi	78
Modelin Tanımlanması	78
Ek Varsayımların Kontrolü.....	79
Parametre Kestirim Yönteminin Belirlenmesi.....	80
Model Uyumunun Değerlendirilmesi	80
Ölçüm Modelinin Yorumlanması	80
Alternatif Model	81
BÖLÜM 4.....	83
BULGULAR VE YORUMLAR	83
Betimsel İstatistiklere Dayalı Bulgular ve Yorumlar	83
Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Bulgular ve Yorumlar	85
Model-Veri Uyum.....	86
Ölçüm Modeli	87
Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	89
Sporda Ahlakattan Uzaklaşma Üzerindeki Etkiler	89
Takım Arkadaşına Yönelik Prososyal Davranışlar Üzerindeki Etkiler	90
Aracı Etkiler	91
Doğrudan Etkiler	92
Dolaylı Etkiler	92
Toplam Etkiler	93
Rakibe Yönelik Prososyal Davranışlar Üzerindeki Etkiler	94
Aracı Etkiler	95
Doğrudan Etkiler	95
Dolaylı Etkiler	96
Toplam Etkiler	97
Takım Arkadaşına Yönelik Antisosyal Davranışlar Üzerindeki Etkiler	97
Aracı Etkiler	98
Doğrudan Etkiler	99
Dolaylı Etkiler	99
Toplam Etkiler	100
Rakibe Yönelik Antisosyal Davranışlar Üzerindeki Etkiler	100
Aracı Etkiler	101
Doğrudan Etkiler	102
Dolaylı Etkiler	102
Toplam Etkiler	103

Modelde Bağımlı Değişkenlerin Açıklanmasına İlişkin R^2 İstatistikleri.....	104
Test Edilen Modele İlişkin Yol Diyagramı.....	105
BÖLÜM 5.....	107
TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER	107
Tezin Amacı ve Araştırmaya Genel Bakış	107
Tartışma	108
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Üzerindeki Etkilere İlişkin Tartışma	108
Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Etkilerine İlişkin Tartışma	108
Sporda Görev ve Ego Yönelimlerinin Etkilerine İlişkin Tartışma.....	110
Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Üzerindeki Etkilere İlişkin Tartışma.....	114
Sporda Ahlaktan Uzaklaşmanın Etkilerine İlişkin Tartışma.....	114
Sporda Ahlaktan Uzaklaşmanın Aracılık Etkilerine İlişkin Tartışma.....	116
Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Etkilerine İlişkin Tartışma	117
Sporda Görev ve Ego Yönelimlerinin Etkilerine İlişkin Tartışma.....	122
Sonuçlar	132
Öneriler	136
Araştırmacılar İçin Öneriler.....	136
Antrenörler ve Öğretmenler İçin Öneriler	137
KAYNAKLAR	141
EKLER	165
EK 1. İzin Yazıları	166
EK 2. Etik Kurul Onayı	178
EK 3. Veri Toplama Araçları.....	179
BENZERLİK BİLDİRİMİ	182
ÖZGEÇMİŞ.....	183

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1	Prososyal Davranışın Tanımlanması ve Sınıflandırılması 9
Tablo 2	Beş Temel Kişilik Boyutu ve Özellikleri 20
Tablo 3	Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları 43
Tablo 4	Katılımcıların Spora Katılım Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları 44
Tablo 5	On Maddeli Kişilik Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Katsayılar 48
Tablo 6	Sporda Görev ve Ego Yönelim Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Katsayılar 49
Tablo 7	Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği - Kısa Formunun Güvenirliğine İlişkin Katsayılar 50
Tablo 8	Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Katsayılar 51
Tablo 9	Mahalanobis Uzaklıklarına İlişkin Betimsel İstatistikler 60
Tablo 10	Model Testi ve Uyum İndekslerine İlişkin Referans Aralıklar 80
Tablo 11	Ölçeklerden Alınan Ortalama Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler 83
Tablo 12	Ölçüm Modelinin Yakınsak ve Iraksak Geçerliğine İlişkin İstatistikler 85
Tablo 13	Ölçüm Modeline Göre Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları 86
Tablo 14	Ölçüm Modeline İlişkin Yol Katsayıları 87
Tablo 15	Sporda Ahlaktan Uzaklaşmanın Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları 89
Tablo 16	Takım Arkadaşına Yönelik Prososyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları 90
Tablo 17	Rakibe Yönelik Prososyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları 94
Tablo 18	Takım Arkadaşına Yönelik Antisosyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları 97
Tablo 19	Rakibe Yönelik Antisosyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları 101

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. Davranışın Formülü	7
Şekil 2. Sosyal-Bilişsel Teoride Davranış Modeli	8
Şekil 3. Kişilik Yapısının Şematik Görünümü	12
Şekil 4. Durum, Özellik ve Boyut Kümesi	18
Şekil 5. Beş Faktör Kişiliğe Göre Kişilik Sisteminin İşleyişi.....	22
Şekil 6. Öz-irade Sürekliliği	24
Şekil 7. Araştırmada Ele Alınan Değişkenler Arası İlişkilere Yönelik Model.....	41
Şekil 8. Prososyal Davranış Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri	53
Şekil 9. Antisosyal Davranış Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri.....	54
Şekil 10. Sporda Görev ve Ego Yönelimi Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri.....	55
Şekil 11. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri	56
Şekil 12. Dışadönüklük ve Uyumluluk Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri.....	56
Şekil 13. Özdenetimlilik ve Duygusal Dengelilik Puanlarına ilişkin Kutu-Çizgi Grafikleri.....	57
Şekil 14. Deneyime Açıklık Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri.....	58
Şekil 15. Çok Değişkenli Uç Değerlere İlişkin Q-Q Grafiği	59
Şekil 16. Normal Dağılım Eğrisi	61
Şekil 17. Takım Prososyal Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği.....	62
Şekil 18. Rakip Prososyal Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	63
Şekil 19. Takım Antisosyal Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	64
Şekil 20. Rakip Antisosyal Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	65
Şekil 21. Sporda Görev Yönelimi Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	66
Şekil 22. Sporda Ego Yönelimi Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği.....	67
Şekil 23. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	68
Şekil 24. Dışadönüklük Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	69
Şekil 25. Uyumluluk Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	70
Şekil 26. Özdenetimlilik Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği.....	71
Şekil 27. Duygusal Dengelilik Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	72

Şekil 28. Deneyime Açıklık Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği	73
Şekil 29. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeğine İlişkin Çok Değişkenli Q-Q Grafikleri	74
Şekil 30. Sporda Görev ve Ego Yönelimleri Ölçeğine İlişkin Çok Değişkenli Q-Q Grafikleri.....	75
Şekil 31. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeğine İlişkin Çok Değişkenli Q-Q Grafiği.....	76
Şekil 32. On Maddeli Kişilik Ölçeğine İlişkin Çok Değişkenli Q-Q Grafikleri.....	77
Şekil 33. Modele İlişkin R^2 istatistikleri	104
Şekil 34. Modele İlişkin Standardize Edilmiş Yol Katsayıları	105

KISALTMALAR/SİMGELER

%95 GA	%95 Güven Aralığı
AL	Alt Limit
ÜL	Üst Limit
S.H.	Standart hata
Hoyt	Hoyt'un varyans analizi
Min	Minimum değer
Max	Maximum değer
Q1-3	Çeyreklikler
c_i	Toplam etkiler
c_i'	Doğrudan etkiler
b_i	Aracı değişkenin etkileri
a_i*b_i	Dolaylı etkiler
a_i	Aracı değişken üzerindeki etkiler
B	Standardize edilmemiş regresyon katsayısı
β	Standardize edilmiş regresyon katsayısı
ω	McDonalds'ın Omega katsayısı
α	Cronbach'ın Alpha katsayısı
$\bar{X}$	Aritmetik ortalama
s'	Standart sapma
σ	Varyans

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi tanımlanmış, amaçları belirtilmiş, önemi vurgulanarak gerekli kavramlar açıklanmıştır.

Problem

2000 yılı aşkın süredir insan hayatında var olan spor, ilk zamanlar hayatta kalma, avlanma, savaşa hazırlık ve vücudu zinde tutma gibi amaçlarla yapılırken; zaman seyrinde yaşam standartlarının yükselmesi ve hayatın kolaylaşmasıyla birlikte oyun ve eğlence amaçlı yapılmaya başlanmıştır. Yirminci yy.da modern spor organizasyonlarının düzenlenmesi, sporun geniş kitlelere yayılmasıyla ulusların gelişmişlik düzeyi, ekonomik ve siyasi gücün göstergesi haline gelmiştir (Tanrıverdi, 2012). Gelineen nihai noktada spor, oyun ve eğlence anlayışından uzaklaşmış ve sportif başarı elde etmek aşırı kıymetlenerek ne pahasına olursa olsun kazanma anlayışı ön plana çıkmıştır (Yıldıran, 2005). Bu anlayış ise spor ortamında temel ahlaki tutum ve olumlu davranışların önemini yitirmesine sebep olmuş ve sporda ahlaki olmayan davranışlar sıklıkla görülür hale gelmiştir.

Sporda ahlaki konular üzerine yapılan araştırmalar son 40 yılda araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Kavussanu'ya (2006) göre bu periyodun ilk 20 yılında çoğu araştırma ahlakın olumsuz yönlerine odaklanmıştır. Bu durum ahlakın olumlu yönleri açısından literatürde boşluk oluşturmuştur. Sage ve diğerleri (2006) olumlu ve olumsuz davranış türlerinin birbirinden bağımsız iki yapı olduğunu bu nedenle olumsuz davranışlarda bulunma sıklığı fazla olanların olumlu davranışlarda bulunma sıklığının az olduğunu varsaymak yerine her iki yapının ayrı değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bandura'nın (1999) sosyal bilişsel teorisi, davranışın ahlaki olarak etiketlenmesinde önemli bir bakış açısı sağlamıştır. Bu teoriye göre davranış etiketlenirken, başkaları üzerindeki olumlu veya olumsuz etkileri dikkate alınmaktadır. Bandura'nın, proaktif ve engelleyici olarak ifade ettiği ahlakın iki yönü, sporda prososyal ve antisosyal davranışlar olarak tanımlanmıştır (Kavussanu ve Boardley, 2009). Proaktif

ahlak çerçevesinde yere düşen rakibe yardım etmek, takım arkadaşını cesaretlendirmek gibi diğer insanlara yardım etme ve onların yararına olan gönüllü eylemler, sporda prososyal davranışları temsil etmektedir. Engelleyici ahlak çerçevesinde ise rakibe zarar verme, dezavantaj sağlama ve takım arkadaşlarıyla tartışma vb. gönüllü eylemler ise sporda antisosyal davranışlara karşılık gelmektedir (Kavussanu, 2008; Kavussanu ve Boardley, 2009; Sage vd., 2006). Sporda olumlu davranışları artıracak ve olumsuz davranışları azaltacak stratejiler önermek için ve sporu karakteri destekleyici bir araç olarak teşvik edebilmek için spor ahlakına yönelik anlayış geliştirilmelidir. Bu ise davranışın altında yatan nedenleri anlamayı ve ilişkili faktörleri incelemeyi gerekli hale getirmiştir.

Prososyal ve antisosyal davranışlar, spor bağlamında bireysel ve çevresel birçok faktörle ilişkilendirilmiştir. Literatürde motivasyonel iklim, antrenör-sporcu ilişkisi, antrenör davranışı, empati ve empatik beceri, hedef yönelimi, ahlaktan uzaklaşma mekanizması, ahlaki kimlik, ahlaki muhakeme, ahlaki atmosfer, sosyal kimlik ve kişilik özellikleri gibi değişkenlerle ilişkileri ve bazı araştırmalarda bu değişkenlerin antisosyal-prososyal davranışlar üzerinde açıkladığı varyansın araştırıldığı görülmüştür (örn. Arslan ve Sezen Balçıklanlı, 2019; Bolter ve Kipp, 2016; Bolter ve Weiss, 2013; Bortoli vd., 2012; Chen vd., 2016; Çutuk vd., 2021; Hodge ve Gucciardi, 2015; Hodge ve Lonsdale, 2011; Rutten vd., 2011; Sezen Balçıklanlı ve Yıldırım, 2018). Bununla birlikte, Kavussanu ve Al-yaaribi (2021) prososyal ve antisosyal davranış üzerinde yeni yapıların etkisini incelemek kadar daha önce tanımlanmış ilişkilerin doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemenin de önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple, spor bağlamında tanımlanan sosyal davranış üzerinde bu etkilerin kuramsal dayanak oluşturularak incelenmesi önemlidir.

Çevresel etkenler davranış üzerinde önemli rol oynasa da sporcunun bireysel özellikleri önemli bir etkidir (Rutten vd., 2007). İnsan davranışı söz konusu olduğunda, davranışa olan eğilimin en önemli belirleyicilerinden biri kişiliktir. Güney (2020) kişiliği, insanların kendilerine ve diğerlerine karşı temel yaklaşımlarını, davranış ve düşünme biçimlerini vb. organize olarak ifade eden bir yapı olarak tanımlamaktadır. Wilson ve Dishman (2015) duygu, düşünce ve davranıştaki yatkınlıkların bireyin kişilik özellikleriyle ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Yıldız ve diğerleri (2018) ise kişilik özelliklerinin sporcunun sergilediği prososyal ve antisosyal davranışlarla ilişkili olabileceğini ifade etmektedir. Literatüre bakıldığında prososyal ve antisosyal davranışlar ile narsist kişiliğin (Jones vd., 2017), üç faktör kişiliğin (Yıldız vd., 2018) ve beş faktör

kişiliğin (Çutuk vd., 2021) ilişkisini inceleyen araştırmalara rastlanmıştır, fakat sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Ayrıca bu araştırmaların farklı kişilik modelleri ile yürütülmüş olması prososyal-antisosyal davranış üzerinde kişiliğin etkisini belirsiz kılmaktadır. Bu sebeple sporda sosyal davranışla farklı kültürlerde geçerliliği ve güvenilirliği doğrulanmış ve çokça kabul görmüş kişilik modellerinin (Schmitt vd., 2007) ilişkilerini ele alan araştırmalara ihtiyaç vardır.

Davranışsal yatkınlığı tahmin etmede kişilik özelliklerini keşfetmek önemlidir, ancak bireyin davranışa hazır hale gelmesi güdülenme yani motivasyon ile mümkündür. Erpehlivan (2008) motivasyonun davranış hareketine geçiren ve yönlendiren bir istek veya arzu olduğunu ifade etmiştir. Değişik nedenlere bağlı olarak bir davranışta bulunmak veya bulunmamak, bir işi yapmak ya da yapmamak motivasyonun hangi yönde ve ne kadar kuvvetli olduğu ile ilgilidir. Sporda prososyal ve antisosyal davranışlarla ilgili olarak hem eğilimsel (hedef yönelimi) hem bağlamsal (motivasyonel iklim) anlamda motivasyonel yordayıcılar dikkate alınmıştır (Hodge ve Lonsdale, 2011; Kavussanu, 2006; Kavussanu vd., 2009). Spora yönelik motivasyonun rekabet, kazanma ve başarılı olma arzusu şeklinde olması ve harici birçok etken sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlar sergilemelerine neden olabilir (Görgülü vd., 2018). Bu nedenle bireyin yaptığı spora motive olma biçimi davranış tahmin etmede önemli bir belirleyicidir. Sporda sergilenen prososyal ve antisosyal davranışlara yönelik tahmin yürütmede, bu davranışları, sporcunun yaptığı spora motive olma biçimiyle ilişkilendirmek önemlidir.

Kişilik ve motivasyon biçimi prososyal ve antisosyal davranışın ortaya çıkmasında ve davranışa olan eğilimleri belirlemede kayda değer etkenlerdir. Fakat davranış meydana gelmeden önce birtakım zihinsel süreçlerden geçer. Özellikle antisosyal davranış olarak da nitelendirilen ahlaki olmayan davranışları sergilerken, insanlar vicdanlarını rahatlatmak ve suçluluk duygusunu bastırmak için olumsuz davranış bir dizi mekanizma kullanarak yeniden düzenler. Bandura'ya (1991) göre insanlar ahlak dışı davranışları sergilerken sekiz farklı ahlaktan uzaklaşma mekanizmasını kullanırlar. Bu mekanizma ile davranış bilişsel olarak yeniden yapılandırılır, kişi davranış üzerindeki eylem gücünü hafifletir, eylemin sonucunu önemsizleştirir ve olumsuz davranışa maruz kalan diğer insanlar önemsizleştirilir. Boardley ve Kavussanu (2007) ve Kavussanu ve Boardley (2009) sporcuların ahlaktan uzaklaşma davranışlarının ahlak dışı olarak nitelendirilen antisosyal davranışlarla pozitif, ahlaki olarak nitelendirilen prososyal davranışlarla negatif ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Stanger ve diğerleri (2013) de sporcuların anti-sosyal davranışları haklı

Çıkarmada ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarına başvurdıklarından söz etmektedir. Sporda olumlu ve olumsuz davranışları ortaya çıkaran bu ilişkiler çeşitli araştırmalarda ayrı ayrı ele alınmıştır. Kişilik, motivasyon ve ahlaktan uzaklaşma mekanizmasının sporda antisosyal ve prososyal davranışlarla doğrudan ya da dolaylı ilişkileri yapısal bir modelleme ile incelenmemiştir.

Amaç

Araştırmanın amacı, sporda prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde a) kişilik özelliklerinin, görev ve ego yönelimlerinin doğrudan ve dolaylı etkilerinin, b) ahlaktan uzaklaşmanın aracılık etkilerinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesidir. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Beş faktör kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik, deneyime açıklık) aracı değişken ahlaktan uzaklaşma üzerinde etkisi var mıdır?
2. Sporda görev ve ego yönelimlerinin aracı değişken ahlaktan uzaklaşma üzerinde etkisi var mıdır?
3. Ahlaktan uzaklaşmanın sporcuların takım arkadaşına yönelik prososyal davranışları üzerinde etkisi var mıdır?
4. Ahlaktan uzaklaşmanın sporcuların rakibine yönelik prososyal davranışları üzerinde etkisi var mıdır?
5. Ahlaktan uzaklaşmanın sporcuların takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışları üzerinde etkisi var mıdır?
6. Ahlaktan uzaklaşmanın sporcuların rakibine yönelik antisosyal davranışları üzerinde etkisi var mıdır?
7. Beş faktör kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik, deneyime açıklık) sporcuların takım arkadaşına yönelik prososyal davranışları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri var mıdır?
8. Görev ve ego yönelimlerinin sporcuların takım arkadaşına yönelik prososyal davranışları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri var mıdır?
9. Beş faktör kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik, deneyime açıklık) sporcuların rakibine yönelik prososyal davranışları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri var mıdır?

10. Görev ve ego yönelimlerinin sporcuların rakibine yönelik prososyal davranışları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri var mıdır?
11. Beş faktör kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik, deneyime açıklık) sporcuların takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri var mıdır?
12. Görev ve ego yönelimlerinin sporcuların rakibine yönelik antisosyal davranışları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri var mıdır?

Önem

Sporun toplumsal yapıya ve bireylerin karakter gelişimine olumlu katkılar sağladığı şeklinde yaygın bir düşünce hâkim olmasına rağmen, spor ortamı, başkaları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olan davranışlarda bulunmak için uygun bir zemine sahiptir. Günümüzde oyun ve eğlence anlayışının azalması ve başarı elde etmenin aşırı kıymetlenmesi, üst düzey rekabetin olduğu ortamlarda olumlu etkileri olan davranışlardan çok olumsuz etkileri olan davranışların çeşidini ve sıklığını önemli ölçüde artırması muhtemeldir. Spor ortamında istenmeyen davranışların sergilenme sıklığını azaltmak ve sporu, kişiliğin ahlaki yönü olarak bilinen karakteri destekleyici bir araç olarak tavsiye etmek için, bireyin spor ortamında sergilediği davranışların altında yatan faktörler belirlenmeli ve bu davranışlara yönelik tahminlerde bulunulmalıdır. Bu sayede olumlu sosyal davranışları artırmak ve olumsuz sosyal davranışların sıklığını azaltmak için önlemler alınabilir. Sporcuların kişilik özellikleri, başarı hedefine dayalı motive olma biçimleri ve ahlaktan uzaklaşma mekanizmaları, ahlaki davranışları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilir. Bu doğrultuda sporda prososyal ve antisosyal davranışlarla kişilik, motivasyon ve ahlaktan uzaklaşma gibi değişkenler arasındaki ilişkilerin yapısal bir modelleme ile incelenmesi önemli görülmüş olup bu faktörlerin birbirleriyle nasıl ilişkilendiğini ve spordaki davranışları nasıl etkilediğini anlamak, gelecekteki spor araştırmaları ve etik standartların geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırma sonuçlarının spor ahlakına ilişkin daha derin bir anlayış sağlayarak, spor alanında ahlaki davranışları teşvik etmek için önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar (Varsayımlar)

Araştırmada uygulanan veri toplama araçları öz bildirime dayalı ölçekler olduğu için katılımcıların ölçme araçlarında yer alan maddeleri içtenlikle ve doğru bir şekilde yanıtladığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırma, deneysel araştırma olarak tasarlanmadığı için ele alınan değişkenler arasındaki etkinin yönü kuramsal dayanak oluşturularak belirlenmiştir. Araştırma 2022-2023 yılında İç Anadolu Bölgesinde yer alan üniversitelerin spor bilimleri fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.

Tanımlar

Kişilik. Bireyin yaşamı boyunca çevresine karşı adaptasyonları sırasında kendini gösteren ayırt edici duyuşsal, bilişsel ve manevi atıfların geliştiği bir sistemdir.

Motivasyon. Davranışı harekete geçiren istek veya arzu.

Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizması. İnsanların ahlaki olmayan davranışları sergilerken vicdanlarını rahatlatmak ve suçluluk duygularını bastırmak için kullandıkları mekanizma.

Prososyal Davranış. Diğer insanlara yardım etme ve onların yararına olan gönüllü eylem.

Antisosyal Davranış. Diğer insanlara zarar verme ve onların zararına olan gönüllü eylem.

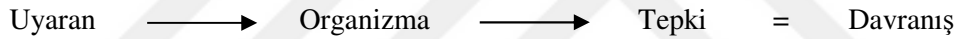
BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, davranış, kişilik, motivasyon ve ahlak ile ilgili kuramsal açıklamalara ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Davranış

Davranış, bir kişi veya canlının iç ve dış uyaranlara karşı tepki verme biçimidir. Bu tepkinin ortaya çıkması için bir uyarıcının varlığı ön koşuldur. Davranışın ortaya çıkmasını ifade eden bu süreç Şekil 1'de formüle edilmiş ve sürece ilişkin açıklamalar sunulmuştur (Güney, 2020):

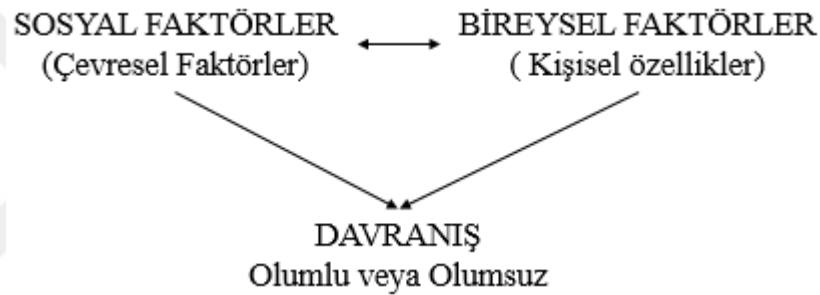
Şekil 1. Davranışın Formülü

Şekil 1'de formüle edilen bu sürecin sonucu olarak ortaya çıkan davranış, çevresel ve bireysel birçok faktörün etkisiyle ortaya çıkarak bireylerin içsel durumunu veya zihinsel süreçlerini yansıtır. Birey tarafından sergilenen davranışın gözlenebilir, ölçülebilir ve analiz edilebilir olması bireyin nasıl tepki verdiğini, nasıl öğrendiğini, nasıl etkileşimde bulunduğunu ve nasıl uyum sağladığını anlama ve açıklama fırsatı sunar.

Davranışın ortaya çıkmasında rol oynayan faktörler arasında etkileşim söz konusudur ve bu faktörlerin hiçbirisi tek başına davranışı sergileme nedeni değildir. Bu nedenle çeşitli alanlarda (psikoloji, sosyoloji, antropoloji, nöroloji vb.) incelenmektedir. Davranışı araştırma amacına bağlı olarak çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Örneğin; olumlu veya olumsuz, bilinçli veya bilinçsiz, istemli veya istemsiz gibi farklı kategorilere ayrılabilir. Mevcut araştırmada spor bağlamında sergilenen davranışlara Bandura'nın (1989, 1991, 2001) sosyal bilişsel teorisine dayalı bir yaklaşım ile odaklanılmış ve bu davranışlar ahlaki açıdan açıklanmaya çalışılmıştır.

Sosyal Bilişsel Teoride Davranış

Davranışın oluşmasında çevre ile etkileşimin önemine dikkat çeken ilk kişi John Dewey (Field, 2001) iken, Bandura (1989, 1991, 2001) ileriye sürdüğü sosyal bilişsel teori ile geniş bir çerçeve sunmuştur. Bu teoride, davranış karmaşık bir süreç olarak ele alınmış, sosyal çevrenin davranışın şekillenmesindeki önemi vurgulanmıştır. Teoriye göre davranış, bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucu sosyal bağlamda sergilenir ve her bir faktör diğerinin belirleyicisi konumundadır. Birey, sahip olduğu içsel faktörleri (düşünme biçimi, sahip olduğu ahlaki normlar, vicdan, empati yeteneği vb.) ve sosyal çevresini kullanarak duygu, düşünce ve davranışını şekillendirir. Bu nedenle davranışa yönelik anlayışı geliştirmek için sergilenen davranış sosyal çevre ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu yaklaşım Şekil 2'de görselleştirilmiştir.

Şekil 2. Sosyal-Bilişsel Teoride Davranış Modeli

Sosyal Bilişsel Teori'de Ahlaki Düşünce ve Eylem. Bandura'nın (1991) sosyal bilişsel teori kapsamında açıkladığı ahlaki düşünce ve eylem, spor ortamında sergilenen ahlaki davranış için bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşımla, ahlaki davranış, bireyin niyeti veya düşüncesinden ziyade eylemin başkalarına yönelik sonuçlarına göre etiketlenmektedir. Başka bir deyişle davranışın başkaları için olan sonuçları, davranışın ahlaki olarak etiketlenmesinde, birincil öneme sahiptir. Bir eylemin başkalarına zarar verme potansiyeli veya başkalarının haklarını ihlal etme eğilimi göstermesi, genellikle bu davranışın ahlaki olarak kınanmasına yol açmaktadır. Öte yandan, başkalarına fayda sağlama, yardım etme veya insanca davranma gibi eylemler ise ahlaki olarak değerlendirilmekte, davranış çok boyutlu kurallara ve standartlara dayalı olarak etiketlenmektedir. Sosyal ortam ve davranışın sergilendiği alana göre şekillenen kurallar ve normlar bir bütün olarak değerlendirilmekte ve davranışın kınanması gereken davranış

olup olmadığına karar verilmektedir. Ayrıca, Bandura (1991) ahlaki failliğin uygulanmasının, sırasıyla, insanca davranma ve insani olmayan davranıştan kaçınma gücü şeklinde proaktif ve engelleyici olmak üzere iki yönlü olduğunu öne sürmektedir. Birey başkaları için olumlu sonuçları olan eylemleri sergilerken kişisel çıkarını kaybetmek pahasına olumsuz sonuçları olan, haksız ve ahlaki olmayan eylemlerden kaçınmaktadır. Dolayısıyla ahlakın tanımlanan bu iki yönü, prososyal ve antisosyal davranış kalıplarına karşılık gelmektedir.

Prososyal ve Antisosyal Davranış

Prososyal Davranış. Başka bireylere yardım etmeyi ve fayda sağlamayı içeren eylemleri ifade etmektedir. Bu eylemler çeşitli nedenlerle ortaya çıksa da başka bireyler için olumlu etkiler sağlaması amaçlanmaktadır. Bu davranışlar, rahatlatmak/avutmak, paylaşmak ve yardım etmek gibi eylemlerle ortaya çıkmaktadır (Eisenberg vd., 2006; Eisenberg ve Fabes, 1998, Eisenberg ve Mussen, 1989). Dunfield'e (2014) göre bu eylemlerin her biri, sırasıyla, araçsal ihtiyaç, maddi arzular ve duygusal rahatsızlık gibi eşsiz duygu durumları tarafından tetiklenmektedir. Prososyal davranışın ortaya çıkması, büyük ölçüde olumsuz durumun varlığını tespit etme ve nedenini belirleme yeteneğine dayandığı için bu sınıflandırma bir dizi tahminde bulunma fırsatı sunar. Bu sınıflandırma ile; a) prososyal davranışın ortaya çıkma olasılığı olumsuz bir durum varken olumsuz bir durumun olmadığı duruma göre daha fazla olmalı, b) farklı prososyal davranışlar, farklı yaşlarda ortaya çıkmalı ve altında yatan sosyal-bilişsel kısıtlamalara bağlı olarak farklı gelişim yollarında ilerlemeli, c) bireysel farklılık faktörleri, temel kısıtlamaları nasıl etkilediklerine bağlı olarak farklı prososyal davranış biçimlerini farklı şekillerde etkilemelidir. Tablo 1'de prososyal davranışın tanımlanması ve üstesinden gelinmesi gereken olumsuz durum çeşitlerine dayalı olan sınıflandırmasına yer verilmiştir.

Tablo 1

Prososyal Davranışın Tanımlanması ve Sınıflandırılması

	Araçsal ihtiyaç		Maddi arzular		Duygusal rahatsızlık	
Problemi temsil etmek	Amaca yönelik davranış tanımlamak	yönelik	Olanaklara olmayan kabul etmek	eşit erişimi	Olumsuz durumları tanımlamak	duygusal

(Devam ediyor)

Tablo 1 (Devam)

Prososyal Davranışın Tanımlanması ve Sınıflandırılması

	Araçsal ihtiyaç	Maddi arzular	Duygusal rahatsızlık
Çözüm	İstenmeyen sonuçları düzeltmek	Kaynakları eşit olarak dağıtmak	Olumsuz durumlarını hafifletmek
Motivasyon	Olumsuz durumun hafiflediğini görme motivasyonu	Olumsuz durumun hafiflediğini görme motivasyonu	Olumsuz durumun hafiflediğini görme motivasyonu
	Yardım etme	Paylaşma	Rahatlatma/avutma

Kaynak: Dunfield, 2014, 6

Tablo 1'de sınıflandırılan ve açıklanan kalıplara ek olarak prososyal davranışlar temel ahlaki ilkeleri ve empatiyi içeren diğer davranışları da kapsar. Olumlu davranışların çok boyutlu yapısı ve karmaşıklığı, geniş birey kitlesi ve çevreyle bağlantılıdır (Carlo vd., 2023). Carlo ve Padilla-Walker'a (2020) göre prososyal davranışlar bağlamlara (context), alıcılara (recipients) ve motivlere (motives) göre değişiklik gösterir. Bu ise sporun bileşenleri ile spor bağlamında prososyal davranışları incelemenin önemini göstermektedir.

Antisosyal Davranış. Başka bireylere zarar verme, zarar verme niyeti veya dezavantaj oluşturma amacıyla yapılan davranış olarak tanımlanabilir. Bu tür davranışlar, genellikle agresif davranışlar veya başkalarının haklarını ihlal eden eylemler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Sage vd., 2006). Bu davranış türünde toplum tarafından kabul edilen sosyal kurallar ihlal edilmekte, başkalarının haklarına zarar verme amacı güdülmektedir. Diğer insanlara fiziksel, duygusal ve maddi zarar verebilecek şekilde gerçekleşebilir (Clark vd., 2002). Dolayısıyla, davranış, başkalarına yönelik olumsuz etkileri ve sosyal normlara aykırılığıyla antisosyal olarak nitelendirilir (Dunfield, 2014).

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış. Sporun sosyal bağlamı, ahlaki davranışı anlamak için uygun zemine sahiptir. Rekabete dayalı sporların her düzeyindeki sporcular, hem takım arkadaşlarıyla hem de rakipleriyle etkileşimde bulunma fırsatına sahiptir. Bu nedenle, sporcular, çeşitli olumlu veya olumsuz sosyal ve ahlaki davranışa maruz kalırlar veya bu davranışları diğerlerine karşı sergilerler (örn. Kavussanu ve Roberts, 2001; Shields ve Bredemeier, 1995). Eisenberg ve diğerleri (2006) ve Eisenberg

ve Fabes (1998) spor ortamında prososyal davranışa yönelik eylemleri, rakibe veya takım arkadaşına yardım etmek ve onları rahatlatmak/avutmak şeklinde tanımlamaktadır. Bu kalıplar çerçevesinde yere düşen rakibe el uzatmak, takım arkadaşına olumlu geri bildirim vermek, rakip oyuncu sakatlandığında topu oyun dışına atmak veya ödünç olarak ekipman vermek spor ortamında prososyal davranışa örnek olarak verilebilir (Kavussanu, 2006). Bu deneyimler, sporcuların karakter gelişimini ve ahlaki değerleri benimsemelerini destekleyici nitelikte olabilir. Fakat antisosyal davranışlar da spor ortamında gözlemlenebilmekte ve çeşitli şekillerde kendini gösterebilmektedir. Rakibe zarar vermek veya dezavantaj oluşturmak amacıyla agresif davranışlar, bunlara örnek olarak verilebilir (Kavussanu, 2006; Kavussanu ve Boardley, 2009; Shields vd., 2007).

Kişilik

Kişilik, psikolojide ve birçok alanın kendi çerçevesinde insan davranışlarını anlamak için önemli bir kavramdır. Bireyi başkalarından ayıran, doğuştan ya da sonradan kazanılan özellikler bütünüdür. Kişiliğin oluşumu, gelişimi ve değişimi bireyin ana rahmine düşmesinden hayatının sonuna kadar devam eden uzun ve kesintisiz süreci kapsar (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2022). Bu kavram terminolojik olarak farklı şekillerde tanımlanmış, çeşitli kuramlarla açıklanmış ve çeşitli kavramlarla ilişkilendirilmiştir.

Kişilik Kavramı

Kişilik kavramı, farklı tanımlarla ele alınmıştır ve tek bir tanımla sınırlanması zor bir kavramdır. Farklı kaynaklarda kişilik, birden çok tanım ve teoriyle açıklanır ve genellikle bireyin tüm karakteristik özelliklerini içerir (Ewen, 2009; Feist vd., 2021; Feist ve Feist, 2006). Yazgan İnanç ve Yerlikaya (2022), kişilik tanımlarında genellikle bireysel farklılıklar, davranışın tutarlılığı ve devamlılığı üzerinde durulduğunu belirtmektedir. Weinberg ve Gould (2018), kişilik kuramcılarının genellikle bireyin benzersizliği konusunda hemfikir olduğunu vurgular. Bu benzersizlik, bireyi diğerlerinden ayıran özel nitelikler veya bu niteliklerin bir karışımı olarak ifade edilebilir. Kişiliği anlamamanın en etkili yollarından biri onun yapısını incelemektir. Martens (1975), ilişkili üç farklı düzeyden oluşan bir yapı önermiş ve açıklamalar getirmiştir (Akt. Weinberg ve Gould, 2018):

Şekil 3. Kişilik Yapısının Şematik Görünümü

Psikolojik çekirdek, kişiliğin birinci ve en temel düzeyidir. Bireyin tutumları, değerleri, ilgi ve motivasyonları ile bireye ve öz değerine dair inançları kapsamaktadır. Psikolojik çekirdek yapı, bireyin başkaları tarafından olmasını istediği değil, bireyin kendisidir. Dışarıya göstermek istenilen görüntüden bağımsızdır ve bireyin içsel dünyasını yansıtır. Bu düzey bireyin sahip olduğu kişiliğin merkezini temsil eder ve diğer bileşenleri etkileyen temel faktördür.

Tipik tepkiler, kişilik yapısının ikinci düzeyinde yer alır. Bu düzey, bireyin belirli durumlarda nasıl tepki vereceğine dair eğilimlerini ifade eder. Bu tepkiler duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkilerden oluşabilir. Bireyin öğrenme yolları, deneyimleri, yetiştirilme tarzı ve kişisel geçmişi gibi faktörlerden etkilenebilir. Psikolojik tepkiler, özün iyi göstergeleridir. Başka bir ifadeyle, kişi sosyal durumlarda sürekli olarak sessiz ve utangaç tepki gösterirse, bu durum onun dışadönük değil, içedönük olduğunun muhtemel göstergesidir. Fakat sadece durumsal olarak sessiz kalmak tercih edilirse bu durum o kişinin içedönük olduğunun göstergesi olarak ifade edilemez, bu ancak duruma yönelik tepki olabilir.

Rol ile ilgili davranış, sosyal durumun algılanmasına bağlı olarak nasıl davranıldığını ifade eder. Kişilik yapısının üçüncü düzeyi olan bu davranışlar, bireyler farklı durumlara uyum sağlamak için farklı rollere büründüğü için kişiliğin en değişken yönü olarak ifade edilebilir. Rolle ilgili davranışlar, bireyin sahip olduğu kişiliği ve sosyal durumların etkileşimi neticesinde ortaya çıkar.

Şekil 3'teki yapı, kişilik yapısının üç düzeyini temsil eder ve içsel olarak yönlendirilen davranışlardan dışsal olarak yönlendirilen davranışlara doğru bir süreklilik

içerir. Psikolojik öz, üç düzeyin en içsel olanı ve tanınması en zor olanı olmakla birlikte kişiliğin en istikrarlı kısmıdır. Zaman içinde oldukça sabit kalma eğilimindedir ve kişinin gerçek özünü yansıtır. Sürecin en ucunda ise, sosyal çevreden en büyük etkiye maruz kalan en dışsal rolle ilgili davranışlar yer alır. Gerçek kişiyi, yani psikolojik çekirdeği ve tipik tepkileri tanımak, bireyin motivasyonunu, eylemlerini ve davranışlarını anlamak için önemlidir.

Kişilikle İlgili Kavramlar

Kişilik, özellikle karakter ve mizaç kavramlarıyla karıştırılmakta olup günlük hayatta birbiri yerine sıklıkla kullanılır. McCloskey ve Johnson (2021) kişiliğin daha genel davranış kalıplarını kapsadığını ifade eder. Mizaç ve karakter için kişiliğe kıyasla daha spesifik tanımlama yapılabilir ve farklılıkları ortaya konulabilir. Bu farklılık kişilikle bağlantılı mizaç ve karakteri birlikte ele alan psikobiyolojik kişilik modeli ile açıklanabilir (Cloninger, 1994; Cloninger vd., 1993): Bu modele göre mizaç, beceri ve alışkanlıkların edinilmesiyle ilgilidir, tepkiler bilinçsiz ve otomatik olarak sergilenir. Mizacı oluşturan yenilik arayışı, zarardan kaçınma ve ödül bağımlılığı boyutları kalıtsaldır. Genellikle bireyde doğuştan var olan mizaç, tekrarlanan pratikler ve deneyimler ile gelişir ve zaman içinde güçlenir. Karakter ise sembolik bilgi ve anlamayla ilişkilidir, bilinçli ve farkında olarak sergilenir. Genellikle sosyal çevre ile girilen etkileşimle şekillenir.

Kişilik Gelişimi ve Değişiminde Yaş ve Cinsiyet

Kişilik istikrarlı bir süreç olarak görülse de yaşam seyrinde nispeten farklılıklar gözlenebilir ve birçok faktörün etkisiyle oluşur. Gutierrez-Zotes ve diğerlerine (2015) göre kişilik karmaşık bir süreç olarak gelişir ve doğrusal olmayan etkileşimlerin sonucudur. Bu nedenle etkileşim içinde olan faktörlerin etkisini birbirinden tamamen ayırt etmek mümkün olmayabilir. Eysenck ve diğerlerine (1982) göre kişilik üzerinde birçok faktörün etkisi olmakla birlikte büyük ölçüde genetik faktörler belirleyicidir. Mevcut araştırmada kişilik bağımlı değişken olarak ele alınmamıştır, bu nedenle araştırmanın odak noktasından uzaklaşmamak için bu başlık çok fazla detaylandırılmamıştır. Fakat zaman seyrindeki gelişim ve değişime yönelik yaş ve cinsiyet farklılıklarından bahsedilmiştir.

Roberts ve diğerkleri (2006) boylamsal çalışmaların meta-analizi ile duygusal kararlılık, Özdenetimlilik, uyumluluk, sosyal baskınlık, sosyal hareketlilik ve deneyime açıklıktaki değişimi ele almıştır. Meta-analiz bulgularına göre kişiliğin yaşam seyrinde sabit kalmadığı ve belirgin değişimlerin yaşandığı gözlenmiştir. Araştırmacılar özetle şunları ifade etmiştir:

- Kişilikte yaşam boyu normatif bir değişim söz konusudur.
- Değişim, ergenlik ve genç yetişkinlikte daha belirgindir.
- Cinsiyet ve yaşla birlikte gelen yıpranma etkisiyle kk değişimler yaşanır.
- Gençlerde kohort etkisi büyük değişime sebep olur.

Terracciano ve diğerkleri (2010) tarafından yapılan uzun bir boylamsal araştırma neticesinde yaşla birlikte gelen değişim incelenmiştir. Bu araştırmada 684 katılımcı üzerinde (17-76 yaş aralığı)  zamanlı (6 ile 12 yıl arasında) lmler alınmıştır ve değişimde cinsiyet, eğitim, etnik köken ve kohort etkisi kontrol altında tutulmuştur. Kişilik istikrarındaki ortalama değişim katsayılarına göre 30-40 yaş aralığının sonlarına doğru kişilik daha istikrarlı hale gelmekte olup 40'lı yaşlardan sonra değişimler olsa da kişilik istikrarı önceki dönemlere göre daha sabittir. Allen ve diğerklerine (2011) göre genel eğilim, artan kişilik olgunluğu yönündedir ve kişilikte meydana gelen değişimde 17-24 yaş aralığı, 24-29 yaş aralığına göre daha aktiftir. Van den Akker ve diğerkleri (2014) boylamsal araştırma ile 6-20 yaş aralığındaki bireylerin beş faktör kişilik modeline dayalı olarak kişilik değişimlerini incelemiştir. Tüm boyutlarda çocukluk ve ergenlik çağında dalgalanmalar yaşanmıştır. Araştırmacılar, gelişimin ve değişimin çocukluk ve ergenlik çağındaki bireylerde daha hızlı olduğunu ifade etmiştir. Bu yaş grubundaki bireylerde meydana gelen değişimleri yakalamak için genç yetişkin ve yetişkinlere kıyasla daha kısa zaman aralıkları gerekebilir. Özellikle ergenliğe geçiş biyolojik ve hormonal değişimlerden dolayı kişilik gelişimi açısından dikkat çekicidir.

Kişilik araştırmalarında değişkenliğin dikkate alındığı bir başka etken ise cinsiyet faktörüdür. Schmitt ve diğerkleri (2008) beş faktör kişilik modeline dayalı olarak 55 farklı kültürde kişilikte cinsiyet farklılıklarını incelemiştir. Araştırmada kültürden kültüre cinsiyet farklılıklarının anlamlılığı ve yönü değişse de genel olarak kadınlar, erkeklere kıyasla, daha fazla yüksek duygusal denge, uyumluluk, dışadönüklük ve öz-denetimlilik bildirmiştir. zerinde en az görüş birliğinin olduğu boyut ise deneyime açıklık olmuştur ve cinsiyet gruplarında keskin bir farklılık bulunmamıştır. Bölgesel sınıflandırmalara göre cinsiyet farklılıkları şu şekilde özetlenebilir: Cinsiyet grupları arasında kişilik

özelliklerindeki farklılık insan toplumunun artan gelişimi ile daha belirgin hale gelmektedir. Toplumsal gelişim kişilik özelliklerinde erkek ve kadın arasındaki uçurumun birincil sebebi olarak görülmektedir. Sağlık, eğitim ve ekonomi alanındaki genel gelişim düzeyi de kişilik farklılıklarına aracılık etmektedir. Sayılan etkenler düşük-yüksek şeklinde iki yönlü olarak düşünüldüğünde bu etkenlerin düşük seviyeleri kişilik özelliklerinin gelişimini sınırlandırmaktadır. Bu koşullar altında, cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar görülmemektedir. Herhangi bir bireyin diğer tüm bireyler gibi olması daha muhtemeldir. Gelişmişlik, eğitim, sağlık ve ekonomi etkenlerinin yüksek seviyelerinde cinsiyet farklılıkları daha belirgin hale gelmektedir. Bireyler bu etkenler açısından homojen bir grup olmadığında araştırmanın odak noktası cinsiyet farklılıklarını incelemek olmadığında cinsiyet etkisinin kontrol altında tutulmasıyla değişkenler arasındaki ilişkiler daha tutarlı bir şekilde yorumlanabilir.

Kişilik Yaklaşımları

Kişilik literatürüne bakıldığında çeşitli yaklaşım ve kuramların olduğu görülmektedir. Bu çeşitliliğin nedeni insan davranışlarının karmaşıklığıdır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2022). Weinberg ve Gould (2018) spor ve egzersizde kişilik incelemenin başlıca yollarından altı tanesini ele almıştır. Bunlar: a) psikodinamik yaklaşım, b) durumsal yaklaşım, c) etkileşimsel yaklaşım, d) fenomenolojik yaklaşım, e) bütünleştirici/biyopsikososyal yaklaşım ve f) ayırıcı özellik yaklaşımıdır.

Psikodinamik Yaklaşım. Yazgan İnanç ve Yerlikaya (2022) Sigmund Freud, Alfred Adler, Carl Jung, Karen Horney, Eric Fromm, Harry Stack Sullivan ve Erik Erikson gibi kuramcıların kişiliği psikodinamik yaklaşımla incelediğini ifade etmiştir. Bu kuramcılarının ortak eğilimi bilinçdışı vurgusu, bazı temel güdülere ve psikopatolojiye odaklanarak insan davranışlarını ve zihinsel süreçleri anlamaya çalışmalarıdır. Psikodinamik kuramcılar kişiliğe dair farklı vurgularda da bulunmuşlardır, fakat mevcut araştırmada temel ayırt edici özellikleri açıklanmıştır.

Cox'a (1998) göre psikodinamik yaklaşımını iki ayırt edici özelliği, bireyin bütünsel şekilde incelenmesine ve bilinçdışı güdülere vurgu yapılmasına dayanır. Bu yaklaşımla karakterize edilen kavramlar Freud tarafından ortaya konmuştur. İd, ego ve süperegö kişiliğin üçlü yapısını oluşturur. İd, kişiliğin bilinçdışı içgüdüsel çekirdeğini

temsil eder, bir anlamda zevk arayışı mekanizmasıdır. Ego ise id'in aksine kişiliğin bilinçli, mantıksal, gerçeklik odaklı yönünü temsil eder. Süperegö ise bireyin vicdanını temsil eder. Temelde, Freud kişilikte bir çatışma kuramını savunmuştur. Buna göre, psikik yapının üç bölümü her zaman çatışma içindedir. Bireyin sahip olduğu kişilik, salıverme isteği ile bu isteklere karşı olan engel olma arasındaki dinamik çatışmaların toplamı olarak düşünülebilir. Vealey (2002) bu doğrultuda psikodinamik yaklaşımı, kişiliği sürekli değişen ve birbiriyle çatışan süreçler olarak gören bir yaklaşım olarak ifade etmiştir. Weinberg ve Gould (2018) bu yaklaşımın özellikle klinik psikolojide etkili olduğunu, spor psikolojisinde ise daha az etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşımda test etmenin zorluğu önemli bir zayıflıktır. Diğer bir zayıflık ise davranışın içsel belirleyicilerine odaklanarak sosyal çevrenin çok az dikkate alınmasıdır. Bu zayıflıklar spor araştırmalarında kullanım alanının oldukça sınırlı olmasının muhtemel nedenleridir. Fakat sporcuların tüm davranışlarının bilinçli kontrol altında olmadığı düşünüldüğünde, bazı durumlarda davranışın bilinçaltı belirleyicilerine odaklanmak gerektiğinde etkili bir yaklaşım olabilir.

Ayrırcı Özellik Yaklaşımı. Özellikler yaklaşımı, kişiliğin temel özelliklerinin nispeten istikrarlı olduğu varsayımına dayanır. Araştırmacılar, bu yaklaşımı benimseyerek davranışın genellikle kişilik özelliklerinden kaynaklandığını ve durumsal veya çevresel faktörlerin etkisinin sınırlı olduğunu düşünürler. Özelliklerin, durum veya koşula bağlı olmaksızın bireyi belirli bir şekilde davranmaya yatkın hale getirdiği düşünülür. Örneğin, bir sporcu rekabetçi bir kişilik özelliğine sahipse, durum veya skor ne olursa olsun rekabetçi bir şekilde oynama eğilimindedir. Ancak bu, sporcunun her zaman rekabetçi olacağı anlamına gelmez; sadece spor durumlarında genellikle rekabetçi olma eğilimindedir (Weinberg ve Gould, 2018; Yazgan İnancı ve Yerlikaya, 2022).

Durumsal Yaklaşım. Ayrırcı özellik yaklaşımıyla ilgili endişelerin sonucunda ortaya çıkan durumsal yaklaşım, davranışları tetikleyebilecek durumlara veya çevreye odaklanır. Bu yaklaşıma göre davranışın büyük ölçüde durum veya çevre tarafından belirlendiği savunulur (Weinberg ve Gould, 2018). Bir anlamda sosyal öğrenme kuramcılarının bakış açısıyla kişiliği yansıtan davranış kalıpları yorumlanmıştır. Sosyal öğrenmeye göre davranış basitçe bilinçsiz veya bilinçaltındaki yatkınlıkların bir işlevi değildir (Bandura, 1977). Özünde, insan davranışı, çevrenin sunduğu uyarıcılar ve

durumun gücünün bir sonucudur. Bir birey, nasıl davranmayı öğrendiğine bağlı olarak davranır ve bu da çevresel kısıtlamalarla tutarlılık gösterir. Eğer çevresel durum belirleyici bir rol oynuyorsa kişilik özelliklerinin veya bilinçdışı güdülerin davranış üzerindeki etkisi düşük düzeydedir (Cox, 2012). Weinberg ve Gould'un (2018) ifade ettiği gibi birçok futbolcu saha dışında nazik ve çekingen olabilirken oyunda agresif davranmaları gerekebilir. Buna göre kişilik özelliklerinin veya bilinçdışı güdülerin etkisi, durumun gücüne göre daha az belirleyici olacaktır. Fakat durum yaklaşımı da özellik yaklaşımı gibi davranışı tam olarak tahmin edemez. Bir durum bazı bireylerin davranışını etkileyebilirken, diğer bireyler aynı durumdan etkilenmeyebilir. Bu nedenle, kişilik özellikleri ve durum arasındaki etkileşimi anlamak için hem özellik yaklaşımına hem de durum yaklaşımına dikkat etmek önemlidir.

Etkileşimsel Yaklaşım. Weinberg ve Gould'un (2018) ifadesine göre etkileşimsel yaklaşım, davranışın belirleyicileri olarak hem kişiyi hem durumu kabul eder. Davranışın anlaşılması için bireyin psikolojik özelliklerini ve belirli bir durumu bilmek önemlidir. Kişilik özellikleri ve durumsal faktörler, davranışı bağımsız olarak belirlemez, aksine bazen etkileşime girerek veya karışarak davranışı etkiler. Yüksek kavgacı özelliğe sahip bir kişi her durumda şiddete başvurmayabilir. Fakat şiddet içeren bir durumun içindeyken sahip olduğu şiddet eğilimi tetiklenebilir. Bu durumda şiddet gerçekleşebilir. Son zamanlarda spor araştırmalarında davranışı incelemek için etkileşimsel yaklaşım desteklenmektedir. Bowers'in (1973) yaptığı araştırma etkileşimin, özelliklerin veya durumların tek başına yapabileceğinden daha fazla davranışı açıklayabildiğini göstermiştir (Akt. Weinberg ve Gould, 2018).

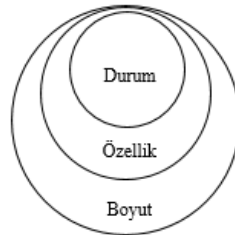
Fenomenolojik Yaklaşım. Sporda kişilik araştırmalarında etkileşimsel yaklaşım benimsenmesine rağmen fenomenolojik yaklaşım da popüler hale gelmiştir (Vealey, 2002). Weinberg ve Gould (2018) fenomenolojik yaklaşımı şu şekilde açıklamıştır: Bu yaklaşım da kişilik özelliklerini ve durumları hesaba katarak davranışın belirlendiğini savunur. Fakat davranışın belirleyicileri olarak yalnızca sabit özelliklere ve eğilimlere odaklanmaz. Farklı olarak bireyin kendisini ve çevresini anlamasını ve yorumlamasını inceler. Bu nedenle, bireyin öznel deneyimi, dünya ve kendisi hakkındaki kişisel görüşlerinin kritik olduğu düşünülmektedir. Sporda hedef yönelimi, Bandura'nın ahlaktan

uzaklaşma mekanizması gibi hareket alanları fenomenolojik yaklaşım kapsamında değerlendirilebilir.

Bütünleştirici/Biyopsikososyal Yaklaşım. Kişiliği ele alan yaklaşımlar arasında en yeni yaklaşım bütünleştirici veya biyopsikososyal yaklaşımdır. McAdams ve Pals (2006) bu yaklaşımın kişilik psikolojisinin disiplin içindeki merkezi ve bütünleştirici bir konuma sahip olduğunu ifade etmiştir. Kişilik psikolojisinin temel ilkeleri ve kişilik oluşumunun kalıtsal, özelliysel ve çevresel yönleri bütünleştirici yaklaşım ile birlikte değerlendirilir. Weinberg ve Gould (2018) kişilik araştırmacıları bireyin tamamını anlamayı amaçladığında bu yaklaşımı benimsemeleri gerektiğini savunur. Bireyin tamamını anlamak, biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin etkileşimini dikkate alan bütüncül bir çerçeve ile mümkündür. Bu nedenle kişiliği anlamak için, dinamik biçimde etkileşen biyolojik faktörleri, eğilimsel özellikleri, bireyin durumlara uyum sağlama biçimlerini ve bireyin kendi sosyal bağlamı veya kültürü içinde tanımladığı yaşam öykülerini ve anlatılarını göz önünde bulundurmak önemlidir. Bütünleştirici/Biyopsikososyal yaklaşımın spor araştırmalarında kullanımı oldukça sınırlıdır (örn. Mallett ve Coulter, 2016).

Durum, Özellik ve Boyut

Kişilik söz konusu olduğunda durum, özellik ve boyut kavramlarından bahsetmek ve aralarındaki ilişkileri açıklamak gerekir. Laborde ve diğerleri (2020) bu kavramları şu şekilde açıklamıştır: Durum, o anda sahip olunan duygu, düşünce ve davranışları temsil eder. Özellik, kalıcı duygu, düşünce ve davranış kalıpları olarak tanımlanır. Boyut ise kalıpların bir araya gelerek oluşturduğu en geniş yapı olarak ifade edilir. Bu kavramlar arasındaki ayrım basit bir şekilde kümelenme, zaman ve model meselesidir. Şekil 4'te durum, özellik ve boyut kavramlarını yansıtan kümelemeye yer verilmiştir.

Şekil 4. Durum, Özellik ve Boyut Kümesi

Kişilik Özellikleri ve Modelleri

Wilson ve Dishman (2015) kişilik özelliklerini duygu, düşünce ve davranış açısından yatkınlıklarda kalıcı ve tutarlı kişilerarası farklılık olarak ifade etmiştir. Kişiliğin ve özelliklerinin ölçülmesinde farklı yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Öz-bildirim ölçekleri, projektif ölçekler ve davranışsal değerlendirme yoluyla kişiliğe dair nicel veya nitel veriler elde edilmektedir. Araştırmalarda sıklıkla kişilik modellerine dayalı olarak geliştirilen öz bildirim ölçekleri kullanılmaktadır.

16 Faktör Kişilik Modeli. Kişilik modelleri arasında en eski sistem Cattell'in (1956) sistemidir ve kökeni 1930'lu yıllara kadar uzanmaktadır. 1936 yılında, psikolog Allport ve Odbert, kişilik özelliklerini tanımlamak için ilk etapta kullanılabilecek 17,953 kelime tespit etmiştir, daha sonra bu sayı 4000'e indirilmiştir. R. Cattell, bu listeyi analiz ederek 171'e indirmiştir. Bu kavramlar arasında birbiriyle ilişkili özellikleri belirleyerek 16 faktör altında toplamış ve 16 faktör kişilik modelini ileri sürmüştür. Fakat, Cattell'in ortaya koyduğu bu model literatürde çok fazla eleştiri almıştır ve kurulan modelde çok sayıda psikometrik hata olduğu ifade edilmiştir.

3 Faktör Kişilik Modeli. Eysenck dışadönüklük ve nevroitiklik olmak üzere iki boyutlu bir kişilik modeli geliştirmiştir. Bu iki boyutun yüksek ve düşük kombinasyonları ile sinirli, melankolik, iyimser ve soğukkanlı olmak üzere dört farklı kişilik tipi tanımlanmıştır. Daha sonra Eysenck ve Eysenck (1975) modele üçüncü bir boyut olan psikotizmi ekleyerek üç boyutlu kişilik modelini ortaya koymuştur. Eysenck'in kişilik kuramı güçlü psikometrik ve biyolojik temellere dayanarak öne sürülmüştür (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2022). Bu kurama göre en temel kişilik özellikleri büyük ölçüde genetik olarak belirlenir ve davranışın şekillenmesinde kalıtım ve çevre etkileşimi önemli bir rol oynar. Bu nedenle, ayırıcı özellikler ve tipler temel olarak kalıtım tarafından belirlenirken, çevresel ve durumsal faktörler de kişiliği etkileyebilir.

5 Faktör Kişilik Modeli. Bu model, deneysel araştırma ile keşfedilmiş göze çarpan beş temel kişilik boyutundan oluşmaktadır. Modele dair ilk söylemler 1930'larda başlamış ve gelişerek devam etmiştir. Modele dayalı en geniş çalışma ve katkılar McCrae ve Costa (1990, 1992, 1999, 2005) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu modelde diğer iki

model gibi temel boyutlar iki yönlü sürekliliğe sahiptir. Beş faktör kişiliğin farklı kültürlerde geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmıştır. McCrae ve Costa'nın çalışmalarında ifade edilen beş faktör kişiliğin temel boyutları ve boyutların altında kümelenen kişilik özelliklerine Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2

Beş Temel Kişilik Boyutu ve Özellikleri

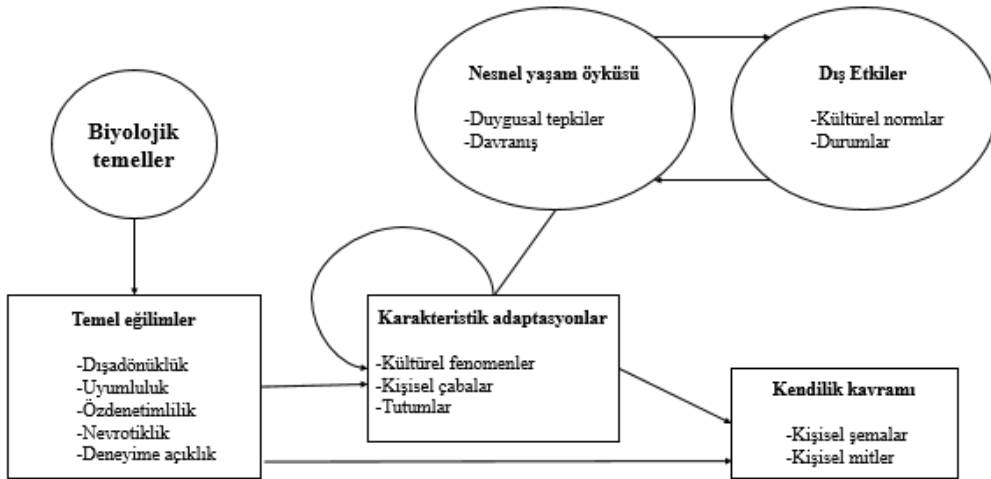
Temel Boyut	Düşük puan	Yüksek puan
Dışadönüklük	Çekingen, yalnız, sessiz, pasif, ağırbaşlı, duygusuz/hissiz	Sevecen, dahil olmaya istekli, konuşkan, aktif, eğlenmeyi seven, tutkulu
Uyumluluk	Acımasız/merhametsiz, şüpheli/güvenilmez, cimri, muhalif/karşıt, eleştirel, asabi	Yumuşak kalpli, güven veren, cömert, uyumlu/kabul edici, müsamahakâr, iyi huylu
Özdenetimlilik	İhmalkâr, tembel, dağınık, dakik olmayan, amaçsız, pes edici	Vicdanlı, çalışkan, düzenli, dakik, hırslı, sebat edici,
Nevrotiklik	Sakin, soğukkanlı, halinden memnun, rahat, duygusuz/heyecansız, cesur/dayanıklı	Kaygılı/Endişeli, huysuz, kendine acıyan, içine kapanık/sıkılgan, duygusal, savunmasız
Deneyime açıklık	Gerçekçi, yaratıcı olmayan, geleneksel, rutini tercih eden, meraksız, tutucu	İmgesel, yaratıcı, özgün, çeşitliliği seven, meraklı, özgür düşünceli

Kişiliğin beş temel boyutu için bireylerin sahip olduğu özelliklere çeşitli araştırmalarda açıklamalar getirilmiştir (örn. McCrae ve Costa, 2005; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2022). Beş temel boyut arasında *dışadönüklük* basitçe olumlu duygulardır. Dışadönük birey, arkadaş canlısıdır, başkalarıyla olmaktan zevk alır ve enerji doludur. Dış dünya ile açık bir etkileşim halindedir. Coşkulu ve hareketli birey olma eğilimindedir. Dışadönüklük için en temel belirleyiciler baskınlık ve hareketliliklerdir. İçedönüklük ise bu boyutun diğer yönüdür. İçedönük birey, sessiz, şatafatsız, ağır ve sosyal dünyayla daha az ilgili olma eğilimindedir. Sosyal katılımın az olması utangaçlık ve bunalım olarak yorumlanmamalıdır. Bu bireyler daha az dürtü, daha fazla yalnızlığa ihtiyaç duyar. *Uyumluluk*, kişiler arası ilişkilerde temel bir faktördür. Uyumlu kişi, başkalarını seven, yardımsever ve sosyal ilgisi olan insandır. Diğerleriyle iyi geçinip ve kurallara saygı duyar. İnsan doğası hakkında iyimser görüşe sahiptir. Uyumsuzluk ise bu boyutun diğer yönüdür. Uyumsuz birey için kendi çıkarları ön plandadır. Başkalarının iyi olmasıyla daha az ilgilidir ve daha az yardımseverdir. Şüphelidirler, bu da geçimsiz

olmalarına neden olur. *Öz-disiplin/öz-denetim* gösterme eğilimi, görev bilinciyle hareket etme ve başarı için çaba gösterme demektir. Dürtüleri yönlendirme, düzenleme ve kontrol etme eğilimini belli eder. Öz-denetimliliğin hem ilerletici hem ketleyici yönü bulunmaktadır. İlerletici yönü, başarı ihtiyacı ve kararlılıktır. Ketleyici yönü ise titizlik ve tedbirlilik. *Nevrotiklik*, öfke, endişe, bunalım gibi olumsuz duyguları yaşamaya eğilim olarak tanımlanır. Duygusal dengesizlik olarak da tanımlanır. Yüksek nevroitik birey, duygusal açıdan hassas ve strese meyillidir. Olağan bir durumu tehdit unsuru olarak görür. Olumsuz duygusal tepki uzun süreli olabilir, bu da genellikle kötü ruh halinde olduğunu gösterir. Bu durumlar bireyin net düşünmesini, karar verme mekanizmasını ve stresle etkili bir şekilde baş etmesini engeller. Nevrotikliğin diğer yönü olan duygusal denge daha zor üzülen ve duygusal olarak daha az tepkili olmayı ifade eder. Bu bireyler, duygusal açıdan dengeli ve uzun süreli olumsuz hislerden uzaktır. Olumsuz histen uzak olma, daha çok olumlu duyguyu tecrübe etme anlamına gelmemelidir. Olumlu duyguların sıklığı dışadönük olmanın bir bileşenidir. *Deneyime açıklık* sanatı, duyguları, macerayı, sıradışı fikirleri, hayal gücünü, merakı ve çeşitli deneyimleri genel olarak takdir anlamına gelmektedir. Bireyin bu boyutta yüksek puana olması onu sıradan insanlardan ayırır. Bu boyutun diğer yönü de geleneksel ve basmakalıp ilgilere sahip olmayı ifade eder. Değişime karşı tutucu ve dirençlidir. Deneyime kapalı insanlar aşına oldukları şeyleri yeni yollara tercih ederler. Temel boyutlar arasında deneyime açıklık en az görüş birliği olan faktördür.

Kişiliğin Merkezi Bileşenleri. McCrae ve Costa'ya (2005) göre kişiliğin temel merkezi bileşenleri, temel eğilimler, karakteristik adaptasyonlar ve kendilik kavramıdır. Temel eğilimler, doğrudan gözlenemeyen ancak kişinin potansiyelini ve yönelimini belirleyen kapasite ve yatkınlıklardır. Her insanın kendine özgü bir kombinasyonu olan beş temel kişilik özelliği ve diğer yetenekler, cinsiyet yönelimi ve dil öğrenimi gibi psikolojik süreçler temel eğilimlerin bir parçasıdır. Temel eğilimlerin biyolojik temelleri vardır ve tutarlıdır, zamanla veya durumdan duruma değişmezler. Karakteristik adaptasyonlar ise insanların çevrelerine uyum sağlamasıyla gelişen sonradan kazanılmış kişilik yapılarıdır. Temel eğilimler karakteristik adaptasyonları biçimlendirirken, adaptasyonlar kişinin yaşamı boyunca değişebilir ve kültürlere göre farklılık gösterebilir. Kendilik kavramı da kişinin kendi kişisel geçmişiyle ilgili düşünceler, değerlendirmeler ve kimlik duygusuyla ilgili bir karakteristik adaptasyondur.

Kişiliğin Periferik Bileşenleri. Kişiliğin periferik bileşenleri, biyolojik temeller, nesnel yaşam öyküsü ve dış etkilerden oluşur (McCrae ve Costa, 2005; McCrae ve Costa, 1999). Biyolojik temeller, beş faktör kuramına göre kişilik özellikleri üzerinde nedensel etkiye sahip olan tek faktördür. Temel eğilimleri etkileyen biyolojik mekanizmalar, genler, hormonlar ve beyin yapısıdır. Çevrenin ise temel eğilimler üzerinde biçimlendirici bir etkisi olmasa da kişiliğin diğer önemli bir bileşeni olan karakteristik adaptasyonlar üzerinde önemli bir etkisi vardır. Nesnel yaşam öyküsü, kişinin yaşamı boyunca gerçekleştirdiği eylemleri, düşünceleri ve duyguları ifade eder. Bu yaşam öyküsü, kişinin deneyimlerine ilişkin algılarından ziyade nesnel olarak yaşadığı deneyimlere odaklanır. Kişinin yaşamındaki her davranış ve tepki, birikimli bir kaydın bir parçası haline gelir. Dış etkiler ise kişinin içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal durumlarla ilgilidir. Çevrenin talepleri ve fırsatlarına verilen dış tepkiler, karakteristik adaptasyonların ve çevresel etkileşimlerin bir sonucudur. Şekil 5'te McCrae ve Costa'nın (2005) ortaya koyduğu beş faktör kişilik kuramına göre kişilik sisteminin işleyişini gösteren şemaya yer verilmiştir.

Şekil 5. Beş Faktör Kişiliğe Göre Kişilik Sisteminin İşleyişi

Kişilik ve Ahlaki Eylem

Ahlaki davranış ahlaki değerlere ve standartlara uygun eylemdir. Bu değer ve standartlar bireyin içinde yaşadığı toplumda şekillenir, fakat bunların toplum tarafından kabul edilmesi bireysel olarak uygulanıp uygulanmayacağı anlamına gelmemektedir. Ahlaki eylemin birey tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesi bireysel ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir (Talwar, 2011). Beş faktör kişilik kuramı bakış açısıyla

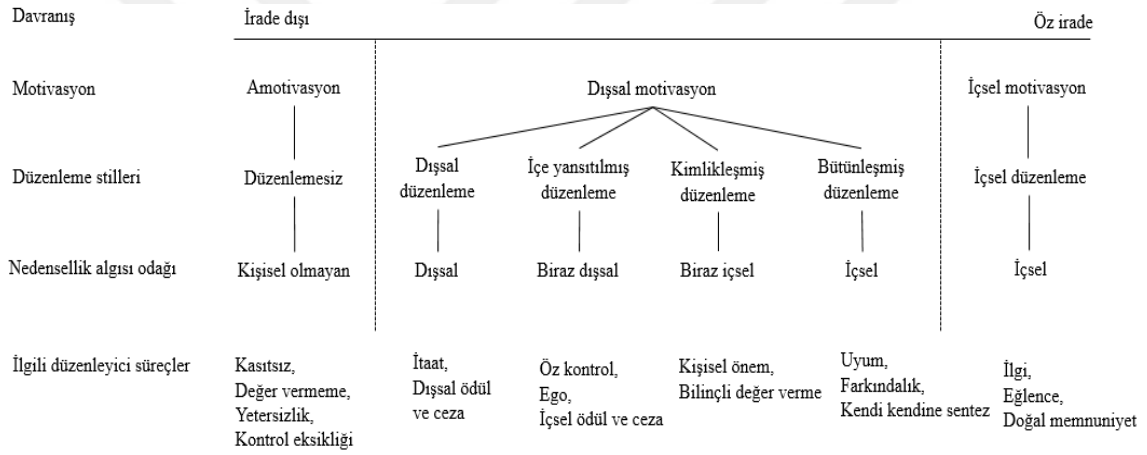
kişilik sisteminin işleyişi düşünüldüğünde kişilik özellikleri herhangi bir davranış üzerinde doğrudan etkiye sahip değildir (McCrae ve Costa, 2005). Ancak kişiliğin merkezi bileşenlerinden temel eğilimlerin karakteristik adaptasyonu biçimlendirmesiyle bireyin nesnel yaşam öykülerinde yani sergilediği davranışlarda kişilik özelliklerinin rolü olduğu düşünülebilir. Başka bir deyişle kişilik özelliklerinin ahlaki eylemle doğrudan ilişkisi söz konusu olmasa bile eğilimlerini anlamak incelemek dikkat çekicidir.

Motivasyon

Motivasyon literatürde çok geniş bir kapsama sahip olup çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Davranışı başlatmak için bireyin üzerinde veya içinde onu harekete geçiren güç olarak tanımlanabilir. Motivasyon kelimesinin kökü, "motif" olarak düşünülebilir. Bu kelimenin Latince biçimi hareket ettirici bir neden anlamına gelen "motivus" kelimesidir. Sabit kalmanın aksine hareket etme arzusu, motivasyonun özüdür. Motivasyon, doğrudan ölçülemez, bunun yerine iç ve dış uyaranlara verilen tepkilerdeki davranış değişikliklerinin sonucu çıkarımlarda bulunulur (Cox, 2012; Petri ve Govern, 2012). Türkçe'de bu kavramın tam karşılığı bulunmamaktadır, genel olarak bu kavrama karşılık olarak "güdülenme" sözcüğü kullanılmaktadır. Bu kavramın kökeni olan "güdü" Türk Dil Kurumu (TDK, 2023) sözlüğünde şu şekilde tanımlanmıştır: "*Bilinçli veya bilinçsiz olarak davranışı doğuran, sürekliliğini sağlayan ve ona yön veren herhangi bir güç.*". Sage (1977) ise basit bir şekilde bireyin çabasının yönü ve yoğunluğu olarak tanımlamıştır (Akt. Weinberg ve Gould, 2018). Treasure ve Roberts (2001) ise davranışı harekete geçiren ve yönlendiren güç olarak tanımlamıştır. Bayrakçeken ve diğerleri (2021) birçok motivasyon tanımına dayalı olarak motivasyonun davranışın başlatılması, hedefe yönlendirilmesi ve sürdürülmesi olmak üzere üç unsuru içerdiğini vurgulamıştır. Hedefler, eylem için bir amaç ve yön sağlar, eylem ise çaba gerektirir. Motivasyon, bir görevin seçilmesi ve başarılmasıyla kendini gösterir. Motivasyon, sporcuların katıldıkları faaliyete neden ve nasıl katıldıklarını, bağlılıklarının düzeyini ve neticede sarf ettikleri çabanın sonucunu etkilediği için spor araştırmalarında önemli yere sahiptir (Chin vd., 2012). Sporda motivasyon üzerine yapılan araştırmalar sıklıkla başarı hedefi kuramı (Nicholls, 1984, 1989) ve öz-irade kuramı (Ryan ve Deci, 2000) çerçevesinde ele alınmaktadır. Cox'a (2012) göre bu kuramlar motivasyonun farklı boyutlarına odaklansa da her iki kuram da davranışın altında yatan motivasyonlara odaklanır ve birbiriyle ilişkilidir.

Öz-irade Kuramı

Öz-irade kuramına göre sporda motivasyon karmaşık bir olgudur, çoğu sporcu için katılımın birden fazla sebebi bulunmaktadır (Pelletier vd., 2013). Bu kuram bireylerin motivasyonunu, sebeplerini ve sonuçlarını anlamak için faydalı olan bir motivasyon kuramıdır (Deci ve Ryan, 1985). Ryan ve Deci (2000) insanların içsel kaynaklarının kişilik gelişimi ve davranışsal öz düzenleme açısından önemini vurgulayarak öz irade kuramını, insan motivasyonu ve kişilik üzerine bir yaklaşım olarak ifade etmiştir. Bu kuram, insanların içsel büyüme eğilimlerini ve içgüdüsel psikolojik ihtiyaçlarını araştırmak için kullanılır. Söz konusu ihtiyaçlar özerklik, ilişkisellik ve yeterlilik ihtiyacı olup bireyin kendisini motive etme ve kişilik bütünleşmesi için temel oluşturur. Öz-irade kuramına göre motivasyon ve düzenleme sürecine Şekil 6'da yer verilmiştir.

Şekil 6. Öz-irade Sürekliliği

Amotivasyon. Öz-irade kuramı sürekliliğinin en solunda amotivasyon/motivasyonsuzluk, düzenleme yapmama ve eyleme geçme niyetinden yoksun olma durumu yer alır. Motivasyonsuzluk durumunda bireyler ya hiç harekete geçmezler ya da niyetsiz hareket ederler (Deci ve Ryan, 2002a; Ryan ve Deci, 2000; Ryan ve Deci, 2017; Ryan, 2023). Erpehlivan (2008) bireyin motive olmadığı durumda herhangi bir davranışı gerçekleştirmesi, bir eylemde bulunması veya niyet etmesinin söz konusu olmayacağını ifade etmiştir. Weinberg ve Gould'a (2018) göre motivasyonsuzluk durumunda bireyler içsel ve dışsal olarak motive olamaz ve bu nedenle yetersizlik ve kontrol eksikliği duygularını yaşarlar.

İçsel Motivasyon. Öz-irade sürekliliğinin en sağında, bir aktivitenin doğası gereği ilginç veya eğlenceli olduğu için yapma anlamına gelen içsel motivasyon yer alır. Bu motive olma biçiminde birey oldukça özerktir ve öz-iradenin bir örneğini temsil eder (Ryan ve Deci, 2000). Birey kendini yetkin ve kendi kaderini tayin ettiğini hisseder, sürekli katılım ve aktivitenin içsel zevkiyle beslendiği psikolojik süreçleri veya dürtüleri kapsar (Lavalley vd., 2003). Dolayısıyla ilgi ve keyif gibi duygular içsel motivasyon için son derece önemlidir (Deci ve Ryan, 1985). İçsel motivasyon bireyin bir aktiviteden aldıkları zevk ve haz için aktiviteye katılmasını içerir ve pekiştirme, ustalık, anlık ilgi ve keşfetmeye yönelik eğilimini açıklar (Ryan, 1995). Bazı kuramcılar içsel motivasyonu "bilmek için, başarmak için ve deneyimlemek için" gibi daha spesifik güdülere dönüşebileceğini öne sürmüştür. Pelletier ve diğerleri (1995) ise bu üç motivasyon biçimini sporda şu şekilde örneklendirmiştir:

1. Bilmek için içsel motivasyon (Bir spor hakkında daha fazla bilgi edinmek için spor yapmak): Bu tür içsel motivasyon, keşfetmek, öğrenmek, merak etmek, belirli bir öğrenme hedefi için bilme ve anlama için epistemik ihtiyaç gibi çeşitli yapılarla ilgilidir. Dolayısıyla bireyin bu nedenlere yönelik yaşadığı zevk ve doyum için aktivitelere katılması olarak tanımlanabilir.
2. Başarmak için içsel motivasyon (Becerileri geliştirmek için spor yapmak): Bu tür içsel motivasyon, ustalık motivasyonu, yeterlilik motivasyonu ve görev yönelimi gibi terimlerle incelenmiştir. Bir şeyi başarmaya çalışırken yaşanan zevk ve tatmin için bir eylemde bulunma olarak tanımlanabilir.
3. Uyarıcıları deneyimlemek için içsel motivasyon (Uyarıcı deneyimler yaşamak için spor yapmak): Bireyin bir aktiviteye katıldığında o aktivite ile ilgili uyarıcı duyuları (eğlence, heyecan, duygusal zevk, estetik deneyimler vb.) deneyimlemek için içsel olarak motive olduğu bir motivasyon türüdür.

Dışsal Motivasyon. Dışsal motivasyon ayrı ayrı ele alınabilir sonuçlara ulaşmak için bir aktivite performansını ifade eder. Bu motivasyon türünde odak nokta davranıştan ziyade davranışın sonuçlarıdır (Jöesaar vd., 2011). Deci ve Ryan (2000a, 2002) davranışın sonuçlarındaki çeşitlilikleri dikkate alarak birçok dışsal motivasyon türü tanımlamıştır. Bunlar, dışsal düzenleme, içe yansıtılmış düzenleme, kimlikleşmiş düzenleme ve bütünleşmiş düzenleme olmak üzere dört farklı dışsal motivasyon türüdür. Dışsal düzenleme, dışsal motivasyonun öz iradenin en az olduğu biçimi olarak kabul

edilir, ödöl ve çevre baskısı gibi dış kaynaklar tarafından düzenlenen davranışları ifade eder. Örnek olarak sporcuların antrenörün takdirini kazanmak için antrenmana katılmaları verilebilir. Sporcular, dış güçlerden kaynaklanan olasılıklar birey tarafından tam anlamıyla onaylanmadan içselleştirildiğinde, içe yansıtılmış düzenleme ile de motive olabilirler. Suçluluk, utanç veya kaygı duygularından kaçınmak için bir spor faaliyetine katılan sporcu, içe yansıtılmış düzenlemenin bir örneğini temsil eder. İlk iki türün aksine kimlikleşmiş düzenleme, aktivite kendi içinde çekici olmasa bile tercih dışı gerçekleştirildiği için öz-iradenin bir motivasyon biçimi olarak teorize edilir. Sporcular aktivite çekici olmasa bile performanslarına önemli faydalar sağlayacağına inandığı için aktiviteyi yapmayı tercih etmesi örnek olarak verilebilir. Son olarak öz-iradenin en yüksek olduğu tür bütünleşmiş düzenlemedir. Tercih dışı olmakla birlikte bireyin benliği ve değer sistemi tarafından içselleştirilen davranıştır. Bu nedenle, sporcu ancak değerleri ve ihtiyaçları ile uyumluysa bir aktivitede bulunacaktır.

Başarı Hedef Kuramı

Locke ve diğerleri (1981) tarafından tanımlanan başarı hedef kuramı, kişisel hedeflerin spor gibi başarının önemli olduğu durumlarda insanların duygu, düşünce ve eylemlerini nasıl etkilediğini inceler. Esasında başarı hedeflerinin, eyleme bir anlam yüklediği ve her bir spor olayının (event) yorumlanmasında ve bireyin bu alandaki davranışında rasyonel bir tutarlılık sağladığı varsayılır (Duda vd., 1995). Duda (2004) daha somut bir şekilde kişisel hedeflerin anlamını ve bu anlamın motivasyon süreçleri ve başarı davranışları üzerindeki etkilerini vurgulayan bir motivasyon kuramı olarak ifade etmiştir. Bu kuram sporda başarı motivasyonunu anlamak için önemli bir teorik çerçeve sağlar ve kişinin hedeflerini nasıl anladığı ve bunların motivasyonu ve başarıyı nasıl etkilediği konusunda bir anlayış sunar. Kısaca başarı hedef kuramının merkezi iddiasını başarı bağlamında bireylerin yeterliliklerini göstermek için motive olmaları oluşturur. Altın'ın (2023) spora katılım nedenlerini ölçeklediği araştırmada ortaya koyduğu bulgulara göre başarıyı deneyimlemek en önemli katılım nedeni olarak ilk sırada ölçeklenmiştir. Bu sonuç, başarının motivasyonel incelemelerde önemini koruduğunu göstermektedir.

Hedef Yönelimi. Başarı hedef teorisinde başarı çıktıları performansa kıyasla başarı ve diğerlerine kıyasla başarı ikilemi aracılığıyla kavramsallaştırılmıştır (Duda vd., 1995). Bu ikilem tanımlanırken Nicholls'un (1989) çalışmasında yer alan terminolojiden faydalanılmıştır. Nicholls'un ifade ettiği görev ve ego yönelimli hedef perspektifleri insanların yeterlilik düzeylerini nasıl değerlendirdiği ve öznel olarak hedefe ulaşmayı nasıl tanımladıklarıyla ilgilidir. Murdak ve diğerlerine (2018) göre görev ve ego yöneliminde bireyin öznel seçimlerinin başarıya ilişkin inanış, tercih, niyet ve davranış üzerinde farklı etkilere sahip olduğu kabul edilir.

Ego Yönelimi. Ego yönelimi, bireyin performansını diğerleriyle karşılaştırdığı öznel değerlendirmesine dayanır. Sporcu, diğerlerine göre daha iyi performans gösterme ve üstünlük kazanma kaygısı taşır, aktiviteyi bir amaca yönelik araç olarak görür (Nicholls, 1989). Bu yönelime sahip sporcular, hem takım içerisinde hem de bireysel olarak rakip gördüğü diğer sporculara kıyasla, çevresinde tek ilgi odağı olmayı ve sürekli olarak kendilerini ön plana çıkaracak durumlar içerisinde bulunmayı arzu ederler. Bunun yanı sıra çevresi tarafından sürekli övülmek ve takdir edilmek isterler (Özkurt, 2023). Ayrıca sporcular performansını ve gösterdiği çabayı kendi yeterliliğini yargılamak için diğerleriyle karşılaştırır ve diğerlerini geride bıraktığında (özellikle daha az çabayla) kendisini başarılı hisseder (Duda, 2004; Duda vd., 1995). Cervello (2007) kıyaslamanın ötesinde sporcunun davranışını bu doğrultuda yönlendirdiğini vurgular. Ego yönelimli sporcular, daha kolay ve başarı olasılığının daha yüksek olduğu görevi seçme eğilimindedirler (Tyson vd., 2009). Nicholls (1989) başkalarına üstünlük kurmaya odaklanmanın adalet, hakkaniyet ve rakiplerin refahı konusunda endişe duyma eksikliğine yol açabileceğini ileri sürmüştür.

Görev Yönelimi. Görev yönelimi, bireyin becerilerini, kişisel yeterliliğini ve göreve yönelik ustalığını geliştirerek yetkinliğini artırmakla ilgilidir. Mevcut görevin yürütülmesi büyük önem taşır ve öznel başarı kişisel gelişim ve öğrenmeye dayanır. Göreve bağlılık halinin olumlu ve uyumlu başarı (achievement) davranışlarına yol açacağı varsayılır (Duda, 2004; Duda vd., 1995). Bu özelliğin baskın olduğu sporcular, yeni beceriler edinmeyi önemseyen ve bu becerileri elde etmek için zorlu görevleri seçen ve bu görevlerde ısrar eden birey olma eğilimindedir. Kişisel gelişim ve başarı olduğu için çaba harcamaktan ve zorluklarla mücadele etmekten çekinmezler (Nicholls, 1989).

Görev yönelimine sahip sporcular, yeni şeyler öğrenme, önceki sportif performansından daha iyisini yapma ve bir beceride ustalaşma gibi kişisel hedefleri referans alan bir tutum sergilerler (Özkurt, 2023). Dışsal nedenlerden ziyade yeni bilgi, beceri ve deneyim elde etmek için performansını geliştirme çabasındadırlar (Cervelló vd., 2007). Bu gibi nedenlerle görev yönelimli olan sporcunun kazanmaya yönelik hile yapma ve diğer sporculara yönelik saldırgan tavır sergileme eğilimi azdır (Sage vd., 2006). Bu bireylerin fair-play ile ilgili tutumlara sahip olmaları daha muhtemeldir (Duda vd., 1991).

Ahlak

Aktan (1994), 'ahlak' kelimesinin etimolojisini açıklarken, kelimenin Arapça'da 'huy' anlamına geldiğini belirtmiştir. Ayrıca, Yunanca 'ethos' kelimesinden türeyen kelime, çeşitli dillerde aynı kökten gelen biçimlerle kullanılmış ve İngilizce'de 'ethics' olarak yer almıştır (Akt. Aktan, 2009). Oral ve Çoban (2020) ethos kavramının kökeni "her şeyden önce iyi insan olma anlamında bireysel karakter" anlamına geldiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, uluslararası literatürde "bütün bir toplumun niteliği" olarak ifade edilmektedir. Yine İngilizce'de kullanılan "morality" kelimesi Latince "mos" kelimesinden türetilmiştir. Bernard ve Joshua'ya (2020) göre ahlak kavramının tüm ahlaki araştırmalara uygun olabilecek tek bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni betimsel ve normatif olmak üzere birbirinden farklı iki geniş anlama sahip olmasıdır. Daha özel olarak ifade etmek gerekirse ahlak terimi bir toplum veya topluluk tarafından öne sürülen davranış kuralları ya da rasyonel bir düşünce kalıbı ile tüm insanlar tarafından kabul edilen davranış kuralları ile şekillenebilir. Söz konusu davranış kalıpları farklı görüşlere dayalı olarak öne sürülse de neticesi iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle Aktan'ın (2009) ifade ettiği gibi bireyin ya da toplumun iyi-kötü ve doğru-yanlış olarak nitelendirdiği değerler bütünü olarak tanımlanabilir. TDK (2023) ise "*bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları*" olarak tanımlamıştır. Ahlak ve etik aynı anlama sahip gibi algılansa da aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Oral ve Çoban (2020) bu farklılık için şu açıklamalarda bulunmuştur: Ahlak terimi genellikle bireyin ve toplumun kabul ettiği davranış kurallarını ifade ederken, 'etik' daha çok bu kuralların felsefi incelemesi ve ideal insan karakteri ile ilişkili ilkelerin tartışılmasını kapsar. Başka bir deyişle, ahlak, bireysel ve toplumsal değer yargılarına dayanır ve bu yargılar bireyden bireye, toplumdan topluma değişebilir. Etik ise belirli bir eylemin genel ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesi ve bu

değerlendirmenin akademik bir disiplin olarak incelenmesiyle ilgilidir. Bu nedenle, ahlak ve etik terimleri aynı anlamlara gelmemekle birlikte, birbiriyle yakından ilişkilidir.

Ahlaki Gelişim ve Davranış Yaklaşımları

Ahlaki gelişim süreci, bireylerin toplum içindeki davranışlarını yönlendiren değerler, normlar ve kuralların öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve uygulanması sürecini içerir (Senemoğlu, 2012). Bireylerin toplumsal yaşamda nasıl davranacaklarını, etik değerleri nasıl içselleştireceklerini ve topluma nasıl katkı sağlayacaklarını anlamak için ahlaki gelişimi anlamak ve açıklamak önemlidir (Arı, 2021). Literatürde, ahlak gelişimi farklı kuramsal bakış açılarıyla ele alınmış ve açıklanmıştır (Killen ve Smetana, 2006; Rook vd., 2021; Shaffer, 2008; Şengün, 2015). Psikanalitik kuram, tarihsel olarak ahlaki gelişimi ele alan ilk yaklaşımlardan biridir ve bu konuda Sigmund Freud ve Erik Erikson'un katkıları önemlidir (Turiel, 2006). Bu kuramda daha çok içgörü ve bilinçdışı faktörlerin rolü vurgulanır, bu nedenle toplumsal normların ve ahlaki değerlerin açıklanması yönüyle sınırlılık gösterir. B. F. Skinner davranışçı kurama dayalı olarak ahlaki gelişimi açıklamıştır. Bu kurama göre ahlaki davranışın çevresel uyarıcılara verilen tepki sonucunda öğrenildiği, başka bir deyişle, öğrenilmiş tepki olduğu varsayılır. (Driscoll, 2013). Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı, çevresel etkiye atıfta bulunarak model alma ve gözlem yoluyla öğrenmenin ahlaki gelişimi nasıl etkilediğine odaklanır (Bandura, 1976). Davranışçı ve sosyal öğrenme yaklaşımlarının ahlaki gelişime odaklanma biçimi içsel düşünce ve değerlerin göz ardı edildiğinin göstergesidir. Piaget ve Kohlberg gibi bilişsel öğrenme kuramcıları ahlaki gelişimi bilişsel yetenek ve düşünce süreçlerinin gelişimiyle bağlantılı olarak ele almıştır. Davranıştan ziyade ahlaki yargı ve düşünce biçimi daha fazla önemlidir. Ayrıca duyuşsal ve sosyal faktörlerin bireyi nasıl etkilediği ve kültürel farklılıklar yeterince dikkate alınmamıştır (Kohlberg, 1981; Shaffer, 2008). Bu kuramlar ve ahlaki gelişim süreciyle ilgili varsayımları spor ortamında ahlaki davranışa ilişkin sınırlı bir bakış açısı sağlamaktadır. Mevcut araştırma bireylerin ahlaki gelişim süreçlerinden ziyade spor bağlamında sergilenen ahlaki davranışa odaklanmıştır. Bu nedenle ahlaki gelişim süreçlerini ele alan kuramlar detaylandırılmamıştır.

Ahlaki Eylemin Bileşenleri

Rest (1983, 1984) ahlakın temel bir yönünün ahlaki davranış olduğunu ve ahlaki davranışı anlamak için eylemin altında yatan içsel süreçleri anlamının gerekliliğini savunmaktadır. Rest, ahlaki eylemle ilgili dört bileşen içeren bir model sunmuştur. Modele göre a) durumu yorumlama, b) ahlaki yargı oluşturma, c) durumla ilgili eylem biçimlerini düşünme ve seçim yapma, d) eylem biçimini gerçekleştirme gibi çeşitli psikolojik işlevleri kapsar. Ayrıca Rest (1984), bu sürecin etkileşimli olduğunu, geribildirim (feedback) ve ileri bildirim (feed-forward) döngüleri ile birbirini etkilediğini ve bir dizi faktörün bunlar üzerinde etkili olduğunu öne sürmüştür. Dört süreç doğası gereği etkileşim halinde olduğu için, bir süreç üzerinde etkisi olan faktör dolaylı olarak diğerlerini de etkilemektedir. Bu süreçlerin herhangi birinde yaşanan eksiklik ahlaki açıdan olumsuzlukla sonuçlanabilir. Rest'in ortaya koyduğu modelde yargı, niyet ve davranış ahlaki işleyişin bileşeni olarak ele alınmış ve spor ortamında incelenmiştir (örn. Kavussanu ve Ntoumanis, 2003; Kavussanu ve Roberts, 2001; Kavussanu ve Spray, 2004).

Yargı. Rest'in modelinde ikinci bileşene karşılık gelmektedir ve ne yapılması gerektiğine dair ahlaki yargı oluşturmak için hem yargı hem de muhakemede bulunmayı içerir (Kavussanu ve Spray, 2004). Muhakeme ve yargı ile belirli bir davranış iyi/kötü ya da doğru/yanlış olarak değerlendirilir (Jin ve Peng, 2021). Chen ve Wang (2019) sporda ahlaki yargıyı bir sporcunun sporda ahlaki olguları algılamak için sahip olduğu ahlaki norm ve standartları kullandığında ortaya çıkan düşünce süreci olarak tanımlamış ve karmaşık bir psikolojik süreç olduğunu ifade etmiştir. Kohlberg (1981) de ahlaki gelişim teorisi içerisinde bu kavramı ele almıştır. Kohlberg'e göre ahlaki yargı, değer yargıları, sosyal yargılar ve bireyi eyleme geçmeye yönelten yargılar olarak ifade edilebilir. Ahlaki gelişim teorilerini ahlaki yargının değerlendirilmesinde içerik ve yapısına odaklanmaktadır (Nisan, 1984). Nisan'ın araştırmasında ahlaki içerik, doğru/yanlış ve iyi/kötü ayrımına ilişkin içselleştirilmiş davranışsal talimatlar, başka bir deyişle, ahlaki normlar olarak tanımlanmıştır. Söz konusu normlar erken yaşlarda ilgili davranışların insan refahı ve adaletle ilgili içsel yönlerine dayalı olarak şekillendiği vurgulanmıştır. Fakat spor gibi sosyal bağlamlarda ahlaki yargıyı şekillendiren içsel yönler daha geniş sosyal çevrelere göre farklı algılanmaktadır (Proios ve Proios, 2017). Bağlamda uygun davranışı neyin oluşturduğuna dair ortak anlayış grup üyelerinin zaman

içerisinde etkileşimde bulunması ile meydana gelmektedir (Higgins vd., 1984; Power vd., 1989). Sporda bu farklılık yaklaşık 20-30 yıl önce fark edilmiş ve çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Shields ve Bredemeier (1995) takımın ahlaki atmosferinin ahlaki yargıyı dolayısıyla da ahlaki davranışı etkilediğini öne sürmüştür. Ayrıca davranışın gerçekleştiği bağlamsal hedef yapısını da rekabetçi, rekabetçi olmayan ya da işbirlikçi hedef yapısının da ahlaki davranışı etkileyebileceğini vurgulamışlardır. Bu temel bulgular sosyal bağlamın ahlaki yargıyı etkilemedeki önemini ortaya koymakta olup, özellikle, rekabetin yoğun olduğu takım sporlarında ahlaki konuların incelenmesinin önemini göstermektedir. Sporda motivasyonun (Kavussanu ve Spray, 2004; Sage vd., 2006) ahlaki yargı ile ilişkisi ele alınmış ve hem bireysel hem de iklimsel motive olma biçimine dikkat çekilmiştir.

Niyet. Ahlaki işleyişte niyet, Rest'in modelinde üçüncü bileşene karşılık gelmekte olup rekabetçi değerler arasından seçim yaparak bireyin ne yapmak niyetinde olduğuna karar verme sürecini içerir (Rest, 1983, 1984). Bireylerin niyeti belirli durumlarda belirli davranışları sergileyip sergilememe durumları sorgulanarak değerlendirilir (Kavussanu ve Spray, 2004). Kavussanu ve diğerlerinin (2002) yürüttükleri araştırmada, sporcular için hile ve saldırgan davranışları temsil eden senaryolarla sporcuların ahlaki işleyişleri değerlendirilmiştir. Sporcuların ahlaki niyetleri, kazanmak söz konusu olduğunda bu davranışları yapıp yapmayacakları sorgulanarak değerlendirilmiştir. Bazı araştırmacılar (Kavussanu ve Roberts, 2001; Shields ve Bredemeier, 1995) ahlaki niyete ilişkin karar verme sürecinde motivasyonun önemine dikkat çekerek bireyin hareket etme kararı veya niyeti üzerinde başarı hedeflerinin etkisinin incelenmesini önermişlerdir.

Davranış. Ahlaki işleyişte davranış Rest'in modelinde dördüncü bileşene karşılık gelmektedir ve niyetlerin uygulanması olarak tanımlanır, başka bir deyişle, gerçek davranışı ifade eder (Kavussanu ve Roberts, 2001; Kavussanu vd., 2002). Bireyin ahlaki yargılarına ve niyetlerine dayalı olarak seçtiği eylemleri gerçekleştirmesi, niyetlerin uygulanması sürecidir. Fakat niyet, ahlaki davranışı sınırlı düzeyde açıkladığı için Bandura'nın (1986, 1989, 1991) ortaya koyduğu yaklaşım önem kazanmıştır. Ahlaki niyetin uygulanmasıyla ortaya çıkan davranış, eylemin başkaları için sonuçlarına göre değerlendirilmiş ve davranış kalıpları olumlu/olumsuz şeklinde incelenmiştir. Bütüncül bakış açısıyla ele alındığında bu bileşen, ahlaki davranışın, kişinin ahlaki yargıları ve niyetleriyle uyumlu şekilde hareket etmesiyle tamamlanacağı gerçeğini vurgular.

Uygulama süreci, kişinin kendini kontrol etmesini, disiplinli olmasını ve ahlaki inançlarına uygun davranış sergilemek için iç veya dış baskılara karşı koymasını gerektirir. Fakat dış etmenler ve durumlar kişinin davranışlarını etkileyebildiği için ahlaki niyetlerin uygulanması zor olabilir. Bireyin ahlaki eylemlerini uygulamada sosyal baskılar, durumsal faktörler ve duygular engel oluşturabilir. Bu ise bireyin ahlaki açıdan doğru bir yargı ve niyete sahip olması durumunda, niyetlerini etkin bir şekilde uygulayamıyorsa ahlaki açıdan uygun şekilde davranmayı başaramayabilir.

Ahlaktan Uzaklaşma

İnsanlar, ahlaki açıdan olumsuz bir davranış sergilerken suçluluk duygusunu bastırmak ve vicdanlarını rahatlatmak için çeşitli mekanizmalara başvurur. Bandura'ya (1991) sekiz farklı ahlaktan uzaklaşma mekanizması tanımlamıştır. Bu mekanizmada davranışın bilişsel olarak yeniden yapılandırılması, bireyin eylem gücünün azaltılması ve sonuçların önemsizleştirilmesi gibi yöntemler kullanarak davranış değiştirilir. Bireyin davranışı sergilemekten kaynaklı vicdani bir rahatsızlık ve suçluluk duygusu hissetmemesiyle söz konusu davranışta bulunması daha kolay hale gelir.

Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizması. Bandura tarafından ortaya konulan bu sekiz mekanizmaya aşağıda açıklanmıştır (Altın, 2022; Bandura, 1991):

Meşrulaştırma. Bu mekanizma ile belirli bir amaç için ahlaki olmayan davranış makul bir gerekçeyle meşru gibi görülür. Örnek olarak, yüksek rekabet içeren bir müsabakada başarılı olmak için hile yapmak ya da rakibi zayıflatmak gibi davranışları meşrulaştırmak verilebilir. Bu örnekte "başarı elde etmek" makul bir gerekçe görülerek olumsuz davranış meşrulaştırılmış olur.

Etiketleme. Ahlaki olmayan davranışın olumlu bir etiket ile daha uygun hale getirilerek hafifletilmesi veya gizlenmesidir. Etiketleme mekanizması ile bireylerin olumsuz davranışlarını daha kabul edilebilir veya tolere edilebilir hale getirmek için olumlu ve meşru bir dil ile tanımlamalarını içerir. Örneğin, bir sporcu, oyunun kurallarını ihlal ederek saldırgan bir oyun stilini benimsiyorsa bu davranış kalıplarını "rekabetçi ruhlu" olarak etiketleyebilir. Böylece, sporcu sergilediği davranışı yüksek rekabet

duygusu ve kazanma isteği gibi daha pozitif çağrışımla ilişkilendirerek suçluluk duygusunu hafifletebilir ve çevreden gelen eleştirilere karşı savunma mekanizması oluşturabilir.

Kıyaslama. Bu mekanizma ile ahlaki olmayan davranış daha kötü olan bir davranışla kıyaslanarak önemsiz gibi görülür ve dolayısıyla birey suçluluk duygusunu hafifletir ve bastırır. Birey söz konusu olumsuz davranışı daha kötü veya etik dışı eylemle karşılaştırarak kendi davranışını daha az zararlı veya önemsiz olarak algılar. Örneğin, bir futbolcu rakip oyuncuya sert bir faul yapma eylemini doping yapma gibi daha ciddi bir suç ile kıyaslayabilir. Böylece faulün rakip oyuncuyu sakatlayacak düzeyde olmaması ve doping yapmanın sporda daha büyük suç olduğu düşüncesiyle, mevcut davranışını önemsizleştirme eğilimine girebilir.

Sorumluluğu Üstlenmeme. Kişinin olumsuz davranışlarını başkalarının etkisiyle açıklamaya çalışması ve kendi sorumluluğunu reddetmesi anlamına gelir. Böylece davranışı sergileyen bireyin kendisi olmasına rağmen bu sorumluluğu kabul etmekten kaçınır ve suçluluk duygusundan kurtulur. Örneğin, sporcu maçta sergilemiş olduğu faul yapma vb. saldırgan tavırları antrenörün isteğine bağlayarak sorumluluğu üstlenmeme eğilimine girebilir.

Sorumluluğu Yayma. Bu mekanizma sorumluluğu dağıtma olarak da bilinmektedir. Bir kişinin olumsuz davranışlardan dolayı sorumluluğu bireysel olarak üstlenmeyip bunu diğer insanlara veya dış etkenlere yüklemesi durumunu ifade eder. Bu mekanizmanın kullanılması kişinin kendi davranışlarından kaçınmasına ya da kendini sorumlu hissetmemesine neden olabilir. Örneğin, bir sporcu sürekli faul yapıyorsa sorumluluğu yayma mekanizmasını kullanarak kusurunu takım halinde sert oyun stilinin benimsendiği düşüncesiyle örtbas etmeye çalışabilir.

Çarpıtma. Bilgiyi veya olayları yanıltıcı biçimde sunma ve yorumlamayı içerir. Çarpıtma mekanizmasının kullanılmasıyla ahlak dışı davranışın sonuçları önlenir veya algısal olarak zayıflatılır. Örneğin, sporcu sözel şiddetin fiziksel şiddet gibi rakibe fiziki zararı olan bir eylem olarak görmeyip normal kabul edileceğini düşünebilir.

İnsandışılaştırma. İnsanı özelliklerden uzaklaşma adıyla da bilinmektedir. Bu mekanizmanın kullanılmasıyla bir kişi veya bir grup insan, insan dışı olarak algılanır ve bu şekilde muamele edilmesi normal kabul edilir. Örneğin, sporcu rakiplerini hayvani sıfatlarla tanımlayarak ya da insan özelliklerinden yoksun kabul ederek onlara karşı daha kolay bir şekilde kötü davranabilir.

Suçta Dayanak Oluşturma. Birey kendi suçlu davranışını haklı çıkarmak veya bu davranışın sorumluluğundan kaçınmak için kendisini mağdur olarak görür ve tahrik edilmiş bir kurban olarak göstermeye çalışır. Örneğin, rakip oyuncuya faul yapan bir sporcu, bu eylemin daha önce kendisine veya takım arkadaşına karşı gerçekleştirildiği için rakip oyuncunun bu sert davranışı hak ettiğini düşünebilir.

Sporda Ahlaktan Uzaklaşma. Spor ortamı, özellikle rekabete dayalı sporlar, çeşitli olumsuz davranışlar içerdiği için Bandura'nın (1991) ortaya koyduğu mekanizmanın sporcular tarafından kullanılması şaşırtıcı değildir. Bu mekanizmanın spor ortamında olumsuz davranışlar sergilenirken kullanıldığına dair kanıtlar mevcuttur. Kavussanu ve Boardley'in (2007, 2008, 2009) ortaya koyduğu kanıtlar bu mekanizmanın sporda sergilenen olumsuz davranışlarla pozitif yönlü ve olumlu davranışlarla negatif yönlü ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu araştırmacılar söz konusu mekanizmayı spor ortamında sergilenen davranışlara uyarlayarak sporda ahlaktan uzaklaşma mekanizmasını ölçülebilen gizil yapı olarak tanımlamıştır. Stanger ve diğerleri (2013) de sporcuların sergilemiş oldukları olumsuz davranışları haklı çıkarmada bu mekanizmaya başvurduklarından söz etmektedir. Gürpınar'ın (2015) ortaya koyduğu bulgular ise spor ortamında varlığı kabul edilen bu yapının uyarlanabilir olduğunu göstermektedir. Bu mekanizmanın sporda olumlu ve olumsuz davranışlar için doğrudan etkisi olmakla birlikte çeşitli faktörlerin etkisine aracılık edebilmektedir. Bu ise spor ahlakına yönelik araştırmalarda ahlaktan uzaklaşma mekanizmasını dikkate almanın önemini göstermektedir.

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlarla İlgili Araştırmalar

Bu bölümde spor bağlamında prososyal ve antisosyal davranışların ele alındığı araştırmalar taranmıştır. Literatür taraması davranış kuramsal dayanak oluşturarak ele alan çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Sınırlar dâhilinde ilgili teorileri, araştırma yöntemlerini ve araştırma boşluğunu tanımlamak için yıllara göre sistematik olarak raporlanarak genel bir bakış sağlanmıştır. Literatür, Robinson ve diğerlerinin (2011), Müller-Bloch ve Kranz'ın (2015) ve Miles'in (2017) çalışmaları referans alınarak bilgi, kanıt, metodoloji, ampirik, teorik ve popülasyon gibi çeşitli araştırma boşluk türlerine göre değerlendirilmiştir.

Rest (1984) ahlaki eylemin içinde dört bileşenin yer aldığını ve bu süreçlerin davranışın ortaya çıkmasında ve anlaşılmasında bu içsel süreçlerin gerekliliğini savunmuştur. Rest (1984) tarafından geliştirilen modele göre, sporda ahlaki işleyiş ahlaki yargı, ahlaki niyet ve ahlaki davranış olarak ele alınmıştır. Yapılan araştırmalar (Kavussanu vd., 2002; Kavussanu ve Ntoumanis, 2003; Kavussanu ve Spray, 2006; Miller vd., 2005; Ommundsen vd., 2003) ahlaki işleyişi durumsal olarak motivasyonel iklim ve ahlaki atmosferle, eğilimsel olarak görev ve ego yönelimi ve ahlaki kimlikle ilişkilendirmiştir. Bu kavramlardan motivasyonel iklim ile ahlaki işleyiş ilişkisi sıklıkla ele alınmıştır, diğer değişkenlere yönelik incelemeler sınırlı kalmıştır. Araştırmalar, futbol, basketbol, ragbi ve hokey branşlarında gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu branşlar arasında özellikle futbol ağırlıklı olarak incelenmiştir. İncelenen sporcuların yaş aralığı 12 ile 28 arasında değişmekte olup, İngiliz ve Norveç popülasyonlarından seçilmişlerdir. Araştırmalar, kadın-erkek ya da sadece erkek cinsiyet grupları üzerinde yürütülmüştür. Ayrıca, örneklem gruplarının özelliklerine bakıldığında, bu sporları rekabet odaklı yapan sporcular olduğu göze çarpmaktadır.

Kavussanu (2007) sporda ahlaki işleyişin ele alındığı araştırmaların bir takım sınırlılıklara sahip olduğunu vurgulamıştır. Kavussanu'ya göre a) ahlaki işleyişle ilgili branşlara yönelik spesifik senaryolarla tanımlanmış ve gerçek bir davranış yelpazesini inceleme olanağı sunulmamıştır. b) Ayrıca ahlaki işleyişin ölçümüyle ilgili kullanılan ölçme aracının psikometrik özellikleri, özellikle faktör yapısı, yeterli düzeyde incelenmemiştir. c) Bu ölçme aracı üç bileşen olarak ele alınmasına rağmen yargı, niyet ve davranış boyutları yüksek düzeyde ilişkilidir. d) Bileşenler arasındaki bu güçlü ilişki ıraksak geçerliliğin zayıf olduğuna işaret etmektedir. e) Bu nedenle ikinci düzey faktör olarak ahlaki işleyişin tek boyutlu olarak ele alınması daha uygun bir yaklaşım olarak

değerlendirilmektedir. Yapının tek boyutlu olarak ele alınması ise ahlaki davranışa yönelik anlayışı sınırlandırmaktadır.

Sporda ahlaki davranışın araştırılmasında önemli araştırmalara yol açan bir diğer teorik çerçeve Bandura'nın (1976, 1986, 1991) sosyal bilişsel teorisine dayanmaktadır. Bandura, proaktif ve engelleyici ahlak olmak üzere ahlakın iki yönü olduğunu belirtmiştir. Ahlakın bu yönleri prososyal ve antisosyal davranış kalıplarıyla ilişkilendirilmiştir ve kuramsal çerçevede bölümünde detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Prososyal ve antisosyal davranışlar ilk olarak iki boyutlu olarak tanımlanmıştır. Kavussanu (2006) ve Sage ve diğerleri (2006) daha önce yapılan birtakım araştırmaları referans alarak (Kavussanu ve Ntoumanis, 2003; Kavussanu ve Roberts, 2001; Stuart ve Ebbeck, 1995) prososyal ve antisosyal davranış tanımlarına uygun üçü prososyal ve sekizi antisosyal olmak üzere futbol bağlamında ortaya çıkan bir dizi davranış listesini derlemiştir. Bu davranış listesine dayalı olarak iki boyutlu ölçme aracı geliştirilmiş ve birtakım psikometrik özellikleri incelenmiştir. Boardley ve Kavussanu (2007) ortaya çıkan davranış sayısını artırmış ve 14 maddeli bir yapıya dönüştürmüştür. Bu ölçme araçları ile çoğunluğu İngiliz popülasyonunda, futbolcu örnekleminde ve geniş bir yaş aralığında (12-64) araştırmalar yürütülmüştür. Yapılan araştırmalarda prososyal ve antisosyal davranışlar görev ve ego yönelimi, motivasyonel iklim, ahlaki atmosfer, ahlaki kimlik, ahlaktan uzaklaşma, sosyal-hedef yönelimi, yaş, spor yaşı, deneyim gibi çeşitli değişkenlerle birlikte ele alınmıştır (Boardley ve Kavussanu, 2007; Boardley ve Kavussanu, 2008; Kavussanu vd., 2006; Kavussanu, 2006; Sage vd., 2006; Sage ve Kavussanu, 2007a; Sage ve Kavussanu, 2007b; Sage ve Kavussanu, 2008). Bu araştırmaların çoğunluğu kesitsel olmakla birlikte, sınırlı sayıda boylamsal araştırma mevcuttur. Bulgular, ego yönelimi ve performans ikliminin antisosyal davranışlarla, görev yönelimi ve ustalık ikliminin prososyal davranışlarla ilişkisini ortaya koymuştur. Fakat antisosyal davranışın ortadan kalkması için sporcuların uzun süre ustalık iklimine maruz kalması gerektiğine dikkat çekmiştir. Boardley ve Kavussanu (2007, 2008) tarafından yapılan araştırmalar prososyal ve antisosyal davranışları Bandura'nın (1999) ahlaktan uzaklaşma mekanizması ile ilişkili olduğuna dair kanıtlar ortaya koymuştur. Bulgular spor bağlamında ahlaktan uzaklaşmanın antisosyal davranışlar ile pozitif yönlü ilişkisini, prososyal davranışlar ile negatif yönlü ilişkisini kanıtlamıştır. Boylamsal bir çalışma ise bu karşılıklı ilişkilerin varlığı için destek sunmuştur (Sage ve Kavussanu, 2008). Ayrıca, Sage ve diğerleri (2006) ahlaki kimliğin, Sage ve Kavussanu (2007a) ise sosyal hedef yöneliminin bu davranışlar üzerindeki rolüne dikkat çekmiştir. Bu ilişkilere

ek olarak ölçeğin psikometrik özellikleri, prososyal ve antisosyal davranışların birbirinden bağımsız iki yapıyı temsil ettiğini göstermiştir. Bu doğrultuda antisosyal davranışların varlığı durumunda prososyal davranışların olmayacağını varsaymak yerine her iki yapının ayrı ayrı ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Kavussanu ve diğerleri (2006) prososyal ve antisosyal davranışları gözlenen ve bildirilen davranışlar olarak incelemiştir. Bulgular gözlenen ve bildirilen prososyal davranışlar arasındaki ilişkinin zayıf ve anlamsız olduğunu, gözlenen ve bildirilen antisosyal davranışlar arasındaki ilişkinin güçlü ve anlamlı olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, antisosyal davranışlar için bildirilen davranışlara güvenilebileceği konusunda dikkat çekicidir. Prososyal davranışlarda ilişkinin zayıf ve anlamsız olması, tespit edilen davranışlardaki çeşitliliğin az olmasından kaynaklı olabileceği vurgulanmıştır. Araştırmacılar, ileride yapılacak araştırmalarda daha fazla oyunda daha fazla sayıda prososyal davranışın ortaya çıkarılabileceğini ileri sürmüştür.

Prososyal ve antisosyal davranışlara yönelik iki boyutlu ölçme girişimleri, Bandura'nın (1991) sosyal bilişsel teorisinde tanımladığı proaktif ve engelleyici ahlak ile benzerlik göstermektedir. Fakat Sage ve Kavussanu (2008) sosyal bilişsel teoriye dayalı daha kapsamlı araştırmaların gerekliliğine dikkat çekmiştir. Kavussanu ve Boardley (2009) ölçümlerin sınırlılığını dikkate alarak spor ortamındaki prososyal ve antisosyal davranışları detaylandırmıştır. Araştırmacılar davranışın rakip oyunculara veya takım arkadaşlarına sergilenme durumunu göz önünde bulundurmuşlardır. Bandura'nın (1999) sosyal bilişsel teorisinde ifade ettiği ahlakın iki yönüne, proaktif ve engelleyici, atıfta bulunarak bütünsel bir bakış açısıyla sporda ahlaki davranışı tanımlamış ve bu davranışları geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçmek için katkı sağlamışlardır. Kavussanu ve Boardley'in (2009) ortaya koyduğu yapı, alanyazında, farklı dil ve kültürlerde incelenmiş ve yapının geçerliliğine ve güvenilirliğine ilişkin birçok kanıt sağlanmıştır (örn. Faria vd., 2023; Navarro vd., 2020; Pereira Gonçalves vd., 2021; Sezen-Balçıkanlı, 2013; Sohnsmeier, 2018; Šukys, 2010; Trigueros vd., 2020).

Prososyal ve antisosyal davranışların çıktı olarak incelenmesinde Kavussanu ve Boardley'in ortaya koyduğu bu model araştırmaların odak noktasına göre ele alınmıştır. Örneğin, birçok araştırmada dört boyut incelenirken (Boardley ve Kavussanu, 2009; Bolter ve Kipp, 2016; Bruner vd., 2014; Bruner vd., 2018; Danioni ve Barni, 2019; Delrue vd., 2017; Gillham vd., 2015; Hodge ve Gucciardi, 2015; Kavussanu ve ark, 2013a; Kavussanu vd., 2013b; O'Connor vd., 2020; Ramolale vd., 2021; Sheehy ve Hodge, 2015; Stanger vd., 2018; Stanger vd., 2021), bazı araştırmalarda bu yapı tekrar iki temel boyuta

indirgenerek prososyal ve antisosyal şeklinde incelenmiştir (Gano-Owerway, 2013; Rutten vd., 2011). Ayrıca, modelde yer alan faktörler birbirinden bağımsız olduğu için sadece antisosyal davranış faktörlerini ele alan birçok araştırma bulunmaktadır (Boardley vd., 2020; Bortoli vd., 2012; Danioni ve Barni, 2019; Jones vd., 2017; Kavussanu vd., 2015a; Kavussanu vd., 2015b; Micai vd., 2015; Ring vd., 2023; Stanger vd., 2013). Yapılan araştırmalarda prososyal ve antisosyal davranışların görev ve ego yönelimi, motivasyonel iklim, ahlaktan uzaklaşma ile ilişkileri sıklıkla incelenmiştir. Bu değişkenler haricinde ilişkisi daha sınırlı ele alınan birçok değişken bulunmaktadır: Ahlaki atmosfer, ahlaki kimlik, antrenörün karakter inşa etme yeterliliği, algılanan dayanıklılık, saldırganlık, spor kaygısı, ahlaki akıl yürütme, ahlaki değer, yarışma yönelimi, antrenör-sporcu ilişkisi, fair-play tutumu, narsisizm, sosyal beğenirlik, sosyal destek, perspektif alma, empati, antrenör davranış stili, otonom-kontrollü motivasyon, yürütücü işlevler, sosyal sorumluluk alma, şefkat, zorbalık, sosyal kimlik, uyum, liderlik, takım uyumu, ilişkisellik, kişisel değerler, kibir, öz yeterlilik ve zihinsel dayanıklılık gibi değişkenlerle ilişkiler incelenmiştir. Yukarıda ifade edilen kişisel ve çevresel değişkenlerin prososyal ve antisosyal davranışların öncülleri olduğu varsayılmış ve davranış türleri bu araştırmalarda bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Daha sınırlı sayıda olmakla birlikte prososyal ve antisosyal davranışların bağımsız değişken olarak ele alındığı araştırmalar da mevcuttur (Al-Yaaribi vd., 2016; Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2017; Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2018; Mbam vd., 2015; Pizzi ve Stanger, 2020, Ring vd., 2019; Tsai vd., 2022). Bu araştırmalarda ise çaba, keyif, performans, öfke, kolektif yeterlilik, dikkat, spora bağlılık, takıma bağlılık, tükenmişlik gibi bağımlı değişkenler üzerinde davranış türlerinin varsayılan etkileri incelenmiştir. Araştırma gruplarının özellikleri incelendiğinde cinsiyet gruplarının kadın-erkek veya yalnızca erkek olduğu, yaş aralığının 10 ile 64 arasında değiştiği ve çoğunlukla 15-30 yaş aralığında olduğu, rekabetçi spor yapan bireyler olduğu gözlenmiştir. Ayrıca spor branşı olarak futbol, basketbol, hokey, ragbi, netbol, amerikan futbolu, lakros, hentbol, voleybol, beyzbol ve korfbol gibi sporları yapan bireylere odaklanılmıştır. Bu branşların bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler arasında takım sporu, orta-yüksek temaslı spor ve rekabetçi ortamın var olduğu spor özellikleri dikkat çekicidir. Popülasyon grubu çoğunlukla İngiliz popülasyonudur. Bunu takiben sırasıyla Kanada, Amerika, İtalya, Yeni Zelanda, Avustralya, Çin, Hollanda, Belçika, Bostwana ve Litvanya popülasyonlarında araştırmalar mevcuttur. Araştırmaların tamamına yakını nicel yaklaşımlarından ilişkisil

araştırma deseni ile zaman boyutunda kesitsel olarak yürütülmüştür ve sınırlı sayıda deneysel desen ve zaman boyutunda boylamsal araştırma mevcuttur.

Kavussanu ve Al-Yaaribi (2021) kapsamlı bir sistematik inceleme ile araştırmalardan elde edilen bulguları sentezlemiştir. Bu sistematik incelemede, görev yönelimi, ustalık motivasyonel iklimi, otonom motivasyon, otonom destekleyici iklim, antrenörün sportmen davranışları, ahlaki karar verme, ahlaki kimlik, ahlaki değer in değerlendirilmesi ve korunması, sosyal kimlik ve kişiliğin dışadönüklük boyutu gibi değişkenlerin prososyal davranışların pozitif anlamlı yordayıcıları olduğu ve ahlaktan uzaklaşmanın negatif anlamlı yordayıcısı olduğu raporlanmıştır. Ego yönelimi, performans iklimi, kontrollü motivasyon, kontrol iklimi, kazanmaya önem veren antrenör davranışı, ahlaktan uzaklaşma, savaş yönelimi, kendini geliştirme ve deneyime açıklık gibi değişkenlerin antisosyal davranışların pozitif yönlü yordayıcıları olduğu ve ustalık iklimi, otonom destekleyici iklim, antrenörün sportmen davranışı, ahlaki kimlik, empati, ahlaki değer in değerlendirilmesi ve korunması ve dışadönüklük gibi değişkenlerin negatif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu raporlanmıştır. Ayrıca prososyal davranışın keyif alma, mutluluk, çaba, performans, bağlılık, uyum, kolektif yeterlilik, sosyal kimlik gibi değişkenler için pozitif yönlü ve tükenmişlik değişkeni için negatif yönlü yordayıcı olduğu; antisosyal davranışların öfke için pozitif yönlü ve çaba, performans, bağlılık, görev uyumu, kolektif yeterlilik, sosyal kimlik gibi değişkenler için negatif yönlü yordayıcı olduğu raporlanmıştır. Fakat bu ilişkilerin faktörler arasındaki etkileşim ile daha karmaşık olabileceği, davranışın bağımlı ve bağımsız değişken olarak ele alındığında birçok faktörün etkisiyle meydana gelebileceği vurgulanmıştır. Bu nedenle, spor psikolojisi araştırmacılarının, bu faktörlerin prososyal ve antisosyal davranış üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak için daha fazla çalışma yapması gerektiği ifade edilmiştir.

Sporda prososyal ve antisosyal davranışların Türkiye popülasyonunda ele alınması Kavussanu ve Boardley'in (2009) geliştirdiği ölçme aracının Sezen-Balçıkanlı (2013) tarafından sınırlı düzeyde uyarlama sürecinin gerçekleştirilmesiyle başlamıştır. Yerli alanyazında yaklaşık son beş yılda prososyal ve antisosyal davranışların incelenmesi popüler hale gelerek konuya ilişkin araştırmalar yürütülmüştür (örn. Acar vd., 2023; Alemdağ, 2018; Alemdağ, 2019; Arslan ve Sezen-Balçıkanlı, 2019; Çutuk vd., 2021; Göğebakan vd., 2021; Görgülü vd., 2018; Gürpınar vd., 2023; Kılınç ve İnce, 2021; Pepe vd., 2021; Polat ve Kaynak, 2022; Sezen-Balçıkanlı ve Yıldırım, 2018; Şahinler, 2022; Şenel, 2020; Top ve Akil, 2021; Urfa ve Aşçı, 2023; Varol ve Türkmen, 2021;

Yarayan vd., 2020; Yazıcı, 2022; Yıldız vd., 2018). Prososyal ve antisosyal davranışların ahlaktan uzaklaşma, motivasyon, antrenör ilişki düzeyi, kişilik özellikleri, empati, ahlaki kimlik, sporcu kimliği, spora bağlılık, takım uyumu, akıl dışı performans inançları gibi değişkenlerle ilişkileri davranışın bağımlı değişken olduğu varsayımı ile ele alınmıştır. Bazı araştırmalarda ise prososyal ve antisosyal davranışların kaygı, saldırganlık ve öfke gibi değişkenlerle ilişkisi prososyal ve antisosyal davranışların bağımsız değişken olduğu varsayımı ile ele alınmıştır. Araştırmalar genel olarak kadın-erkek cinsiyet grubunda yürütülmüştür, bazı araştırmalarda ise yalnızca kadın ve yalnızca erkek gruplarının olduğu göze çarpmaktadır. Spor branşları açısından çeşitli takım sporlarına ve bireysel sporlara odaklanılmıştır. Örneklem olarak alınan yaş grupları 15-30 yaş aralığında yoğunlaşmıştır, fakat 12 ile 50 aralığında araştırmalar yürütülmüştür. Türkiye popülasyonunda yürütülen araştırmalarda birtakım sınırlılıklar göze çarpmaktadır. Bu davranış kalıplarının incelenmesinde uyarlanan ölçme aracının dört faktörlü yapısı açımlayıcı çalışmalar ile keşfedilmiş fakat doğrulayıcı çalışmalar ile doğrulanmamıştır. Prososyal ve antisosyal davranışlara yönelik ölçümlerin bireysel sporların çoğunluğu ve bocce gibi sporlar için uygun olmadığı düşünülmektedir. Uluslararası alanyazında sporda ahlaki davranışla ilişkisi sıklıkla araştırılan birçok kavramın sınırlı düzeyde ele alınması dikkat çekmiştir. Ayrıca yürütülen araştırmalarda temel araştırma sorularına korelasyon, regresyon ve fark analizleri gibi temel düzeyde istatistiksel teknikler ile cevap aranmıştır. Uluslararası ve ulusal alanyazında ifade edilen sınırlılıklar prososyal ve antisosyal davranışların betimlenmesi, açıklanması ve bu davranışlara yönelik tahminlerde bulunulması açısından bilgi, kanıt, metodolojik, ampirik, teorik ve popülasyon boşluklarının olduğunu göstermiştir.

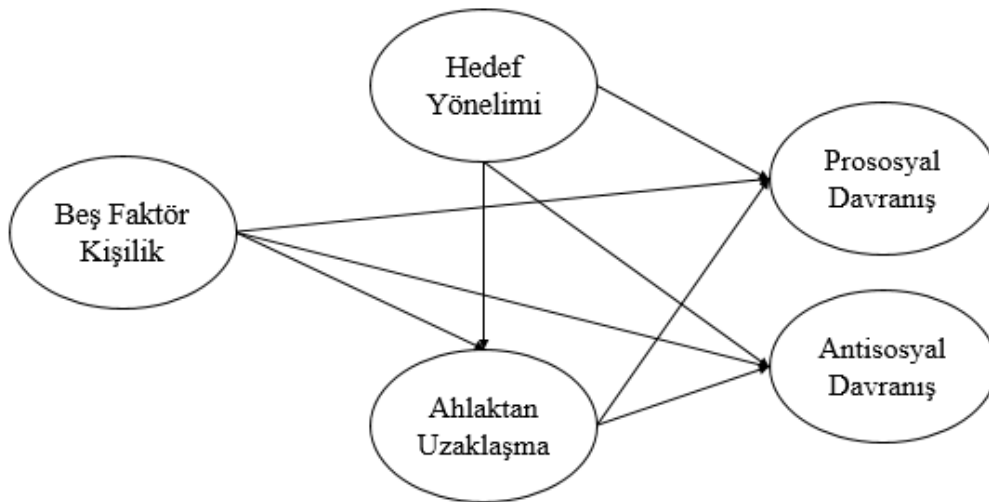
BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren-örneklem, verilerin toplanması ve verilerin çözümlemesi konularına yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırma, kişilik, motivasyon ve ahlaktan uzaklaşma değişkenlerinin prososyal ve antisosyal davranışlarla ilişkilerini spor bağlamında incelemek amacıyla tasarlanmıştır. Frankell ve diğerleri (2012) davranış kalıplarının açıklanması veya olası sonuçların tahmin edilmesinde ilişkisel araştırmanın temel adımlarının takip edilmesini önermektedir. Creswell (2012) ilişkisel araştırmaları iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin incelenmesi şeklinde tanımlamaktadır. Bu doğrultuda mevcut araştırma temel araştırma türünde, betimsel nitelikte, zaman boyutunda kesitsel olarak, nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel araştırma modeli ile yürütülmüştür. Şekil 7'de kuramsal çerçeveye dayalı araştırma kapsamında ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilerde nedenselliği araştırmak ve doğrulamak için tasarlanan model görselleştirilmiştir.

Şekil 7. Araştırmada Ele Alınan Değişkenler Arası İlişkilere Yönelik Model

Şekil 7'de sunulan modele göre araştırmada temel çıktı olarak sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ele alınmıştır. Bu model ile beş faktör kişilik, hedef yönelimi, ahlaktan uzaklaşma değişkenleri ile prososyal ve antisosyal davranış değişkenleri arasındaki ilişkilerde doğrudan etkiler incelenmiştir. Ek olarak, prososyal ve antisosyal davranış değişkenleri üzerinde, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla, beş faktör kişilik ve hedef yönelimi değişkenlerinin dolaylı etkileri incelenmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırmanın hedef evreni Türkiye'de takım sporlarına rekabet amaçlı katılan üniversite öğrencisi sporculardır. Araştırmada zaman, kaynak, coğrafi sınırlılık vb. nedenlerle araştırmacı tarafından ulaşılabilir evren (Frankell vd., 2012) tanımlanmıştır. Araştırmanın ulaşılabilir evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılında İç Anadolu Bölgesinde yer alan üniversitelerin spor bilimleri fakültelerinde öğrenim gören, aktif spor yapan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubu belirlenirken evrende yer alan bireylerin araştırmanın amacına uygun olarak belirli kriterlere sahip olması göz önünde bulundurulmuştur. Frankell ve diğerleri (2012) olasılığa dayalı olmayan örnekleme tekniklerinden amaçsal örnekleme yöntemini, araştırmacının kendi yargılarına göre örneklemin seçildiği yöntem olarak tanımlamıştır. Amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile a) kulüp ya da üniversite düzeyinde aktif spor yapma, b) takım sporu yapma c) yapılan sporu rekabete dayalı yapma gibi kriterler belirlenmiştir. Bir başka amaçsal örnekleme yöntemi olan maksimum çeşitlilik ile verilen yanıtları etkileme olasılığı düşünülen değişkenler cinsiyet, sınıf düzeyi, branş gibi değişkenler belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik, örneklemin kendi içinde benzeşik farklı durumlardan oluşturulması için kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2021). Araştırma grubunda bulunan öğrencilerin cinsiyet, üniversite, bölüm ve sınıf değişkenlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Değişken	Düzy	f	%
Cinsiyet	Kadın	321	29.67
	Erkek	761	70.33
Bölüm	Antrenörlük Eğitimi	471	43.53
	Beden Eğitimi Öğretmenliği	402	37.15
	Spor Yöneticiliği	209	19.32
Sınıf	1. Sınıf	494	45.66
	2. Sınıf	278	25.69
	3. Sınıf	193	17.84
	4. Sınıf	117	10.81
Üniversite	Aksaray Üniversitesi	49	4.53
	Ankara Üniversitesi	79	7.30
	Gazi Üniversitesi	124	11.46
	Hitit Üniversitesi	75	6.93
	Eskişehir Teknik Üniversitesi	63	5.82
	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi	67	6.19
	Erciyes Üniversitesi	77	7.12
	Kırıkkale Üniversitesi	82	7.58
	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	66	6.10
	Selçuk Üniversitesi	89	8.23
	Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi	59	5.45
	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	74	6.84
	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	109	10.07
	Yozgat Bozok Üniversitesi	69	6.38

Tablo 3'e göre araştırmaya 321'i (%29.67) kadın ve 761'i (%70.33) erkek olmak üzere 18-28 yaş aralığında ($\bar{X}_{\text{yaş}} = 20.62 \pm 2.05$) 1082 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların 471'i (%43.53) Antrenörlük Eğitimi, 402'si (%37.15) Beden Eğitimi Öğretmenliği, 209'u (%19.32) Spor Yöneticiliği bölümlerinde öğrenim görmekte olup 494'ü (%45.66) 1. Sınıf, 278'i (%25.69) 2. Sınıf, 193'ü (%17.84) 3. Sınıf ve 117'si (%10.81) 4. Sınıf öğrencisidir. Üniversitelere göre 49'unun (%4.53) Aksaray Üniversitesi, 79'unun (%7.30) Ankara Üniversitesi, 124'ünün (%11.46) Gazi Üniversitesi, 75'inin (%6.93) Hitit Üniversitesi, 63'ünün (%5.82) Eskişehir Teknik Üniversitesi, 67'sinin (%6.19) Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, 77'sinin (%7.12) Erciyes Üniversitesi, 82'sinin (%7.58) Kırıkkale Üniversitesi, 66'sının (%6.10) Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, 89'unun (%8.23) Selçuk Üniversitesi, 59'unun (%5.45) Nevşehir Üniversitesi, 74'ünün (%6.84) Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, 109'unun (%10.07) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ve 69'unun (%6.38) Bozok Üniversitesi öğrencisi olduğu görülmektedir. Buna göre araştırma kapsamında evren olarak belirlenen 16 üniversitedeki 16 spor bilimleri

fakültesinden 14'üne (%87.5) ulaşılmıştır. Tablo 4'te katılımcıların spora katılım durumlarına ilişkin bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 4

Katılımcıların Spora Katılım Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Değişken	Düzyey	f	%
Spor branşı	Basketbol	120	11.09
	Futbol	568	52.50
	Futsal	59	5.45
	Hentbol	169	15.62
	Voleybol	166	15.34
Spor yapılan yer	Kulüp	532	49.17
	Okul takımı	376	34.75
	Her ikisi de	174	16.08
Sporda milli olma durumu	Evet	11	1.02
	Hayır	1071	98.98
Sporda mevcut durum	Amatör	1049	96.95
	Profesyonel	33	3.05
Elde edilen sportif başarı	Başarı yok	353	32.62
	İl	513	47.41
	Bölgesel	129	11.92
	Ulusal	87	8.04

Tablo 4'e göre araştırmaya 120'si (%11.09) basketbol, 568'i (%52.50) futbol, 59'u (%5.45) futsal, 169'u (%15.62) hentbol ve 166'sı (%15.34) voleybol branşlarında aktif olarak spor yapan üniversite öğrencileri katılmıştır. Katılımcıların 532'si (%49.17) kulüpte, 376'sı (%34.75) okul takımında ve 174'ü (%16.08) her ikisinde spor yapmaktadır. 11 (%1.02) öğrenci millilik derecesine yükseldiğini, 1071 (%98.98) öğrenci millilik derecesine yükselmediğini, mevcut durumda öğrencilerin 1049'u (%96.95) amatör olarak 33'ü (%3.05) profesyonel olarak spora devam ettiğini, 353'ü (%32.62) sportif başarı elde etmediğini, 513'ü (%47.41) il düzeyinde başarı elde ettiğin., 129'u (%11.92) bölgesel düzeyde başarı elde ettiğini ve 87'si (%8.04) ulusal düzeyde başarı elde ettiğini bildirmiştir. Ek olarak, spora başlama yaşının 6-17 yaş aralığında ($\bar{X}_{\text{yaş}} = 12.05 \pm 2.21$) ve spor deneyiminin 3-15 yıl aralığında ($\bar{X}_{\text{yıl}} = 8.56 \pm 2.37$) olduğu gözlenmiştir. Buna göre araştırma grubu, çoğunlukla orta-yüksek temaslı (basketbol, futbol, futsal, hentbol) ve az bir kısmı düşük temaslı (voleybol) spor yapan, yaptıkları spora rekabetçi olarak amatör düzeyde katılan üniversite öğrencisi genç sporcular şeklinde tanımlanabilir.

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında verilerin toplanması aşamasına geçilmeden önce kullanılması planlanan veri toplama araçlarını geliştiren/uyarlayan araştırmacılarla e-mail yoluyla iletişim kurulmuş olup gerekli izinler istenmiştir. On Maddeli Kişilik Ölçeği, Sporda Görev ve Ego Yönelim Ölçeği, Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği - Kısa Formu ve Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği ve bu ölçeklerin kullanımına ilişkin bilgiler uyarlamanın yapıldığı yayımlanmış makalelerden alınmıştır.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulu'ndan E-60263016-050.99-202977 sayılı ve 09/09/2022 tarihli karar ile araştırma sürecinin tamamlanması ve ölçeklerin uygulanması için "Etik Kurul İzni" alınmıştır. Bu aşamadan sonra Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü aracılığıyla Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'ndan üst yazıyla gerekli izinlerin alınması için talepte bulunulmuş ve araştırmanın yürütüleceği 14 Üniversiteden/Fakülteden izinler alınmıştır. Verilerin toplanmasına yüz yüze anket uygulama yoluyla başlanmıştır. Fakat 06/02/2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremlerinin ardından eğitim-öğretim faaliyetlerinin çevrimiçi platforma geçmesi sebebiyle çevrimiçi ortamda verilerin toplanmasına devam edilmiştir.

Veri toplama sürecinde 14 farklı üniversitede görev yapan öğretim elemanlarıyla iletişime geçilerek destek talep edilmiş, bu öğretim elemanlarına araştırma ve uygulanacak ölçme araçları hakkında bilgi verilmiş ve uygulanması sağlamıştır. Elektronik ve fiziki ortamda hazırlanmış olan veri toplama araçlarının başında yer alan "Bilgilendirilmiş Onam Formu" ile katılımcılar araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve gönüllülük esasına dayalı katılımlarının sağlanması için izinleri istenmiştir. Katılımcıların ölçme araçlarını samimi ve içtenlikle yanıtlamaları için kimlik bilgilerini içeren herhangi bir bilgi istenmemiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olmayanlar uygulamaya dâhil edilmemiştir. Veriler, 01/01/2023 ile 01/06/2023 tarihleri arasında yaklaşık olarak altı ay içerisinde toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılacak veri toplama aracı demografik ve spor bilgi formu, On Maddeli Kişilik Ölçeği, Sporda Görev ve Ego Yönelimleri Ölçeği, Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği - Kısa Formu ve Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği

olmak üzere beş ölçme aracını içeren beş bölümden oluşmaktadır. Veri toplama aracının en başında katılımcıları araştırmanın amacı hakkında bilgilendirmek için "Bilgilendirilmiş Onam Formu" bulunmaktadır. Bu formda araştırmanın adı, kim tarafından ve kimin danışmanlığında yürütüldüğü, uygulamanın yapılma biçimi ve ortalama yanıtlama süresi gibi bilgiler yer almaktadır. Araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve araştırma kapsamında elde edilen bilgilerin gizli tutulacağı da bu formda ifade edilmiştir.

Katılımcıların bazı kişisel ve spor öyküsüne ilişkin bilgileri için kişisel ve spor bilgi formu, beş faktör kişilik modeline dayalı kişilik özelliklerini tespit etmek için on maddeli kişilik ölçeği, sporda başarı motivasyonuna dayalı hedef yönelimlerini tespit etmek için sporda görev ve ego yönelimi ölçeği, sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerini belirlemek için sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği ve sporda sergilenen prososyal ve antisosyal davranış sıklıklarını öz-bildirim yoluyla belirlemek için sporda prososyal ve antisosyal davranış ölçeği kullanılmıştır.

Demografik ve Spor Bilgi Formu. Örneklem grubunu tanımlamak için katılımcıların yaşını, cinsiyetini, öğrenim gördüğü üniversitesini, bölümünü, sınıfını, spor branşını, spor başlama yaşını, spor yaşını, spordaki mevcut durumunu, millilik durumunu ve elde ettiği en yüksek sportif başarısını belirlemek üzere araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formu uygulanmıştır.

On Maddeli Kişilik Ölçeği. Beş faktör kişilik modeline dayalı olarak bireylerin kişilik özelliklerini belirlemek için 10 madde ve beş alt boyuttan (Dışadönüklük için Madde 1 ve 6; Özdenetimlilik için Madde 3 ve 8; Uyumluluk için Madde 2 ve 7; Duygusal dengelilik için Madde 4 ve 9; Deneyime açıklık için Madde 5 ve 10) oluşan "On Maddeli Kişilik Ölçeği" kullanılmıştır. Gosling ve diğerleri (2003) tarafından geliştirilen ölçme aracının Türk kültürüne uyarlanması Atak (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracı, 7'li likert tipi "1 tamamen katılmıyorum ... 7 tamamen katılıyorum" derecelendirme ile puanlanmakta olup her bir boyuttan 2 ile 14 aralığında puan alınmaktadır. 2., 4., 6., 8. ve 10. maddeler ters puanlanması gereken maddeler olduğu için toplam puan alınmadan önce yeniden kodlanmıştır. Boyutlardan alınan yüksek puanlar ilgili kişilik özelliğinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Yüksek puanlar dışadönüklük boyutunda kişinin girişken, konuşkan ve sosyal olma eğilimini; özdenetimlilik boyutunda kişinin disiplinli

ve görev temelli davranma eğilimini; uyumluluk boyutunda kişinin yumuşak başlı ve uyumlu olma eğilimini, duygusal dengelilik boyutunda kişinin kaygı ve endişesinin az olması ve genellikle güvenli olma eğilimini; deneyime açıklık boyutunda ise kişinin değişiklikleri ve yeni deneyimleri sevme eğilimini ifade eder. Gosling ve diğerleri (2003) tarafından ele alınan kriterler açısından çok maddeli ölçme araçlarına göre biraz düşük kalmış olsa da araştırmacılar mevcut ölçeğin yeterli seviyeye ulaşmış olduğunu ifade etmiştir. Araştırmacılar, daha fazla madde ile beş faktör kişiliğin ölçüldüğü ölçme araçlarının yerine kullanılmaması gerektiğini fakat araştırmanın odak noktasında kişiliğin olmadığı ve kısa ölçümlerin yeterli olacağı durumlarda kullanılması gerektiğini önermiştir. Mevcut araştırmada beş farklı değişkenle yapısal model kurgulanmış olup araştırmanın odak noktası olarak kişilik değişkeni ele alınmamıştır. Bu nedenle madde fazlalığı nedeniyle iç geçerlilik açısından tehdit unsurların ortaya çıkma olasılığı araştırmacıyı daha kısa olan bu ölçeği kullanmaya yönlendirmiştir. Atak'ın (2012) ölçeği Türk kültürüne uyarladığı araştırmasında ölçme aracının kişiliğin beş temel boyutu için yeterli açıklanan varyans sağladığı ve doğrulayıcı faktör analizinde ise model-veri uyumunu sağlandığı bulgusunu ortaya koymuştur. Literatürde alt boyutların madde sayısının üçten az olması tartışmalı bir konudur. Kline (2016) iki madde ile gizil yapıların ölçülebilmesi için a) boyutlar arasında düşük korelasyon, b) aynı boyutta yer alan maddeler arasında yüksek korelasyon olmak üzere iki varsayımın karşılanması gerektiğini savunmuştur. Bu varsayımlar için kanıt sağlanmış olup aynı boyutta yer alan maddeler arasında yüksek ilişki ve boyutlar arasında düşük ilişki gözlenmiştir (Atak, 2012). Mevcut araştırmada boyutlar arasındaki ilişki katsayıları .05 ile .24 aralığında düşük düzeyde olup boyutlarda yer alan maddeler arasındaki ilişki katsayıları ise .54 ile .72 aralığında orta-yüksek düzeyde hesaplanmıştır. Varimax döndürme yöntemi ile elde edilen açımlayıcı faktör analizi bulgularına göre Atak'ın (2012) bulgularına paralel olarak beş faktörlü yapı ile %70'lik açıklanan varyans sağlanmıştır. Beş faktör kişilik ölçüm modeline ilişkin doğrulayıcı faktör analizi bulgularına göre hatalara ilişkin uyum indeksleri ve modelin açıklayıcılığına ilişkin uyum iyiliği indeksleri iyi uyum özelliği sergilemektedir ($\chi^2 = 94$, $df = 25$ ve $p < .05$, RMSEA = .05 [%90 GA: .04, .06], RMR = .04, SRMR = .02; CFI = .978, TLI = .960. NNFI = .960. RFI = .947, NFI = .970. IFI = .978, GFI = .983 ve AGFI = .962). Ölçüm modelinde yer alan bütün yollar istatistiksel olarak anlamlıdır ($1.96 < z$ ve $p < .05$). Ölçme aracının güvenilirliği için hesaplanan Cronbach'ın Alfa katsayısı ve Test-Tekrar Test güvenilirlik katsayısı sırasıyla Dışadönüklük için .83 ve .89, Özdenetimlilik için .84 ve .87, Uyumluluk için .81 ve .87,

Duygusal dengelilik için .83 ve .89 ve Deneyime açıklık için ise .83 ve .89 olarak hesaplanmıştır (Atak, 2012). Ayrıca araştırmadan elde edilen verilerle Tabakalı Alfa katsayısı, McDonalds'ın Omega katsayısı ve Toplam Omega katsayısı, Cronbach'ın Alfa katsayısı, Hoyt'un varyans analizi katsayıları hesaplanmış olup bu katsayılar Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5

On Maddeli Kişilik Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Katsayılar

Boyutlar	α	ω	Hoyt	Tabakalı α	Toplam ω
Dışadönüklük	.84	.86	.84		
Özdenetimlilik	.80	.83	.80		
Uyumluluk	.72	.75	.72	.85	.88
Duygusal Dengelilik	.73	.79	.73		
Deneyime Açıklık	.79	.83	.79		

Not. α = Cronbach'ın Alfa, ω = McDonalds'ın Omega, Hoyt = Hoyt'un varyans analizi

Sporda Görev ve Ego Yönelim Ölçeği. Başarı hedef kuramına dayalı olarak bireylerin hedef yönelimlerini belirlemek için 13 madde ve iki alt boyuttan (7 madde görev yönelimi ve 6 madde ego yönelimi) oluşan "Sporda Görev ve Ego Yönelim Ölçeği" kullanılmıştır. Duda (1989) tarafından geliştirilen ölçeğin türk sporcuları için geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını Toros (2004) gerçekleştirmiştir. Ölçme aracı, 5'li likert tipi (1 kesinlikle katılmıyorum ... 5 kesinlikle katılıyorum" derecelendirme ile puanlanmakta olup görev yönelimi boyutundan 7 ile 35 aralığında ve ego yönelimi boyutundan 6 ile 30 aralığında puan alınmaktadır. Boyutlardan alınan yüksek puanlar bireylerin yüksek görev yönelimli olduğuna veya yüksek ego yönelimli olduğuna işaret etmektedir. Mevcut araştırmada varimax döndürme tekniği uygulandıktan sonra elde edilen temel bileşenler analizi bulgularına göre keşfedilen iki faktörlü yapı ile toplam varyansın yaklaşık %54'ü açıklanmıştır. Görev ve ego yönelimine dayalı ölçüm modeline ilişkin doğrulayıcı faktör analizi bulgularına göre hatalara ilişkin uyum indeksleri ve modelin açıklayıcılığına ilişkin uyum iyiliği indeksleri iyi uyum özelliği sergilemektedir ($\chi^2 = 124.437$, $df = 64$ ve $p < .05$, $RMSEA = .030$ [%90 GA: .02, .04], $RMR = .036$, $SRMR = .033$; $CFI = .988$, $TLI = .985$, $NNFI = .985$, $RFI = .969$, $NFI = .975$, $IFI = .988$, $GFI = .982$ ve $AGFI = .974$). Ölçüm modelinde yer alan bütün yollar istatistiksel olarak anlamlıdır ($1.96 < z$ ve $p < .05$). Toros (2004) tarafından ölçme aracının güvenilirliği için Cronbach'ın Alfa katsayısı ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır, sırasıyla, görev yönelimi

için .87 ve .65 olup ego yönelimi için .85 ve .72'dir. Ayrıca araştırmadan elde edilen verilerle Tabakalı Alfa, McDonalds'ın Omega ve Toplam Omega, Cronbach'ın Alfa, Hoyt'un varyans analizi ve iki yarı güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır ve bu katsayılara Tablo 6'da katsayılara yer verilmiştir.

Tablo 6

Sporda Görev ve Ego Yönelim Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Katsayılar

Boyutlar	α	ω	Hoyt	İki Yarı*	Tabakalı α	Toplam ω
Görev Yönelimi	.86	.86	.86	.86	.89	.89
Ego Yönelimi	.82	.82	.82	.82		

Not. α = Cronbach'ın Alfa, ω = McDonalds'ın Omega, Hoyt = Hoyt'un varyans analizi,

*İki yarı güvenilirlik katsayısı, maddeler rastgele 5000 defa bölünüp ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği - Kısa Formu. Bandura (1991) tarafından tanımlanan ahlaktan uzaklaşma mekanizmasına dayalı olarak bireylerin sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerini belirlemek için 8 madde ve tek alt boyuttan oluşan "Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği - Kısa Formu" kullanılmıştır. Boardley ve Kavussanu (2008) tarafından geliştirilen ölçeğin Türk kültürüne uyarlanma çalışmasını Gürpınar (2015) gerçekleştirmiştir. Ölçme aracı, 7'li likert tipi derecelendirme ile "1 hiç katılmıyorum .. 7 tamamen katılıyorum" şeklinde puanlanmakta olup 8 ile 40 aralığında puan alınmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, sporcuların ahlaktan uzaklaşma mekanizmasını kullanarak ahlaktan daha çok ayrıldıkları anlamına gelmektedir. Mevcut araştırmada açımlayıcı faktör analizi bulgularına göre keşfedilen tek faktörlü yapı ile toplam varyansın yaklaşık %61'i açıklanmıştır. Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçüm modeline ilişkin doğrulayıcı faktör analizi bulgularına göre hatalara ilişkin uyum indeksleri ve modelin açıklayıcılığına ilişkin uyum iyiliği indeksleri iyi uyum özelliği sergilemektedir ($\chi^2 = 188.146$, $df = 20$ ve $p < .05$, RMSEA = .088 [%90 GA: .08, .10], RMR = .060. SRMR = .027; CFI = .970, TLI = .958, NNFI = .958, RFI = .953, NFI = .966, IFI = .970, GFI = .958 ve AGFI = .924). Ölçüm modelinde yer alan bütün yollar istatistiksel olarak anlamlıdır ($1.96 < z$ ve $p < .05$). Gürpınar (2015) tarafından ölçeğin güvenirliliği için Cronbach'ın Alfa katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır. Altın ve diğerleri (2022a) tarafından yürütülen güvenilirlik genelleme meta-analiz çalışmasında ölçeğin Bonett dönüşümü ile elde edilen ortalama güvenilirlik katsayısı .82 [%95 GA: .80, .84] olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca araştırmadan elde edilen verilerle Cronbach'ın Alfa katsayısı, McDonalds'ın Omega katsayısı, Hoyt'un varyans analizi ve iki yarı güvenilirlik katsayıları hesaplanmış olup bu katsayılara Tablo 7'de katsayılara yer verilmiştir.

Tablo 7

<i>Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği - Kısa Formunun Güvenirliğine İlişkin Katsayılar</i>				
Boyut	α	ω	Hoyt	İki Yarı*
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma - Kısa Formu	.92	.94	.92	.92

Not. α = Cronbach'ın Alfa, ω = McDonalds'ın Omega, Hoyt = Hoyt'un varyans analizi,

*İki yarı güvenilirlik katsayısı, maddeler rastgele 5000 defa bölünüp ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği. Bandura'nın (1999) tarafından sosyal bilişsel öğrenme teorisi kapsamında tanımladığı proaktif ve engelleyici ahlak'a dayalı olarak bireylerin sporda sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışlarını belirlemek için 20 madde ve dört alt boyuttan (Takım arkadaşına yönelik prososyal davranış boyutunda 4 madde, Rakibe yönelik prososyal davranış boyutunda 3 madde, Takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış boyutunda 5 madde ve Rakibe yönelik antisosyal davranış boyutunda 8 madde) oluşan "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği" kullanılmıştır. Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilen ölçeğin uyarlaması Sezen-Balçıkanlı (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracı, 5'li likert tipi derecelendirme ile "1 hiç ... 5 oldukça sık" şeklinde puanlanmakta olup takım arkadaşına yönelik prososyal davranış boyutu 4 ile 20 aralığında, rakibe yönelik prososyal davranış boyutu 3 ile 15 aralığında, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış boyutu 5 ile 25 aralığında ve rakibe yönelik antisosyal davranış boyutu 8 ile 40 aralığında puanlanmaktadır. Yüksek puanlar ilgili davranış boyutunun sıklığına işaret etmektedir. Mevcut araştırmada oblimin döndürme uygulanarak elde edilen temel bileşenler analizi bulgularına göre keşfedilen dört faktörlü yapı ile toplam varyansın yaklaşık %58'i açıklanmıştır. prososyal ve antisosyal davranışların ölçüm modeline ilişkin doğrulayıcı faktör analizi bulgularına göre hatalara ilişkin uyum indeksleri ve modelin açıklayıcılığına ilişkin uyum iyiliği indeksleri iyi uyum özelliği sergilemektedir ($\chi^2 = 309.329$, $df = 164$ ve $p < .05$, $RMSEA = .029$ [%90 GA: .02, .03], $RMR = .039$, $SRMR = .031$, $CFI = .980$, $TLI = .977$, $NNFI = .977$, $RFI = .952$, $NFI = .959$, $IFI = .980$, $GFI = .971$ ve $AGFI = .962$). Ölçüm modelinde yer alan bütün yollar istatistiksel olarak

anlamlıdır ($1.96 < z$ ve $p < .05$). Sezen-Balçıkanlı (2013) tarafından ölçeğin güvenirliği, takım arkadaşına yönelik prososyal davranış boyutu için .70, rakibe yönelik prososyal davranış boyutu için .72, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış boyutu için .72 ve rakibe yönelik antisosyal davranış boyutu için .75 olarak hesaplanmıştır. Altın ve diğerleri (2022b) tarafından yürütülen güvenirlik genelleme meta-analiz çalışmasında Bonett dönüşümü ile elde edilen ortalama güvenirlik katsayıları takım arkadaşına yönelik prososyal davranış boyutu için .80 [%95 GA: .78, .83], rakibe yönelik prososyal davranış boyutu için .79 [%95 GA: .77, .81], takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış boyutu için .81 [%95 GA: .80, .83] ve rakibe yönelik antisosyal davranış boyutu için .86 [%95 GA: .84, .87] olarak hesaplanmıştır. Ayrıca araştırmadan elde edilen verilerle Tabakalı Alfa, McDonalds'ın Omega ve Toplam Omega, Cronbach'ın Alfa, Hoyt'un varyans analizi ve iki yarı güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır ve bu katsayılar Tablo 8'de katsayılar yer verilmiştir.

Tablo 8

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Katsayılar

Boyutlar	α	ω	Hoyt	İki Yarı*	Tabakalı α	Toplam ω
Takım Prososyal	.75	.77	.75	.75		
Rakip Prososyal	.77	.76	.77	-	.84	.90
Takım Antisosyal	.81	.82	.81	.81		
Rakip Antisosyal	.88	.88	.88	.88		

Not. α = Cronbach'ın Alfa, ω = McDonalds'ın Omega, Hoyt = Hoyt'un varyans analizi,

*İki yarı güvenirlik katsayısı, maddeler rastgele 5000 defa bölünüp ortalaması alınarak hesaplanmıştır. İki yarı güvenirlik madde sayısı 4 ve üzeri olan boyutlar için hesaplanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler analiz edilmeden önce ters kodlanması gereken maddeler yeniden kodlanmıştır. Veri toplama süreci tamamlandığında 1108 bireye ulaşılmıştır. Fakat sistematik yanıt örüntüsü belirlenen ve anket formunu ciddi oranda boş bırakmış olan 26 gözlem (%2.34) analiz dışı bırakılmıştır. Çevrimiçi ortamda her bir maddeye yanıt verme zorunluluğu olduğu için bu verilerde kayıp veri bulunmamıştır. Yüz yüze uygulama ile toplanan verilerde veri matrisinde yaklaşık 90 hücrede (%0.16) kayıp veri gözlenmiş olup kabul edilebilir düzeyde olduğu için ilgili alt

ölçeğin medyan değeri bu hücelere atanmıştır. Bu durumda analizlere dâhil edilen gözlem sayısı 1082 olarak belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler değerlendirilirken betimsel istatistiklerden faydalanılmıştır. Ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (S), varyans, çeyreklikler, minimum ve maximum değerler ile bireylerin beş faktör kişilik özelliklerinin, sporda görev ve ego yönelimlerinin, ahlaktan uzaklaşma düzeylerinin, prososyal ve antisosyal davranışlarının dağılım özellikleri incelenmiş ve grubun genel eğilimi belirlenmiştir. Araştırmanın sorularına yanıt oluşturabilmek için yapısal eşitlik modellerinden biri olan yapısal regresyon modelinden faydalanılmıştır. Bu modelleme, doğrulayıcı faktör analizi ve yol analizi modellerinin bir sentezidir (Kline, 2016).

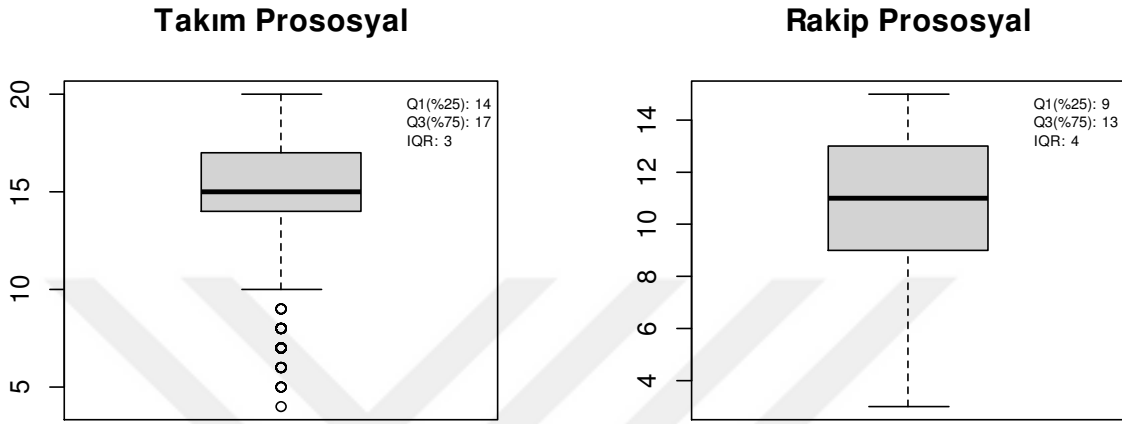
Varsayımların İncelenmesi

Analizler yürütülmeden önce kullanılan analiz tekniklerine göre temel varsayımlar kontrol edilmiştir. Veri setinde tek değişkenli ve çok değişkenli uç değer olup olmadığı, tek değişkenli ve çok değişkenli dağılımın normalliği, varyansların homojenliği, çoklu bağlantı ve teklik sorunu ve çoklu korelasyon değerleri incelenmiştir.

Uç Değerlerin Tespit Edilmesi. Uç değerlerin varlığı hata varyansını artırır, istatistiksel testlerin gücünü azaltır ve model parametrelerinin tahminlerini saptırabilir veya etkileyebilir. Bu nedenle analiz veya istatistiksel modellemenin sonuçlarını büyük ölçüde etkileyebilir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Tek Değişkenli Uç Değerler. Tek değişkenli uç değer, beklenen popülasyon değerlerinin dışında kalan aşırı bir değere sahip olma durumu olarak tanımlanmıştır (Mertler ve Vannatta, 2005; Tabachnick ve Fidell, 2013). Tek değişkenli uç değerlerin tespitinde kutu-çizgi grafiğine dayalı uç değer belirleme yöntemi (Hubert ve Vandervieren, 2008; McGill vd., 1978) ve standart z dağılımında uzaklığa dayalı uç değer belirleme yöntemi (Schiffler, 1988) kullanılmıştır. Kutu-çizgi grafiğinde çeyreklikler arası açıklığın (IQR) 1.5 katı kriterine göre (Baghban ve ark, 2013; Ghasemi ve Zahediasl, 2012) kutunun altından ve üstünden uzanan çizgi aralığı hesaplanarak [Alt sınır için $Q_{0.25} - 1.5 * IQR$ ve üst sınır için $Q_{0.75} + 1.5 * IQR$] belirlenen aralığın dışında kalan puanlar olası

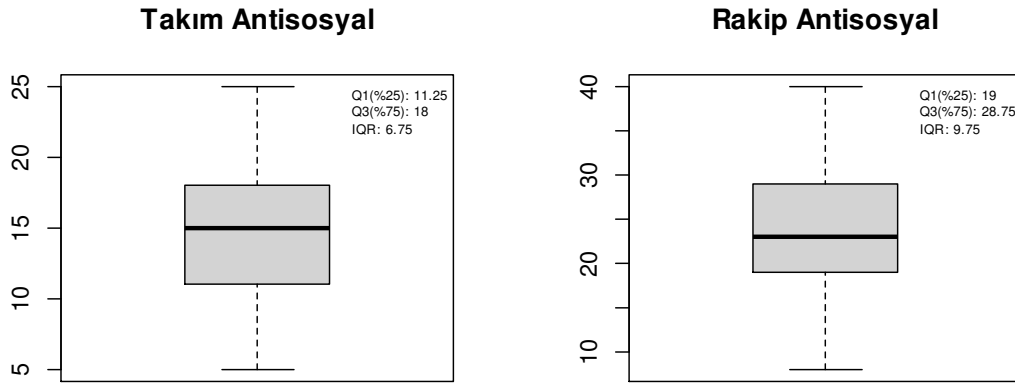
uç değer olarak değerlendirilmiştir. Standart z dağılımı formülüne göre ($z = (x - \mu) / \sigma$) hesaplanan değerler, Tabachnick ve Fidell'in (2013) tek değişkenli uç değer tespit etmek için önerdiği ± 3.29 aralığı referans alınarak bu aralığın dışında kalan değerler olası uç değer olarak değerlendirilmiştir. Şekil 8'de sporda prososyal ve antisosyal davranış ölçeğinin prososyal boyutlarına ilişkin kutu-çizgi grafiklerine yer verilmiştir.

Şekil 8. Prososyal Davranış Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri

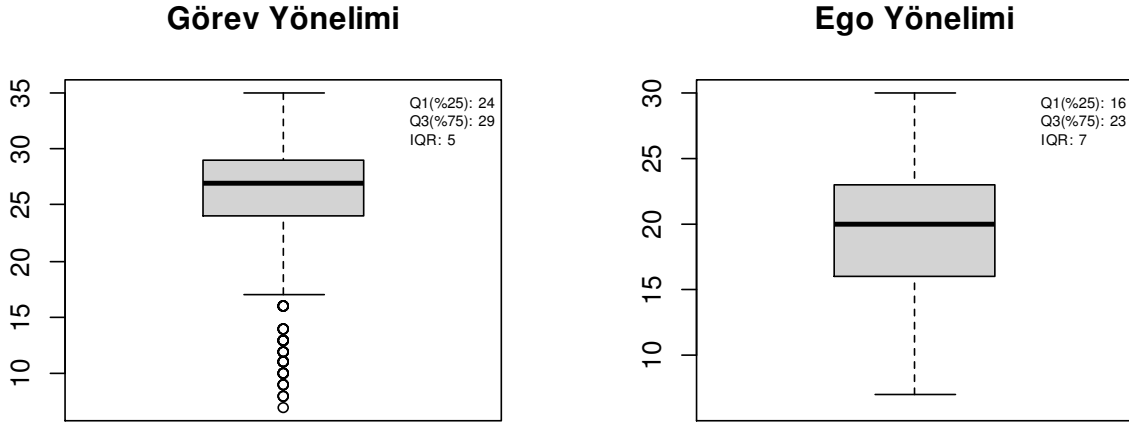
Şekil 8'de sol tarafta yer alan takım arkadaşına yönelik prososyal davranış puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 14$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 15$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 17$ ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 20$ 'dir. Çeyreklikler arası açıklık 3 olup alt sınır 10 ve üst sınır 20 olarak hesaplanmıştır. Alt kuyrukta yer alan 77 gözlem olası uç değer olarak tespit edilmiştir. Üst sınır maximum puana karşılık gelmekte olup üst kuyrukta uç değer gözlenmemiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -3.57 olup en yüksek puan 1.55 olarak hesaplanmıştır ve sol kuyrukta bir gözlem uç değer olarak tespit edilmiştir. Takım arkadaşına yönelik prososyal davranış puanlarında yüksek puanlarda uç değer gözlenmemiştir ve nihai olarak yalnızca bir gözlemin uç değer olduğu kararına varılmıştır. Şeklin sağında rakibe yönelik prososyal davranış puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 9$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 11$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 13$ ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 15$ 'tir. Çeyreklikler arası açıklık 4 olup alt sınır 3 ve üst sınır 15 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler minimum ve maximum değerlere karşılık gelmektedir. Alt ve üst kuyrukta uç değer tespit edilememiştir. Standart z dağılımında ise en düşük puan -2.56 ve en yüksek puan 1.46 olarak hesaplanmıştır. Rakibe yönelik prososyal davranış puan dağılımında iki

kritere göre uç değer gözlenmemiştir. Şekil 9'da sporda prososyal ve antisosyal davranış ölçeğinin antisosyal boyutlarına ilişkin kutu-çizgi grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 9. Antisosyal Davranış Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri

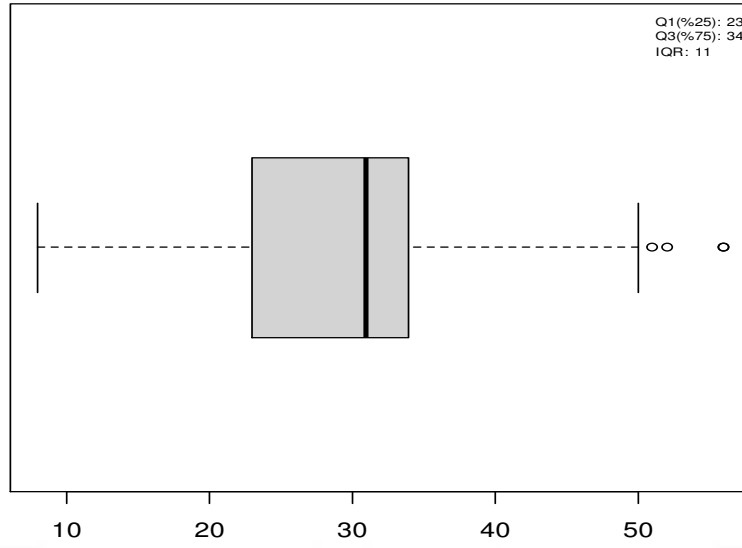
Şekil 9'da sol tarafta yer alan takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 11,25$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 15$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 18$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 25$ puan'dır. Çeyreklikler arası açıklık 6,75 olup alt sınır 5 ve üst sınır 25 olarak hesaplanmıştır. Bu sınır değerler minimum ve maximum değerlere karşılık gelmektedir. Alt ve üst kuyrukta uç değer tespit edilememiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -2.15 olup en yüksek puan 2.25 olarak hesaplanmış ve bu değerlerin referans aralıkta olduğu gözlenmiştir. Takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış puanlarında uç değer olmadığı kararına varılmıştır. Şeklin sağında rakibe yönelik antisosyal davranış puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 19$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 23$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 28,75$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 40$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 9,75 olup alt sınır 8 ve üst sınır 40 olarak hesaplanmıştır. Bu sınır değerler minimum ve maximum değerlere karşılık gelmektedir. Alt ve üst kuyrukta uç değer tespit edilememiştir. Standart z dağılımında ise en düşük puan -2.56 ve en yüksek puan 1.46 olarak hesaplanmıştır. Rakibe yönelik prososyal davranış puan dağılımında iki kritere göre uç değer gözlenmemiştir. Şekil 10'da sporda görev ve ego yönelimi ölçeğine ilişkin kutu-çizgi grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 10. Sporda Görev ve Ego Yönelimi Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri

Şekil 10'da sol tarafta yer alan görev yönelimi puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 24$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 27$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 29$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 35$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 5 olup alt sınır 17 ve üst sınır 35 olarak hesaplanmıştır. Alt kuyrukta yer alan 49 gözlem olası uç değer olarak tespit edilmiştir. Üst sınır maximum değere karşılık gelmekte olup üst kuyrukta uç değer gözlenmemiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -3.72 olup en yüksek puan 1.71 olarak hesaplanmıştır ve sol kuyrukta sekiz gözlem uç değer olarak tespit edilmiştir. Görev yöneliminin yüksek puanlarında uç değer gözlenmemiştir ve nihai olarak sekiz gözlemin uç değer olduğu kararına varılmıştır. Şeklin sağında ego yönelimi puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 16$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 20$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 23$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 30$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 7 olup alt sınır 6 ve üst sınır 30 olarak hesaplanmıştır. Bu sınır değerler minimum ve maximum puanlara karşılık gelmektedir. Alt ve üst kuyrukta uç değer tespit edilememiştir. Standart z dağılımında ise en düşük puan -2.73 ve en yüksek puan 2.25 olarak hesaplanmıştır. Ego yönelimi puan dağılımında iki kritere göre uç değer gözlenmemiştir. Şekil 11'de sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğine ilişkin kutu-çizgi grafiğine yer verilmiştir.

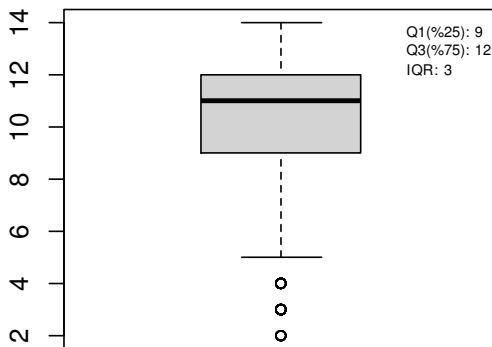
Ahlaktan Uzaklaşma

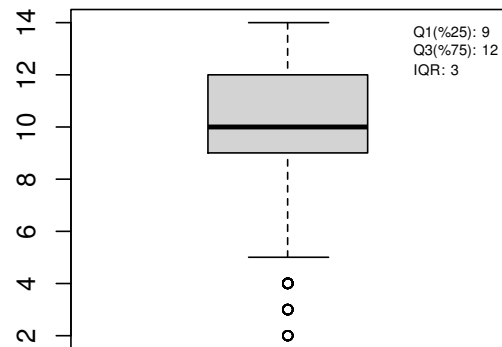
Şekil 11. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri

Şekil 11'de sporda ahlaktan uzaklaşma puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 23$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 31$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 34$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 56$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 11 olup alt sınır 8 ve üst sınır 50 olarak hesaplanmıştır. Üst kuyrukta yer alan 4 gözlem olası uç değer olarak tespit edilmiştir. Alt sınır minimum değere karşılık gelmekte olup alt kuyrukta uç değer gözlenmemiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -2.04 olup en yüksek puan 2.9 olarak hesaplanmıştır. Sporda ahlaktan uzaklaşma puanlarında nihai olarak uç değer olmadığı kararına varılmıştır. Şekil 12'de dışadönüklük ve uyumluluk puanlarına ilişkin kutu-çizgi grafiğine yer verilmiştir.

Dışadönüklük

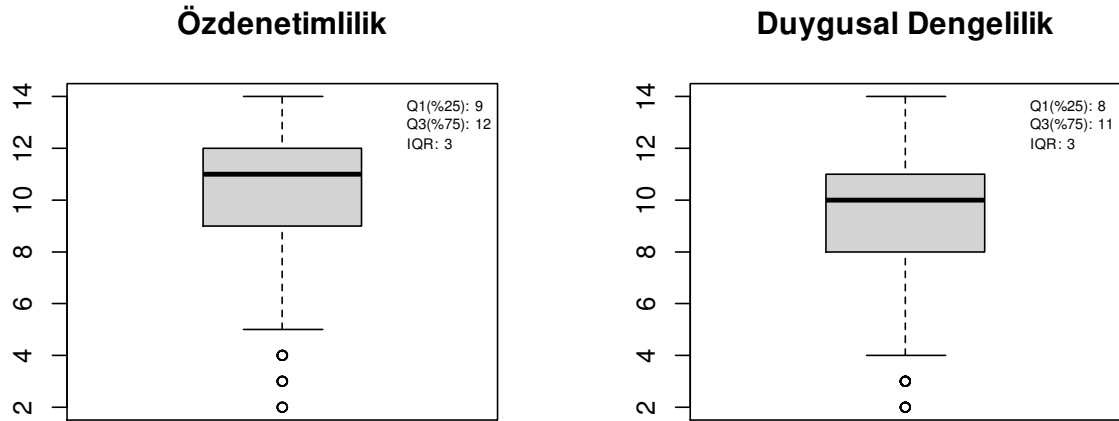

Uyumluluk

Şekil 12. Dışadönüklük ve Uyumluluk Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri

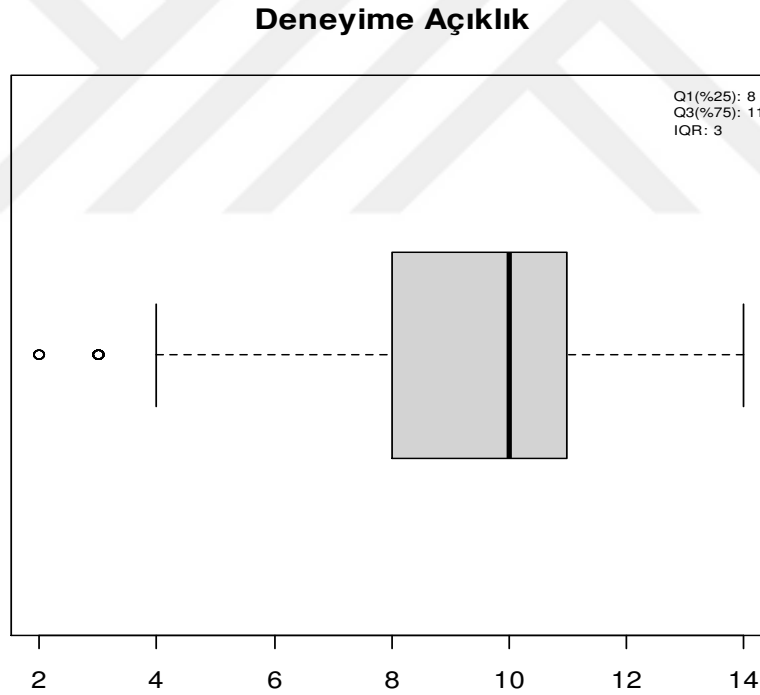
Şekil 12'de sol tarafta yer alan dışadönüklük puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 9$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 11$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 12$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 14$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 3 olup alt sınır 5 ve üst sınır 14 olarak hesaplanmıştır. Alt kuyrukta yer alan 47 gözlem olası uç değer olarak tespit edilmiştir. Üst sınır maximum değere karşılık gelmekte olup üst kuyrukta uç değer gözlenmemiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -3.28 olup en yüksek puan 1.53 olarak hesaplanmıştır. Dışadönüklük puanlarında nihai olarak uç değer olmadığı kararına varılmıştır. Şeklin sağında uyumluluk puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 9$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 10$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 12$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 14$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 3 olup alt sınır 5 ve üst sınır 14 olarak hesaplanmıştır. Alt kuyrukta yer alan 38 gözlem olası uç değer olarak tespit edilmiştir. Üst sınır maximum değere karşılık gelmekte olup üst kuyrukta uç değer gözlenmemiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -3.48 olup en yüksek puan 1.70 olarak hesaplanmıştır ve sol kuyrukta sekiz gözlem uç değer olarak tespit edilmiştir. Uyumluluğun yüksek puanlarında uç değer gözlenmemiştir ve nihai olarak sekiz gözlemin uç değer olduğu kararına varılmıştır. Şekil 13'te özdenetimlilik ve duygusal dengelilik puanlarına ilişkin kutu-çizgi grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 13. Özdenetimlilik ve Duygusal Dengelilik Puanlarına ilişkin Kutu-Çizgi Grafikleri

Şekil 13'te sol tarafta yer alan özdenetimlilik puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 9$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 11$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 12$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 14$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 3 olup alt sınır 5 ve üst sınır 14 olarak hesaplanmıştır. Alt

kuyrukta yer alan 16 gözlem olası uç değer olarak tespit edilmiştir. Üst sınır maximum değere karşılık gelmekte olup üst kuyrukta uç değer gözlenmemiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -3.97 olup en yüksek puan 1.56 olarak hesaplanmıştır. Özdenetimlilik puanlarında nihai olarak sol kuyrukta 10 gözlemin uç değer olduğu karara varılmıştır. Şeklin sağında duygusal dengelilik puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 8$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 10$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 11$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 14$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 3 olup alt sınır 4 ve üst sınır 14 olarak hesaplanmıştır. Alt kuyrukta yer alan 22 gözlem olası uç değer olarak tespit edilmiştir. Üst sınır maximum değere karşılık gelmekte olup üst kuyrukta uç değer gözlenmemiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -3.21 olup en yüksek puan 1.86 olarak hesaplanmıştır ve duygusal dengelilik puanlarında nihai olarak uç değer olmadığı karara varılmıştır. Şekil 14'te deneyime açıklık puanlarına ilişkin kutu-çizgi grafiğine yer verilmiştir.

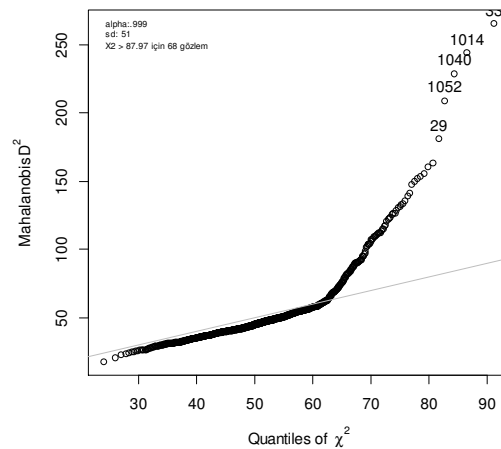
Şekil 14. Deneyime Açıklık Puanlarına İlişkin Kutu-Çizgi Grafikleri

Şekil 14'te sol tarafta yer alan deneyime açıklık puanlarının kutu-çizgi grafiğine göre başlangıçtan itibaren ilk çeyreklik $Q_{25} \leq 8$ puan, medyana karşılık gelen ikinci çeyreklik $Q_{50} \leq 10$ puan, üçüncü çeyreklik $Q_{75} \leq 11$ puan ve son çeyreklik $Q_{100} \leq 14$ puandır. Çeyreklikler arası açıklık 3 olup alt sınır 4 ve üst sınır 14 olarak hesaplanmıştır.

Alt kuyrukta yer alan 19 gözlem olası uç değer olarak tespit edilmiştir. Üst sınır maximum değere karşılık gelmekte olup üst kuyrukta uç değer gözlenmemiştir. Standart z dağılıma göre en düşük puan -3.27 olup en yüksek puan 2.06 olarak hesaplanmıştır. Deneyime açıklık puanlarında nihai olarak uç değer olmadığı kararına varılmıştır.

Grafiksel ve betimsel incelemelere göre takım arkadaşına yönelik prososyal davranış, görev yönelimi, dışadönüklük, uyumluluk puanlarında uç değerlerin sol kuyrukta ve düşük puanlarda olduğu gözlenmiştir. Takım arkadaşına yönelik prososyal davranış boyutunda bir gözlem, görev yönelimi ve uyumluluk boyutlarında ise sekiz gözlem uç değer olarak tespit edilmiş olup veri setinde yaklaşık %1.57 oranında 16 gözlem tek değişkenli uç değer özelliği taşımaktadır. Uç değerlerin sol kuyrukta olması bu boyutlarda bireylerin yüksek puan eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Rakibe yönelik prososyal davranış, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış, rakibe yönelik antisosyal davranış, sporda ahlaktan uzaklaşma, dışadönüklük, özdenetimlilik, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık boyutlarında sağ ve sol kuyrukta uç değer tespit edilmemiştir.

Çok Değişkenli Uç Değerler. Çok değişkenli uç değer, en az iki değere dayalı olağandışı değerlerin birleşimi olarak ifade edilir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Çok değişkenli uç değerlerin tespitinde kritik ki-kare değeri hesaplanarak ($p < 0.001$ ve $sd = 51$ için $\chi^2 = 87.968$) Mahalanobis uzaklık değerleri ile karşılaştırılmıştır (Mahalanobis $D^2 > \chi^2$). Şekil 14'te Mahalanobis uzaklıklarının kritik ki-kare değeri ile karşılaştırılmasına ilişkin Q-Q grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 15. Çok Değişkenli Uç Değerlere İlişkin Q-Q Grafiği

Şekil 15'te yer alan Q-Q grafiğine göre D^2 uzaklıklarını temsil eden noktaların χ^2 'in yaklaşık %60'lık dilimine kadar uyumlu doğrusal çizgi ile uyumlu olduğu ve bu dilimden sonra sapmanın başladığı gözlenmiştir. Tablo 9'da mahalanobis uzaklıklarına ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 9

Mahalanobis Uzaklıklarına İlişkin Betimsel İstatistikler

	$\bar{X}$	s'	σ	Q1	Q2	Q3	Min	Max	Mod
Mahalanobis D^2	50.95	23,38	,71	39,10	45,32	54,40	18,01	265,30	,52

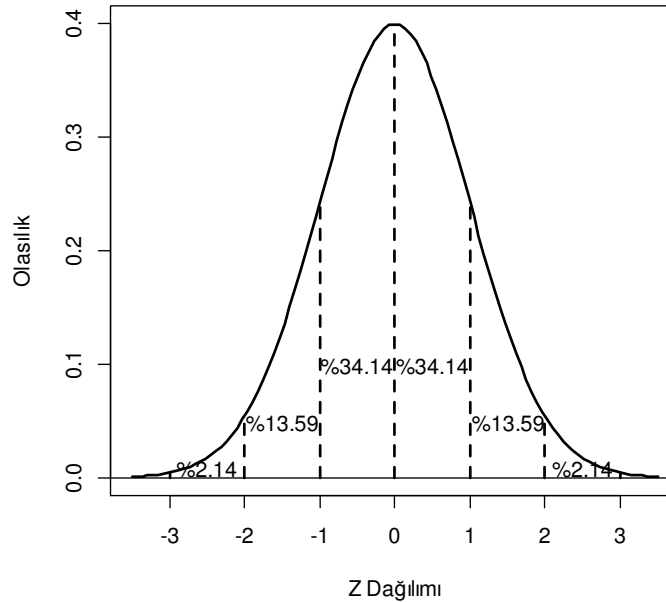
Tablo 9'a göre mahalanobis uzaklıkları 18 ile 265 aralığında olup bu değerlerin yaklaşık %95'i kritik ki-karenin altındadır. Bu kritere göre yaklaşık %1.38 oranında 15 gözlem çok değişkenli uç değer özelliği taşımaktadır. Örneklem büyüklüğü yeterli düzeyde olduğu için çok değişkenli uçdeğer içeren gözlemler yapısal eşitlik modeli analizine dahil edilmemiştir.

Normalliğin Değerlendirilmesi. Veri analizi için kullanılan istatistiksel yöntemlerin varsayımlarından bir diğeri normalliktir. Demir'in (2020) ifade ettiğine göre dağılımın normalliği üç şekilde incelenebilir: Bunlar, a) betimsel istatistiklere dayalı incelemeler, b) grafiksel incelemeler, ve c) istatistiksel hipotez testleridir (normallik testleri). Büyük örneklem gruplarında ilk iki kriterin kullanılması daha işlevseldir. Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov gibi normallik testleriyle normalliğin test edilmesi Tip I hata olasılığının artırır. Genel olarak bu kriterlerden en az ikisini kullanarak sonuçları birlikte değerlendirmek daha güvenli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma dayalı olarak mevcut araştırmada tek değişkenli ve çok değişkenli normallik betimsel ve grafiksel olarak incelenmiştir.

Demir (2020) normal dağılımın özelliklerini şu şekilde özetlemiştir. Normal dağılım eğrisi simetrik bir yapıya sahip olduğu için aritmetik ortalama, mod ve medyan aynı değeri alır. Toplam alanın yaklaşık %68.3'ü ortalamanın ± 1 standart sapma aralığında, %95.5'i ± 2 standart sapma aralığında ve %99.7'si ± 3 standart sapma aralığındadır. Buna göre normal dağılım özelliği sergileyen verilerin neredeyse tamamı ± 3 standart sapma aralığında olduğu söylenebilir. Standart sapma ile aritmetik ortalamanın birbirine oranı 4 ile 5 aralığında bir değere sahiptir. Çarpıklık ve basıklık

katsayıları ise 0'a eşittir. Ek olarak, Mishra ve diğerleri (2019) normal dağılımın grafiksel özelliklerini şu şekilde yorumlamıştır: a) Histogram grafiğinde çan eğrisi şeklinde ortalamanın etrafında simetriktir. b) Q-Q grafiğinde gözlenen ve beklenen normal dağılım aynı çizgi üzerinde doğrusaldır.

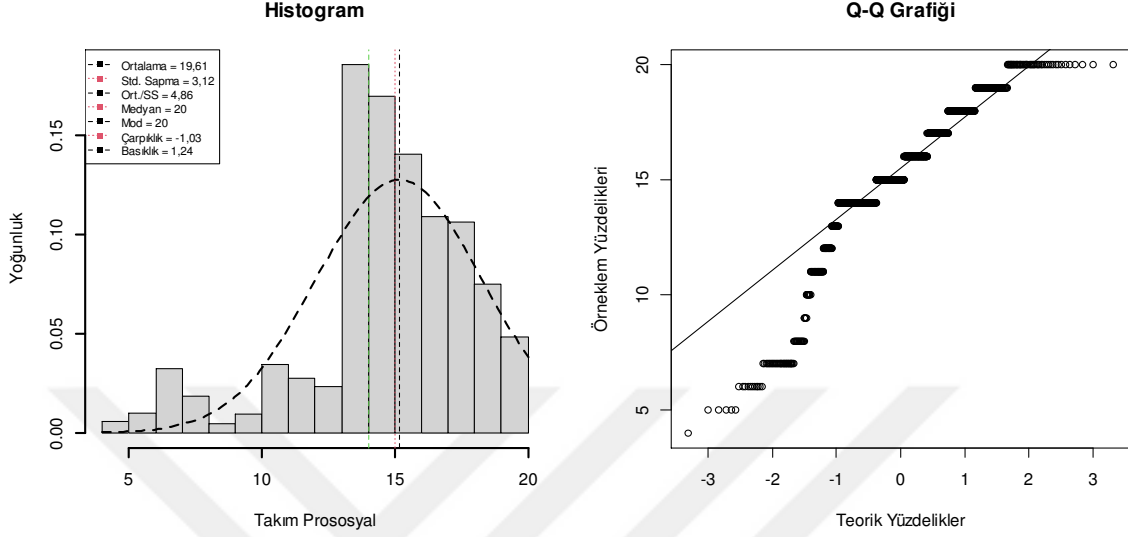
Kuramsal bir bakış açısıyla sunulan normal dağılım özelliklerini pratikte kusursuz bir şekilde elde etme olasılığı düşüktür. Merkezi limit teoremine göre örneklem büyüklüğü 100 ve üzerindeyse normallik varsayımı açısından ihlaller ciddi bir sorun teşkil etmemektedir (Ghasemi ve Zahediasl, 2012; Kwak ve Kim, 2017). Bu nedenle dağılım yapısı incelenirken kusursuzluktan ziyade normal dağılımdan ciddi bir sapma olup olmadığı değerlendirilmiştir. Literatürde çarpıklık ve basıklık için kabul edilebilir referans aralıkları mevcuttur (Örn. ± 1 , ± 1.5 , ± 2). Genel olarak Tabachnick ve Fidell'in (2013) ± 1.5 aralığı referans olarak kabul edilmekte ve çarpıklık-basıklık katsayısı bu aralığa göre değerlendirilmektedir. Mevcut araştırmada bu aralık referans olarak kabul edilmiş ve dağılımın normalliği buna göre yorumlanmıştır. Ek olarak, Ortalama/Std. Sapma * 100 formülüyle elde edilen ve standart sapmanın ortalamaya göre yüzde kaçlık değişim gösterdiğini belirten varyasyon katsayısının %50'nin altında olması ciddi bir normallik ihlali olmadığını göstergesidir (Mishra vd., 2019). Şekil 15'te normal dağılım eğrisini gösteren histogram grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 16. Normal Dağılım Eğrisi

Tek Değişkenli Normallığe İlişkin Grafikselle ve Betimsel Değerlendirmeler.

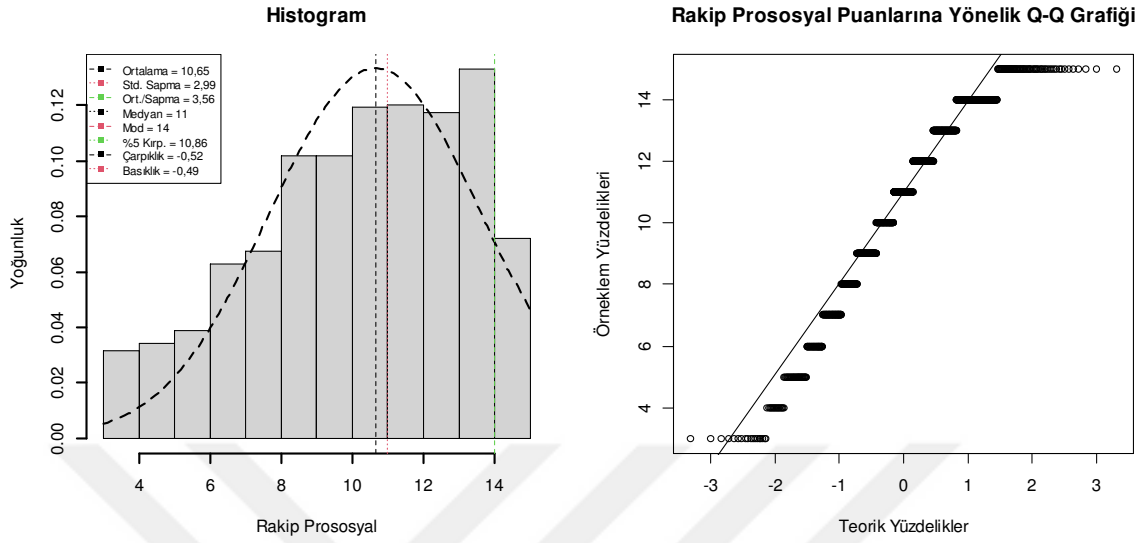
Şekil 17'de takım arkadaşına yönelik prososyal davranış puanlarına ilişkin histogram ve qq grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 17. Takım Prososyal Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 17'de histogram grafiğine göre ortalama ve medyan değerleri sırasıyla 15.16 ve 15 olup birbirine yakın değerler almıştır. Mod ise ortalamanın yaklaşık 1 puan solunda kalmıştır. Puan dağılımı ortalamanın etrafında asimetrik bir yapıya sahiptir. Ortalama %95 güven aralığında bir miktar yükselmektedir. Buna göre düşük puanlarda normal dağılım eğrisini ihlal eden değerlerin olduğu söylenebilir. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların yüksek puanlarda daha sık ve düşük puanlarda daha seyrek olduğu gözlenmiştir. Bu noktalar yaklaşık 10 ile 20 puan aralığında beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyum gösterirken alt kuyrukta noktaların çizgi ile örtüşmediği ve bir miktar sapmanın olduğu gözlenmiştir. Gözlenen verilerin çoğunluğu için beklenen veriler ile uyumlu olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 4.86 olup varyasyon katsayısı %20.58'dir. Çarpıklık ve basıklık katsayıları sırasıyla -1.03 ve 1.24 olup dağılımın sola çarpık ve sivri olduğunu göstermiş olsa da bu katsayı değerleri kabul edilebilir düzeydedir. Puanların %73.47'si ± 1 standart sapma, %93.34'ü ± 2 standart sapma ve %99.44'ü ± 3 standart sapma aralığındadır. Ek olarak puanların %52.13'si ortalamanın solunda ve %48.87'si ortalamanın sağında konumlanmıştır. Grafikselle ve betimsel değerlendirmelere göre normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı

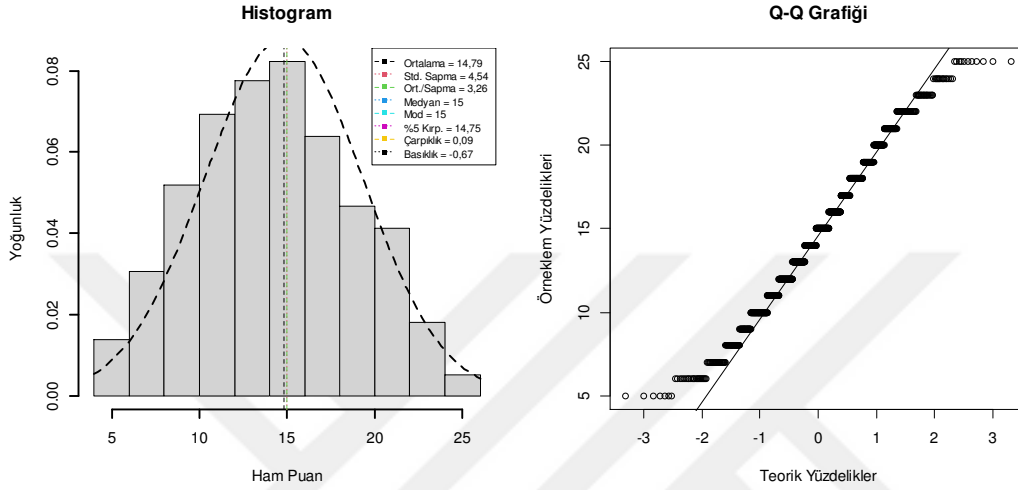
değerlendirilmiştir. Şekil 18'de rakibe yönelik prososyal davranış puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

Şekil 18. Rakip Prososyal Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 18'de histogram grafiği incelendiğinde ortalama ve medyan değerlerinin yaklaşık olarak binişik olduğu ve mod istatistiğinin bu değerlerin 3 puan üzerinde olduğu gözlenmiştir. Frekans yoğunluğunun geniş bir puan aralığında aynı düzeyde olması basıklığa işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi basıklık olduğunu ve ortalama etrafında asimetrik bir dağılım olduğunu doğrulamıştır. 4 ile 6 puan aralığında frekans yoğunluğu %3.5 civarında gözlenmiş olsa da yoğunluk çizgisine göre nispeten sola çarpıklık dikkat çekmiştir. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında bir miktar yükselmesi düşük puanlarda normal dağılım eğrisini ihlal eden değerlerin olduğuna işaret etmektedir. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyumlu olduğu gözlenmiştir. Noktaların yoğunluğu üst kuyruğun tepesinde artış göstermiş doğrudan bir miktar sapmıştır. Gözlenen verilerin beklenen veriler ile uyumlu olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 3.56 olup varyasyon katsayısı %28.08'dir. Puanların 75.79'u ± 1 standart sapma ve tamamı ± 2 standart sapma aralığındadır. İki uçta ± 3 standart sapma uzaklıkta puan olmaması basıklığa işaret etmektedir. %43.81'i ortalamanın solunda ve %56.19'u ortalamanın sağında olması sola çarpıklığa işaret etse de nispeten dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayıları sırasıyla -0.52 ve -0.49 olup dağılımın

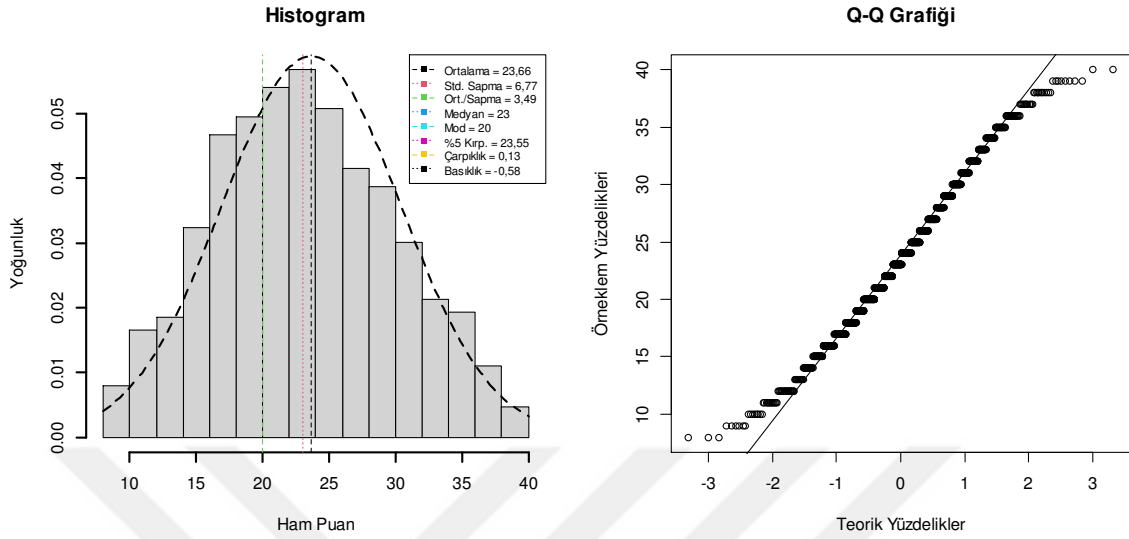
sola çarpık ve basık olduğunu doğrulamış olsa da bu katsayı değerleri kabul edilebilir düzeydedir. Grafikselsel ve betimsel değerlendirmelere göre rakibe yönelik prososyal davranış puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 19'da takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

Şekil 19. Takım Antisosyal Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 19'da histogram grafiği incelendiğinde ortalamanın 14.79 olduğu, medyan ve mod değerlerinin 15 olduğu ve bu üç değer yaklaşık olarak binişik olduğu gözlenmiştir. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık aynı değere sahiptir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi normal dağılım eğrisine yakındır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyumlu olduğu gözlenmiştir. Noktalar alt ve üst kuyrukta doğrudan bir miktar sapmıştır. Gözlenen verilerin beklenen veriler ile uyumlu olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 3.26 olup varyasyon katsayısı %30.70'tir. Puanların %63.77'si ± 1 standart sapma, %96.95'i ± 2 standart sapma ve tamamı ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %48.61'i ortalamanın solunda ve %51.39'u ortalamanın sağında olup dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık katsayısı sıfıra yakın 0.09 değerini almıştır. Bu ise simetriğe yakın eğrinin oluşmasını sağlamıştır. Basıklık katsayısı -0.67 olmasına rağmen kabul edilebilir referans aralığında kalmıştır. Grafikselsel ve betimsel değerlendirmelere göre takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış puanlarında

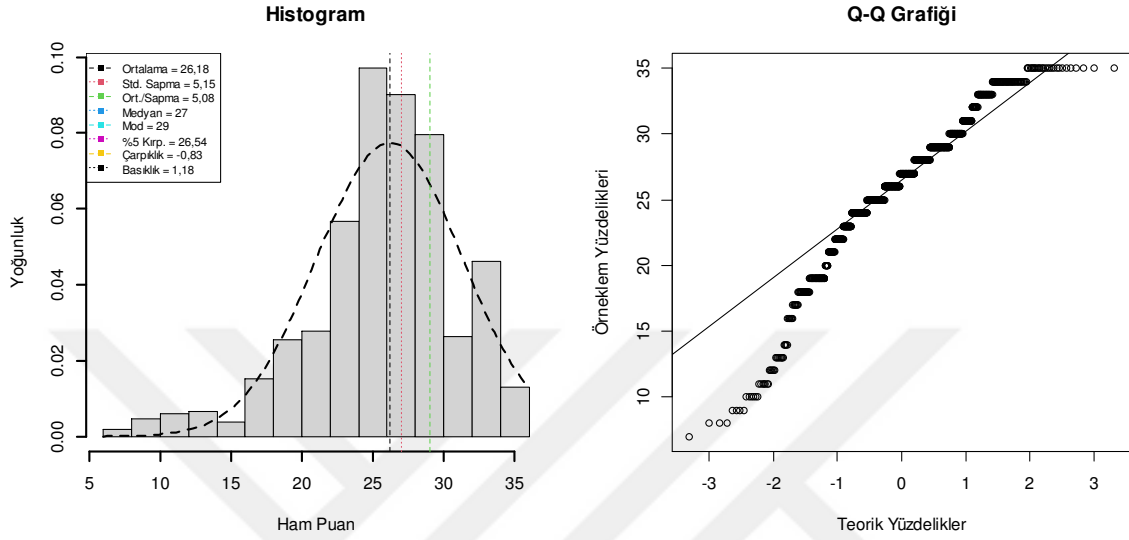
normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 20'de rakibe yönelik antisosyal davranış puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

Şekil 20. Rakip Antisosyal Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 20'de histogram grafiği incelendiğinde rakibe yönelik antisosyal davranış puanlarının ortalama, medyan ve mod değerlerinin sırasıyla 23.66, 23 ve 20 puan olduğu gözlenmiştir. Ortalama ve medyan birbirine yakın konumlanmış olup mod ise bu değerlerin yaklaşık 3 puan solunda konumlanmıştır. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık aynı değerde kalmıştır. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi normal dağılım eğrisine yakındır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyumlu olduğu gözlenmiştir. Noktaların yoğunluğu üst kuyruğun tepesinde artış göstermiş doğrudan bir miktar sapmıştır. Gözlenen verilerin beklenen veriler ile uyumlu olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 3.49 olup varyasyon katsayısı %28.61'dir. Puanların %67.65'i ± 1 standart sapma, %96.49'u ± 2 standart sapma ve tamamı ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %50.61'i ortalamanın solunda ve %49.35'i ortalamanın sağında olup dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık katsayısı sıfıra yakın 0.13 değerini almıştır. Bu ise simetriğe yakın eğrinin oluşmasını sağlamıştır. Basıklık katsayısı -0.58 olmasına rağmen kabul edilebilir referans aralığında kalmıştır. Grafiksel ve betimsel değerlendirmelere göre rakibe yönelik antisosyal davranış puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım

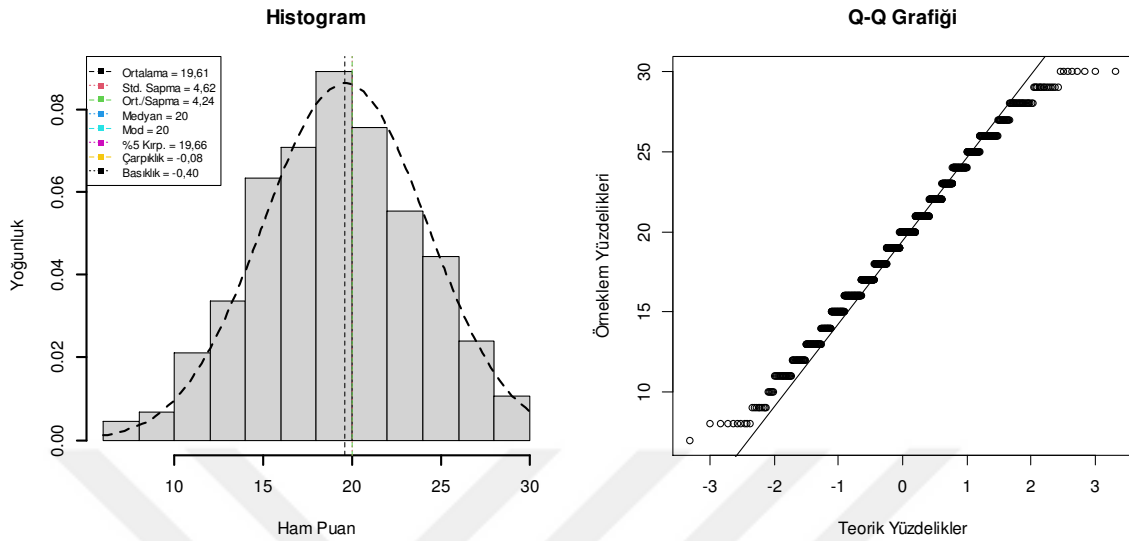
ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 21'de sporda görev yönelimi puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

Şekil 21. Sporda Görev Yönelimi Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

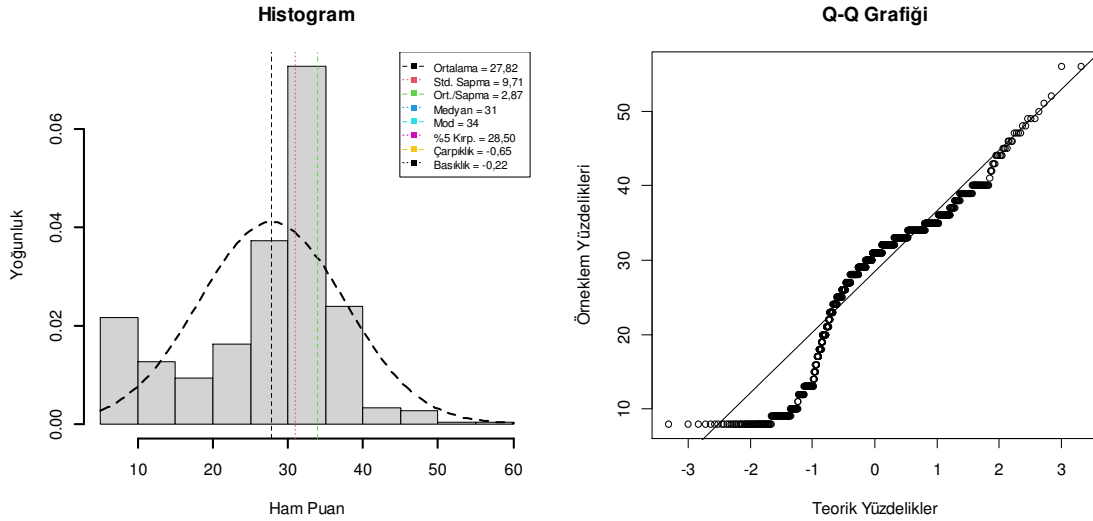
Şekil 21'de histogram grafiği incelendiğinde sporda görev yönelimi puanlarının ortalama, medyan ve mod değerlerinin sırasıyla 26.18, 27 ve 29 puan olduğu gözlenmiştir. Ortalama ve medyan birbirine yakın konumlanmış olup mod ise bu değerlerin yaklaşık 2-3 puan sağında konumlanmıştır. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında 28 puan artış göstermiştir. Bu artış sola çarpık dağılıma işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi sola çarpıklığı doğrulamış olup sivri bir dağılım olduğunu göstermiştir. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile yaklaşık 15 ile 35 puan aralığında uyumlu olduğu gözlenmiştir. Fakat noktaların alt kuyrukta bir miktar saptmış olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 5.08 olup varyasyon katsayısı %19.67'dir. Puanların %71.44'ü ± 1 standart sapma, %96.21'i ± 2 standart sapma ve %98.71'i ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %48.98'i ortalamasının solunda ve %51.02'si ortalamasının sağında olup dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık katsayısı -0.83 ve basıklık katsayısı 1.18 olup sola çarpık ve sivri dağılım özelliği gözlenmiş olsa da kabul edilebilir düzeydedir. Grafikselle ve betimselle değerlendirmelere göre sporda görev yönelimi puanlarında

normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 22'de sporda ego yönelimi puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

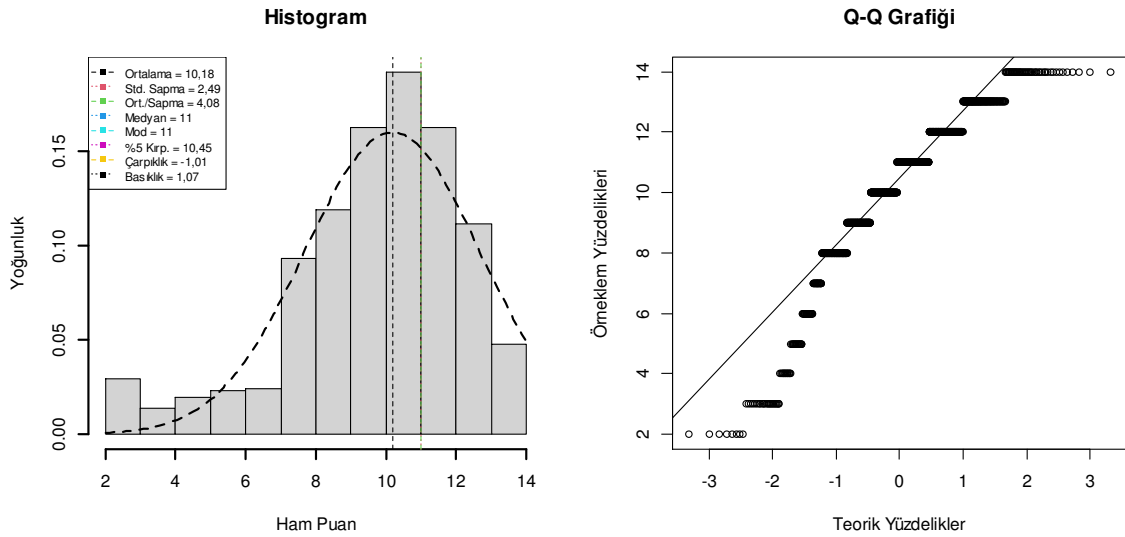
Şekil 22. Sporda Ego Yönelimi Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 22'de histogram grafiği incelendiğinde sporda ego yönelimi puanlarının ortalama, medyan ve mod değerlerinin sırasıyla 19.61, 20 ve 20 puan olduğu ve birbirine yakın konumlandığı gözlenmiştir. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık aynı değeri korumuştur. Puan dağılımının 15 ile 26 aralığında benzer yoğunluğa sahip olması basıklığa işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi nispeten basık bir dağılım olduğunu doğrulamış olsa da ortalama etrafındaki dağılım simetriğe yakındır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile yüksek uyuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat noktaların alt ve üst kuyruğunda bir miktar sapmaların olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 4.24 olup varyasyon katsayısı %23.56'dır. Puanların %70.89'u ± 1 standart sapma, %95.56'sı ± 2 standart sapma ve tamamı ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %48.34'ü ortalamanın solunda ve %51.66'sı ortalamanın sağında olup dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayısı sırasıyla -0.08 ve -0.40 olup simetriğe yakın fakat sivri bir dağılım olduğunu göstermiş olsa da bu değerler kabul edilebilir düzeydedir. Grafikselleştirme ve betimsel değerlendirmelere göre sporda ego yönelimi puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 23'te sporda ahlaktan uzaklaşma puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

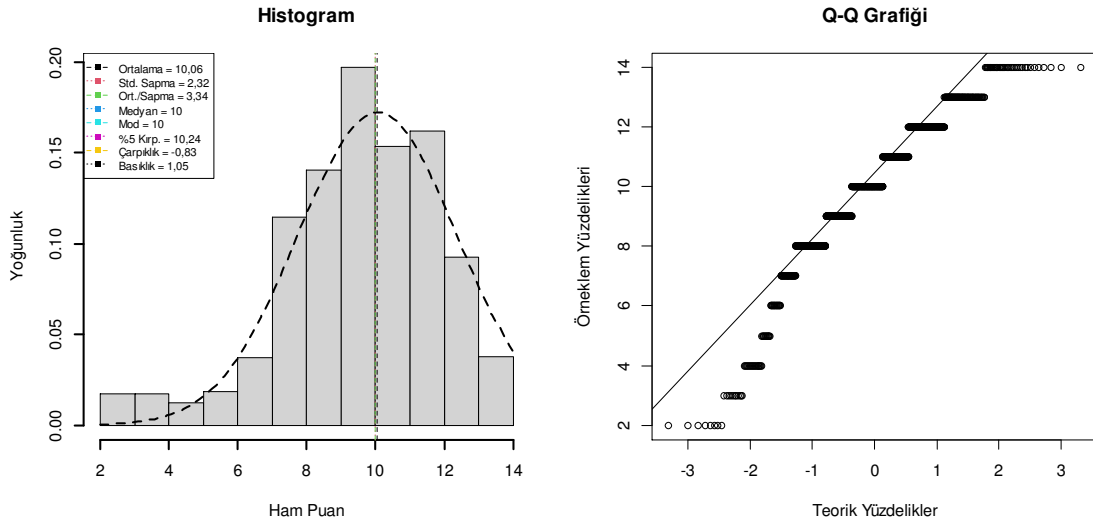
Şekil 23. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 23'te histogram grafiği incelendiğinde sporda ahlaktan uzaklaşma puanlarının ortalama, medyan ve mod değerlerinin sırasıyla 27.82, 31 ve 34 puan olduğu ve üç değer birbirinden uzak konumlandığı gözlenmiştir. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık 1 puan yükselmiştir. Frekans yoğunluğu 31 ile 34 puan aralığında yüksek olsa da geniş bir aralıkta yoğunluğun birbirine yakın olması basıklığa işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi nispeten basık bir dağılım olduğunu doğrulamıştır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat alt kuyrukta bir miktar sapmaların olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 2.87 olup varyasyon katsayısı %34.90'dır. Puanların %70.52'si ± 1 standart sapma, %94.27'si ± 2 standart sapma ve tamamı ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %34.84'ü ortalamanın solunda ve %65.16'sı ortalamanın sağında olup sola çarpık konumlanmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayısı sırasıyla -0.65 ve -0.22 olup sağa çarpık ve nispeten basık bir dağılım olduğunu göstermiş olsa da bu değerler kabul edilebilir düzeydedir. Grafikselleştirme ve betimsel değerlendirmelere göre sporda ahlaktan uzaklaşma puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 24'te dışadönüklük puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

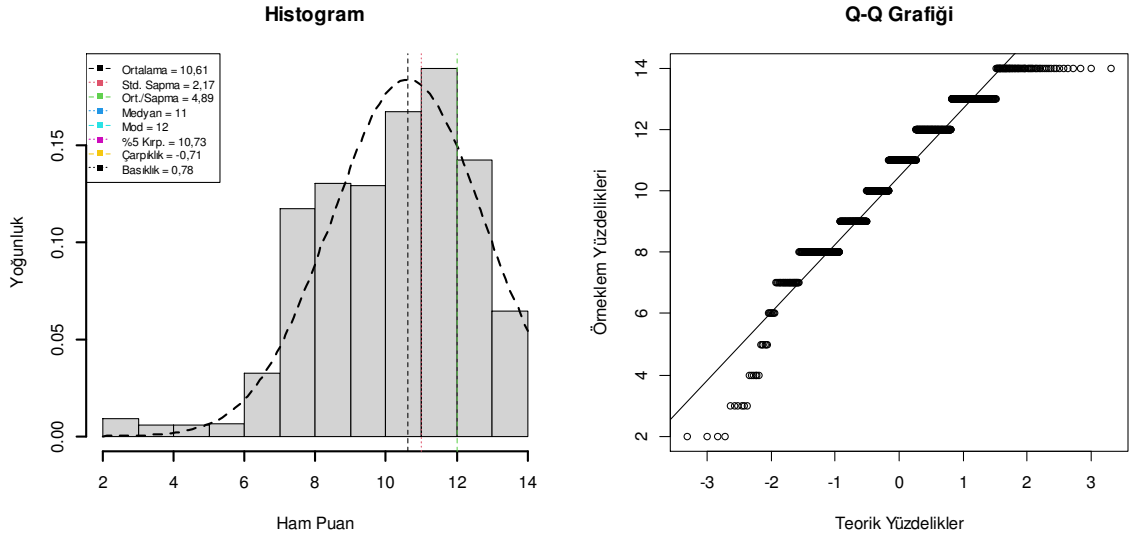
Şekil 24. Dışadönüklük Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 24'te histogram grafiği incelendiğinde dışadönüklük puanlarının ortalama, medyan ve mod değerlerinin sırasıyla 10.18, 11 ve 11 puan olduğu, mod ve medyan değerlerinin çakışık olduğu ve ortalamanın yaklaşık 0.80 puan üzerinde konumlandığı gözlenmiştir. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık 0.25 puan yükselmiştir. Frekans yoğunluğu 8 ile 13 puan aralığında çok yüksek olup alt puan düzeylerinde çok düşük olması sola çarpık ve sivri dağılıma işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu doğrulamıştır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat alt kuyrukta bir miktar sapmaların olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 4.09 olup varyasyon katsayısı %24.46'dır. Puanların %73.01'i ± 1 standart sapma, %93.71'i ± 2 standart sapma ve %99.26'sı ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %48.52'si ortalamanın solunda ve %51.48'i ortalamanın sağında dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayısı sırasıyla -1.01 ve 1.07 olup sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu göstermiş olsa da bu değerler kabul edilebilir düzeydedir. Grafiksel ve betimsel değerlendirmelere göre dışadönüklük puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 25'te uyumluluk puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

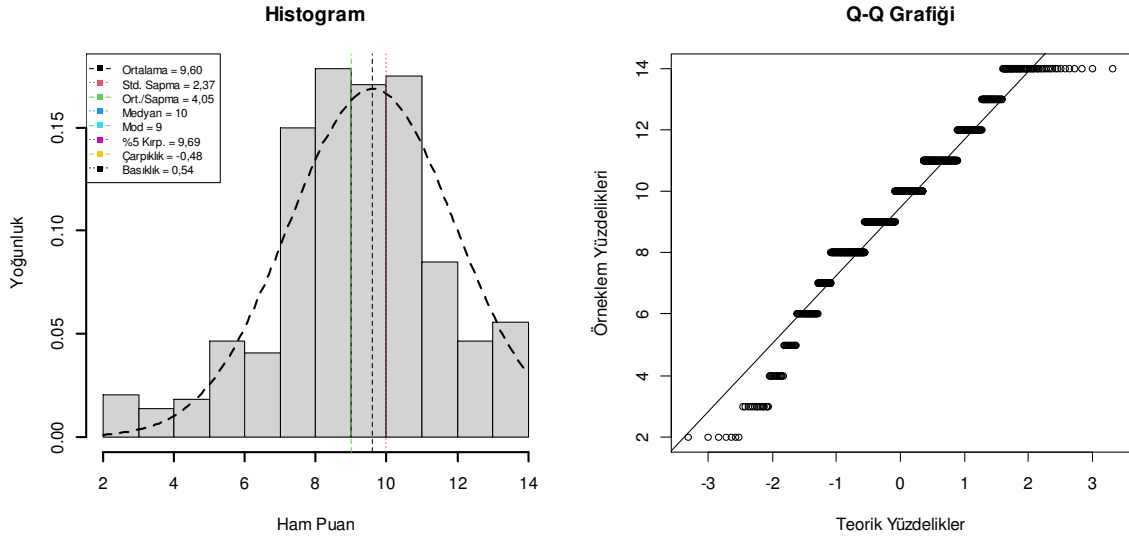
Şekil 25. Uyumluluk Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 25'te histogram grafiği incelendiğinde uyumluluk puanlarının ortalama, medyan ve mod değerleri sırasıyla 10.06, 10 ve 10 olup binişiklik göstermiştir. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık aynı değere sahiptir. Frekans yoğunluğu 8 ile 13 puan aralığında çok yüksek olup alt puan düzeylerinde çok düşük olması sola çarpık ve sivri dağılıma işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu doğrulamıştır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat alt kuyrukta bir miktar sapmaların olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 4.34 olup varyasyon katsayısı %23.06'dır. Puanların %76.71'i ± 1 standart sapma, %95.29'u ± 2 standart sapma ve %98.24'ü ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %55.45'i ortalamanın solunda ve %44.55'i ortalamanın sağında nispeten dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık ve baskılık katsayısı sırasıyla -0.83 ve 1.05 olup sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu göstermiş olsa da bu değerler kabul edilebilir düzeydedir. Grafikselleştirme ve betimsel değerlendirmelere göre uyumluluk puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 26'da özdenetimlilik puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

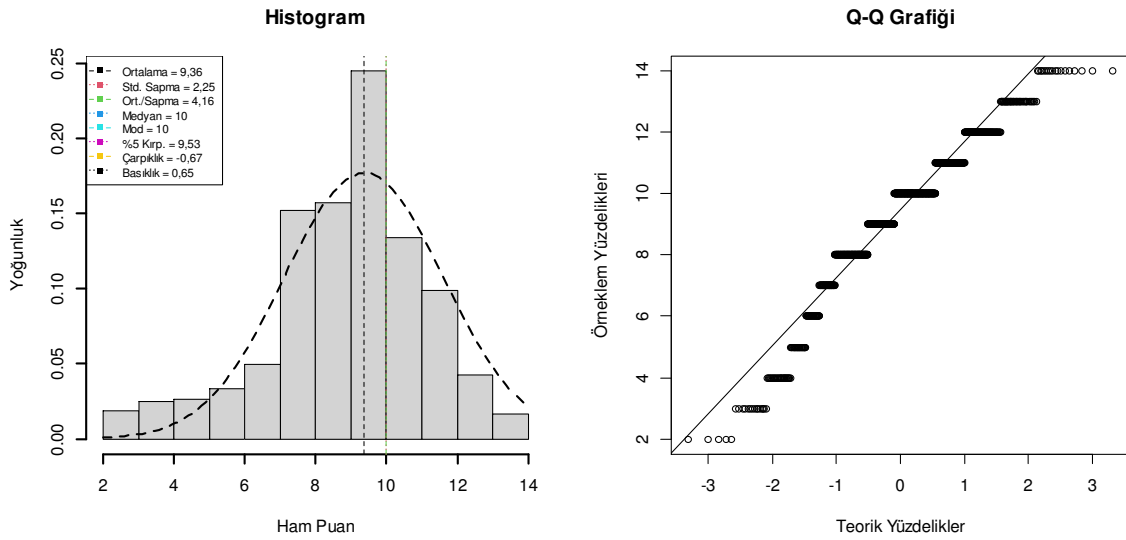
Şekil 26. Özdenetimlilik Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 26'da histogram grafiği incelendiğinde özdenetimlilik puanlarının ortalama, medyan ve mod değerleri sırasıyla 10,61, 11 ve 12 olup ortalama ve medyan değerleri birbirine yakın konumlanmış olup mod yaklaşık 1,5 puan daha fazla değer almıştır. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık yaklaşık aynı değere sahiptir. Frekans yoğunluğu 8 ile 13 puan aralığında çok yüksek olup alt puan düzeylerinde çok düşük olması sola çarpık ve sivri dağılıma işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu doğrulamıştır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat alt kuyrukta bir miktar sapmaların olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 4,89 olup varyasyon katsayısı %20,45'tir. Puanların %61,64'ü ± 1 standart sapma, %97,32'si ± 2 standart sapma ve %98,52'si ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %43,62'si ortalamanın solunda ve %56,38'i ortalamanın sağında nispeten sola çarpık konumlanmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayısı sırasıyla -0,71 ve 0,78 olup sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu göstermiş olsa da bu değerler kabul edilebilir düzeydedir. Grafikselleştirme ve betimsel değerlendirmelere göre özdenetimlilik puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 27'de duygusal dengelilik puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

Şekil 27. Duygusal Dengelilik Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 27'de histogram grafiği incelendiğinde duygusal dengelilik puanlarının ortalama, medyan ve mod değerleri sırasıyla 9.60, 10 ve 9 olup ortalama ve medyan değerleri birbirine yakın konumlanmış olup mod ise bu değerlerin solunda kalmıştır. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık yaklaşık aynı değere sahiptir. Frekans yoğunluğu 8 ile 11 puan aralığında çok yüksek olup alt puan düzeylerinde çok düşük olması sola çarpık ve sivri dağılıma işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu doğrulamıştır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat alt kuyrukta bir miktar sapmaların olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 4.89 olup varyasyon katsayısı %20.45'tir. Puanların %67.37'si ± 1 standart sapma, %96.58'i ± 2 standart sapma ve %99.35'i ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %46.77'si ortalamanın solunda ve %53.23'i ortalamanın sağında nispeten dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayısı sırasıyla -0.48 ve 0.54 olup sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu göstermiş olsa da bu değerler kabul edilebilir düzeydedir. Grafikselleştirme ve betimsel değerlendirmelere göre duygusal dengelilik puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 28'de deneyime açıklık puanlarına ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

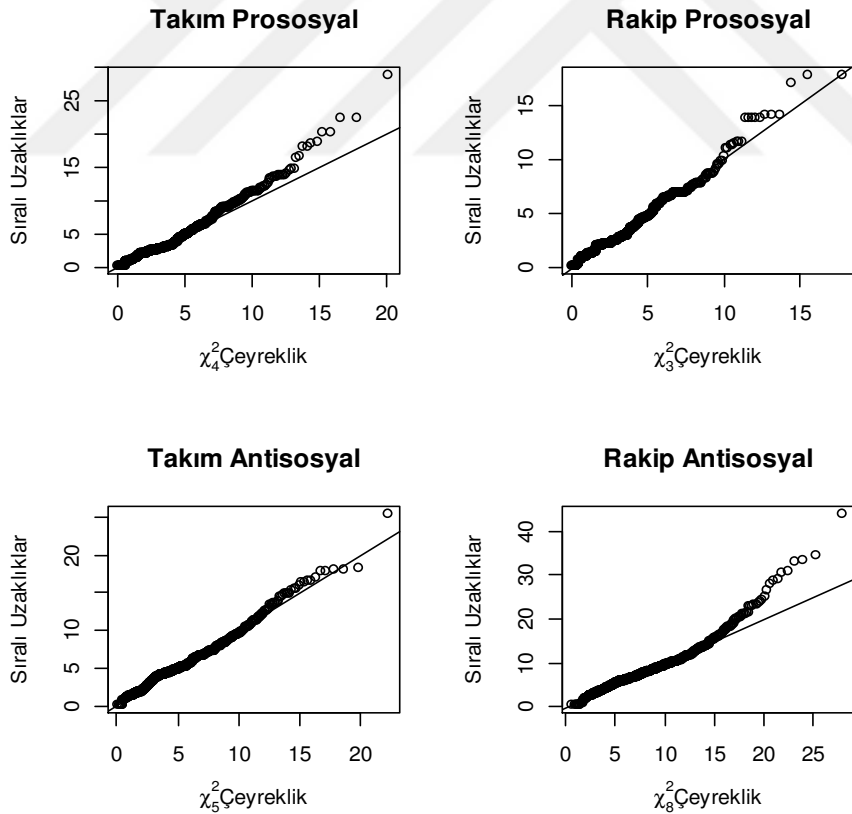

Şekil 28. Deneyime Açıklık Puanlarına İlişkin Histogram ve Q-Q Grafiği

Şekil 28'de histogram grafiği incelendiğinde Histogram grafiği incelendiğinde ortalama, medyan ve mod istatistikleri sırasıyla 9.36, 10 ve 10 olup medyan ve mod çakışıktır, ortalama ise bu değerlerin solunda kalmıştır. Ek olarak ortalama %95 güven aralığında hesaplandığında yaklaşık yaklaşık aynı değere sahiptir. Frekans yoğunluğu 8 ile 12 puan aralığında çok yüksek olup alt puan düzeylerinde çok düşük olması sola çarpık ve sivri dağılıma işaret etmektedir. Ortalama ve standart sapmaya göre çizilen yoğunluk çizgisi sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu doğrulamıştır. Q-Q grafiğinde gözlenen puanları temsil eden noktaların beklenen puanları temsil eden çizgi ile uyuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat alt kuyrukta bir miktar sapmaların olduğu söylenebilir. Dağılım özelliği referans kriterlere göre değerlendirildiğinde ortalamanın standart sapmaya oranı 4.16 olup varyasyon katsayısı %24.03'tür. Puanların %68.85'i ± 1 standart sapma, %93.99'u ± 2 standart sapma ve %99.54'ü ± 3 standart sapma aralığındadır. Puanların %46.30'u ortalamanın solunda ve %53.70'i ortalamanın sağında nispeten dengeli konumlanmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayısı sırasıyla -0.67 ve 0.65 olup sola çarpık ve sivri bir dağılım olduğunu göstermiş olsa da bu değerler kabul edilebilir düzeydedir. Grafikselleştirme ve betimsel değerlendirmelere göre deneyime açıklık puanlarında normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir.

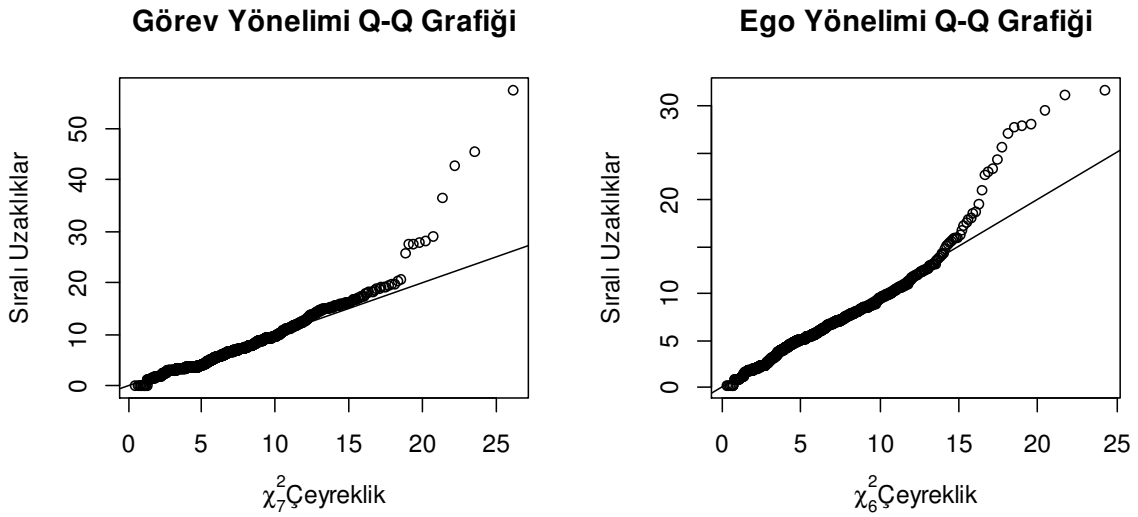
Çok Değişkenli Normalliğe İlişkin Betimsel ve Grafikselleştirme Değerlendirmeler. Tek değişkenli normalliğin sağlanması çok değişkenli normallik için ön koşuldur. Mardia

(Mardia, 1970), Royston (Royston, 1983), Henze-Zirkler (Henze ve Zirkler, 1990), Doornik-Haansen (Doornik ve Haansen, 2008) ve E-İstatistik (Székely ve Rizzo, 2017) gibi çok değişkenli normallik testleriyle kontrol edilebilmektedir. Fakat birçok önemli kaynak (Hair vd., 2010; Stevens, 2009; Tabachnick ve Fidell, 2013) büyük örneklem gruplarında bu testlerin anlamlı fark çıkmaya eğilimli olduğunu vurgulayarak tek değişkenli normalliğin ve grafiklerin incelenmesiyle çok değişkenli normalliğin değerlendirilmesi gerektiğini önermiştir. Buna göre ölçeklerde yer alan her bir boyut için ki-kare grafiği ve her bir maddenin basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanarak çok değişkenli normallik değerlendirilmiştir. Kline (2016) yapısal modellerin test edilmesinde basıklık için ± 10 aralığının ve çarpıklık için ± 3 aralığının çok değişkenli normallik açısından kabul edilebilir olduğunu ifade etmiştir. Mevcut araştırmada maddelerin çarpıklık ve basıklık katsayıları bu referans aralığında değerlendirilmiştir. Şekil 29'da sporda prososyal ve antisosyal davranış ölçeğine ilişkin q-q grafiklerine yer verilmiştir.

Şekil 29. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeğine İlişkin Çok Değişkenli Q-Q Grafikleri

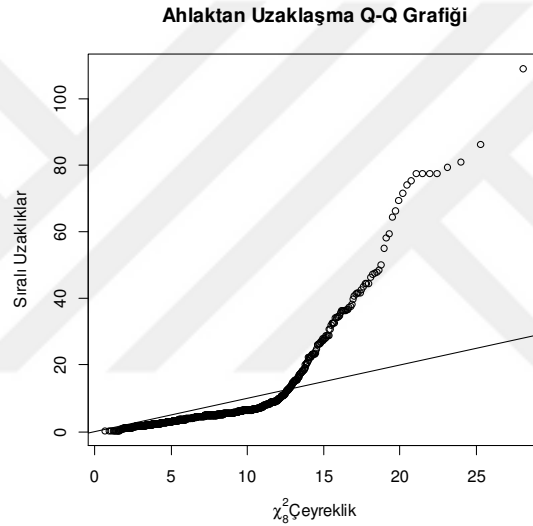
Şekil 29'da çok değişkenli Q-Q grafiklerine göre her bir boyut için ki-kare dağılımları (Serbestlik dereceleri takım prososyal için = 4, rakip prososyal için 3, takım antisosyal için 5 ve rakip antisosyal için 8) hesaplanmış ve istatistiksel kare uzaklıkları (D^2) ile karşılaştırılmıştır. Tüm boyutlarda ki-kare dağılımını temsil eden noktalar doğruyla çakışıktır fakat üst kısımda hafif kuyrukların olduğu gözlenmiştir. Bu çok değişkenli normallik açısından çarpıklığı ifade etmektedir. Ek olarak ölçeğin takım arkadaşına yönelik prososyal davranış boyutunda yer alan maddelerin çarpıklık katsayıları -1.02 ile -0.45 aralığında ve basıklık katsayıları -0.48 ile 0.55 aralığında; rakibe yönelik prososyal davranış boyutunda yer alan maddelerin çarpıklık katsayıları -0.67 ile -0.40 aralığında ve basıklık katsayıları -1.01 ile -0.04 aralığında; takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış boyutunda yer alan maddelerin çarpıklık katsayıları 0.01 ile 0.36 aralığında ve basıklık katsayıları -0.88 ile -0.70 aralığında; rakibe yönelik antisosyal davranış boyutunda yer alan maddelerin çarpıklık katsayıları -0.06 ile 0.27 aralığında ve basıklık katsayıları -1.08 ile -0.56 aralığında gözlenmiştir. Buna göre çarpıklık-basıklık katsayıları ± 1.5 aralığında olup çok değişkenli normallik açısından varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 30'da sporda görev ve ego yönelimleri ölçeğine ilişkin çok değişkenli q-q grafiklerine yer verilmiştir.

Şekil 30. Sporda Görev ve Ego Yönelimleri Ölçeğine İlişkin Çok Değişkenli Q-Q Grafikleri

Şekil 30'da çok değişkenli Q-Q grafiklerine göre her bir boyut için ki-kare dağılımları (Görev yönelimi için sd = 7, Ego yönelimi için sd = 6) hesaplanmış ve istatistiksel kare uzaklıkları (D^2) ile karşılaştırılmıştır. İki boyutta da ki-kare dağılımını

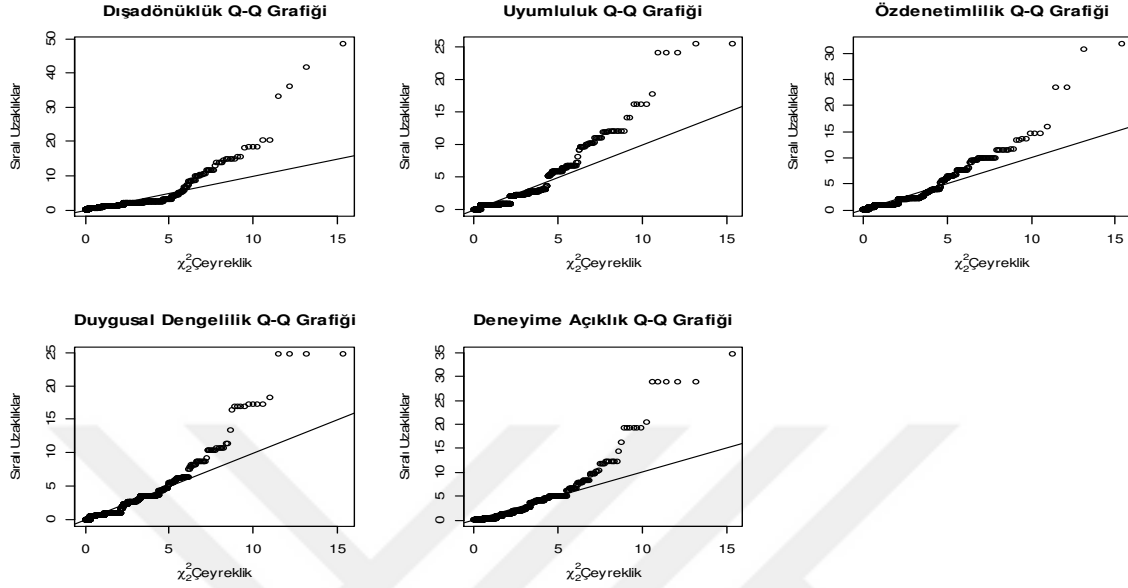
temsil eden noktalar doğruyla çakışıktır fakat nokta yoğunluğunun azaldığı üst kısımda belirgin kuyruğun olduğu gözlenmiştir. Bu çok değişkenli normallik açısından çarpıklığı ifade etmektedir. "Sporda Görev ve Ego Yönelimleri" ölçeğinin görev yönelimi boyutunda yer alan maddelerin çarpıklık katsayıları -0.76 ile -0.32 aralığında ve basıklık katsayıları -0.46 ile 0.58 aralığında; ego yönelimi boyutunda yer alan maddelerin çarpıklık katsayıları -0.27 ile 0.26 aralığında ve basıklık katsayıları -0.64 ile -0.40 aralığında gözlenmiştir. Buna göre ölçekte yer alan maddelerin çarpıklık-basıklık katsayıları ± 1 aralığında olup çok değişkenli normallik açısından varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 31'de sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğinin çok değişkenli q-q grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 31. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeğine İlişkin Çok Değişkenli Q-Q Grafiği

Şekil 31'de çok değişkenli Q-Q grafiğine göre ki-kare dağılımı ($sd = 8$) hesaplanmış ve istatistiksel kare uzaklıkları (D^2) ile karşılaştırılmıştır. Ölçekte ki-kare dağılımını temsil eden noktalar alt kısımda doğruyla nispeten çakışık olmasına rağmen yaklaşık 10 ile 15'lik diliminden sonra yoğun bir kuyruk olduğu gözlenmiştir. Bu çok değişkenli normallik açısından dilimlerin beklenenden daha fazla yayıldığını göstermiştir. Ek olarak "Sporda Ahlaktan Uzaklaşma" ölçeğinde yer alan maddelerin çarpıklık katsayıları -0.48 ile -0.04 aralığında ve basıklık katsayıları -0.82 ile 0.03 aralığında gözlenmiştir. Buna göre ölçekte yer alan maddelerin çarpıklık-basıklık katsayıları ± 1 aralığında olup çok değişkenli normallik açısından varsayım ihlali olmadığı

değerlendirilmiştir. Şekil 32'de on maddeli kişilik ölçeğine ilişkin çok değişkenli q-q grafiklerine yer verilmiştir.

Şekil 32. On Maddeli Kişilik Ölçeğine İlişkin Çok Değişkenli Q-Q Grafikleri

Şekil 32'de çok değişkenli Q-Q grafiğine göre ki-kare dağılımı (Tüm boyutlar için $sd = 2$) hesaplanmış ve istatistiksel kare uzaklıkları (D^2) ile karşılaştırılmıştır. Ölçekte ki-kare dağılımını temsil eden noktalar alt kısımda doğruyla nispeten çakışık olmasına rağmen yaklaşık 5 ile 10'luk diliminden sonra yoğun bir kuyruk olduğu gözlenmiştir. Bu çok değişkenli normallik açısından dilimlerin beklenenden daha fazla yayıldığını göstermiştir. "On Maddeli Kişilik" ölçeğinde yer alan maddelerin çarpıklık katsayıları -1.06 ile -0.34 aralığında ve basıklık katsayıları 0.12 ile 1.49 aralığında gözlenmiştir. Buna göre ölçekte yer alan maddelerin çarpıklık-basıklık katsayıları ± 1.5 aralığında olup çok değişkenli normallik açısından varsayım ihlali olmadığı değerlendirilmiştir.

Yapısal Eşitlik Modellerinin Raporlanması ve Yorumlanması. Araştırma kapsamında kurulan modeller Ockey ve Choi'nin (2015) yapısal eşitlik modelinin raporlanmasına ilişkin önerdiği yönerge dikkate alınarak raporlanmıştır: 1) model önerisi, 2) modelin tanımlanması, 3) varsayımların kontrol edilmesi, 4) parametre kestirim yönteminin belirlenmesi, 5) model uyumunun değerlendirilmesi 6) ölçüm modelin yorumlanması 7) alternatif model önerisi aşamalarına göre raporlanmıştır.

Model Önerisi. Araştırmada beş faktör kişilik modeline dayalı kişilik özellikleri (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik, deneyime açıklık), başarı hedef teorisine dayalı motivasyon türleri (görev ve ego yönelimi) ve ahlaktan uzaklaşma mekanizması ile sporda prososyal ve antisosyal davranışlar arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler olduğu varsayılarak, literatürde yer alan kanıtlarla birlikte, yapısal eşitlik modeli kurulmuştur. Bu varsayımlar literatüre dayalı olarak oluşturulmuştur.

Gerek spor alanında gerekse farklı alanlarda yapılan çalışmalar test edilen modelde varsayılan kişilik ve ahlaktan uzaklaşma ilişkisini (Altın ve Altın, 2022; Brugués ve Caparrós, 2021; Català ve Caparrós, 2022; Chávez-Ventura vd., 2022; Jones vd., 2017; Kapoor vd., 2021; Saidon vd., 2010; Sijtsema vd., 2019; Stoeber ve Yang, 2016; Zhang vd., 2023; Zhao ve Zhang, 2022), motivasyon ve ahlaktan uzaklaşma ilişkisini (Chen vd., 2016; Hodge vd., 2013; Hodge ve Gucciardi, 2015; Hodge ve Lonsdale, 2011; Thornberg vd., 2023; Türksoy Işım vd., 2019), kişilik ve ahlaki davranış ilişkisini (Çutuk vd., 2021; Egan ve Campbell, 2009; Jones vd., 2017; Khairi vd., 2012; Teke, 2018; Yıldız vd., 2018), motivasyon ve ahlaki davranış ilişkisini (Al-yaaribi ve Kavussanu, 2018; Boardley ve Kavussanu, 2010; Bortoli vd., 2012; Bureau vd., 2013; Danioni ve Barni, 2019; Hodge ve Gucciardi, 2015; Hodge ve Lonsdale, 2011; Kavussanu vd., 2013a; Kavussanu vd., 2013b; Leo vd., 2015;

Sheehy ve Hodge, 2015; Stanger vd., 2018; Top ve Akil, 2021) ve son olarak ahlaktan uzaklaşma ve ahlaki davranış ilişkisini (Boardley vd., 2020; Boardley ve Kavussanu, 2009; Boardley ve Kavussanu, 2010; d'Arripe-Longueville vd., 2010; Hodge ve Gucciardi, 2015; Hodge ve Lonsdale, 2011; Jones vd., 2017; Kavussanu vd., 2013a; Kavussanu vd., 2013b; Kavussanu vd., 2015a; Stanger vd., 2013; Stanger vd., 2018; Tractlet vd., 2011; Tractlet vd., 2015) doğrulamıştır. Davranış, kişilik, motivasyon ve ahlaktan uzaklaşma değişkenleri arasındaki ilişkilerin yönü literatürde ortaya konulan kuramsal çerçeve doğrultusunda belirlenmiştir.

Modelin Tanımlanması. Araştırmada nihai olarak test edilen yapısal regresyon modelinin gizil değişkenleri, beş faktör kişilik modeline dayalı kişiliğin temel özellikleri (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik, deneyime açıklık), başarı motivasyonuna dayalı sporda görev ve ego yönelimleri, spor bağlamında sekiz savunma mekanizmasına dayalı sporda ahlaktan uzaklaşma, sosyal bilişsel teori kapsamında ahlakın

iki yönü, proaktif ve engelleyici ahlaka dayalı sporda takım arkadaşına ve rakibe yönelik prososyal ve antisosyal davranışlardır.

Ek Varsayımların Kontrolü. Uç değer tespiti ve normalliğin değerlendirilmesine ilişkin temel varsayımlara ek olarak yapısal eşitlik modellemesinde bazı ek varsayımların karşılanması gerekmektedir. Ek varsayımlar tek değişkenli ve çok değişkenli uç değerler veri setinden çıkarıldıktan sonra 1066 gözlemle gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arası çoklu korelasyonlar alt boyutlar düzeyinde ve tüm veri matrisinde hesaplanmış ve tüm boyutlarda anlamlı bulunmuştur (Takım prososyal için $\chi^2 = 889$, sd = 6 ve $p < 0.001$; Rakip prososyal için $\chi^2 = 823$, sd = 3 ve $p < 0.001$; Takım antisosyal için $\chi^2 = 1601$, sd = 10 ve $p < 0.001$; Rakip antisosyal $\chi^2 = 3411$, sd = 28 ve $p < 0.001$; Görev yönelimi için $\chi^2 = 2635$, sd = 21 ve $p < 0.001$; Ego yönelimi için $\chi^2 = 1894$, sd = 15 ve $p < 0.001$; Ahlaktan uzaklaşma için $\chi^2 = 5501$, sd = 28 ve $p < 0.001$; Dışadönüklük için $\chi^2 = 760$, sd = 1 ve $p < 0.001$; Uyumluluk için $\chi^2 = 339$, sd = 1 ve $p < 0.001$; Özdenetimlilik için $\chi^2 = 633$, sd = 1 ve $p < 0.001$; Duygusal dengelilik için $\chi^2 = 415$, sd = 1 ve $p < 0.001$; Deneyime açıklık için $\chi^2 = 587$, sd = 1 ve $p < 0.001$; Veri matrisi için $\chi^2 = 23110$, sd = 1275 ve $p < 0.001$). Değişkenler arasında çoklu bağlantı ve tekillik sorunu alt boyutlar düzeyinde ve tüm veri matrisinde çoklu korelasyonların karesi (SMC) incelenerek değerlendirilmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013) değişkenler arasındaki korelasyon 0.90 ve üzeri olduğunda çoklu bağlantı, 1'e eşit olduğunda ise tekillik olduğunu ifade etmiştir. Mevcut araştırmada bu değerlerin takım arkadaşına yönelik prososyal davranış boyutunda 0.19 ile 0.34 aralığında, rakibe yönelik prososyal davranış boyutunda 0.35 ile 0.37 aralığında, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış boyutunda 0.31 ile 0.44 aralığında, rakibe yönelik antisosyal davranış boyutunda 0.36 ile 0.48 aralığında, görev yönelimi boyutunda 0.28 ile 0.52 aralığında, ego yönelimi boyutunda 0.23 ile 0.47 aralığında, ahlaktan uzaklaşma ölçeğinde 0.41 ile 0.72 aralığında olduğu gözlenmiştir. On maddeli kişilik ölçeğinde yer alan boyutlar iki madde olduğu her bir boyut için tek değer hesaplanmış olup dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık boyutları için sırasıyla 0.51, 0.27, 0.45, 0.32 ve 0.42 olduğu gözlenmiştir. Veri matrisinin tamamında ise 0.28 ile 0.76 aralığında olduğu gözlenmiştir. Buna göre alt boyut düzeyinde ve veri matrisinin tamamında çoklu bağlantı ve tekillik sorunu olmadığı değerlendirilmiştir.

Parametre Kestirim Yönteminin Belirlenmesi. Veri setinde gerekli varsayımlar sağlandığı için parametre kestirim yöntemi olarak "maximum likelihood" kullanılmıştır.

Model Uyumunun Değerlendirilmesi. Model iyiliği yapısal modelin veri durumunu iyi yansıtır yansıtmadığının göstergesidir. Model uyumunun zayıflığı sonuçların güvenilirliğini azaltmaktadır (Kang ve Ahn, 2021). Model testi ve uyum iyiliği indeksleri Tablo 10'da ifade edilen referans aralıklarına göre iyi uyum ve kabul edilebilir uyum göstermesi açısından yorumlanmıştır.

Tablo 10

Model Testi ve Uyum İndekslerine İlişkin Referans Aralıklar

Uyum İndeksi	İyi Uyum	Kabul edilebilir
X^2	$0 \leq X^2 \leq 2sd$	$2df < X^2 \leq 3sd$
X^2 / Sd	$0 \leq X^2 / sd \leq 2$	$2 < X^2 / sd \leq 3$
RMSEA ¹	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$.05 < RMSEA \leq .08$
RMR ¹	$0 \leq RMR \leq .05$	$.05 < RMR \leq .10$
SRMR ¹	$0 \leq SRMR \leq .05$	$.05 < SRMR \leq .10$
NFI ¹	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI < .95$
NNFI (TLI) ²	$.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$.90 \leq NNFI < .95$
CFI ¹	$.97 \leq CFI \leq 1.00$	$.95 \leq CFI < .97$
GFI ²	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq DFI < .95$
AGFI ²	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI < .90$
RFI ¹	$.95 \leq RFI \leq 1.00$	$.90 \leq RFI \leq .95$
IFI ¹	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	$.90 \leq IFI \leq .95$

Kaynak: ¹Schermelleh-Engel vd., 2003; ²Bentler ve Bonett, 1980

Ölçüm Modelinin Yorumlanması. Ölçüm modeli, gizil ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkiyi ifade eden standardize edilmemiş yol katsayıları (B) ve standart hatası (Std. Hata), ilişkinin anlamlılığına yönelik z testi, standardize edilmiş yol katsayıları (β) ve bu katsayıların %95 güven aralığına göre yorumlanmıştır. Gizil değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkiler, standardize edilmemiş yol katsayıları (B) ve standart hatası (Std. Hata), gizil değişkenler arası ilişkinin anlamlılığına yönelik z testi, standardize edilmiş yol katsayıları (β) ve bu katsayıların %95 güven aralığına göre yorumlanmıştır. Modelde yer alan %95 güven aralıkları hesaplanırken bootstrap tekniği ile 10000 yeniden örnekleme yapılarak önyargı düzeltilmesi yapılmıştır. Yeniden örnekleme ile hesaplanan güven aralığı sıfır değerini içerdiğinde etkinin olmadığı şeklinde yorumlanmıştır (Kline, 2016; Yung ve Bentler, 1996). Kline (2016) standardize edilmiş yol katsayılarının, etki

büyüklüğü bakımından, küçük etki ($\beta < 0.10$), orta düzeyde etki ($0.10 < \beta < 0.50$) ve yüksek düzeyde etki ($\beta \geq 0.50$) şeklinde yorumlanmasını önermiştir. Modelde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri açıklama oranı R^2 istatistiğine göre yorumlanmıştır. Kline (2016) R^2 istatistiği yorumlanmadan önce Wherry düzeltmesinin uygulanmasını önermiştir. Buna göre $R^2 = 1 - (1 - R^2) * ((N - 1) / (N - k - 1))$ denklemi ile R^2 istatistikleri için Wherry düzeltmesi uygulanmıştır. Hair ve diğerleri (2011, 2013) yapısal modellerde R^2 istatistiğine göre değişkenliğin açıklanan oranlarının çok zayıf ($R^2 < 0.25$), zayıf ($0.25 \leq R^2 < 0.50$), orta düzeyde ($0.50 \leq R^2 < 0.75$) ve önemli ölçüde ($R^2 \geq 0.75$) şeklinde yorumlanabileceğini önermiştir. Mevcut araştırmada bu değer aralıkları referans alınarak R^2 istatistiği yorumlanmıştır. Ek olarak modelin yakınsak geçerliği ($CR > AVE$ ve $AVE > .50$) ve ıraksak geçerliği ($AVE > MSV$, $AVE > ASV$ ve $MSV > ASV$, KÖK $AVE > r$) referans kriterlere göre değerlendirilmiştir (Karagöz, 2019; Hair vd., 2010; Fornell ve Lacker, 1981). Bulguların anlamlılık düzeyi (0.05) değerlendirilirken Tip I hata olasılığını azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanarak yorumlanmıştır (Cribbie, 2000; Cribbie, 2007, Smith ve Cribbie, 2013). Buna göre 0.05 anlamlılık düzeyi, her bir bağımlı değişken üzerinde etkisi incelenen parametre sayısına bölünerek ($0.05 / k_i$) yorumlanmıştır.

Alternatif Model. Araştırma kapsamında yapısal eşitlik modeli bulgularına göre alternatif model önerisi tartışma bölümünde sunulmuştur.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma kapsamında ele alınan sorulara cevap bulmak için yürütülen analizlerin bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir.

Betimsel İstatistiklere Dayalı Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada ele alınan değişkenlerin betimsel istatistiklerine ilişkin bulgulara Tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 11

Ölçeklerden Alınan Ortalama Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

	Ort.	SS	Varyans	Çeyreklikler					Düzy
				%0	%25	%50	%75	%100	
Takım Prososyal	3.79	0.78	0.61	1.00	3.50	3.75	4.25	5.00	Yüksek
Rakip Prososyal	3.55	1.00	0.99	1.00	3.00	3.67	4.33	5.00	Orta
Takım Antisosyal	2.96	0.91	0.83	1.00	2.25	3.00	3.60	5.00	Orta
Rakip Antisosyal	2.96	0.85	0.72	1.00	2.38	2.88	3.59	5.00	Orta
Görev Yönelimi	3.74	0.74	0.54	1.00	3.43	3.86	4.14	5.00	Yüksek
Ego Yönelimi	3.27	0.77	0.59	1.00	2.67	3.33	3.83	5.00	Orta
Ahlaktan Uzaklaşma	3.48	1.21	1.47	1.00	2.88	3.88	4.25	7.00	Orta
Dışadönüklük	5.09	1.25	1.55	1.00	4.50	5.50	6.00	7.00	Yüksek
Uyumluluk	5.03	1.16	1.34	1.00	4.50	5.00	6.00	7.00	Yüksek
Özdenetimlilik	5.31	1.08	1.18	1.00	4.50	5.50	6.00	7.00	Yüksek
Duygusal Dengelilik	4.80	1.18	1.40	1.00	4.00	5.00	5.50	7.00	Orta
Deneyime Açıklık	4.68	1.13	1.27	1.00	4.00	5.00	5.50	7.00	Orta

Not. 5'li likert ölçekler için: Düşük (1 ile 2.33 aralığı), Orta (2.34 ile 3.66 aralığı) ve Yüksek (3.67 ile 5.00 aralığı) 7'li likert ölçekler için: Düşük (1.00 ile 2.99), Orta (3.00 ile 4.99), Yüksek (5.00 ile 7.00)

Tablo 11'de bireylerin sporda prososyal ve antisosyal davranış düzeyleri incelendiğinde, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlara ilişkin puan ortalamalarının yüksek düzeyde ($\bar{X} = 3.79 \pm 0.78$) olduğu ve takım arkadaşlarına karşı

yüksek düzeyde prososyal davranışlarda bulundukları; rakibe yönelik prososyal davranışlarına ilişkin orta düzeyde ($\bar{X} = 3.55 \pm 1.00$) olduğu, sporcuların rakip oyunculara karşı orta düzeyde prososyal davranışlarda bulundukları; takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlara ilişkin puan ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{X} = 2.96 \pm .91$) olduğu, sporcuların takım arkadaşlarına karşı orta düzeyde antisosyal davranışlarda bulundukları; rakibe yönelik antisosyal davranışlara ilişkin puan ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{X} = 2.96 \pm .85$) olduğu, sporcuların rakip oyunculara karşı orta düzeyde antisosyal davranışlarda bulundukları gözlenmiştir. Ortalama puanlara göre değişkenliğin en fazla rakibe yönelik prososyal davranışlarda olduğu, en az ise takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda olduğu gözlenmiştir. Bu ise rakip oyunculara yönelik prososyal davranışlar açısından sporcuların daha değişken eğilimlere sahip olduğunu; takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar açısından sporcuların daha benzer eğilimlere sahip olduğunu göstermiştir. Bireylerin sporda görev ve ego yönelim düzeyleri incelendiğinde görev yönelimine ilişkin puan ortalamalarının yüksek düzeyde ($\bar{X} = 3.74 \pm .74$) olduğu ve sporcuların yüksek düzeyde görev yönelimli oldukları; ego yönelimine ilişkin puan ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{X} = 3.27 \pm .77$) olduğu ve sporcuların orta düzeyde ego yönelimine sahip oldukları gözlenmiştir. Ortalama puanlara göre görev ve ego yönelimlerindeki değişkenliğin benzer olduğu gözlenmiştir. Bireylerin sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri incelendiğinde puan ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{X} = 3.48 \pm 1.21$) olduğu ve sporcuların orta düzeyde ahlaktan uzaklaşma eğilimlerine sahip oldukları gözlenmiştir. Diğer ölçme araçlarının boyutlarıyla karşılaştırıldığında ahlaktan uzaklaşmada yüksek değişkenliğin olduğu gözlenmiştir. Bireylerin beş faktör kişilik özelliklerine ilişkin düzeyleri incelendiğinde, dışadönüklük, uyumluluk ve özdenetimlilik puan ortalamalarının yüksek düzeyde (Dışadönüklük için $\bar{X} = 5.09 \pm 1.25$; Uyumluluk için $\bar{X} = 5.03 \pm 1.16$; Özdenetimlilik için $\bar{X} = 5.31 \pm 1.08$) olduğu ve sporcuların yüksek düzeyde dışadönük, uyumlu ve özdenetimli oldukları gözlenmiştir. Duygusal dengelilik ve deneyime açıklık puan ortalamalarının orta düzeyde (Duygusal dengelilik için $\bar{X} = 4.80 \pm 1.18$; Deneyime açıklık için $\bar{X} = 4.68 \pm 1.13$) olduğu ve sporcuların duygusal dengelilik ve deneyime açıklık açısından orta düzeyde oldukları gözlenmiştir. Kişilik boyutlarında en yüksek varyansın dışadönüklükte ve en düşük varyansın özdenetimlilikte olduğu gözlenmiştir. Bu ise grubun özdenetimlilik açısından daha düşük değişkenlik sergilediğini ve dışadönüklük açısından daha yüksek değişkenlik sergilediğini göstermiştir. Tüm boyutlardaki varyansların birbirine oranı 2.87 ile 1.09 aralığında

değişmektedir. Grubun ele alınan değişkenler açısından değişkenliklerinin homojenlik gösterdiği söylenebilir.

Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırma kapsamında ele alınan tüm sorulara ilişkin bulgular tek bir yapısal regresyon modeli ile elde edilmiştir. Kurulan modelin yakınsak ve ıraksak geçerliğine ilişkin istatistiklere Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12

Ölçüm Modelinin Yakınsak ve Iraksak Geçerliğine İlişkin İstatistikler

Gizil Değişken	AVE	CR	MSV	ASV	*AVE
Ahlaktan Uzaklaşma	.61	.92			.78
Dışadönüklük	.72	.84	.03	.02	.85
Uyumluluk	.56	.72	.03	.02	.75
Özdenetimlilik	.67	.80	.08	.04	.82
Duygusal Dengelilik	.58	.74	.06	.02	.76
Deneyime Açıklık	.79	.87	.08	.03	.89
Görev Yönelimi	.48	.86	.22	.11	.69
Ego Yönelimi	.44	.83	.22	.11	.66
Takım Prososyal	.44	.76	.12	.06	.67
Rakip Prososyal	.53	.77	.05	.04	.73
Takım Antisosyal	.48	.83	.22	.10	.69
Rakip Antisosyal	.49	.88	.22	.13	.70

Not. AVE = Ortalama açıklanan varyans; CR = Bileşik güvenirlik; MSV = Maksimum paylaşılan varyansın karesi; ASV = Paylaşılan varyansın karesinin ortalaması; *AVE = AVE değerleri karekökü, Eşik değerler: Yakınsak geçerlik için: CR > .70, CR > AVE ve AVE > .50; Iraksak geçerlik için: AVE > MSV, AVE > ASV, MSV > ASV, ve Kök AVE > r)

Tablo 12'de Ahlaktan Uzaklaşma, Dışadönüklük, Uyumluluk, Özdenetimlilik, Duygusal Dengelilik, Deneyime Açıklık, Rakip Prososyal boyutları için yakınsak geçerlik kanıtlarının (AVE > .50 ve CR > .70) sağlandığı gözlenmiştir. Görev Yönelimi, Takım Antisosyal ve Rakip Antisosyal boyutlarının ise AVE değerlerinin .50'ye yakın olduğu, CR değerlerinin .70'in üzerinde olduğu ve CR > AVE olduğu gözlenmiştir. Bu boyutlarda yakınsak geçerlik için güçlü kanıt sağlanmıştır. Görev Yönelimi ve Ego Yönelimi boyutlarında ise AVE değerleri nispeten düşük olmasına rağmen CR değerlerinin .70'in üzerinde olduğu ve AVE değerlerinden büyük olduğu gözlenmiştir.

Bu boyutlarda yakınsak geçerliğin sağlandığı söylenebilir. Tüm boyutlarda AVE değerlerinin MSV ve ASV'den büyük olduğu, MSV değerlerinin ASV'den büyük olduğu gözlenmiştir. Ayrıca ölçüm modelinde yer alan boyutların kök AVE değerlerinin aynı ölçekte yer alan diğer boyutlarla olan korelasyon katsayılarından yüksek olduğu gözlenmiştir. Buna göre ölçüm modelinin ıraksak geçerliği için güçlü kanıtlar sağlanmıştır. Bulgular, aynı faktör altında yer alan ifadelerin birbiriyle ve ilgili faktörle ilişkili olduğunu ve yakınsak geçerliğin sağlandığını göstermiştir. Ayrıca bu ifadelerin kendi faktörleri dışında aynı ölçme aracının diğer faktörleriyle daha az ilişkili olduğu ve ıraksak geçerliğin sağlandığını göstermiştir. Tablo 13'de ölçüm modeline göre gizil değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarına yer verilmiştir.

Tablo 13

Ölçüm Modeline Göre Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları

	A	G	E	TP	RP	TA	RA	D	U	O	DD	DA
Ahlak	-											
Gorev	.03	-										
Ego	.35	.47	-									
TakımPro	-.40	.07	-.16	-								
RakipPro	-.24	.04	-.04	.16	-							
TakımAnti	.49	-.01	.15	-.20	-.19	-						
RakipAnti	.77	.11	.48	-.35	-.21	.47	-					
Disadonuk	-.37	-.08	-.11	.25	.13	-.12	-.25	-				
Uyum	-.26	.00	-.10	.36	.02	-.16	-.34	.18	-			
Ozdenetim	-.10	.07	-.04	.28	.07	-.07	-.09	.16	.14	-		
Duygusal	-.07	-.02	-.11	.22	.08	-.03	-.04	.08	.10	.24	-	
Deneyim	-.11	.07	-.01	.19	.04	-.09	-.11	.09	.15	.28	.12	-

Not. A = Ahlaktan Uzaklaşma, G = Görev Yönelimi, E = Ego Yönelimi, TP = Takım Prososyal, RP = Rakip Prososyal, TA = Takım Antisosyal, RA = Rakip Antisosyal, D = Dışadönüklük, U = Uyumluluk, O = Özdenetimlilik, DD = Duygusal Dengelilik, DA = Deneyime Açıklık

Model-Veri Uyumu

Sporda prososyal ve antisosyal davranışların yordanmasına yönelik beş faktör kişiliğin dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik, deneyime açıklık boyutlarının, sporda görev ve ego yönelimlerinin doğrudan etkilerine ve spordan ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla dolaylı etkilerine dayalı ilişkilerin ve etki düzeylerinin incelendiği

yapısal regresyon modeli için model-veri uyumunun sağlandığı gözlenmiştir (Kestirim Yöntemi = Maximum Likelihood (ML), $N_{\text{parametre}} = 172$, $N_{\text{Gözlem}} = 1066$, Model Testi için $\chi^2 / sd = 1.809$). Modelin açıklayıcılığına ve hatalarına ilişkin uyum indeksleri iyi uyum özelliği sergilemiştir (CFI = .959, TLI/NNFI = .954, RFI = .903, NFI = .912, IFI = .959, RNI = .959, GFI = .925, AGFI = .914, RMSEA = .028 [%90 GA: .02, .03], SRMR = .032, RMR = .045). Model testi ve uyum indekslerine göre yüksek düzeyde model-veri uyumunun sağlandığı söylenebilir.

Ölçüm Modeli

Tablo 14'te ölçüm modeline ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 14

Ölçüm Modeline İlişkin Yol Katsayıları

	B	S. H.	z	p(> z)	β	%95 GA AL	ÜL
Ahlaktan Uzaklaşma =~							
au1	1.00				.63	.57	.68
au2	1.31	.06	20.88	.000	.76	.72	.80
au3	1.38	.06	22.01	.000	.81	.78	.84
au4	1.52	.07	22.47	.000	.84	.80	.87
au5	1.27	.06	19.86	.000	.71	.66	.76
au6	1.62	.07	23.44	.000	.89	.87	.91
au7	1.27	.06	21.21	.000	.78	.73	.82
au8	1.31	.06	21.07	.000	.78	.73	.82
Görev Yönelimi =~							
g1	1.00				.74	.70	.78
g2	0.64	.04	17.74	.000	.57	.52	.62
g3	0.82	.04	19.44	.000	.63	.58	.67
g4	0.75	.04	19.00	.000	.61	.56	.67
g5	0.93	.04	21.57	.000	.69	.65	.73
g6	1.03	.04	24.78	.000	.80	.76	.83
g7	1.04	.05	23.01	.000	.74	.70	.77
Ego Yönelimi =~							
e1	1.00				.62	.57	.66
e2	0.82	.06	14.77	.000	.55	.50	.60
e3	0.96	.05	17.94	.000	.71	.66	.75
e4	0.96	.05	17.86	.000	.69	.65	.74
e5	0.90	.05	16.99	.000	.65	.60	.69
e6	1.07	.06	19.07	.000	.76	.73	.80

(Devam ediyor)

Tablo 14 (Devam)

Ölçüm Modeline İlişkin Yol Katsayıları

	B	S. H.	z	p(> z)	β	%95 GA AL	ÜL
Takım Prososyal =~							
tp1	1.00				.57	.51	.63
tp2	1.26	.08	15.49	.000	.71	.66	.76
tp3	1.15	.08	15.19	.000	.68	.63	.73
tp4	1.20	.08	15.40	.000	.70	.65	.75
Rakip Prososyal =~							
rp1	1.00				.74	.69	.78
rp2	1.12	.06	18.19	.000	.75	.70	.80
rp3	1.16	.06	17.97	.000	.70	.65	.75
Takım Antisosyal =~							
ta1	1.00				.73	.69	.77
ta2	0.99	.05	20.22	.000	.73	.69	.77
ta3	0.93	.05	19.30	.000	.70	.65	.74
ta4	0.87	.05	19.50	.000	.66	.62	.70
ta5	0.79	.04	18.41	.000	.62	.57	.67
Rakip Antisosyal =~							
ra1	1.00				.74	.70	.77
ra2	0.80	.04	21.00	.000	.66	.62	.70
ra3	0.84	.04	21.56	.000	.68	.63	.72
ra4	0.90	.04	22.64	.000	.71	.67	.75
ra5	0.81	.04	20.03	.000	.63	.59	.68
ra6	0.99	.04	23.17	.000	.73	.69	.76
ra7	0.83	.04	21.18	.000	.67	.63	.71
ra8	0.98	.04	23.43	.000	.74	.70	.77
Dışadönüklük =~							
d1	1.00				.86	.78	.94
d2	0.90	.06	14.84	.000	.84	.76	.92
Uyumluluk =~							
u1	1.00				.75	.62	.88
u2	1.00	.09	10.91	.000	.75	.63	.88
Özdenetimlilik =~							
o1	1.00				.82	.73	.91
o2	0.97	.07	13.21	.000	.82	.72	.91
Duygusal Dengelilik =~							
dd1	1.00				.68	.59	.77
dd2	1.20	.16	7.59	.000	.84	.74	.95
Deneyime Açıklık =~							
da1	1.00				1.09	.96	1.22
da2	0.53	.07	7.56	.000	.60	.52	.68

Not. Modifikasyon (au7 ~~ au8, au6~~au8~~, e2~~e3, ta2~~ta3). Tip I hata olasılığını azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanarak .05 anlamlılık düzeyi parametre

sayısına bölünmüştür. Ölçüm modelinde beş faktör kişiliğin boyutları (α / n_2) = .025 anlamlılık düzeyinde, görev yönelimi (α / n_7) = .007 anlamlılık düzeyinde, ego yönelimi (α / n_6) = .008 anlamlılık düzeyinde, ahlaktan uzaklaşma ve takım antisosyal (α / n_8) = .006 anlamlılık düzeyinde, rakip antisosyal (α / n_5) = .01 anlamlılık düzeyinde, rakip prososyal (α / n_3) = .017 anlamlılık düzeyinde ve takım prososyal (α / n_4) = .013 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

Tablo 14'te göre gizil ve gözlenen değişken arasındaki bütün yollar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($z > 3.09$ ve $p < .000$). β katsayıları tüm yollarda .50'nin üzerinde olup gözlenen değişkenler gizil değişken üzerinde yüksek düzeyde etkiye sahiptir. Buna göre gözlenen değişkenlerin gizil değişkenleri temsil ettiği söylenebilir.

Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Üzerindeki Etkiler

Tablo 15'te sporda ahlaktan uzaklaşma üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda görev-ego yönelimlerinin etkilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 15

Sporda Ahlaktan Uzaklaşmanın Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları

		<i>B</i>	<i>S.H.</i>	<i>z</i>	<i>p(> z)</i>	β	%95 GA	
							AL	ÜL
Ahlaktan Uzaklaşma ~								
Dışadönüklük	(a ₁)	-0.25	.03	-8.49	.000	-.31	-.38	-.24
Uyumluluk	(a ₂)	-0.15	.03	-4.55	.000	-.17	-.24	-.09
Özdenetimlilik	(a ₃)	0.01	.03	0.17	.864	.01	-.07	.08
Duygusal Dengelilik	(a ₄)	0.01	.03	0.29	.772	.01	-.07	.09
Deneyime Açıklık	(a ₅)	-0.03	.02	-1.54	.124	-.04	-.26	.18
Görev Yönelimi	(a ₆)	-0.19	.04	-4.59	.000	-.17	-.24	-.10
Ego Yönelimi	(a ₇)	0.45	.05	8.91	.000	.38	.31	.45

Not. Tip I hata olasılığını azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanarak (α / n_7) = .007 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. *B* = Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, β = Standardize edilmiş regresyon katsayısı

Sporda görev-ego yönelimlerinin etkisi kontrol altında tutulduğunda, sporda ahlaktan uzaklaşma üzerinde dışadönüklüğün (a_1 parametresi için $\beta = -.31$ [.38, .24]) ve uyumluluğun (a_2 parametresi için $\beta = -.17$ [.24, .09]) negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı etkisinin olduğu gözlenmiştir (Dışadönüklük için $z = -8.49$ ve $p < .000$; Uyumluluk için $z = -4.55$ ve $p < .000$). Dışadönüklükte her bir puanlık artış için, sporda ahlaktan uzaklaşmada $a_1 = -.25$ puan (S.H. = .03) azalış gözlenmiştir. Uyumlulukta her bir puanlık artış için, sporda ahlaktan uzaklaşmada $a_2 = -0.15$ puan (S.H. = .03) azalış gözlenmiştir. Özdenetimliliğin (a_3), duygusal dengeliliğin (a_4) ve deneyime açıklığın (a_5) sporda ahlaktan uzaklaşma üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı gözlenmiştir ($p > .007$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin etkisi kontrol altında tutulduğunda, sporda ahlaktan uzaklaşma üzerinde görev yöneliminin (a_6 parametresi için $\beta = -.17$ [.24, .10]) negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı etkisinin olduğu gözlenmiştir ($z = -4.59$ ve $p < .000$). Ego yöneliminin (a_7 parametresi için $\beta = .38$ [.31, .45]) pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı etkisinin olduğu gözlenmiştir ($z = 8.91$ ve $p < .000$). Görev yöneliminde her bir puanlık artış için, sporda ahlaktan uzaklaşmada $a_6 = -.19$ puan (S.H. = .04) azalış gözlenmiştir. Ego yöneliminde her bir puanlık artış için, sporda ahlaktan uzaklaşmada $a_7 = 0.45$ puan (S.H. = .05) artış gözlenmiştir.

Takım Arkadaşına Yönelik Prososyal Davranışlar Üzerindeki Etkiler

Tablo 16'da takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda görev-ego yönelimlerinin doğrudan etkilerine, sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla dolaylı etkilerine ve toplam etkilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 16

Takım Arkadaşına Yönelik Prososyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları

		B	S.H.	z	p(> z)	β	%95 GA	
							AL	ÜL
Takım Prososyal ~								
Aracı Değişken								
Ahlaktan Uzaklaşma	(b ₁)	-0.17	.03	-5.92	.000	-.26	-.34	-.17
Doğrudan Etkiler								
Dışadönüklük	(c ₁ ')	0.04	.02	1.98	.048	.08	-.01	.16
Uyumluluk	(c ₂ ')	0.14	.03	5.32	.000	.23	.14	.32

(Devam ediyor)

Tablo 16 (Devam)

Takım Arkadaşına Yönelik Prososyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları

		<i>B</i>	<i>S.H.</i>	<i>z</i>	<i>p(> z)</i>	β	%95 GA	
							AL	ÜL
Özdenetimlilik	(c ₃)	0.09	.02	3.98	.000	.16	.07	.25
Duygusal Dengelilik	(c ₄)	0.08	.03	3.27	.001	.13	-.18	.43
Deneyime Açıklık	(c ₅)	0.02	.01	1.73	.083	.05	-.22	.33
Görev Yönelimi	(c ₆)	0.08	.03	2.53	.011	.11	.02	.19
Ego Yönelimi	(c ₇)	-0.06	.04	-1.57	.116	-.07	-.16	.02
Dolaylı Etkiler								
Dışadönüklük	(a ₁ *b ₁)	0.04	.01	5.03	.000	.08	.05	.11
Uyumluluk	(a ₂ *b ₁)	0.03	.01	3.80	.000	.04	.02	.06
Özdenetimlilik	(a ₃ *b ₁)	0.00	.01	-0.17	.864	.00	-.02	.02
Duygusal Dengelilik	(a ₄ *b ₁)	0.00	.01	-0.29	.772	.00	-.02	.02
Deneyime Açıklık	(a ₅ *b ₁)	0.01	.00	1.48	.138	.01	-.05	.07
Görev Yönelimi	(a ₆ *b ₁)	0.03	.01	3.73	.000	.04	.02	.07
Ego Yönelimi	(a ₇ *b ₁)	-0.08	.02	-5.13	.000	-.10	-.14	-.06
Toplam Etkiler								
Dışadönüklük	(c ₁)	0.09	.02	4.08	.000	.15	.08	.23
Uyumluluk	(c ₂)	0.16	.03	6.11	.000	.27	.18	.36
Özdenetimlilik	(c ₃)	0.08	.02	3.84	.000	.16	.07	.25
Duygusal Dengelilik	(c ₄)	0.08	.03	3.13	.002	.12	-.18	.43
Deneyime Açıklık	(c ₅)	0.03	.01	2.00	.046	.07	-.26	.39
Görev Yönelimi	(c ₆)	0.12	.03	3.53	.000	.15	.06	.24
Ego Yönelimi	(c ₇)	-0.14	.04	-3.87	.000	-.17	-.26	-.08

Not. Tip I hata olasılığını azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanarak dolaylı etkiler (α / n_7) = .007 anlamlılık düzeyinde, aracı değişken etkisi, doğrudan ve toplam etkiler (α / n_8) = .006 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. *B* = Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, β = Standardize edilmiş regresyon katsayısı

Aracı Etkiler

Beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda görev-ego yönelimlerinin etkileri kontrol altında tutulduğunda, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde sporda ahlaktan uzaklaşmanın (b₁ parametresi için β = -.26 [-.34, .17]) negatif yönlü ve orta düzeyde doğrudan etkisinin olduğu gözlenmiştir (z = -5.92 ve p < .000). Sporda ahlaktan uzaklaşmada her bir puanlık artış için, takıma yönelik prososyal davranışlarda b₁ = -0.17 puan (S.H. = .03) azalış gözlenmiştir.

Doğrudan Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın doğrudan etkileri kontrol altında tutulduğunda, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde uyumluluğun (c_2' parametresi için $\beta = .23$ [.14, .32]) ve özdenetimliliğin (c_3' parametresi için $\beta = .16$ [.07, .25]) pozitif yönlü ve orta düzeyde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir (Uyumluluk için $z = 5.32$ ve $p < .000$; Özdenetimlilik için $z = 3.98$ ve $p < .000$; Duygusal Dengelilik için $z = 3.27$ ve $p < .001$). Uyumlulukta her bir puanlık artış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $c_1' = 0.14$ puan (S.H. = .03) doğrudan artış gözlenmiştir. Özdenetimlilikte her bir puanlık artış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $c_3' = 0.09$ puan (S.H. = .02) doğrudan artış gözlenmiştir. Dışadönüklüğün (c_1') ve deneyime açıklığın (c_5') doğrudan etkisinin olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$). Ayrıca duygusal dengeliliğin (c_4') doğrudan etkisine ilişkin standardize edilmiş yol katsayısının güven aralığı -.18 ile .43 olup sıfırı içermektedir. Buna göre duygusal dengeliliğin takıma yönelik prososyal davranışlar üzerinde doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir.

Beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın doğrudan etkileri kontrol altında tutulduğunda, görev yöneliminin (c_6') ve ego yöneliminin (c_7') takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinden doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Dolaylı Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin dolaylı etkileri kontrol altında tutulduğunda, dışadönüklüğün (a_1*b_1 parametresi için $\beta = .08$ [.05, .11]), sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve düşük düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 5.03$ ve $p < .000$). Dışadönüklük ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_1 = -0.25$ puanlık (S.H. = .03) azalış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $a_1*b_1 = 0.04$ puan (S.H. = .01) dolaylı artış gözlenmiştir. Uyumluluğun (a_2*b_1 parametresi için $\beta = .04$ [.02, .06]), sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve düşük düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 3.80$ ve $p < .000$). Uyumluluk ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_2 = -0.15$ puanlık (S.H. = .03) azalış için, takım arkadaşına yönelik prososyal

davranışlarda $a_2*b_1 = 0.03$ puan (S.H. = .01) dolaylı artış gözlenmiştir. Özdenetimliliğin, duygusal dengeliliğin ve deneyime açıklığın dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .007$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin dolaylı etkileri kontrol altında tutulduğunda, görev yöneliminin (a_6*b_1 parametresi için $\beta = .04$ [.02, .07]), sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve düşük düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 3.73$ ve $p < .000$). Görev yönelimi ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_6 = 0.19$ puanlık (S.H. = .04) azalış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $a_6*b_1 = 0.03$ puan (S.H. = .01) dolaylı artış gözlenmiştir. Ego yöneliminin (a_7*b_1 parametresi için $\beta = -.01$ [-.14, -.06]) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -5.13$ ve $p < .000$). Ego yönelimi ile sporda ahlaktan uzaklaşma ilişkisinde her $a_7 = 0.45$ puan (S.H. = .05) artış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $a_7*b_1 = 0.08$ puan (S.H. = .02) azalış gözlenmiştir.

Toplam Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin toplam etkileri kontrol altında tutulduğunda, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin toplam etkileri incelendiğinde dışadönüklüğün (c_1 parametresi için $\beta = .15$ [.08, .23]), uyumluluğun (c_2 parametresi için $\beta = .27$ [.18, .36]) ve özdenetimliliğin (c_3 parametresi için $\beta = .16$ [.07, .25]) pozitif yönlü ve orta düzeyde toplam etkisinin olduğu gözlenmiştir (Dışadönüklük için $z = 4.08$ ve $p < .000$; Uyumluluk için $z = 6.11$ ve $p < .000$; Özdenetimlilik için $z = 3.84$ ve $p < .000$; Duygusal Dengelilik için $z = 3.13$ ve $p < .002$). Dışadönüklükte her bir puanlık artış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $c_1 = 0.09$ puan (S.H. = .02) doğrudan ve dolaylı artış gözlenmiştir. Uyumlulukta her bir puanlık artış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $c_2 = 0.16$ puan (S.H. = .03) doğrudan ve dolaylı artış gözlenmiştir. Özdenetimlilikte her bir puanlık artış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $c_3 = 0.08$ puan (S.H. = .02) doğrudan ve dolaylı artış gözlenmiştir. Toplam etki dikkate alındığında deneyime açıklığın (c_5) etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$). Ayrıca duygusal dengeliliğin (c_4) toplam etkisine ilişkin standardize edilmiş yol katsayısının güven aralığı -.18 ile .43 olup sıfırı içermektedir.

Buna göre duygusal dengeliliğin toplam etkisi dikkate alındığında takıma yönelik prososyal davranışlar üzerinde etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir.

Beş faktör kişilik özelliklerinin toplam etkileri kontrol altında tutulduğunda, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde sporda görev ve ego yönelimlerinin toplam etkileri incelendiğinde, görev yönelimin (c_6 parametresi için $\beta = .15$ [.06, .24]) pozitif yönlü ve orta düzeyde toplam etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 3.53$ ve $p < .000$). Ego yöneliminin (c_7 parametresi için $\beta = -.17$ [-.26, -.08]) negatif yönlü ve orta düzeyde toplam etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir (Ego yönelimi için $z = -3.87$ ve $p < .000$). Görev yöneliminde bir puanlık artış için, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlarda $c_6 = 0.12$ puan (S.H. = .03) doğrudan ve dolaylı artış gözlenmiştir. Ego yöneliminde bir puanlık artış için, takıma yönelik prososyal davranışlarda $c_6 = -0.14$ puan (S.H. = .04) doğrudan ve dolaylı azalış gözlenmiştir.

Rakibe Yönelik Prososyal Davranışlar Üzerindeki Etkiler

Tablo 17'de rakibe yönelik prososyal davranışlar üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin, sporda görev ve ego yönelimlerinin doğrudan etkilerine, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla dolaylı etkilerine ve toplam etkilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 17

Rakibe Yönelik Prososyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları

		<i>B</i>	<i>S.H.</i>	<i>z</i>	<i>p(> z)</i>	β	%95 GA	
							AL	ÜL
Rakip Prososyal ~								
Aracı Değişken								
Ahlaktan Uzaklaşma	(b_2)	-0.23	.04	-5.49	.000	-.25	-.34	-.16
Doğrudan Etkiler								
Dışadönüklük	(c_8')	0.03	.03	1.03	.304	.04	-.05	.13
Uyumluluk	(c_9')	-0.05	.04	-1.30	.193	-.06	-.14	.03
Özdenetimsizlik	(c_{10}')	0.03	.03	0.83	.407	.04	-.05	.12
Duygusal Dengelilik	(c_{11}')	0.05	.04	1.40	.163	.06	-.10	.21
Deneyime Açıklık	(c_{12}')	0.00	.02	-0.13	.894	.00	-.09	.08
Görev Yönelimi	(c_{13}')	0.03	.05	0.70	.483	.03	-.06	.13
Ego Yönelimi	(c_{14}')	0.04	.05	0.79	.429	.04	-.07	.14

(Devam ediyor)

Tablo 17 (Devam)

Rakibe Yönelik Prososyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları

		<i>B</i>	<i>S.H.</i>	<i>z</i>	<i>p(> z)</i>	<i>β</i>	%95 GA	
							AL	ÜL
Dolaylı Etkiler								
Dışadönüklük	(a ₁ *b ₂)	0.06	.01	4.78	.000	.08	.04	.11
Uyumluluk	(a ₂ *b ₂)	0.03	.01	3.53	.000	.04	.02	.07
Özdenetimlilik	(a ₃ *b ₂)	-0.00	.01	-0.17	.864	-.00	-.02	.02
Duygusal Dengelilik	(a ₄ *b ₂)	-0.00	.01	-0.29	.772	-.00	-.02	.02
Deneyime Açıklık	(a ₅ *b ₂)	0.01	.00	1.49	.137	.01	-.04	.07
Görev Yönelimi	(a ₆ *b ₂)	0.04	.01	3.59	.000	.04	.02	.07
Ego Yönelimi	(a ₇ *b ₂)	-0.10	.02	-4.82	.000	-.10	-.13	-.06
Toplam Etkiler								
Dışadönüklük	(c ₈)	0.09	.03	2.99	.003	.12	.04	.20
Uyumluluk	(c ₉)	-0.01	.03	-0.35	.727	-.02	-.10	.07
Özdenetimlilik	(c ₁₀)	0.02	.03	0.78	.435	.03	-.05	.12
Duygusal Dengelilik	(c ₁₁)	0.05	.04	1.32	.188	.06	-.10	.21
Deneyime Açıklık	(c ₁₂)	0.00	.02	0.19	.849	.01	-.08	.09
Görev Yönelimi	(c ₁₃)	0.08	.05	1.66	.097	.07	-.02	.17
Ego Yönelimi	(c ₁₄)	-0.06	.05	-1.24	.216	-.06	-.15	.04

Not. Tip I hata olasılığını azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanarak dolaylı etkiler (α / n_7) = .007 anlamlılık düzeyinde, aracı değişken etkisi, doğrudan ve toplam etkiler (α / n_8) = .006 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. *B* = Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, *β* = Standardize edilmiş regresyon katsayısı

Aracı Etkiler

Beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda görev-ego yönelimlerinin etkileri kontrol altında tutulduğunda, rakibe yönelik prososyal davranışlar üzerinde sporda ahlaktan uzaklaşmanın (*b*₁ parametresi için $\beta = -.25$ [-.34, -.16]) negatif yönlü ve orta düzeyde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -5.49$ ve $p < .000$). Sporda ahlaktan uzaklaşmada bir puanlık artış için, rakibe yönelik prososyal davranışlarda *b*₁ = 0.23 puan (*S.H.* = .04) azalış gözlenmiştir.

Doğrudan Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın doğrudan etkileri kontrol altında tutulduğunda, rakibe yönelik prososyal davranış üzerinde,

dışadönüklüğün (c_8'), uyumluluğun (c_9'), özdenetimliliğin (c_{10}') ve duygusal dengeliliğin (c_{11}') ve deneyime açıklığın (c_{12}') doğrudan etkisinin olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın doğrudan etkileri kontrol altında tutulduğunda, görev yöneliminin (c_{13}') ve ego yöneliminin (c_{14}') doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Dolaylı Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin dolaylı etkileri kontrol altında tutulduğunda, dışadönüklüğün (a_1*b_2 parametresi için $\beta = .08$ [.04, .11]) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla rakibe yönelik prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve düşük düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 4.78$ ve $p < .000$). Dışadönüklük ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_1 = 0.25$ puanlık (S.H. = .03) azalış için, rakibe yönelik prososyal davranışlarda $a_1*b_2 = 0.06$ puan (S.H. = .01) dolaylı artış gözlenmiştir. Uyumluluğun (a_2*b_2 parametresi için $\beta = .04$ [.02, .07]) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla rakibe yönelik prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve düşük düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 3.53$ ve $p < .000$). Uyumluluk ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_2 = 0.15$ puanlık (S.H. = .03) azalış için, rakibe yönelik prososyal davranışlarda $a_2*b_2 = 0.03$ puan (S.H. = .01) dolaylı artış gözlenmiştir. Özdenetimliliğin, duygusal dengeliliğin ve deneyime açıklığın dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .007$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin dolaylı etkileri kontrol altında tutulduğunda, görev yöneliminin (a_6*b_2 parametresi için $\beta = .04$ [.02, .07]) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla rakibe yönelik prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve düşük düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 3.59$ ve $p < .000$). Görev yönelimi ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_6 = 0.19$ puanlık (S.H. = .04) azalış için, rakibe yönelik prososyal davranışlarda $a_6*b_2 = 0.04$ puan (S.H. = .01) dolaylı artış gözlenmiştir. Ego yöneliminin (a_7*b_2 parametresi için $\beta = -.10$ [-.13, -.06]) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla rakibe prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -5.13$ ve $p < .000$). Ego yönelimi ile sporda ahlaktan uzaklaşma ilişkisinde her $a_7 = 0.45$ puan (S.H. = .05) artış için, rakibe yönelik prososyal davranışlarda $a_7*b_7 = 0.10$ puan (S.H. = .02) dolaylı azalış gözlenmiştir.

Toplam Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin toplam etkileri kontrol altında tutulduğunda, dışadönüklüğün (c_9 parametresi için $\beta = .12$ [.04, .20]) pozitif yönlü ve orta düzeyde toplam etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 2.99$ ve $p < .000$). Dışadönüklükte bir puanlık artış için, rakibe yönelik prososyal davranışlarda 0.09 puan (S.H. = .02) doğrudan ve dolaylı artış gözlenmiştir. Toplam etkiler dikkate alındığında, uyumluluğun (c_9), özdenetimliliğin (c_{10}), duygusal dengeliliğin (c_{11}) ve deneyime açıklığın (c_{12}) etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin toplam etkiler kontrol altında tutulduğunda, görev yöneliminin (c_{13}) ve ego yöneliminin (c_{14}) etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Takım Arkadaşına Yönelik Antisosyal Davranışlar Üzerindeki Etkiler

Tablo 18'de takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin, sporda görev ve ego yönelimlerinin doğrudan etkilerine, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla dolaylı etkilerine ve toplam etkilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 18

Takım Arkadaşına Yönelik Antisosyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları

		B	S.H.	z	$p(> z)$	β	%95 GA	
							AL	ÜL
Takım Antisosyal ~								
Aracı Değişken								
Ahlaktan Uzaklaşma	(b_3)	0.52	.05	11.06	.000	.51	.44	.58
Doğrudan Etkiler								
Dışadönüklük	(c_{15}')	0.07	.03	2.12	.034	.08	.00	.16
Uyumluluk	(c_{16}')	-0.03	.04	-0.87	.387	-.03	-.13	.06
Özdenetimlilik	(c_{17}')	-0.02	.03	-0.57	.571	-.02	-.09	.05
Duygusal Dengelilik	(c_{18}')	0.01	.04	0.41	.685	.02	-.08	.11
Deneyime Açıklık	(c_{19}')	-0.02	.02	-1.01	.314	-.03	-.19	.13
Görev Yönelimi	(c_{20}')	-0.01	.05	-0.27	.786	-.01	-.09	.07
Ego Yönelimi	(c_{21}')	-0.02	.05	-0.38	.705	-.02	-.10	.07

(Devam ediyor)

Tablo 18 (Devam)

Takım Arkadaşına Yönelik Antisosyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları

		<i>B</i>	<i>S.H.</i>	<i>z</i>	<i>p(> z)</i>	<i>β</i>	%95 GA	
							AL	ÜL
Dolaylı Etkiler								
Dışadönüklük	(a ₁ *b ₃)	-0.13	.02	-7.17	.000	-.16	-.20	-.11
Uyumluluk	(a ₂ *b ₃)	-0.08	.02	-4.33	.000	-.08	-.12	-.05
Özdenetimlilik	(a ₃ *b ₃)	0.00	.01	0.17	.864	.00	-.04	.04
Duygusal Dengelilik	(a ₄ *b ₃)	0.01	.02	0.29	.772	.01	-.03	.04
Deneyime Açıklık	(a ₅ *b ₃)	-0.01	.01	-1.53	.127	-.02	-.13	.09
Görev Yönelimi	(a ₆ *b ₃)	-0.10	.02	-4.35	.000	-.09	-.12	-.05
Ego Yönelimi	(a ₇ *b ₃)	0.24	.03	7.47	.000	.20	.15	.24
Toplam Etkiler								
Dışadönüklük	(c ₁₅)	-0.06	.03	-2.06	.039	-.08	-.16	.00
Uyumluluk	(c ₁₆)	-0.11	.04	-2.85	.004	-.12	-.22	-.01
Özdenetimlilik	(c ₁₇)	-0.02	.03	-0.45	.656	-.02	-.10	.06
Duygusal Dengelilik	(c ₁₈)	0.02	.04	0.50	.618	.02	-.09	.13
Deneyime Açıklık	(c ₁₉)	-0.03	.02	-1.58	.114	-.05	-.31	.21
Görev Yönelimi	(c ₂₀)	-0.11	.05	-2.30	.021	-.10	-.19	-.01
Ego Yönelimi	(c ₂₁)	0.22	.05	4.04	.000	.18	.09	.27

Not. Tip I hata olasılığını azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanarak dolaylı etkiler (α / n_7) = .007 anlamlılık düzeyinde, aracı değişken etkisi, doğrudan ve toplam etkiler (α / n_8) = .006 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. *B* = Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, *β* = Standardize edilmiş regresyon katsayısı

Aracı Etkiler

Beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda görev-ego yönelimlerinin etkileri kontrol altında tutulduğunda, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde sporda ahlaktan uzaklaşmanın (b₃ parametresi için $\beta = .51$ [-.34, -.16]) pozitif yönlü ve yüksek düzeyde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 11.06$ ve $p < .000$). Sporda ahlaktan uzaklaşmada her bir puanlık artış için, takıma yönelik antisosyal davranışlarda b₃ = 0.52 puan (S.H. = .05) artış gözlenmiştir.

Doğrudan Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın doğrudan etkileri kontrol altında tutulduğunda, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde, dışadönüklüğün (c_{15}'), uyumluluğun (c_{16}'), özdenetimliliğin (c_{17}'), duygusal dengeliliğin (c_{18}') ve deneyime açıklığın (c_{19}') doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın doğrudan etkileri kontrol altında tutulduğunda, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde, görev yöneliminin (c_{20}') ve ego yöneliminin (c_{21}') doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Dolaylı Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin dolaylı etkileri kontrol altında tutulduğunda, dışadönüklüğün (a_1*b_3 parametresi için $\beta = -.16 [-.20, -.11]$) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde negatif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -7.17$ ve $p < .000$). Dışadönüklük ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_1 = 0.25$ puanlık (S.H. = .03) azalış için, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlarda $a_1*b_3 = 0.13$ puan (S.H. = .02) dolaylı azalış gözlenmiştir. Uyumluluğun (a_2*b_3 parametresi için $\beta = -.08 [-.12, -.05]$) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde negatif yönlü ve düşük düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -4.33$ ve $p < .000$). Uyumluluk ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_2 = 0.15$ puanlık (S.H. = .03) azalış için, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlarda $a_2*b_3 = 0.08$ puan (S.H. = .01) dolaylı azalış gözlenmiştir. Özdenetimliliğin (a_3*b_3), duygusal dengeliliğin (a_4*b_3) ve deneyime açıklığın (a_5*b_3) dolaylı etkisinin olmadığı gözlenmiştir ($p > .007$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin dolaylı etkileri kontrol altında tutulduğunda, görev yöneliminin (a_6*b_3 parametresi için $\beta = -.09 [-.12, -.05]$) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü ve düşük düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -4.35$ ve $p < .000$). Görev yönelimi ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_6 = 0.19$ puanlık (S.H. = .04) azalış için, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlarda $a_6*b_1 = 0.10$

puan (S.H. = .02) dolaylı azalış gözlenmiştir. Ego yöneliminin (a_7*b_3 parametresi için $\beta = .20$ [.15, .24]) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -7.47$ ve $p < .000$). Ego yönelimi ile sporda ahlaktan uzaklaşma ilişkisinde her $a_7 = 0.45$ puan (S.H. = .05) artış için, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlarda $a_7*b_3 = 0.24$ puan (S.H. = .03) dolaylı artış gözlenmiştir.

Toplam Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin toplam etkileri kontrol altında tutulduğunda, uyumluluğun (c_{16} parametresi için $\beta = -.12$ [-.22, -.01]) negatif yönlü ve orta düzeyde toplam etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir (Uyumluluk için $z = -2.85$ ve $p < .006$). Uyumlulukta her bir puanlık artış için, takıma yönelik antisosyal davranışlarda $c_{16} = 0.11$ puan (S.H. = .04) doğrudan ve dolaylı azalış gözlenmiştir. Toplam etkiler dikkate alındığında, dışadönüklüğün (c_{15}), özdenetimliliğin (c_{17}), duygusal dengeliliğin (c_{18}), deneyime açıklığın (c_{19}) etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin toplam etkileri kontrol altında tutulduğunda, ego yöneliminin (c_{21} parametresi için $\beta = .18$ [.09, .27]) pozitif yönlü ve orta düzeyde toplam etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir (Ego yönelimi için $z = 4.04$ ve $p < .000$). Ego yöneliminde her bir puanlık artış için, takıma yönelik antisosyal davranışlarda $c_{21} = 0.22$ puan (S.H. = .05) doğrudan ve dolaylı azalış gözlenmiştir. Toplam etkiler dikkate alındığında, görev yöneliminin (c_{20}) etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Rakibe Yönelik Antisosyal Davranışlar Üzerindeki Etkiler

Tablo 19'da rakibe yönelik antisosyal davranışlar üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin, sporda görev ve ego yönelimlerinin doğrudan etkilerine, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla dolaylı etkilerine ve toplam etkilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 19

Rakibe Yönelik Antisosyal Davranışların Yordanmasına İlişkin Yol Katsayıları

							%95 GA	
							AL	ÜL
		<i>B</i>	S.H.	<i>z</i>	<i>p(> z)</i>	<i>β</i>		
Rakip Antisosyal ~								
Aracı Değişken								
Ahlaktan Uzaklaşma	(b ₄)	0.66	.04	15.49	.000	.65	.59	.71
Doğrudan Etkiler								
Dışadönüklük	(c ₂₂ ')	0.03	.02	1.27	.204	.03	-.03	.10
Uyumluluk	(c ₂₃ ')	-0.13	.03	-5.01	.000	-.15	-.21	-.08
Özdenetimlilik	(c ₂₄ ')	0.00	.02	0.11	.911	.00	-.05	.06
Duygusal Dengelilik	(c ₂₅ ')	0.04	.03	1.63	.103	.04	-.08	.17
Deneyime Açıklık	(c ₂₆ ')	-0.01	.01	-0.85	.393	-.02	-.12	.09
Görev Yönelimi	(c ₂₇ ')	-0.04	.03	-1.24	.217	-.04	-.09	.02
Ego Yönelimi	(c ₂₈ ')	0.32	.04	7.74	.000	.27	.20	.33
Dolaylı Etkiler								
Dışadönüklük	(a ₁ *b ₄)	-0.16	.02	-8.07	.000	-.20	-0.25	-.15
Uyumluluk	(a ₂ *b ₄)	-0.10	.02	-4.54	.000	-.11	-0.15	-.06
Özdenetimlilik	(a ₃ *b ₄)	0.00	.02	0.17	.864	.00	-0.04	.05
Duygusal Dengelilik	(a ₄ *b ₄)	0.01	.02	0.29	.772	.01	-0.04	.06
Deneyime Açıklık	(a ₅ *b ₄)	-0.02	.01	-1.53	.125	-.03	-0.17	.11
Görev Yönelimi	(a ₆ *b ₄)	-0.13	.03	-4.56	.000	-.11	-0.16	-.07
Ego Yönelimi	(a ₇ *b ₄)	0.30	.03	8.69	.000	.25	0.19	.30
Toplam Etkiler								
Dışadönüklük	(c ₂₂)	-0.14	.03	-4.95	.000	-.16	-0.24	-.09
Uyumluluk	(c ₂₃)	-0.23	.03	-6.68	.000	-.25	-0.33	-.18
Özdenetimlilik	(c ₂₄)	0.01	.03	0.20	.843	.01	-0.07	.08
Duygusal Dengelilik	(c ₂₅)	0.05	.03	1.46	.144	.05	-0.10	.20
Deneyime Açıklık	(c ₂₆)	-0.03	.02	-1.64	.101	-.05	-0.28	.19
Görev Yönelimi	(c ₂₇)	-0.17	.04	-3.97	.000	-.15	-0.22	-.08
Ego Yönelimi	(c ₂₈)	0.62	.05	11.39	.000	.51	0.44	.58

Not. Tip I hata olasılığını azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanarak dolaylı etkiler

(α / n_7) = .007 anlamlılık düzeyinde, aracı değişken etkisi, doğrudan ve toplam etkiler (α / n_8) = .006 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. *B* = Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, β = Standardize edilmiş regresyon katsayısı

Aracı Etkiler

Beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda görev-ego yönelimlerinin etkileri kontrol altında tutulduğunda, rakibe yönelik antisosyal davranışlar üzerinde sporda ahlaktan uzaklaşmanın (b₄ parametresi için β = .65 [.59, .71]) pozitif yönlü ve yüksek düzeyde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir (z = 15.49 ve p < .000). Sporda

ahlaktan uzaklaşmada bir puanlık artış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda $b_4 = 0.66$ puan (S.H. = .04) artış gözlenmiştir.

Doğrudan Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın doğrudan etkileri kontrol altında tutulduğunda, rakibe yönelik antisosyal davranış üzerinde, uyumluluğun (c_{23} ' parametresi için $\beta = -.15 [-.21, -.08]$) negatif yönlü ve orta düzeyde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -5.01$ ve $p < .000$). Uyumlulukta her bir puanlık artış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda 0.13 puan (S.H. = .03) doğrudan azalış gözlenmiştir. Dışadönüklüğün (c_{22} '), özdenetimliliğin (c_{24} '), duygusal dengeliliğin (c_{23} ') ve deneyime açıklığın (c_{24} ') doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($p > .006$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın doğrudan etkileri kontrol altında tutulduğunda, ego yöneliminin (c_{28} ' parametresi için $\beta = .27 [.20, .33]$) pozitif yönlü ve orta düzeyde doğrudan etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 7.74$ ve $p < .000$). Ego yöneliminde her bir puanlık artış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda 0.32 puan (S.H. = .04) doğrudan artış gözlenmiştir. Görev yöneliminin (c_{27} ') doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir.

Dolaylı Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin dolaylı etkileri kontrol altında tutulduğunda, dışadönüklüğün (a_1*b_4 parametresi için $\beta = -.20 [-.25, -.15]$) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla rakibe arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde negatif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -8.07$ ve $p < .000$). Dışadönüklük ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_1 = 0.25$ puanlık (S.H. = .03) azalış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda $a_1*b_3 = 0.16$ puan (S.H. = .02) dolaylı azalış gözlenmiştir. Uyumluluğun (a_2*b_4 parametresi için $\beta = -.12 [-.11, -.15]$) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla rakibe yönelik antisosyal davranışlar üzerinde negatif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -4.54$ ve $p < .000$). Uyumluluk ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_2 = 0.15$ puanlık (S.H. = .03) azalış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda $a_2*b_4 = 0.10$ puan (S.H. = .01) dolaylı azalış gözlenmiştir.

Beş faktör kişilik özelliklerinin dolaylı etkileri kontrol altında tutulduğunda, görev yöneliminin (a_6*b_4 parametresi için $\beta = -.11 [-.11, -.16]$) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla rakibe yönelik antisosyal davranışlar üzerinde negatif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -4.56$ ve $p < .000$). Görev yönelimi ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkide her $a_6 = 0.19$ puanlık (S.H. = .04) azalış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda $a_6*b_4 = 0.13$ puan (S.H. = .02) dolaylı azalış gözlenmiştir. Ego yöneliminin (a_7*b_4 parametresi için $\beta = .25 [.25, .19]$) sporda ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla rakibe yönelik antisosyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 8.69$ ve $p < .000$). Ego yönelimi ile sporda ahlaktan uzaklaşma ilişkisinde her $a_7 = 0.45$ puan (S.H. = .05) artış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda $a_7*b_4 = 0.30$ puan (S.H. = .03) dolaylı artış gözlenmiştir. Özdenetimliliğin (a_3*b_3), duygusal dengeliliğin (a_4*b_3) ve deneyime açıklığın (a_5*b_3) dolaylı etkisinin olmadığı gözlenmiştir ($p > .007$).

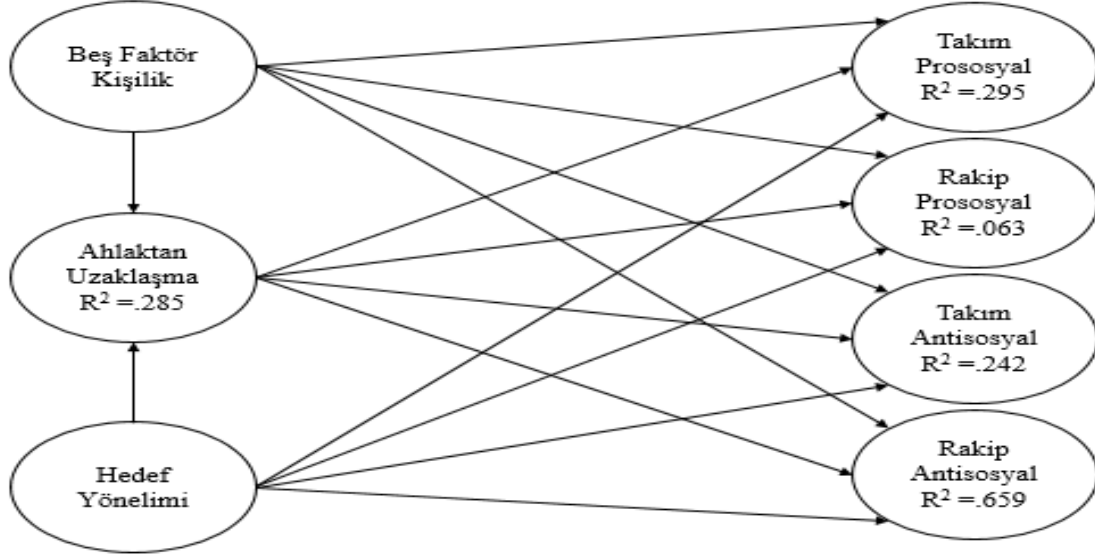
Toplam Etkiler

Sporda görev-ego yönelimlerinin toplam etkileri kontrol altında tutulduğunda, dışadönüklüğün (c_{22} parametresi için $\beta = -.16 [-.16, -.24]$) ve uyumluluğun (c_{23} parametresi için $\beta = -.25 [-.33, -.18]$) negatif yönlü ve orta düzeyde toplam etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir (Dışadönüklük için $z = -4.95$ ve $p < .000$; Uyumluluk için $z = -6.68$ ve $p < .000$). Dışadönüklükte her bir puanlık artış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda 0.14 puan (S.H. = .03) toplam azalış gözlenmiştir. Uyumlulukta her bir puanlık artış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda 0.23 puan (S.H. = .03) toplam azalış gözlenmiştir. Özdenetimliliğin (c_{24}), duygusal dengeliliğin (c_{25}) ve deneyime açıklığın (c_{26}) toplam etkisinin olmadığı gözlenmiştir ($p < .006$).

Beş faktör kişilik özelliklerinin toplam etkileri kontrol altında tutulduğunda, görev yöneliminin (c_{27} parametresi için $\beta = -.15 [-.22, -.08]$) negatif yönlü ve orta düzeyde toplam etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = -3.97$ ve $p < .000$). Görev yöneliminde her bir puanlık artış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda $c_{27} = -0.17$ puan (S.H. = .04) toplam azalış gözlenmiştir. Ego yöneliminin (c_{28} parametresi için $\beta = .51 [-.22, -.08]$) pozitif yönlü ve yüksek düzeyde toplam etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($z = 11.39$ ve $p < .000$). Ego yöneliminde her bir puanlık artış için, rakibe yönelik antisosyal davranışlarda $c_{28} = .62$ puan (S.H. = .05) toplam artış gözlenmiştir.

Modelde Bağımlı Değişkenlerin Açıklanmasına İlişkin R² İstatistikleri

Şekil 33'te modele ilişkin R² istatistiklerine yer verilmiştir.

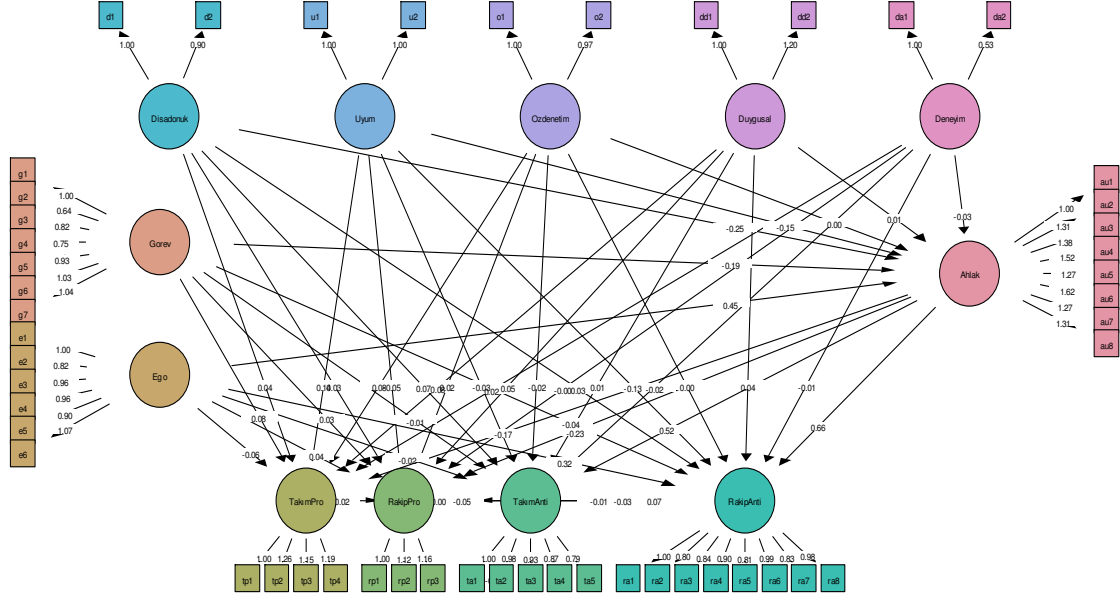

Şekil 33. Modele İlişkin R² istatistikleri

Şekil 33'e göre beş faktör kişilik özellikleri ve sporda görev ve ego yönelimleri ahlaktan uzaklaşmadaki değişkenliğin yaklaşık %29'unu açıklamış olup zayıf düzeyde olduğu gözlenmiştir ($R^2 = .287$ ve Düz. $R^2 = .285$). Beş faktör kişilik özellikleri, sporda görev ve ego yönelimleri ve ahlaktan uzaklaşma, takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlardaki değişkenliğin yaklaşık %30'unu açıklamış olup zayıf düzeyde olduğu gözlenmiştir ($R^2 = .303$ ve Düz. $R^2 = .295$). Beş faktör kişilik özellikleri, sporda görev ve ego yönelimleri ve ahlaktan uzaklaşma, rakibe yönelik prososyal davranışlardaki değişkenliğin yaklaşık %6'sını açıklamış olup çok zayıf düzeyde olduğu gözlenmiştir ($R^2 = .071$ ve Düz. $R^2 = .063$). Beş faktör kişilik özellikleri, sporda görev ve ego yönelimleri ve ahlaktan uzaklaşma, rakibe yönelik antisosyal davranışlardaki değişkenliğin yaklaşık %25'ini açıklamış olup zayıf düzeyde olduğu gözlenmiştir ($R^2 = .248$ ve Düz. $R^2 = .242$). Beş faktör kişilik özellikleri, sporda görev ve ego yönelimleri ve ahlaktan uzaklaşma, rakibe yönelik antisosyal davranışlardaki değişkenliğin yaklaşık %66'sını açıklamış olup orta düzeyde olduğu gözlenmiştir ($R^2 = .662$ ve Düz. $R^2 = .659$).

Test Edilen Modele İlişkin Yol Diyagramı

Şekil 34'te test edilen yapısal regresyon modeline ilişkin yol katsayılarına yer verilmiştir.

Şekil 34. Modele İlişkin Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

BÖLÜM 5

TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölüm, tezin amacı ve araştırma hakkında genel bir bakış sunarak başlamaktadır. Daha sonra, araştırmada elde edilen bulgular, yerli ve yabancı ilgili alanyazınla tartışılmıştır. Ayrıca, mevcut bulguların teorik ve pratik sonuçları, araştırmanın sınırlılıklarıyla birlikte, özetlenmiştir. Son olarak, gelecekteki araştırmalar için öneriler sunulmuş ve sonuçlandırılmıştır.

Tezin Amacı ve Araştırmaya Genel Bakış

Tezin genel amacı, sporcuların takım arkadaşına yönelik ve rakibine yönelik prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık), motivasyon türlerinin (görev ve ego yönelimi) ve ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarının etkilerini araştırarak, sporda ahlaki davranışla ilgili mevcut literatürdeki önemli bir boşluğu ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda; a) sporda prososyal ve antisosyal davranışların beş faktör kişilik özellikleri ve sporda görev ve ego yönelimleri ile ilişkili olup olmadığı, b) ahlaktan uzaklaşmanın bu ilişkilere aracılık edip etmediği sorularına yanıt aranmıştır. Bu sorulara yanıt oluşturmak için aracı değişken (sporda ahlaktan uzaklaşma) üzerindeki etkiler, beş faktör kişilik özelliklerinin ve sporda görev-ego yönelimlerinin, prososyal-antisosyal davranışların üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkiler ve ahlaktan uzaklaşmanın prososyal-antisosyal davranışların üzerindeki doğrudan etkileri ve aracılık etkileri yapısal regresyon modeliyle incelenmiştir.

Tartışma

Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Üzerindeki Etkilere İlişkin Tartışma

Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Etkilerine İlişkin Tartışma. Araştırmada aracı değişken olarak ele alınan sporda ahlaktan uzaklaşma üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık) etkileri incelenmiştir. Yapılan incelemeye göre dışadönüklüğün ve uyumluluğun ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkileri orta düzeydedir. Dışadönüklük ve uyumluluk puanları, ahlaktan uzaklaşma puanları ile negatif yönlü ilişkilidir. Kişiliğin diğer boyutları özdenetimlilik, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık ise ahlaktan uzaklaşmayı etkilememiştir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma ile beş faktör kişilik özelliklerinin ilişkisi ve ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkileri üzerine sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Altın ve Altın (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, beş faktör kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetim, nevrotiklik/duygusal denge ve deneyime açıklık) ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkileri basit doğrusal regresyon analiziyle değerlendirilmiş ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Ancak, tüm bu özellikler tek bir modelde değerlendirildiğinde, sadece uyumluluk ve özdenetim boyutlarının anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu boyutlar, ahlaktan uzaklaşma üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Elde edilen bulgular, uyumluluk, duygusal denge ve deneyime açıklık boyutları açısından tutarlıdır. Ancak, Altın ve Altın'ın (2022) çalışmasında özdenetimliliğin önemli bir etkisi olduğu halde, bu çalışmada dışadönüklüğün etkisinin anlamlı bulunması, araştırmalar arasında bir çelişki olduğunu göstermektedir. Bu çelişki, birtakım farklılıklara dayalı olarak açıklanabilir. Bu çalışmada daha güçlü analiz teknikleri kullanılmış, örneklem büyüklüğü artırılmış, yalnızca aktif spor yapan bireyler üzerinde yürütülmüş, motivasyonel faktörler modele dahil edilmiş ve Tip I hatayı azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Özdenetimlik açısından çelişki söz konusu olsa da her iki araştırmada uyumluluğun belirgin bir etkiye sahip olması dikkat çekicidir. Bu durum, uyumluluğun ahlaktan uzaklaşma mekanizmasında temel bir rol oynadığını göstermektedir. Duygusal denge ve deneyime açıklık boyutları ise önemsiz gibi görünmektedir. Dışadönüklüğün ve özdenetimliliğin etkileri, popülasyon özelliklerine, kullanılan analiz tekniklerine ve verilerin toplandığı döneme göre

değişkenlik gösterebilir. Ayrıca, beş faktör kişilik özelliklerinin birbirinden bağımsız olduğu ve bireylerin bu temel özelliklerde farklı düzeylerde kombinasyonlara sahip olabileceği unutulmamalıdır.

Ahlaktan uzaklaşma ile ilgili birçok araştırma, temel kişilik özellikleri dışında çeşitli bireysel özelliklerin ilişkilerini ve ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkilerini ele almıştır. Örneğin, olumsuz duyguların düzenlenmesindeki özyeterlilik (d'Arripe-Longueville vd., 2010), empati (Shields vd., 2015; Stanger vd., 2018), zihinsel dayanıklılık (Namlı ve Tekkurşun Demir, 2019), otantik ve hubristik gurur (Oh vd., 2022), kaygı, hüznün, öfke, coşku, mutluluk gibi duyguların (Kaya vd., 2023) ve kişilik rahatsızlığı olarak nitelendirilen narsisizm gibi faktörlerin (Jones vd., 2017; Matosic vd., 2020) ahlaktan uzaklaşma ile ilişkileri ve bazılarının etkileri üzerine araştırmalar bulunmaktadır.

d'Arripe-Longueville ve diğerleri (2010), öz-yeterlilik mekanizmaların ahlaktan uzaklaşma ile ilişkisini araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmada, araştırmacılar dirençli ve duygusal öz-düzenleme mekanizmalarının ahlaktan uzaklaşma ile negatif bir ilişki içinde olduğunu gözlemlemişlerdir. Özellikle, olumsuz duygu öz-düzenleyici yeterliliğin, ahlaktan uzaklaşmayı negatif yönde etkilediğini belirlemişlerdir. Bandura ve diğerlerinin (2001; 2003) ifade ettiği gibi bu mekanizmalar bireyin davranışlarını doğrudan veya bilişsel, duygusal karar verme ve motivasyonel faktörler aracılığıyla dolaylı olarak etkileyebilir. Shields ve diğerleri (2015), empatiyi perspektif alma ve empatik ilgi olmak üzere iki temel boyutta ele almışlardır. Araştırmacılar, bu iki boyutun ahlaktan uzaklaşma ile negatif bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ancak, etkileri incelendiğinde, sadece perspektif almanın ahlaktan uzaklaşma üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Stanger ve diğerlerinin (2018) bulguları da perspektif almanın ahlaktan uzaklaşma üzerindeki negatif etkisini doğrulamıştır. Perspektif alma, bireyin bilişsel olarak başkalarını anlama yeteneğini içerirken, empatik ilgi duygusal olarak başkalarını anlama ve onlarla bağlantı kurma kapasitesini temsil etmektedir. Bu tanımlamaya göre ahlaktan uzaklaşmanın davranışı bilişsel olarak düzenleyen bir mekanizma olduğu düşünüldüğünde, bu bulgular şaşırtıcı değildir. Namlı ve Tekkurşun Demir (2019), elit seviyedeki takım ve bireysel sporcularda zihinsel dayanıklılığın ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bulgular, zihinsel dayanıklılığın ahlaktan uzaklaşma üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Zihinsel dayanıklılığının bireyin zorlukları aşma ve başarıya odaklanma yeteneğini (Clough vd., 2002; Gucciardi vd., 2008) ifade etmesi ahlaktan uzaklaşma ile

negatif ilişkisine açıklama sağlayabilir. Sporunun dayanıklı bir zihinsel yapıya sahip olmasının rekabet ortamında ve kazanma baskısı altında bile ahlaktan uzaklaşmasına engel olması muhtemeldir. Kaya ve diğerleri (2023), amatör futbolcularda belirli duygusal durumlar ile ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, olumsuz duyguların (keyifsizlik, kaygı ve öfke) ahlaktan uzaklaşma ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Olumlu duyguların (coşku ve mutluluk) ise ahlaktan uzaklaşma ile negatif yönde ilişkili olduğu gözlemlenmişse de, bu ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ahlaktan uzaklaşmanın narsisizm olarak bilinen kişilik rahatsızlığı ile ilişkisini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (Jones vd., 2017; Matosic vd., 2020). Bu kişilik rahatsızlığının, düşük seviyede dahi olsa ahlaktan uzaklaşma ile pozitif yönde ilişkili olduğu (Matosic vd., 2020; Jones vd., 2017) ve ahlaktan uzaklaşma üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu (Jones vd., 2017) gözlemlenmiştir. Narsist bireyler, diğerlerini manipüle etme, kendi çıkarları için kullanma, başarıları kendilerine mal etme ve başkalarını suçlama gibi eğilimler gösterebilirler (Lee vd., 2020; Widiger ve Hines, 2022). Bu tür davranışlar, spor ortamında potansiyel sorunlara yol açabilir ve ahlaktan uzaklaşma ile ilişkilendirilebilir.

Sporda Görev ve Ego Yönelimlerinin Etkilerine İlişkin Tartışma. Araştırmada aracı değişken olarak ele alınan sporda ahlaktan uzaklaşma üzerinde sporda hedef yönelimlerinin (görev yönelimi ve ego yönelimi) etkileri incelenmiştir. Görev yöneliminin ve ego yöneliminin ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkileri orta düzeydedir. Görev yönelimi puanları, ahlaktan uzaklaşma puanları ile negatif yönlü ilişkiliyken, ego yönelimi puanları ile pozitif yönlü ilişkilidir.

Alanyazında, ahlaktan uzaklaşma ile eğilimsel ve bağlamsal motivasyon türleri arasındaki ilişkileri ele alan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalarda, motivasyon genellikle başarı hedefi veya öz-irade kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Motivasyonu, bu araştırmada olduğu gibi, başarı hedef kuramı çerçevesinde eğilimsel olarak ele alan araştırmalar (Claessens vd., 2018; Li vd., 2022), mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir. Claessens ve diğerleri (2018), hedef yönelimi ve ahlaktan uzaklaşma arasında etki yönü tanımlamamış fakat ahlaktan uzaklaşmanın ego yönelimiyle pozitif yönlü ve görev yönelimiyle negatif yönlü ilişkili olduğu bulgularına ulaşmışlardır. Li ve diğerleri (2022) ise yaptıkları araştırmada, ahlaktan uzaklaşma üzerinde görev yöneliminin negatif etkisini ve ego yöneliminin pozitif etkisini

raporlamışlardır. Ego yönelimine sahip sporcular, genellikle performanslarını diğerleriyle karşılaştırarak üstünlük kazanmaya odaklanır ve bu durum, adalet veya rakiplerin refahı gibi etik konularda daha az endişeli olmalarına yol açabilir. Görev yönelimine sahip sporcular ise genellikle kendilerini geliştirme, mevcut görevine odaklanma ve etik davranışlar sergileme eğilimindedirler. Bu bulgulara dayanarak, sporcuların ahlaktan uzaklaşmalarında başarı hedeflerine dayalı eğilimsel motivasyonları dikkate alınmalıdır. Ayrıca ego yöneliminin, görev yönelimine kıyasla, ahlaktan uzaklaşma üzerinde daha fazla öneme sahip olduğu söylenebilir.

Bazı araştırmalarda (Hodge ve Lonsdale, 2011; Gilchrist, 2012; Hodge vd. 2013, Chen vd., 2016) ahlaktan uzaklaşma ile öz-irade kuramı çerçevesinde tanımlanan motivasyon türlerinin (özerk/otonom ve kontrollü motivasyon) ilişkileri ele alınmıştır. Bu motivasyon türlerinin arkasındaki itici güçler farklılık göstermektedir. Özerk/otonom motivasyona sahip olan birey, spora içsel olarak motive olur, kendi değer, ilgi alanı veya kişisel amaçları doğrultusunda hareket eder. Kontrollü motivasyona sahip birey ise, sporda dışsal ödüllere ve cezalara odaklanır. Dış etkenler tarafından yönlendirilen bir motivasyonla hareket eder (Deci ve Ryan, 1985; Deci ve Ryan, 2000a; Deci ve Ryan, 2000b). Özerk/otonom motivasyon ve kontrollü motivasyonu ele alan araştırma bulguları, genel olarak, kontrollü motivasyonun ahlaktan uzaklaşmayla pozitif yönde ilişkili olduğu ve ahlaktan uzaklaşma üzerinde, orta düzeyde, pozitif etkisi olduğu yönündedir. Özerk/otonom motivasyonun ise ahlaktan uzaklaşmayla ilişkisinin çok zayıf olduğu ve ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkisinin olmadığı yönündedir. Kontrollü motivasyon ile motive olmuş sporcu için ödül kazanmak ve başkalarının takdirini kazanmak önemlidir. Özerk/otonom motivasyonuna sahip sporcu ise davranışlarını öz-düzenleme yoluyla düzenler ve içsel değerleri, ilgileri ve kişisel özgürlükleriyle hareket eder (Hagger vd., 2014). Özerk/otonom ve kontrollü motivasyonlar, sadece sporcuların eğilimleriyle sınırlı değildir. Sporcuların, antrenörlerinin ve takım arkadaşlarının davranışlarını özerk/otonom destekleyici veya kontrollü destekleyici olarak algılamaları da önemlidir. Bazı araştırmalarda, ahlaktan uzaklaşma ile sporcuların antrenörlerinin davranışlarına yönelik algıları (özerklik destekleyici ve kontrollü antrenörlük) ile takım arkadaşlarının davranışlarına yönelik algıları (özerklik iklimi ve kontrol iklimi) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular, kontrollü antrenörlük davranışlarının ahlaktan uzaklaşmayla orta derecede, pozitif ilişkili olduğunu gösterirken; özerkliği destekleyici antrenör davranışlarının genellikle hiçbir ilişkisi olmadığını veya zayıf düzeyde negatif ilişkili olduğunu göstermiştir (Chen vd., 2016; Gilchrist, 2012; Hodge vd., 2013; Hodge ve

Gucciardi, 2015; Hodge ve Lonsdale, 2011; Matosic vd., 2020; Oh vd., 2022). Matosic ve diğerkleri (2020), bu değışkenler (ahlaktan uzaklaşma ve kontrollü antrenör davranışı) arasında etki yönü tanımlamış ve kontrollü antrenörlüğün ahlaktan uzaklaşma üzerinde orta derecede pozitif etkisini raporlamıştır. Sporcuların özerklik ve kontrollü takım iklimi algılarıyla ilgili bulgular da benzer şekildedir (Gilchrist, 2012; Hodge vd., 2013; Hodge ve Gucciardi, 2015). Ahlaktan uzaklaşma, özerklik destekleyici takım arkadaşlığıyla ilişkili değilken, kontrollü takım arkadaşlığıyla orta düzeyde pozitif yönlü ilişkilidir. Sporcular yüksek kontrollü motivasyona sahip olduklarında, antrenörlerinin veya takım arkadaşlarının davranışlarını kontrollü motivasyonu destekleyici şekilde algıladıklarında ahlaktan uzaklaşma eğiliminde artış gözlenmektedir. Fakat sporcular yüksek özerk/otonom motivasyona sahip olduklarında, antrenörlerinin veya takım arkadaşlarının davranışlarını özerk/otonom motivasyonu destekleyici şekilde algıladıklarında, ahlaktan uzaklaşma eğiliminde bir artış veya azalma gözlenmemektedir. Özerk/otonom ve kontrollü motivasyonu ele alan çalışmalar birbiriyle tutarlıdır. Bu araştırmalar motivasyonu ele alma biçimiyle mevcut araştırmadan farklılık gösterse de, bu motivasyonel yaklaşımlar (görev ve ego yönelimi ile özerk/otonom ve kontrollü motivasyon) bazı benzerliklere sahiptir. Deci ve Ryan (2002a, 2002b), dışsal baskı veya ödüllerin kontrollü motivasyonun belirgin özellikleri olduğunu belirtmişlerdir. Başarı hedef kuramındaki (Duda vd., 1995; Nicholls, 1989) ego yöneliminde ise diğerkleriyle performansın kıyaslanması ve üstünlük kazanma kaygısı gibi dışsal unsurlara yönelik eğilimler öne çıkar. Bu tanımlamalara göre, ego yönelimiyle kontrollü motivasyonun bazı benzerliklerinin olduğu ve buna bağlı olarak kontrollü motivasyona ilişkin alanyazındaki bulguların mevcut araştırmadaki ego yönelimi bulgularını desteklediği söylenebilir. Öz-irade kuramındaki diğerk motivasyon türü olan özerk/otonom motivasyonun belirgin yönü ise Deci ve Ryan (2000a) tarafından içsel ilgi ve aktiviteyi değerli kılma olarak açıklanmıştır. Bu motivasyon biçimi, başarı hedef kuramına dayalı (Duda vd., 1995; Nicholls, 1989) görev yönelimiyle benzerlik gösterir; öznel başarı, kişisel gelişim ve başarı odaklılığı gibi özellikler bu yönelimde ön plana çıkar. Mevcut araştırmada görev yöneliminin ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkisi, özerk motivasyon ile ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkiye yönelik raporlanan bulgularla uyumludur. Ancak, motivasyon türlerinin tamamen aynı olmadığı ve aralarındaki ilişkilerin zayıf olduğuna dair bulguların (Keshtidar ve Behzadnia, 2017; Martínez-González vd., 2022) göz ardı edilmemesi önemlidir.

Sporcuların başarı hedeflerine dayalı olarak algıladıkları iklim türlerinin (performans ve ustalık) ahlaktan uzaklaşma ile ilişkisi birçok araştırmada incelenmiştir. Bu iklim türleri, sporcuların başarılarını değerlendirme ve başarılı olmayı tanımlama şekillerini temsil eder. Performans ikliminde, başarı genellikle diğer sporcularla kıyaslanarak değerlendirilir ve kişisel üstünlük, diğerlerini geçmek önemli bir ölçüt olarak kabul edilir. Ustalık ikliminde ise başarı, sporcuların kendi yeteneklerine ve gelişimlerine dayandırılarak değerlendirilir. Burada odak noktası, kendi potansiyellerini maksimize etmek ve sürekli olarak öğrenmeye ve gelişmeye odaklanmaktır. Ustalık ve performans iklimlerinin ahlaktan uzaklaşma ile ilişkisini gösteren bulgular, performans iklimi ile ahlaktan uzaklaşma arasında orta düzeyde pozitif ilişki olduğunu, buna karşın ustalık iklimi ile ahlaktan uzaklaşma arasında zayıf düzeyde negatif ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Boardley ve Kavussanu, 2009; Jones vd., 2017; Stanger vd., 2018; van de Pol vd., 2020). Bu değişkenler arasındaki ilişkiselliğe ek olarak Stanger ve diğerleri (2018) performans ikliminin ahlaktan uzaklaşma üzerindeki pozitif etkisini belirlemişlerdir. Ancak ustalık ikliminin ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkisine dair belirgin bir bulgu elde edilmemiştir. Elde edilen bulgular, performans ikliminin, sporcuların ahlaktan uzaklaşmasındaki değişkenlik açısından ustalık iklimine göre daha belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmacılar, performans ikliminde sporcuların, ortamı diğerlerinden daha üstün olma veya daha iyi performans sergileme şeklinde algıladığını, ustalık ikliminde ise kendi becerilerinde ustalaşma ve gelişme gibi kendi referanslarını belirlediklerini ifade etmiştir. Bu diğer motivasyonel yaklaşımlar gibi (ego yönelimi ve kontrol motivasyonu) bu motivasyon türü için de performans ikliminin önemli olduğunu göstermektedir. Görev yönelimi, özerk motivasyon ve ustalık ikliminin ise benzer düzeyde öneme sahip olması muhtemeldir.

Elliot'un (1999) başarı hedef teorisine dayalı olarak geliştirdiği performans ve ustalık iklimlerini performans yaklaşımı/performanstan kaçınma ve ustalık yaklaşımı/ustalıktan kaçınma şeklinde genişlettiği motivasyon türlerinin ahlaktan uzaklaşma ile ilişkilerini Boardley ve Jackson (2012) incelemiştir. Performans yaklaşımı, belirli bir performans standardını aşma amacıyla motive olmayı tanımlarken, performanstan kaçınma, bu standartları karşılayamama veya düşük performans sergileme endişesiyle şekillenen motivasyonu ifade eder. Ustalık yaklaşımı ise becerilerin geliştirilmesi, yeni öğrenme ve kişisel gelişim üzerine odaklanırken, ustalıktan kaçınma, yeni öğrenmekten, gelişmekten veya risk almaktan kaçınma eğilimini ortaya koyar. Boardley ve Jackson'un araştırması, performans yaklaşımı ve performanstan kaçınmanın

ahlaktan uzaklaşmayla orta düzeyde pozitif ilişkili olduğunu ve bunların ahlaktan uzaklaşma üzerinde orta düzeyde pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Sporcuların diğerlerinden daha iyi performans sergilemeye veya daha kötü performans sergilememeye odaklanmasının ahlaktan uzaklaşmalarını artırdığı söylenebilir. Sporcu, iç yeterlilik üzerine odaklanarak önceki performanslarını aşmaya yönelik ustalık yaklaşımı veya önceki performanslarını kötüleştirmemeye yönelik ustalıktan kaçınma ile ahlaktan uzaklaşma arasında ise bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmalar, sporcuların ahlaktan uzaklaşma ile ilişkili çeşitli motivasyon türlerini ve bunların ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkilerini ele almıştır. Bu çalışmalar, başarı hedef kuramı ve öz-irade kuramı bağlamında, sporcuların eğilimsel ve bağlamsal motivasyonun ahlaktan uzaklaşma mekanizmasını açıklamadaki rolünü vurgulamaktadır. Genel olarak, sporcular, dışsal standartlara göre değerlendirme ve dışsal ödüllere dayalı rekabet motivasyonu ile hareket ettiklerinde, bu motivasyonları destekleyici bir takım ortamı veya antrenör davranışları algıladıklarında ahlaktan uzaklaşma olasılıkları artmaktadır. Ancak, beceri gelişimi, öğrenme ve kendi içsel değerlerine dayalı motivasyonla hareket ettiklerinde ve bu motivasyonları destekleyici bir takım ortamı veya antrenör davranışları algıladıklarında, ahlaktan uzaklaşma olasılıkları azalmaktadır.

Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Üzerindeki Etkilere İlişkin Tartışma

Sporda Ahlaktan Uzaklaşmanın Etkilerine İlişkin Tartışma. Ahlaktan uzaklaşma, prososyal davranışları olumsuz yönde etkilerken antisosyal davranışları olumlu yönde etkilemektedir. Davranış, takım arkadaşına veya rakibe sergilenmiş olsa da ahlaktan uzaklaşmayla birlikte artış ve azalma göstermektedir. Sporcuların düşük ahlaktan uzaklaşmaları, takım arkadaşlarına ve rakip oyunculara karşı olumlu davranışlarda bulunma olasılığını artırırken, yüksek düzeyde ahlaktan uzaklaşmaları ise olumsuz davranışları destekleyebilir. Bu etkinin davranışın türüne bağlı olarak farklılık göstermesi, beklenen bir sonuçtur. Olumlu davranışlar, ahlaktan uzaklaşmadan orta düzeyde etkilenirken, olumsuz davranışlar yüksek düzeyde etkilenmektedir. Bu, ahlaktan uzaklaşma mekanizmasının, olumsuz davranışları sergilerken suçluluk duygusunu baskılamak ve vicdanen rahatlamak için devreye girdiğini gösterir. Sporcuların olumsuz davranışları sergilemesi ile ahlaktan uzaklaşmanın yüksek düzeyde etkili olması, teorik yapıyla da tutarlıdır.

Alanyazında, davranış türlerinin ahlaktan uzaklaşmayla ilişkisi iki şekilde ele alınmıştır. Bazı araştırmalar, bu ilişkilerde davranışı prososyal ve antisosyal olarak incelemiştir (Boardley ve Kavussanu, 2007; Boardley ve Kavussanu, 2008; Boardley ve Jackson, 2012; Chen vd., 2016; Jones vd., 2017; van de Pol vd., 2020). Bu çalışmalardan elde edilen bulgular genellikle ahlaktan uzaklaşma ile prososyal davranış arasındaki ilişkinin negatif ve zayıf düzeyde olduğunu, antisosyal davranış ile ilişkinin ise pozitif ve orta ile yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Etki yönünü tanımlayan araştırmalar, ahlaktan uzaklaşmanın antisosyal davranış üzerinde orta düzeyde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Prososyal davranış üzerindeki ahlaktan uzaklaşmanın etkisi ise yalnızca Chen ve diğerleri (2016) tarafından incelenmiş olup, bu çalışmada herhangi bir etki bulunmamıştır.

Bazı araştırmalar, davranışla ahlaktan uzaklaşma arasındaki ilişkiyi daha detaylı bir şekilde ele almıştır (Boardley ve Kavussanu, 2009; Boardley vd., 2020; Hodge ve Gucciardi, 2015; Hodge ve Lonsdale, 2011; Kavussanu vd., 2013a; Kavussanu vd., 2013b; Stanger vd., 2018). Bu çalışmaların genel bulguları, ahlaktan uzaklaşma ile takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik prososyal davranışlar arasında zayıf bir negatif ilişki veya ilişkinin olmadığı yönündedir. Takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik antisosyal davranışlarla anlamlı ilişkiler bulunsa da ilişkinin gücü farklılık göstermektedir. Ahlaktan uzaklaşma ile takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışlar arasındaki ilişki orta düzeyde ve negatif yönlüken, rakiplere yönelik antisosyal davranışlar arasındaki ilişki yüksek düzeyde ve negatif yönlüdür. Etki yönü tanımlayan araştırmalarda ise ahlaktan uzaklaşmanın her iki prososyal davranış türüne (takım ve rakip) etkisinin olmadığı, takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranış üzerinde orta düzeyde ve pozitif etkisinin olduğu, rakibe yönelik antisosyal davranış üzerinde ise yüksek düzeyde ve pozitif etkisinin olduğu raporlanmıştır. Boardley ve diğerlerinin (2020) üç zamanlı boylamsal verileri, ahlaktan uzaklaşmanın antisosyal davranış türleriyle ilişkisi ve üzerindeki etkisi için sağlam bir kanıt sunmuştur. Ahlaktan uzaklaşma, sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarını etkileyen önemli bir faktördür. Genellikle ahlaktan uzaklaşma, takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik prososyal davranışlar arasında zayıf bir ilişkiyle bağlantılıdır. Ancak, antisosyal davranışlarla olan ilişkisi daha güçlüdür; takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışlarla orta düzeyde, rakibe yönelik antisosyal davranışlarla ise yüksek düzeyde ilişkilidir. Bu durum, ahlaktan uzaklaşmanın özellikle rakibe karşı sergilenen olumsuz davranışları güçlendirebileceğini göstermektedir. Araştırmalar, ahlaktan uzaklaşmanın prososyal davranışlar üzerinde doğrudan bir etkiye

sahip olmadığını, ancak antisosyal davranışlarla orta düzeyde ve pozitif bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır (örn. Boardley ve Kavussanu, 2009; Hodge ve Lonsdale, 2011; Kavussanu vd., 2013a; Kavussanu vd., 2013b). Bu bulgular, ahlaktan uzaklaşmanın, özellikle rakibe yönelik olumsuz davranışları teşvik etme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Sporda Ahlaktan Uzaklaşmanın Aracılık Etkilerine İlişkin Tartışma. Ahlaktan uzaklaşmanın, beş faktör kişilik özelliklerinin ve hedef yönelimlerinin etkilerine aracılık edip etmediği incelenmiştir. Bulgular, ahlaktan uzaklaşmanın bazı kişilik özelliklerine (dışadönüklük ve uyumluluk) ve hedef yönelimlerine (görev ve ego yönelimi) aracılık ettiğini göstermiştir. Buna göre ahlaktan uzaklaşmanın prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde yalnızca doğrudan etkisinin olmadığı ve bazı değişkenlerin etkisine aracılık ettiği söylenebilir. Bu aracılık etkilerinin yönü, ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkilerin yönüne göre değişmektedir. Ahlaktan uzaklaşma üzerindeki negatif etkiler prososyal davranışlara pozitif olarak yansırken antisosyal davranışlara negatif olarak yansımaktadır. Aksine, ahlaktan uzaklaşma üzerindeki pozitif etkiler, prososyal davranışlara negatif olarak yansırken antisosyal davranışlara pozitif olarak yansımaktadır. Alanyazında, ahlaktan uzaklaşmanın davranış türleri (prososyal ve antisosyal) üzerindeki aracılık etkilerini ele alan çalışmalar mevcuttur (Chen vd., 2016; Hodge ve Gucciardi, 2015; Hodge ve Lonsdale, 2011; Jones vd., 2017; Kavussanu vd., 2015; Stanger vd., 2013; Stanger vd., 2018; van de Pol vd., 2020). Bu araştırmalarda ele alınan çeşitli değişkenler ile davranış türleri arasındaki ilişkilerde ahlaktan uzaklaşma mekanizması, üzerindeki etkilere bağlı olarak aracılık etmiştir. Bu mekanizma üzerindeki pozitif etkiler, prososyal davranış türlerine negatif yönde ve antisosyal davranış türlerine pozitif yönde aktarılmıştır. Aksine negatif etkiler ise prososyal davranış türlerine pozitif yönde ve antisosyal davranış türlerine negatif yönde aktarılmıştır. Bu doğrultuda ahlaktan uzaklaşmanın yukarıda ifade edilen araştırmalardaki aracılık etkisi mevcut araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Ahlaktan uzaklaşma mekanizması, spor ortamındaki davranış türleri üzerinden doğrudan etkiye sahipken mevcut araştırmada ve alanyazında yer alan birçok araştırmada olduğu gibi belirli değişkenlerin davranış türleri üzerindeki etkilerini açıklamada bir aracı olarak görev yapabilir. Dolaylı olarak, bu değişkenlerin davranışlar üzerindeki etkisi, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla ortaya çıkabilir.

Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Etkilerine İlişkin Tartışma. Beş faktör kişilik özelliklerinin sporda prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkileri incelendiğinde, dışadönüklük, uyumluluk ve özdenetimlilik boyutlarının belirli etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Duygusal dengelilik ve deneyime açıklık boyutlarıyla ise herhangi bir ilişki saptanamamıştır. Dışadönüklük, sporda ahlaki davranışları doğrudan etkilememiştir; ancak, ahlaktan uzaklaşma üzerinden orta düzeyde dolaylı etkileri bulunmuştur. Dışadönüklük, sporcuların takım arkadaşlarına ve rakiplerine yönelik prososyal davranışlarında ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla etkili olmuştur. Bu durumda, dışadönüklük arttıkça, ahlaktan uzaklaşma eğilimi azalmakta ve sporcular dolaylı olarak hem takım arkadaşlarına hem de rakiplerine karşı daha olumlu davranışlar sergileyebilmektedirler. Uyumluluk, takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışları orta düzeyde ve pozitif yönde doğrudan etkilemiş olup rakip oyunculara yönelik antisosyal davranışları ise orta düzeyde ve negatif yönde doğrudan etkilemiştir. Sporcuların takım içinde olumlu davranışlar sergilemesi ve rakiplerine karşı daha ılımlı davranışları kişiliğin uyumluluk özelliğiyle doğrudan ilgilidir. Dolaylı etkiler açısından, uyumluluk ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla sporcuların davranışlarını etkilemektedir; ancak bu etki, rakibe yönelik antisosyal davranışlar dışında diğer davranış türlerinde daha düşük düzeydedir. Özdenetimlilik ise yalnızca takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışları doğrudan etkilemektedir ve bu etki orta düzeydedir. Diğer yandan, özdenetimliliğin dolaylı etkileri bulunmamaktadır. Bu bulgular, belirli kişilik özelliklerinin spordaki ahlaki davranışları doğrudan veya dolaylı olarak nasıl etkileyebileceğini açıklamaktadır. Beş faktör kişiliğin dışadönüklük ve uyumluluk özellikleri, takım ve rakibe yönelik olumlu-olumsuz davranışları önemli ölçüde dolaylı olarak etkileyebilir. Bu dolaylı etkiler, ahlaktan uzaklaşma ile dışadönüklük ve uyumluluk arasındaki ilişkiler aracılığıyla ortaya çıkar. Kişilik özelliklerinin doğrudan etkisi daha sınırlıdır. Uyumluluk, takım içindeki olumlu davranışlar ve rakibe yönelik antisosyal davranışlar üzerinde doğrudan etki gösterirken, özdenetimlilik sadece takım içindeki olumlu davranışlara etki eder. Diğer yandan, duygusal denge ve deneyime açıklık, spordaki olumlu ve olumsuz davranışlar üzerinde belirgin bir etki göstermemektedir. Bu bulgular, dışadönüklük ve uyumluluğun takım ve rakibe karşı sergilenen prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde daha belirleyici bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Alanyazında beş faktör kişilik özelliklerinin sporda prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini ele alan çok sayıda çalışma

bulunmamaktadır. Çutuk ve diğerleri (2021) beş faktör kişilik özellikleri ile prososyal ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkileri ele almıştır. Bulgular takıma yönelik prososyal davranışlar ile dışadönüklük, özdenetimlilik ve deneyime açıklık arasında pozitif ilişki olduğu buna karşın nevroitiklik ile negatif ilişki olduğu yönündedir. Rakibe yönelik prososyal davranışlar ise kişiliğin tüm boyutlarıyla ilişkilidir. Dört boyut (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik ve deneyime açıklık) rakibe yönelik prososyal davranışlarla pozitif ilişkiliyken, nevroitiklik negatif yönlü ilişkilidir. Takıma yönelik antisosyal davranışlar uyumluluk, özdenetimlilik ve deneyime açıklık ile negatif yönlü ve nevroitiklik ile pozitif yönlü ilişkilidir. Rakibe yönelik antisosyal davranışlar ise uyumluluk, özdenetimlilik ve deneyime açıklık ile negatif yönlü ve nevroitiklik ile pozitif yönlü ilişkilidir. Bu araştırmada davranışlar ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler sadece ilişkisel olarak incelenmiş ve genel olarak zayıf veya orta düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuçlar, mevcut çalışmadaki ilişki katsayılarının genel eğilimlerini yansıtmaktadır. Yıldız ve diğerlerinin (2018) çalışmasında, Eysenck'in kişilik modelindeki dışadönüklüğün spor alanında olumlu davranışları artırdığı ve ahlaki kimliğin içselleştirme boyutunun bu artışta önemli bir rol oynadığı bulunmuştur. Bu araştırmadaki kişilik teorisi, mevcut araştırmadan farklı olmasına rağmen, her iki teoride de merkezi bir boyut olan dışadönüklük için benzer bulgulara işaret etmektedir.

Beş faktör kişiliğin temel özelliklerinin yanı sıra, sporda prososyal ve antisosyal davranışlarla ilişkilendirilen birçok kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar, bazı temel referanslara (Costa ve McCrae, 2008; Goldberg vd., 2006; McCrae ve Costa, 2005) Laborde ve diğerlerinin (2020) spor ve egzersiz araştırmalarında kişilik özelliklerini haritaladığı çalışmasına dayandırılarak merkezi kişilik boyutlarına bağlanmıştır. Öte yandan, farklı araştırmalarda olumlu ve olumsuz davranışları temsil eden kavramlar olan "fair-play" ve "saldırganlık" üzerinde durulmuştur.

Pozitif duygular ve girişkenlik dışadönüklük boyutuna atfedilerek değerlendirilmiştir. Al-Yaaribi ve Kavussanu'nun (2017) çalışmasında, 16-35 yaş aralığındaki çim hokeyi, futbol ve netbol sporcuları üzerinde pozitif duygular ile davranış türleri arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Bulgular, pozitif duyguların prososyal davranışlarla orta düzeyde pozitif yönlü ilişkili olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, antisosyal davranışlarla ise zayıf düzeyde negatif yönlü bir ilişki gözlemlenmiştir. Pocius ve Malinauskas'ın (2023) Litvanyalı genç basketbolcular üzerindeki çalışması, girişkenlik ile prososyal davranışlar arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Bulgular, girişkenliğin, takım arkadaşlarına ve rakibe yönelik prososyal davranışlarla orta düzeyde pozitif yönlü

ilişkiler içinde olduğunu göstermiştir. Bu durum, girişkenliğin sosyal ilişkilerde ve takım içi etkileşimlerde olumlu davranışları destekleyici bir rol oynayabileceğini işaret etmektedir.

Ahlaki kimlik, empati, görev uyumu ve sosyal uyum, otantik ve hubristik gurur, işbirliği ve perspektif alma uyumluluk boyutuna atfedilerek değerlendirilmiştir. Bu kavramlar arasında sporda davranış türleri için empatinin önemini vurgulayan birçok araştırma bulunmaktadır (Acar vd., 2023; Kavussanu ve Boardley, 2009; Kavussanu vd., 2013a; Pocius ve Malinauskas, 2023). Kontrol altında tutulamayan iç ve dış faktörlere bağlı olarak ilişkilerin kuvvetinde değişkenlik olsa da bulgular, genel olarak, spor ortamında empatinin prososyal davranışlarla pozitif, antisosyal davranışlarla ise negatif yönlü ilişkili olduğunu göstermektedir. Empatinin bilişsel yönü olarak da bilinen perspektif almanın da prososyal ve antisosyal davranışlarla ilişkisi incelenmiştir (Stanger vd., 2018). Bu çalışmanın bulguları da benzer doğrultudadır. Bu ilişkisel bulgulara ek olarak Pocius ve Malinauskas (2023) etki yönü tanımlamış ve prososyal davranış türleri üzerinde empatinin orta düzeyde etkisini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Stanger ve diğerleri (2018) de perspektif almanın takıma yönelik davranış türleri üzerinde orta düzeyde etkisini raporlamıştır. Dahası, perspektif almanın antisosyal davranış türleri üzerinde ahlaktan uzaklaşma üzerinden dolaylı etkileri de söz konusudur. Perspektif alma takım içindeki prososyal davranışı doğrudan artırırken, antisosyal davranışları ise hem doğrudan hem de dolaylı olarak azaltmıştır. Saldırganlık ile uyumluluk ilişkisini (Egan ve Campbell, 2009) ve beş faktör kişilik ile saldırganlık ilişkisini (Dam vd., 2021) ele alan çalışmalar, saldırganlığın düşük uyumlulukla bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Fair-play kavramı tam olarak prososyal davranışları ifade etmese de, Teke'nin (2018) çalışması, uyumluluk ve özdenetimliliğin fair-play ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, yüksek empati seviyesine sahip sporcuların fair-play davranışlarını benimseyebileceği ileri sürülmüştür (Kapıkıran, 2007; Sezen Balçıkanlı, 2009). Kavussanu ve diğerleri (2013a) dürüstlük, şefkat, cömertlik ve merhamet gibi ahlaki nitelikler etrafında şekillenen ahlaki kimlik ile antisosyal davranışlar arasında orta düzeyde negatif, rakibe yönelik prososyal davranışlarla ise orta düzeyde pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Ahlaki kimlik, bireyin ahlaki değerlerinin kendisine ne kadar önemli olduğunu yansıtır. Yüksek ahlaki kimlik, bireyin bu değerleri benimseyip kendisi için önemli gördüğünü ve bu değerlerin davranışlarını şekillendirebileceğini gösterir. Bu nedenle, yüksek ahlaki kimliğe sahip olan sporcular, genellikle olumsuz davranışlardan kaçınma eğilimindedirler. Ahlaki değerlerine ve kimliklerine uygun davranmak,

sporcuların toplumsal normlara ve diğer sporculara zarar veren davranışlardan kaçınmalarına yardımcı olabilir. Görev uyumu ve sosyal uyum üzerine yapılan araştırmalar (Al-Yaaribi ve Kavussanu, 2017; Bruner vd., 2014; Gillham vd., 2015) ise bu iki uyumun farklı davranışlarla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Görev uyumu, takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlarla pozitif, antisosyal davranışlarla ise negatif ilişkilidir. Sosyal uyum ise takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlarla pozitif ilişkilidir ancak antisosyal davranışlarla zayıf veya hiç ilişkili değildir. Otantik ve hubristik gurur arasındaki farklar, davranışlarla olan ilişkilerini belirlemiştir. Stanger ve diğerleri (2021) hubristik gururun antisosyal davranışlarla pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir. Sporcunun aşırı özgüven duygusuyla öne çıkması, kendi başarısını diğerlerine üstün görmesi veya kibirli bir tutum sergilemesi, antisosyal davranışlarla bağlantılı olabilir. Öte yandan, otantik gururun antisosyal davranışlarla ilişkisi bulunmamış, prososyal davranışlarla ise pozitif yönlü ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmacılar etki yönü tanımlayarak otantik gururun prososyal davranış türleri üzerindeki orta düzeyde pozitif etkilerini ve hubristik gururun antisosyal davranış türleri üzerindeki pozitif etkilerini raporlamışlardır. Ayrıca, hubristik gururun antisosyal davranış türleri üzerinde ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla pozitif yönde dolaylı etkisi ve prososyal davranış üzerinde negatif yönlü etkisini bulmuşlardır. Pocius ve Malinauskas (2023) işbirliğinin prososyal davranışlarla pozitif ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. İşbirliği ve yardımlaşma, olumlu sosyal davranışları teşvik edebilir ve özellikle takım içinde olumlu davranışları artırabilir.

Kişisel ve sosyal sorumluluk, özyeterlilik ve zihinsel dayanıklılık beş faktör kişiliğin merkezi boyutlarından özdenetimliliğe atfedilerek değerlendirilmiştir. Kişisel ve sosyal sorumluluk, özünde bireyin kendi eylemleriyle ve toplumsal bağlamdaki görev ve yükümlülükleriyle ilgilidir. Pocius ve Malinauskas'ın (2023) çalışması, kişisel sorumluluk almanın rakibe yönelik prososyal davranışlarla ilişkili olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, kişisel sorumluluk alma ve takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, sporcuların kişisel sorumluluk duygusunun, özellikle takım içinde olumlu davranışlar sergileme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Sosyal sorumluluk alma ile rakibe yönelik prososyal davranışlar arasında belirgin bir ilişki tespit edilmemiş olsa da, sosyal sorumluluk alma ile takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, sporcuların toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi ile takım içindeki olumlu davranışları arasında belirli bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Sonuçlar, kişisel ve sosyal sorumluluk hissiyatının rakibe yönelik prososyal davranışlarla belirgin bir bağlantı taşımadığını, ancak takım içindeki prososyal davranışları destekleme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Özyeterlilik, bireylerin zorlu durumlarda bile eylem planlarını organize etme ve uygulama konusundaki inançlarını ifade eder. Ramolale arkadaşlarının (2021) araştırması, özyeterlilik ile çeşitli davranış türleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Özyeterlilik ile rakibe yönelik antisosyal davranışlar arasında negatif bir ilişki belirlemiştir. Bu durum, yüksek özyeterlilik hissi taşıyan sporcuların rakiplerine karşı olumsuz davranışlar sergileme eğiliminde olmadıklarını göstermektedir. Özyeterlilik ile rakibe yönelik prososyal davranışlar arasında belirgin bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar ile özyeterlilik arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bu, yüksek özyeterlilik hissine sahip sporcuların takım içinde olumsuz davranışlar sergileme eğiliminde olmadıklarını gösterir. Ayrıca, özyeterlilik ile takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar arasında pozitif bir ilişki belirlenmiştir. Sporcuların özyeterlilik hissi arttıkça takım içinde olumlu davranışlar sergileme eğiliminde olma olasılıkları artmaktadır. İlişki düzeyleri yüksek olmasa da, bu sonuçlar özyeterlilik hissinin sporcuların takım içindeki olumlu ve olumsuz davranışlarını, aynı zamanda rakibe yönelik olumsuz davranışlarını etkilemede önemli bir faktör olabileceğini göstermektedir. Aynı çalışmada Ramolale ve diğerleri (2021), zihinsel dayanıklılığın da bu davranış türleriyle ilişkisini incelemiştir. Zihinsel dayanıklılık, kişinin yoğun koşullarda tutum ve devamlılık gösterme yeteneğini temsil eder. Bu kavram, sporcuların mücadele sırasında düşünme, inanma ve görselleştirme becerilerini kullanarak kendilerini güçlü hissetmelerini sağlayan yetenekleri içerir. Elde edilen bulgular, zihinsel dayanıklılığın özellikle takım içindeki davranışlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Zihinsel dayanıklılığın güven ve süreklilik boyutlarıyla takıma yönelik prososyal davranışlar arasında pozitif bir ilişki belirlenmiştir. Ancak, kontrol boyutuyla ilişki saptanmamıştır. Rakibe yönelik davranış türleriyle de bir ilişki bulunmamıştır. Etki yönü tanımlandığında süreklilik boyutunun prososyal davranış türlerini orta düzeyde ve pozitif yönde, antisosyal davranış türlerini ise orta düzeyde ve negatif yönde etkilediğini bulunmuştur. Zihinsel dayanıklılığın süreklilik boyutunun takım içindeki prososyal-antisosyal davranışlardaki etkisinin daha fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca, kontrol boyutunun da takım içindeki prososyal davranışlar için orta düzeyde pozitif etkisi bulunmuştur. Bu sonuçlar, zihinsel dayanıklılığın bazı boyutlarının, özellikle sporcuların takım içindeki olumlu davranışlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Beklenen suçluluk, negatif duygular ve spor kaygısı beş faktör kişiliğin merkezi boyutlarından duygusal dengeliliğe atfedilerek değerlendirilmiştir. Araştırmacılar (Bandura, 1991; Bandura ve ark, 1996) suçluluk gibi duyguların, antisosyal davranışın düzenlenmesinde önemli rolü olduğunu ifade etmiştir. Bu duyguya sahip bireyler yaşadıkları eylemlerin sorumluluğunu üstlenir ve herhangi bir zararı onarmaya çalışırlar. Nitekim, beklenen suçluluk duygusunun sporda antisosyal davranışla ilişkisi ve antisosyal davranış üzerindeki negatif etkisi raporlanmıştır (Stanger vd., 2013). Bu durum, suçluluk duygusuna sahip olan sporcuların olumsuz davranışlar sergileme olasılığının düşük olduğunu göstermektedir. Al-Yaaribi ve Kavussanu'nun (2017) araştırması ise negatif duygular ile antisosyal davranışlar arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca, negatif duygular ile prososyal davranışlar arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgular ise negatif duyguların antisosyal davranışları artırma, prososyal davranışları ise azaltma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Farklı bir araştırmada Kavussanu ve diğerleri (2013a) öfke ve düşmanlık duygularının takım arkadaşına ve rakibe yönelik antisosyal davranışlarla pozitif bir ilişki gösterdiğini belirtirken, bu olumsuz duyguların prososyal davranışlarla ilişkili olmadığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, spor kaygısı ile antisosyal davranışlar arasında bir bağlantı bulamamışlardır. Sonuçlar, beklenen suçluluk duygusunun antisosyal davranışları azaltıcı bir etkisi olduğunu, negatif duyguların ise olumsuz davranışları artırma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Öte yandan, öfke duygusunun rakip veya takım odaklı olumsuz davranışları artırabileceği gözlemlenmiştir. Bu bulgular, duyguların ve beklentilerin, sporcuların sosyal davranışlarını şekillendirmedeki önemli rolünü vurgulamaktadır.

Sporda Görev ve Ego Yönelimlerinin Etkilerine İlişkin Tartışma. Görev ve ego yönelimlerinin sporda prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkileri incelendiğinde görev ve ego yönelimlerinin belirli etkileri gözlenmiştir. Bulgular, görev ve ego yöneliminin prososyal ve antisosyal davranışları etkileyen önemli motivasyonel faktörler olduğunu göstermiştir. Fakat etkiler genellikle dolaylı gerçekleşmiş olup doğrudan etkiler sınırlı kalmıştır. Doğrudan etkiler dikkate alındığında, yalnızca ego yönelimi rakibe yönelik antisosyal davranışları etkilemiştir. Bu etki, pozitif yönde ve orta düzeydedir. Yüksek ego yöneliminin, sporcularda rakip oyunculara karşı olumsuz davranışların sıklığını artıran bir faktör olduğu söylenebilir. Dolaylı etkiler dikkate alındığında, görev yönelimi ahlaktan uzaklaşma üzerinden takım arkadaşına ve rakibe yönelik prososyal davranışları dolaylı olarak etkilemiştir. Görev yönelimi, ahlaktan

uzaklaşmayla negatif ilişkisi aracılığıyla, olumlu davranışlarla dolaylı olarak pozitif yönlü ilişkilidir. Ego yönelimi de ahlaktan uzaklaşma üzerinden takım arkadaşına ve rakibe yönelik antisosyal davranışları dolaylı olarak etkilemiştir. Bu dolaylı etki takıma yönelik olumsuz davranışlar için orta düzeyde olup rakibe yönelik antisosyal davranışlar için yüksek düzeydedir. Ego yöneliminin, ahlaktan uzaklaşmayla negatif ilişkisi aracılığıyla, olumsuz davranışlarla dolaylı olarak negatif yönlü ilişkilidir. Sporcular yüksek düzeyde görev yönelimine sahip olduklarında, ahlaktan uzaklaşma mekanizmasına başvurmaları azalmaktadır, bununla birlikte sporcuların prososyal davranışlarında kısmi bir artış yaşanmaktadır. Sporcular yüksek ego yönelimine sahip olduklarında ise ahlaktan uzaklaşmalarındaki artış, takım içinde ve rakibe karşı olumsuz davranışları artırmaktadır.

Alanyazında davranış ile motivasyon ilişkisini inceleyen araştırmalarda motivasyon farklı biçimlerde ele alınmıştır. Bazı araştırmalar davranış ile eğilimsel motivasyon türlerinin ilişkilerine (Bortoli, 2012; Chen vd., 2016; Hodge ve Lonsdale, 2011; Kavussanu vd., 2006; Kavussanu vd., 2013a; Kavussanu ve Ntoumanis, 2003; Kavussanu, 2006; Li vd., 2022; Sage vd., 2006; Sage ve Kavussanu, 2007a; Sage ve Kavussanu, 2007b; Sage ve Kavussanu, 2008) bazıları durumsal motivasyon türlerinin ilişkilerine (Boardley ve Kavussanu, 2009; Bortoli, 2012; Danioni ve Barni, 2019; Kavussanu vd., 2002; Kavussanu vd., 2006; Kavussanu, 2006; Miller vd., 2005; Stanger vd., 2018; van de Pol vd., 2020) odaklanmıştır. Eğilimsel motivasyon, bireyin içsel olarak sahip olduğu, doğuştan gelen veya zamanla gelişen belirli eğilimler, istekler, ve içsel motivasyonları ifade eder. Durumsal motivasyon, belirli bir durum veya dışsal faktörler tarafından tetiklenen veya etkilenen motivasyon biçimidir. Bu tür motivasyon, dışsal etkenlerin, ödüllerin, cezaların veya ortamın, bireyin motivasyonunu artırmasına veya azaltmasına dayanır (Kavussanu, 2006; Kavussanu vd., 2013a). Motivasyon türleri değişkenlik göstermekle birlikte, dayanak oluşturulan kuramlar da değişkenlik göstermektedir. Genel olarak motivasyon türleri başarı hedef kuramı (Duda vd., 1995; Nicholls, 1989) ve öz-irade kuramı (Deci ve Ryan, 2000a) çerçevesinde şekillenmiştir.

Eğilimsel motivasyon türlerinden hedef yönelimi ile davranış türlerinin ilişkisi çeşitli örneklem gruplarında sıklıkla incelenmiştir. Kavussanu ve Ntoumanis (2003) hedef yöneliminin ahlaki işleyiş (yargı, niyet, davranış) üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmacılar, ego yöneliminin ahlaki işleyişi negatif yönde etkilediğini ve temaslı spora katılımın etkisine aracılık ettiğini tespit etmişlerdir. Birçok araştırma ise davranışı daha detaylı ele alarak hedef yönelimiyle ilişkisine odaklanmıştır (Kavussanu,

2006; Sage vd., 2006; Kavussanu vd., 2006; Sage ve Kavussanu, 2007a; Sage ve Kavussanu, 2007b; Sage ve Kavussanu, 2008; Bortoli vd., 2012; Kavussanu vd., 2013a). Kavussanu (2006) davranış iki boyutlu ele alarak hedef yönelimleriyle ilişkilerini ve hedef yönelimlerinin bu davranış türleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bulgular hedef yönelimleri ile davranış türleri arasında ilişkiler olduğunu göstermiştir. Ek olarak, araştırmacı, etki yönü tanımlamış ve yapısal model ile hedef yönelimlerinin davranış türleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Modele ilişkin bulgular ego yöneliminin antisosyal davranış orta düzeyde pozitif yönlü etkilediğini, prososyal davranış orta düzeyde negatif yönlü etkilediğini; görev yöneliminin ise prososyal davranış orta düzeyde pozitif yönlü etkilediğini ve antisosyal davranış orta düzeyde negatif yönlü etkilediğini göstermiştir. Sage ve diğerleri (2006) ego yönelimi ile antisosyal davranış arasında benzer bulgular elde etmişlerdir. Ek olarak, araştırmacılar, görev ve ego yönelimi arasındaki etkileşimin davranış türleri için önemini vurgulamıştır. Bu iki yönelim biçiminin etkileşiminde, görev yönelimi olumlu davranışın sergilenmesi için destek sağlarken, orta ve yüksek düzeyde ego yöneliminin varlığı görev yöneliminin prososyal davranışlardaki olumlu etkilerini azaltmıştır. Kavussanu ve diğerleri (2006) diğer araştırmalardan farklı olarak prososyal ve antisosyal davranışlara ölçümleri hem öz bildirim hem de gözlem yoluyla elde etmişler ve hedef yönelimi ile ilişkilerini incelemiştir. Araştırmacıların elde ettikleri bulgulara göre, ego yönelimi ile bildirilen antisosyal davranış arasında pozitif bir ilişki bulunmuş fakat gözlenen antisosyal davranışla anlamlı ilişkisi bulunmamıştır. Benzer şekilde görev yönelimi ile bildirilen prososyal davranış arasında pozitif bir ilişki bulunmuş fakat gözlenen prososyal davranışla anlamlı ilişkisi bulunmamıştır. Bunların haricinde, ego yöneliminin hem gözlenen hem bildirilen prososyal davranışla anlamlı ilişkisine, görev yöneliminin ise hem gözlenen hem bildirilen antisosyal davranışla anlamlı ilişkisine rastlanmamıştır. Ancak, davranış gözlem yoluyla da ölçüldüğü için araştırmanın örneklem grubunun büyüklüğü, bu ilişkilerin anlamlılığını tespit etmek için yeterli olmayabilir. Sage ve Kavussanu'nun (2007a) genç futbolcularda yürüttükleri araştırmada prososyal ve antisosyal davranış üzerinde hedef yönelimlerinin ve sosyal hedef yönelimlerinin etkileri incelenmiştir. Araştırmada görev yöneliminin prososyal davranış etkilediği ve ego yöneliminin antisosyal davranış etkilediği bulgu olarak elde edilmiştir. Ayrıca, sosyal bağlılık yöneliminin de prososyal davranış için önemli olduğu vurgulayarak sosyal bağlılıkla motive olan sporcuların, karşılıklı tatmin edici ilişkiler kurmaya çalıştığını, böyle bir bağ kurulduğunda, prososyal eyleme maruz kalan sporcuların karşılık verme

olasılığının yüksek olduğuna değinmiştir. Yukarıda ele alınan çalışmalar, motivasyon ve davranışı ilişkisel olarak ele almıştır. Bu ilişkisellik, Sage ve Kavussanu (2007b) tarafından manipölasyon içeren araştırmayla nedensel olarak desteklenmiştir. Araştırmacılar, deneysel olarak manipöle edilmiş bir ortamda görev odaklılık, ego odaklılık ve kontrol koşullarında ahlaki davranışı incelemişlerdir. Görev koşulundaki bireylerin olumlu davranış tercihleri, ego koşulundakilerden ve kontrol koşulundakilerden yüksek bulunmuştur. Ego koşulundaki bireylerin ise görev koşulundaki ve kontrol koşulundakilere kıyasla daha fazla antisosyal davranış sergilemişlerdir. Bu bulgular, öğrenmeye ve gelişime odaklanan insanların adalet prensiplerini benimsediklerini, rakiplerini geçme motivasyonu ile manipöle edilen veya hiç manipöle edilmeyen bireylerin daha ego merkezli davranışlar sergilediğini göstermiştir. Aynı araştırmacılar (Sage ve Kavussanu, 2008) kesitsel araştırmaların sınırlılıklarını gidermek ve hedef yönelimi ile davranış arasındaki ilişkileri nedensel olarak destekleyici kanıt sağlamak için boylamsal bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırmacılar, rekabete dayalı bir futbol sezonunun başında ve sonunda ölçümler almışlardır. Yol analizine ilişkin bulgular, her iki zaman diliminde alınan ölçümlerin benzer düzeyde ve yönde ilişkiler olduğu yönündedir. Ego yönelimi sezon başında ve sezon sonunda antisosyal davranış ile pozitif yönlü ilişkili olup görev yönelimi sezon başında ve sezon sonunda prososyal davranış ile pozitif yönlü ilişkidir. Bunun haricinde ego yöneliminin prososyal davranışla, görev yöneliminin antisosyal davranışla ilişkisine rastlanmamıştır. Ayrıca bu araştırmanın görev ve ego katılımlı iklim algılarına ilişkin bulguları da dikkat çekicidir. Her iki zaman diliminde ego katılımlı iklim antisosyal davranışla ve görev katılımlı iklim prososyal davranışla pozitif yönlü ilişkili bulunmuştur.

Kavussanu ve diğerleri (2013a) davranışı dört boyutlu olarak ele almış ve davranış ile hedef yönelimi arasındaki ilişkilere bilgi birikimini genişletmiştir. Araştırmacılar, görev yöneliminin prososyal davranış türleriyle (takım arkadaşına ve rakibe yönelik) ile pozitif yönlü ilişkilerini ve antisosyal davranış türleriyle (takım arkadaşına ve rakibe yönelik) negatif yönlü ilişkilerini tespit etmişlerdir. Ego yöneliminin ise yalnızca rakibe yönelik antisosyal davranış ile pozitif yönlü ilişkisini tespit etmişlerdir. Kavussanu'nun başka araştırma ekibiyle (2013b) yürüttüğü araştırmada ego yöneliminin antisosyal davranış üzerindeki pozitif yönlü etkisini doğrulamıştır. Yukarıda detaylandırılan araştırmalar, hedef yönelimleri ile davranış türleri arasında doğrudan ilişkilere ve hedef yönelimlerinin doğrudan etkilerine odaklanmıştır. Mevcut araştırmada olduğu gibi hedef yönelimlerinin ahlaktan uzaklaşma ya da başka bir değişken aracılığıyla dolaylı etkilerini

ele alan araştırmaya rastlanmamıştır. Bu yönüyle tam bir benzerlik olmasa da alanyazındaki çoğu araştırmanın mevcut bulgular için destekleyici nitelikte olduğu söylenebilir. Bu araştırmaların aksine, Bortoli ve diğerlerinin (2012) araştırması, ego yönelimi ve antisosyal davranış ilişkisini doğrulamamıştır. Araştırmacılar, alanyazında yer alan bilgi birikimiyle çelişkili olan bu durumu, araştırma grubundaki bireylerin ego puanlarının düşük olmasına bağlamışlardır. Orta veya yüksek düzeyde ego yönelimi var olmadığında, olumsuz davranışların ortaya çıkma olasılığının daha düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

Eğilimsel motivasyon türlerinin davranışla ilişkisi hedef yönelimleriyle sınırlı değildir. Alanyazında, özerk/otonom ve kontrollü motivasyonun davranış türleri üzerindeki etkileri de ele alınmıştır. Bu araştırmalarda özerk/otonom ve kontrollü motivasyonun dolaylı etkilerine odaklanılmıştır (Chen vd., 2016; Hodge ve Gucciardi, 2011). Hodge ve Gucciardi'nin (2011) yürüttükleri araştırmada kontrollü motivasyonun ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla antisosyal davranış türleri (takıma yönelik ve rakibe yönelik) üzerinde orta düzeyde ve pozitif yönlü dolaylı etkileri bulunmuştur. Fakat kontrollü motivasyonun prososyal davranış türleri üzerinde dolaylı etkileri bulunmamıştır. Bu eğilimsel motivasyon türünün haricinde antrenörün özerkliği destekleyici rolünü de ele almışlardır. Otonom destekleyici antrenörlüğün ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlara orta düzeyde ve pozitif yönlü dolaylı etkisini ve her iki antisosyal davranış türüne zayıf düzeyde ve negatif yönlü dolaylı etkilerini tespit etmişlerdir. Chen ve diğerleri (2016) ise kontrollü motivasyonun ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla antisosyal davranış üzerinde pozitif yönlü ve dolaylı etkisini tespit etmişlerdir. Fakat, özerk/otonom motivasyonun prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla dolaylı etkilerini incelemiş olsalar da anlamlı dolaylı etkilere rastlamamışlardır. Başka bir araştırmada (Li vd., 2022) hedef yönelimlerinin doping tutumu üzerindeki dolaylı etkileri incelenmiştir. Doping tutumu, tam olarak antisosyal davranışın karşılığı olmasa da olumsuz bir eyleme yönelik tutum olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmada görev yöneliminin ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla doping tutumu üzerinde negatif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisi olduğu; ego yöneliminin ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla doping tutumu üzerinde pozitif yönlü ve orta düzeyde dolaylı etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Eğilimsel motivasyon türlerine ek olarak, durumsal motivasyonun (motivasyonel iklim) sporda ahlaki davranışlarla ilişkisi, farklı bakış açılarıyla, sıklıkla ele alınmıştır (Boardley ve Kavussanu, 2009; Bortoli vd., 2012; Danioni ve Barni, 2019; Kavussanu

vd., 2002; Kavussanu vd., 2006; Kavussanu ve Spray, 2006; Kavussanu, 2006; Miller vd., 2004; Miller vd., 2005; Ommundsen vd., 2003; Sage ve Kavussanu, 2008; Stanger vd., 2018; van de Pol vd., 2020). Kolej basketbolcularında, Kavussanu ve diğerleri (2002) performans ikliminin ahlaki işleyiş üzerindeki etkisinin anlamsız olduğunu, fakat ahlaki atmosferin güçlü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Sporcular takımlarının ortamını, uygunsuz eylemlerin normal karşılandığı bir ortam olarak algıladıklarında, bu davranışları normal kabul etme ve sergileme eğilimine sahip olurlar. Ommundsen ve diğerleri (2003), Norveçli genç futbolcularda, ahlaki işleyişin ustalık iklimiyle pozitif yönlü ve performans iklimiyle negatif yönlü ilişkisini ortaya koymuştur. Ustalık odaklı bir iklimin, sportmenlik ve ahlaki normlara saygıyı teşvik ettiği, performans odaklı bir iklimin ise bu değerlere karşı negatif bir etki yarattığı söylenebilir. Sporcuların antrenörlerinin çaba ve gelişim odaklı bir iklim oluşturduğunu algıladıklarında, diğer sporcuları önemserler, adalet ve dürüstlük konusunda hassas davranırlar. Bunun aksine, performans ikliminde ise adaletsiz ve kuralsız davranma eğiliminde olurlar (Haugen vd., 2020; Møllerlökken vd., 2017; García-Calvo vd., 2014). Dahası, bu motivasyonel iklim türlerinin (ustalık/performans) etkileşimi de ahlaki davranış için önemli bulunmuştur. Yüksek performans ve düşük ustalık profilindeki sporcular, düşük performans ve yüksek ustalık profilindeki sporculardan daha az sportmen davranış sergilemişlerdir. Miller ve diğerleri (2004) de norveç popülasyonundaki genç futbolcularda, yüksek performans ve düşük ustalık iklimiyle düşük sportmenliğin ilişkili olduğunu, düşük performans ve yüksek ustalık ikliminin ise yüksek sportmenlikle ilişkili olduğunu kanıtlamıştır. Sporcular takım ortamını, beceri gelişiminin önemsendiği ve işbirliğinin hakim olduğu bir ortam olarak algılaması, yüksek düzeyde sportmenlik sergilemeleri için teşvik edici olabilir. Aynı ekipte yer alan araştırmacılar, benzer doğrultuda bulguları farklı bir popülasyonda doğrulamıştır (Miller vd., 2005). Araştırmacılar, takım içinde işbirliğine dayalı öğrenme ve çok çalışmaya önem verilse bile, bunun yeterli olmayacağını, antrenörlerin kazanmaya verdiği önemin sporcuları olumsuz etkileyeceğine dikkat çekmişlerdir. Sporcular, hem görev odaklı bir ustalık iklimi hem de ego odaklı bir performans iklimi algıladıklarında, ahlaki açıdan olumsuz davranmaya odaklanırlar. Buna dayalı olarak, spor ahlakını geliştirmek için, yalnızca görev katılımına yapılan vurgunun çözüm olmadığı söylenebilir. Kavussanu ve Spray (2006), İngiliz popülasyonundaki erkek futbolcularda, sosyal bağlamın iki yönünün (ahlaki atmosfer ve performans iklimi) ahlaki işleyiş üzerindeki etkilerini, ahlaki işleyiş ve performans motivasyonu arasındaki ilişkileri yapısal regresyon modeli ile test etmiştir. Ahlaki işleyiş

üzerinde takımın ahlaki atmosferinin önemli rol oynadığı doğrulanmıştır. Antrenörlerin kazanmayı bir amaç olarak sporculara hissettirmesi, çeşitli olumsuz davranışlara teşvik etmesi ve takımdaki diğer oyuncuların bu tür davranışlarda bulunacağı algısı, sporcuların bu davranışlara katılma niyeti ve eyleme dönüştürmeleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Benzer şekilde, performans ikliminin ahlaki işleyiş üzerindeki olumsuz etkileri doğrulanmış olsa da bu etki zayıf düzeydedir. Bu yönüyle, Kavussanu ve diğerlerinin (2002) bulgularıyla tutarsızlık göstermektedir. Her iki çalışmada da performans ikliminin ahlaki işleyişe etkisine ilişkin standardize edilmiş katsayılar aynı düzeyde olsa da, bulguların istatistiksel anlamlılığı farklılık göstermiştir. İlk araştırma, 17-25 yaş aralığındaki 199 kadın ve erkek basketbolcuyla (Kavussanu vd., 2002), ikinci çalışma ise, 12-17 yaş aralığında 325 erkek futbolcuyla (Kavussanu ve Spray, 2006) yürütülmüştür. Her iki çalışmada, istatistiksel teknik olarak yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Bu modellerde 200'ün altında örneklem büyüklüğünün önerilmemesi (Kline, 2016) göz önünde bulundurulmalıdır. Kavussanu (2006) aynı örneklem grubu üzerinde, spor ahlakına yönelik ölçümleri detaylandırmış ve ahlaki davranış prososyal ve antisosyal davranış olarak ele almıştır. Bu davranışların üzerinde motivasyonel iklimin etkilerini incelemiştir. Araştırmada kurduğu hiyerarşik regresyon modelinde, ustalık ikliminin prososyal davranış olumlu etkilediğini, fakat performans ikliminin prososyal davranışa etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Antisosyal davranış üzerinde ise performans ikliminin etkisi olduğunu, fakat ustalık ikliminin etkisi olmadığını raporlamıştır. Aynı çalışmada, aynı takımda geçirilen süreyi de göz önünde bulundurmuş ve analizlere dahil etmiştir. Buna dayalı olarak, antisosyal davranışların azalması ve prososyal davranışların artması için ustalık iklimi oluşturmanın tek başına yeterli olmadığını, bu iklimsel ortama sporcunun uzun süre maruz kalması gerektiğini, aksi takdirde, antisosyal davranışların ortadan kalkmayacağını ifade etmiştir. Öneri olarak, sportmenliği teşvik etmek için antrenörlerin ego yönelimini ve performans iklimini yumuşatması gerektiğini sunmuştur.

Kavussanu ve diğerleri (2006) motivasyonel iklim ile gözlenen ve bildirilen davranış türleri arasındaki ilişkileri ele almışlardır. Elde edilen bulgular, performans ikliminin gözlenen prososyal davranışlar ile orta düzeyde ve negatif ilişkili olduğu, bildirilen prososyal davranış ile güçlü bir şekilde negatif ilişkili olduğunu, gözlenen antisosyal davranış ile orta düzeyde ve pozitif ilişkili olduğunu ve bildirilen antisosyal davranış ile güçlü bir şekilde pozitif ilişkili olduğu yönündedir. Ustalık ikliminin gözlenen ve bildirilen prososyal davranışlar ile güçlü bir şekilde pozitif yönlü ilişkili olduğu, gözlenen antisosyal davranış ile orta düzeyde ve negatif yönlü ilişkili olduğu ve

bildirilen antisosyal davranış ile güçlü bir şekilde negatif yönlü ilişkili olduğu yönündedir. Ek olarak ustalık ikliminin prososyal ve antisosyal davranış üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bulgular, ustalık ikliminin prososyal davranışı güçlü bir şekilde ve pozitif yönde etkilediğini, antisosyal davranışı orta düzeyde ve pozitif yönde etkilediğini göstermiştir.

Boardley ve Kavussanu'nun (2009) netbol ve çim hokeyi sporcularında yürüttükleri araştırmada, davranış dört boyutlu ele alınmış olup motivasyonel iklim ve davranış arasındaki ilişkileri daha detaylı incelemişlerdir. Performans iklimi ile antisosyal davranış türleri pozitif yönlü ilişkili olup takıma yönelik antisosyal davranışla ilişkinin gücü orta düzeyde ve daha yüksek bulunmuştur. Takıma yönelik prososyal davranışla zayıf düzeyde ve negatif ilişki bulunmuş fakat rakibe yönelik prososyal davranışla ilişkiye rastlanmamıştır. Ustalık iklimi ile prososyal davranış türleri pozitif yönlü ilişkili olup takıma yönelik prososyal davranışla ilişkinin gücü orta düzeyde ve daha yüksek bulunmuştur. Takıma yönelik antisosyal davranış ile zayıf düzeyde ve negatif yönlü ilişki olup rakibe yönelik antisosyal davranışla ilişkiye rastlanmamıştır. Etki yönü tanımlanarak motivasyonel iklimin davranış türleri üzerindeki etkileri yapısal model ile ele alınmıştır. Bulgulara göre, araştırmacılar, ustalık ikliminin takım arkadaşına yönelik prososyal davranışı pozitif yönde etkilediğini ve takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışı negatif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Ayrıca, performans ikliminin takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışı negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Sporcular arasında eşit olmayan takdir ve takım içi rekabetle karakterize edilen bir takım ortamı algılandığında, sporcuların takım arkadaşlarını eleştirme, sözlü tacizde bulunma gibi davranışlarda bulunma olasılıkları daha yüksektir. Dolayısıyla bir performans iklimi oluşturmak, takım içinde meydana gelen antisosyal davranış üzerinde etkileri olabilir. Takım içindeki olumlu ve olumsuz davranışlar, performans iklimine kıyasla ustalık ikliminden daha fazla etkilenmiştir. Yukarıda ifade edilen kanıtlar, ustalık ikliminin, takımlardaki sosyal çevreye atıfta bulunması, dolayısıyla, takım içi davranışları etkileme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Rakibe karşı sergilenen prososyal ve antisosyal davranışlar ustalık ikliminden etkilenmemiştir. Ustalık ikliminin, takımlar arası davranışlardan ziyade takım içi davranışlara etki etme olasılığı daha yüksek bir takım değişkeni olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Bu motivasyonel iklim türünün olumlu davranışlara katkıdan ziyade, rakibi tebrik etmek gibi övgü içeren davranışlar için daha güçlü etkileri olabileceğini söylenebilir. Benzer şekilde, performans ikliminin rakibe yönelik davranışlar üzerinde etkisi bulunmamıştır. Rakibe yönelik

antisosyal davranış ile performans iklimi arasında, ön incelemelerde, zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olmasına rağmen, performans ikliminin rakibe yönelik prososyal davranışları etkilememiştir. Önceki motivasyonel iklim araştırmalarında, davranış daha dar kapsamlı ele alındığı için, Boardley ve Kavussanu'nun (2009) bu bulgularıyla kıyaslanmamıştır. Fakat araştırmacılar, diğer araştırmaların (Kavussanu, 2006; Sage ve Kavussanu, 2008) genç yaş gruplarında yürütüldüğüne dikkat çekmiştir. Buna dayalı olarak, performansa dayalı motivasyonun, ergen sporcularda antisosyal davranışlarla ilişkisi yetişkin sporculara kıyasla daha güçlü olabileceğini ifade etmiştir. Bu olası düşünce, daha önce tartışılan araştırmalarla desteklenmektedir (Miller vd., 2005; Kavussanu vd., 2002). Miller ve diğerleri (2005) ergen futbolcularda performans ve ahlaki işleyiş ilişkisini tespit ederken, Kavussanu ve diğerleri (2002) yetişkin basketbolcularda bu iki değişken arasında ilişki tespit edememiştir. Bortoli ve diğerleri (2012) 382 genç futbolcuyla yürüttükleri araştırmada, motivasyonel iklimin antisosyal davranışı etkilemediği bulunmuştur. Bu bulgu, durumu tekrar çelişkili hale getirmiş olsa da açıklamak mümkündür. Bortoli'nin ekibiyle yürüttüğü araştırmada, sporcuların genç yaş grubunda olduğu fakat antrenörleriyle uzun süre çalışmadıkları ifade edilmiştir. Bu durum, Kavussanu'nun (2006) sezon süresinin etkisine ilişkin ortaya koyduğu bulguyu hatırlatmaktadır. Ayrıca, motivasyonel iklim ve ahlaki davranış ilişkisindeki bu farklılıklar, değişkenlerin ele alınma biçiminden kaynaklı olabilir. Motivasyonel iklim, genel takım ortamıyla ilgili ölçümleri yansıtırken (Walling vd., 1993), ahlaki işleyiş kritik bir oyun durumuyla ilgili ölçümleri yansıtır (Kavussanu ve Roberts, 2001). Prososyal ve antisosyal olarak ele alınan davranış türleri de ahlaki işleyişin ele alınma biçiminden farklıdır. Bu nedenle, araştırmalar tartışılırken bu farklılıklara göz önünde bulundurulmalıdır.

Stanger ve diğerleri (2018), 11-16 yaş aralığındaki takım sporu sporcularında, motivasyonel iklim ve prososyal ve antisosyal davranış arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerde sosyal destek (duygusal ve saygı), perspektif alma ve ahlaktan uzaklaşmanın aracı rollerini incelemiştir. Stanger ve diğerleri de ilişkisel olarak Boardley ve Kavussanu'nun (2009) bulgularına benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Yapısal model ile elde ettikleri bulgular, ustalık ikliminin takım arkadaşına yönelik prososyal davranışları doğrudan etkilediğini fakat rakibe yönelik davranışları etkilemediğini göstermektedir. Daha önce tartışılan Boardley ve Kavussanu'nun (2009) bulgularıyla aynı doğrultudadır. Stanger ve diğerleri (2018), ustalık ikliminin takıma yönelik prososyal davranışa, sosyal destek aracılığıyla, pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Ayrıca, ustalık ikliminin

iki antisosyal davranış türünü negatif yönde etkilediğini, bu etkilerin aracı değişkenler üzerinden dolaylı olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Performans ikliminin ise yalnızca takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışı doğrudan etkilediği raporlanmıştır. Ayrıca performans ikliminin antisosyal davranış türleri üzerinde, ahlaktan uzaklaşa aracılığıyla, orta düzeyde ve pozitif yönde dolaylı etkileri de tespit edilmiştir.

Danioni ve Barni (2019) genç İtalyan takım sporu sporcuları üzerinde motivasyonel iklim ve antisosyal davranış türleri arasındaki ilişkiyi incelemek için yürüttükleri araştırmada, performans iklimi ile antisosyal davranış türleri arasında zayıf düzeyde ve pozitif ilişkileri, ustalık iklimi ile takıma yönelik antisosyal davranış arasında orta düzeyde ve negatif ilişkiyi raporlamışlardır. Fakat ustalık ikliminin rakibe yönelik antisosyal davranışla ilişkisi bulunmamıştır. Etki yönünün tanımlandığı çoklu regresyon modeline göre, ustalık iklimi, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışı negatif yönde etkilemiştir, fakat rakibe yönelik antisosyal davranışı etkilememiştir. Performans iklimi ise rakibe yönelik antisosyal davranışı pozitif yönde etkilemiştir, fakat takıma yönelik antisosyal davranışı etkilememiştir. Araştırmacılar, motivasyonel iklimin genel olarak takım içi değişkenleri etkileme olasılığı daha yüksek olmasına rağmen, performans ikliminin ergenlerde yetişkinlere göre daha güçlü olmasının muhtemel olduğunu ifade etmiştir. Ergen sporcuların içinde bulundukları ortamı yüksek düzeyde başarıya odaklı algıladığında, rakibe karşı antisosyal davranışları benimseyebilir.

Son olarak, van de Pol ve diğerleri (2020) kapsamlı bir araştırma ile ergen takım sporu sporcularında, müsabaka ve antrenman esnasında motivasyonel iklim, ahlaktan uzaklaşma ve prososyal ve antisosyal davranış farklılıklarını ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Genel anlamda ilişkisel bulgular, performans ikliminin antisosyal davranışla orta düzeyde ve pozitif yönlü ilişkili olduğu fakat prososyal davranışla ilişkili olmadığı yönündedir. Ustalık ikliminin prososyal davranışla zayıf düzeyde ve pozitif yönlü olduğu ve antisosyal davranışla zayıf düzeyde ve negatif yönlü olduğu yönündedir. Etki yönü tanımlandığında araştırmacıların elde ettikleri bulgulara göre, sporcularının algılanan performans ortamı ve antisosyal davranışları, spordaki antrenman ve yarışma bağlamlarına göre farklılaşmıştır. Ek olarak, ustalık iklimi ile antisosyal davranış arasındaki ve performans iklimi ile antisosyal davranış arasındaki ilişkilere her iki bağlamda da ahlaktan uzaklaşma aracılık etmiştir. Araştırmacılar, antrenörlerin öz başarı standartlarına yaptıkları vurgunun, sporcuların etik standartlardan ve ahlaktan uzaklaşmalarını engelleyeceğini, bunun ise sporcuların antisosyal davranışlarını azalabileceği ifade etmişlerdir.

Sonuçlar

Araştırma, sporcuların takım arkadaşlarına ve rakiplerine karşı sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışları, beş faktör kişilik özellikleri, hedef yönelimleri ve ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişkileri yapısal eşitlik modeli ile belirlemeye yönelik yürütülmüş olup dört davranış türü üzerindeki sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Spor ortamında sergilenen ahlaki davranış türleri birbirinden bağımsız yapıları temsil etmektedir. Bu yapıların birbirinden bağımsız olması beş faktör kişilik özelliklerinin ve hedef yönelimlerinin etki gücünü ve yönünü farklılaştırmıştır. Bu etkiler, ahlaktan uzaklaşma ile ilişkiler aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Ahlaktan uzaklaşma, aracı değişken olarak dolaylı etkileri aktarmakta ve bağımsız olarak ahlaki davranışları, özellikle antisosyal davranışları, etkilemektedir.

Beş faktör kişiliğin dışadönüklük, uyumluluk ve özdenetimlilik boyutlarının sporda ahlaki davranış üzerinde belirgin etkileri bulunmaktadır. Duygusal denge ve deneyime açıklık boyutları etki etmemektedir. Dışadönüklük, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla, takım arkadaşına ve rakibe yönelik prososyal davranışları kısmen etkilerken antisosyal davranışlar üzerinde orta düzeyde etki göstermiştir. Dışadönüklük arttıkça, ahlaktan uzaklaşma eğilimi azalmakta ve sporcular hem takım arkadaşlarına hem de rakiplerine karşı daha sık olumlu davranışlar sergilerken daha az olumsuz davranışlar sergilemektedir. Uyumluluğun hem doğrudan hem dolaylı etkileri söz konusudur. Uyumluluk, takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışları orta düzeyde ve pozitif yönde doğrudan etkilerken, rakip oyunculara yönelik antisosyal davranışları orta düzeyde ve negatif yönde etkilemiştir. Uyumluluk, sporcuların takım içinde olumlu davranışlar sergilemesi ve rakiplerine karşı daha ılımlı olmalarıyla ilişkilidir. Uyumluluğun dolaylı etkileri, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla sporcuların davranışlarını etkilemektedir; ancak bu etki, rakibe yönelik antisosyal davranışlar için orta düzeyde iken diğer davranış türleri için düşük düzeydedir. Uyumluluk arttıkça, ahlaktan uzaklaşma eğilimi azalmakta ve sporcular hem takım arkadaşlarına hem de rakiplerine karşı daha sık olumlu davranışlar sergilerken daha az olumsuz davranışlar sergilemektedir. Özdenetimlilik ise yalnızca takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışları doğrudan etkilemekte ve bu etki orta düzeydedir. Özdenetimlilik arttıkça, sporcular takım arkadaşlarına karşı daha sık olumlu davranışlar sergilemektedir. Duygusal denge ve deneyime açıklık boyutları spordaki davranışlar üzerinde belirgin bir etki göstermemektedir. Sonuçlar, dışadönüklük ve uyumluluğun spordaki ahlaki davranışlar üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ve bu

özelliklerin ahlaki davranışlar üzerindeki dolaylı etkilerini vurgulamaktadır. Kişilik özelliklerinin dolaylı etkilerine ilişkin sonuçlar, beş faktör kişilik modelinin işleyişiyle (McCrae ve Costa, 2005) tutarlılık göstermektedir. Fakat kişiliğin temel boyutlarına yönelik ölçümlerin zorluğu, temel kişilik boyutlarının zaman seyrinde istikrarlı bir yapıya sahip olması ve değişkenliğin az olması kişilik ile ahlak ilişkisinde kanıt eksikliğine yol açmaktadır. Alanyazında, kişiliğin temel boyutlarına atfedilen (Laborde vd., 2020) alt özelliklerin ahlaki davranışla ilişkisi sıklıkla ele alınmıştır ve güçlü kanıtlar sağlanmıştır. Bu araştırmaların sonuçları, her bir temel boyutun altında kümelenen alt özelliklere odaklanmanın ahlaki davranış anlamak, açıklamak, davranışa ilişkin tahminlerde bulunmak ve etkili müdahale stratejileri geliştirmek için daha doğru bir yaklaşım olacağını göstermektedir.

Görev yönelimi, ahlaki davranışları doğrudan etkilemese de, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşına veya rakibe yönelik prososyal davranışları kısmen etkilemiştir. Görev yönelimi arttıkça, ahlaktan uzaklaşma eğilimi azalmakta ve sporcular takım arkadaşlarına ve rakiplerine karşı daha sık olumlu davranışlar sergilemektedir. Görev yöneliminin antisosyal davranışlara olan dolaylı etkilerinin gücü, davranışın kime karşı sergilendiğine göre farklılık göstermektedir. Görev yönelimi, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışları kısmen etkilerken rakibe yönelik antisosyal davranışları orta düzeyde etkilemiştir. Görev yönelimi arttıkça, ahlaktan uzaklaşma eğilimi azalmakta ve sporcular takım arkadaşlarına veya rakiplerine karşı daha sık olumsuz davranışlar sergilemektedir. Ego yönelimi, rakibe yönelik antisosyal davranışları orta düzeyde doğrudan etkilemiştir. Ego yönelimi arttıkça sporcular rakiplerine karşı daha sık olumsuz davranışlar sergilemektedir. Bu doğrudan etkinin haricinde dolaylı etkileri bulunmaktadır. Ego yönelimi, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla, takım arkadaşına ve rakibe yönelik prososyal davranışları kısmen etkilemiştir. Ego yönelimi arttıkça, ahlaktan uzaklaşma eğilimi artmakta ve sporcular takım arkadaşlarına ve rakiplerine daha az olumlu davranış sergilemektedir. Ego yöneliminin antisosyal davranış türlerine dolaylı etkileri ise orta düzeyde gerçekleşmiştir. Ego yönelimi arttıkça, ahlaktan uzaklaşma eğilimi artmakta ve sporcular takım arkadaşlarına veya rakiplerine daha sık olumsuz davranış sergilemektedir. Alanyazında görev ve ego yönelimlerinin sporda ahlaki davranışlara etkileri deneysel ve boylamsal kanıtlarla desteklenmiştir. Sporcuların başarıyı dışsal standartlara göre değerlendirmesi ve performanslarını diğerleriyle kıyaslaması onların daha iyi performans gösterme ve üstünlük kurma kaygısı taşımalarına neden olmaktadır. Sporcular bu şekilde motive

olduklarında başarıyı daha az çabayla elde etmeye ve başkalarına karşı üstünlük kurmaya odaklanırlar. Bu durumda sporcular adalet ve hakkaniyet gözetmezler ve rakiplerinin refahı konusunda endişe duymazlar. Onların bu eğilimleri olumsuz davranışları daha sık sergilemelerine neden olur. Bunun aksine sporcular becerilerini geliştirmeye ve öğrenmeye önem vererek, performanslarını kendilerinin önceki performanslarıyla kıyaslayarak ve içsel değerlere dayalı olarak motive olabilirler. Sporcular bu şekilde motive olduklarında kazanma ve üstünlük kurma kaygıları azalmakta ve görev bilinciyle hareket etmektedirler. Onların bu eğilimleri kazanmak için hile yapma veya saldırgan tavırlar sergileme olasılığını azaltmaktadır. Görev yönelimi ve ego yöneliminin temel etkileri olmakla birlikte etkileşim etkileri de dikkate alınmalıdır. Olumlu davranışları artırmak için görev yöneliminin yüksek olması veya olumsuz davranışları azaltmak için ego yöneliminin düşük olması yeterli olmayabilir. Ahlaki davranışlar için sporcuların motivasyonel eğilimlerini anlamak önemlidir, fakat sporcuların içinde bulundukları takım iklimine yönelik motivasyonel algıları kayda değer etkilere sahiptir. Ayrıca antrenörlerinin veya takım arkadaşlarının ne şekilde motivasyonel destek sağladığı da sporcuların sergiledikleri ahlaki davranışlarını önemli ölçüde etkileyebilir.

Araştırmada aracı değişken olarak ele alınan ahlaktan uzaklaşma, kişilik özelliklerine ve hedef yönelimlerine aracılık etmekle birlikte sporcuların sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışları bağımsız olarak etkilemektedir. Bağımsız etkiler, prososyal davranışlar için orta düzeyde olup antisosyal davranışlar için yüksek düzeydedir. Prososyal davranış türlerine etkileri benzerlik gösterirken antisosyal davranış türlerinde rakibe karşı sergilenen davranışlar bu mekanizmadan daha fazla etkilenmektedir. Ahlaktan uzaklaşma arttıkça, sporcular takım arkadaşlarına veya rakiplerine karşı daha sık olumsuz davranış sergilerken daha az olumlu davranış sergilemektedir. Ahlaktan uzaklaşmanın aracılık etkilerine ve bağımsız etkilerine ilişkin sonuçlar, bu mekanizmanın teorik yapısıyla (Bandura, 1991) ve spordaki bağlamsal yapısıyla (Boardley ve Kavussanu, 2008) tutarlılık göstermektedir.

Modelde etkileri ele alınan değişkenler, sporda ahlaki davranış türlerinde ve ahlaktan uzaklaşmada farklı oranlarda açıklamalar sağlamaktadır. Kişilik özelliklerinin, hedef yönelimlerinin ve ahlaktan uzaklaşmanın etkileriyle takım arkadaşına yönelik prososyal davranışların yaklaşık %30'u, rakibe yönelik prososyal davranışların yaklaşık %6'sı, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışların %24'ü ve rakibe yönelik antisosyal davranışların yaklaşık %66'sı açıklanmıştır. Antisosyal davranışların açıklanmasında en büyük katkıyı ahlaktan uzaklaşma mekanizması sağlamıştır.

Sporcular, özellikle, rakiplerine karşı olumsuz davranışlar sergilerken bu mekanizmaya başvurmakta ve davranışı daha kolay sergilemeye hazır hale gelmektedir. Antisosyal davranış türlerinde açıklanan varyans oranlarındaki farklılık dikkat çekicidir. Bu farklılık, takım içindeki olumsuz davranışların açıklanmasında araştırma kapsamında yer almayan başka değişkenlerin etkilerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, rakibe yönelik antisosyal davranışların kişiliğin uyumluluk boyutu ve ego yöneliminden doğrudan etkilenmesi, bu farklılığın bir diğer sebebi olarak ifade edilebilir. Takım arkadaşına yönelik prososyal davranışların açıklanmasında, sporcuların kişilik özellikleri ve hedef yönelimleri daha fazla katkı sağlamıştır. Ahlaktan uzaklaşmanın işleyiş yapısı daha çok antisosyal davranışlarla ilgili olduğu için bu sonuç şaşırtıcı değildir. Prososyal davranış türleri arasında rakibe yönelik sergilenen prososyal davranışlar, araştırmada en zayıf açıklanan davranış türü olmuştur. Rakibe karşı sergilenen olumlu davranışların sınırlı düzeyde gözlenmiş ve tanımlanmış olması, bu davranış türünün hem değişkenliğini azaltmakta hem de sporun doğasında bulunan özelliklere dikkat çekmektedir. Sporcular, kazanmak ve başarı elde etmek için rakipleriyle rekabet halindedirler. Söz konusu amaçlara ulaşmak, yalnızca sporcuların kendisi için değil aynı zamanda antrenörleri ve yöneticileri için de önemlidir. Başarı ve kazanmaya önem atfeden gruba sporun düzeyine ve popülaritesine göre seyirciler de eklenebilir. Davranışın bu türüne yönelik daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak sporda ahlaki davranış üzerindeki etkiler, davranışın kime karşı ve nasıl sergilendiğine göre farklılık göstermektedir. Dışadönüklük ve uyumluluk, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla dolaylı olarak, olumlu davranışları artırırken olumsuz davranışları dolaylı olarak azaltmaktadır. Ayrıca, uyumluluğun ve özdenetimliliğin doğrudan etkileri bulunmaktadır. Uyumluluk arttıkça, sporcuların takım arkadaşlarına sergilediği olumlu davranışlar artmakta ve rakiplerine karşı sergilediği olumsuz davranışlar azalmaktadır. Özdenetimlilik arttıkça, sporcuların takım arkadaşlarına karşı sergilediği olumlu davranışlar artmaktadır. Görev yönelimi ve ego yöneliminin, ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla, ahlaki davranışlar üzerinde dolaylı etkileri bulunmaktadır. Görev yönelimi arttıkça ve ego yönelimi azaldıkça, ahlaktan uzaklaşma eğilimi azalmakta ve sporcular daha fazla olumlu davranışlar sergilerken daha az olumsuz davranışlar sergilemektedir. Ayrıca, ego yöneliminin rakibe yönelik antisosyal davranışlara doğrudan etkisi söz konusudur. Ego yönelimi arttıkça, sporcular rakiplerine karşı daha fazla olumsuz davranış sergilemektedir. Ahlaktan uzaklaşma, bazı kişilik özelliklerinin ve hedef yönelimlerinin etkilerine aracılık ederken, bunlardan bağımsız olarak etkileri söz konusudur. Sporcuların

ahlaktan uzaklaşma eğilimi arttıkça sergiledikleri olumlu davranışlar azalmakta ve olumsuz davranışlar artmaktadır. Ancak, ahlaktan uzaklaşma olumsuz davranışları, özellikle rakibe karşı sergilenen olumsuz davranışları daha iyi açıklamaktadır. Ahlaktan uzaklaşmanın ve hedef yönelimlerinin etkilerine yönelik mevcut araştırma sonuçlarını boylamsal ve deneysel olarak desteklenmektedir. Kişiliğin bazı temel boyutlarının etkileri söz konusu olsa da bu etkilere ilişkin kanıtlar sınırlı düzeydedir. Temel kişilik özelliklerini ölçmedeki zorluk, bu sınırlılığın en önemli nedeni olarak düşünülmektedir. Kişiliğin temel boyutlarına atfedilen alt özelliklere odaklanmak daha net bir bakış açısı sağlayabilir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlara ve araştırmanın sınırlılıklarına dayalı olarak araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Araştırmacılar İçin Öneriler

Araştırmada kişilik özelliklerinin sporda ahlaki davranış türleri üzerindeki etkilerine ilişkin sonuçlar kişiliği ölçmenin zorluğu ve kullanılan ölçme aracının özelliklerine bağlı olarak sınırlı bir bakış açısı sağlamaktadır. İleride yapılacak araştırmalarda kişiliğin temel boyutlarına atfedilen alt özellikler veya spor bağlamında tanımlanan alt özellikler ele alınarak ahlaki davranış türleriyle ilişkileri incelenebilir. Dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık boyutlarına atfedilen alt özellikler, Laborde ve diğerlerinin (2020) ve McCrae ve Costa'nın (2005) yaptıkları araştırmaların incelenmesi tavsiye edilmektedir. Kişiliğin ahlaki yönü olarak bilinen karakterin spor ortamında sergilenen ahlaki davranışlar için önemli olması muhtemeldir. Sporcuların karakterini şekillendiren değerlerin (Görgüt ve Tuncel, 2017) olumlu veya olumsuz davranışlarla ilişkileri incelenebilir.

Uluslararası alanyazında ahlaktan uzaklaşmanın prososyal ve antisosyal davranışlara etkileri (bağımsız etkileri ve aracılık etkileri) birçok araştırmada ele alınmıştır. Benzer şekilde, başarı motivasyonuna dayalı hedef yönelimlerinin etkileri sıklıkla incelenmiştir. Bu araştırmalarda ilişkisel, boylamsal ve deneysel kanıtlar sunulmuştur. Fakat Türkiye popülasyonunda bu ilişkilere dair kanıt eksikliği bulunmaktadır. Bu eksiklikleri gidermek için Türkiye popülasyonunda şu öneriler dikkate

alınabilir: a) ahlaktan uzaklaşmanın davranış türlerine etkileri ilişkisel ve boylamsal olarak ele alınabilir. b) kuramsal dayanak oluşturularak çeşitli değişkenlerin etkilerine ahlaktan uzaklaşmanın aracılık edip etmediği incelenebilir. c) ahlaktan uzaklaşmanın antisosyal davranışlara etkisini yumuşatmak için bu mekanizmayı zayıflatan müdahale programlarının etkililiği deneysel olarak test edilebilir. d) başarı hedefi kuramına dayalı eğilimsel motivasyonun (görev ve ego yönelimi) ve durumsal motivasyonun (performans ve ustalık iklimi) davranış türlerine etkileri ilişkisel ve boylamsal olarak ele alınabilir. e) görev yönelimini ve ustalık iklimini artıran, ego yönelimini ve performans iklimini azaltan müdahale programlarının etkililiği deneysel olarak test edilebilir. Bu önerilere ek olarak farklı kuramlara dayalı tanımlanan motivasyon türlerinin dikkate alınması tavsiye edilmektedir.

Prososyal ve antisosyal davranışların ölçülmesine ilişkin kullanılan ölçme aracının psikometrik kanıtları sınırlı düzeyde incelenmiştir. Alanyazında sporda görev ve ego yönelimlerine ilişkin ölçme aracı yaklaşık 20 yıldır kullanılmaktadır. Sezen-Balçıkınlı (2013) ve Toros (2004) tarafından uyarlanan bu ölçme araçlarının geçerliğine ve güvenilirliğine ilişkin psikometrik kanıtlar sağlanabilir. Ayrıca araştırmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin açıklayıcı ve doğrulayıcı çalışmalar klasik test kuramına dayalı yürütülmüştür. Klasik test kuramının bazı sınırlılıkları vardır. Bunlar: a) parametre değişmezliği b) ölçmenin standart hatasının hesaplanması, c) madde ve birey parametrelerinin bağımsızlığı durumlarına ilişkin sınırlılıklardır. Bu sınırlılıkların aşmak için madde tepki kuramı daha esnek ve geniş kapsamlı bir ölçme yaklaşımı sunmaktadır. Spor ortamında uygulanan bu ölçeklerin yapı geçerliğine ilişkin açıklayıcı ve doğrulayıcı çalışmalar madde tepki kuramına dayalı olarak yürütülebilir.

Antrenörler ve Öğretmenler İçin Öneriler

Spor ortamında ahlaki davranış türleri birbirinden farklı yapıları temsil etmektedir. Bu nedenle olumlu davranışları teşvik etmek veya olumsuz davranışları önlemek için farklı stratejiler kullanılabilir. Bandura'nın (1989, 1991, 2001) teorisine göre davranış bireysel ve çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucu sosyal bağlamda sergilenmektedir. Mevcut araştırmada kişilik özellikleri bireysel bir faktör olarak ele alınsa da kişiliğin temel boyutlarının zaman seyrinde istikrarlı bir yapıya sahip olması bu boyutlara yönelik stratejiler geliştirmeyi sınırlandırmaktadır.

Hedef yönelimi bireyin motivasyonel eğilimini yansıtsa da sporun sosyal bağlamında başarıyı algılama biçimiyle ilgilidir ve manipule edilebilen değişken yapıları temsil etmektedir. Mevcut araştırma sonuçları ve alanyazındaki bilgi birikimine dayalı olarak sporda olumlu davranışları artırmak ve olumsuz davranışları azaltmak için değişkenliğin istendik yönde olması gerekmektedir. Bu görev yönelimini artırmakla ve ego yönelimini azaltmakla mümkündür. Bunun için antrenörlerin sergilediği tavırlar önemlidir. Antrenörlerin, ilk olarak, sporcuların başarıya yönelik algılarını değiştirmeleri gerekir. Sporcuların başarıyı yalnızca galibiyet veya rakiplerini yenmek olarak görmemeleri için onlara farklı bakış açıları sunulabilir. Başarıyı kişisel gelişim, öğrenme ve kendini aşma olarak tanımlamak, görev yönelimini teşvik edebilir. Sporculara çabalarının ve kişisel gelişimlerinin fark edildiği övgü ve takdir ile hissettirilmelidir. Fakat bu yalnızca kazanma odaklı bir bakış açısıyla olmamalıdır. Sporculara kişisel hedeflerini belirlemeleri hususunda yardımcı olunmalıdır. Bu hedefler, öğrenme, beceri geliştirme veya kişisel başarılar üzerine olabilir. Hedeflerin gerçekçi, ölçülebilir ve zamanında ulaşılabilir olması önemlidir. Sporcuların başarısızlıkla nasıl başa çıkacaklarını öğrenmeleri önemlidir. Başarısızlığın öğrenme ve gelişim fırsatı olduğu vurgulanmalı ve bu deneyimlerden ders çıkarmaya çalışmaları teşvik edilmelidir. Yarışmalarda veya müsabakalarda kazanmak önemli olsa da sonuç kadar süreçteki kazanımların önemi vurgulanmalıdır. Antrenörlerin sporcularına bu şekilde yaklaşması görev yönelimini güçlendirerek ego yönelimini azaltabilir ve sporcuların sağlıklı bir başarı algısı oluşturmalarına katkıda bulunur. Başarıya yönelik algılar değişkenlik gösterse de bu değişkenliğin sağlanması için sporcuların uzun süre bu bakış açısına maruz kalması gerekmektedir. Bu ise sürekli ve tutarlı yaklaşımla mümkün olabilir.

Sporcuların olumlu davranışlarını teşvik etmede etkili bir strateji olmasa da olumsuz davranışlarını azaltmak için ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını zayıflatmak gerekmektedir. Bu mekanizmanın işleyişini zayıflatmak suçluluk duygusunu bastıran ve vicdanı rahatlatan sebepleri ortadan kaldırmakla mümkündür. Bunu gerçekleştirmede en büyük görev sporcularla en çok muhatap olan ve onların üzerinde yüksek etkiye sahip olan antrenörlere düşmektedir. Fakat antrenörlerin veya öğretmenlerin de bu mekanizmayı kullandıkları düşünüldüğünde, sporcularının ahlaktan uzaklaşmalarını önlemeye veya zayıflatmaya istekli oldukları varsayımı ile öneriler sunulmuştur. Sporcuların ahlaktan uzaklaşmaları başkalarına olumsuz etkileri olan eylemlerle sonuçlanmaktadır. Eylemin mekanizmanın hangi bileşeni ile gerçekleştiğini anlamak için antrenörler sporcularla empati kurmalı ve onları dinlemelidir. Böylece kullanılan

mekanizmaya göre önleyici veya zayıflatıcı strateji geliştirilebilir. Sporcular, makul gerekçelerle olumsuz davranışları meşrulaştırabilirler. Rekabetin olduğu ortamda en makul gerekçe başarı elde etmedir. Antrenörler, başkalarının refahını veya adaleti zayıflatan eylemlerle elde edilen başarının önemsiz olduğunu sporcularına hissettirmelidir. Sporcular, oyun kurallarını ihlal ederek saldırgan bir oyun stilini benimseyebilir. Bu davranış kalıplarını rekabetçi ruh veya kazanma duygusu gibi pozitif çağrışımlarla ilişkilendirebilirler. Rekabet ve kazanmak sporun doğasında mevcut olduğu için antrenörler davranış kalıplarına odaklanmalıdırlar. Antrenörler, olumsuz davranışlar konusunda tutarlı olmalı, kötü veya yanlış şeklinde net bir şekilde etiketlemeli ve bu davranışlar sergilendiği takdirde sonuçların net olacağını ifade etmelidirler. Ahlaki olmayan davranışlar net bir şekilde kötü olarak etiketlense bile sporcular ahlaki olmayan bir davranışı, daha kötü olan davranışla kıyaslayarak daha az zararlı veya önemsiz gibi görmektedirler. Sporcuların perspektif alması ve empati kurması sağlanarak diğerlerini bilişsel ve duygusal olarak anlaması sağlanmalıdır. Böylece hangi davranış olursa olsun sporcunun maruz kaldığı davranışın kendisine olumsuz etkisi olduğu hissettirilebilir. Sporcular, suçluluk duygusundan kaçınmak için olumsuz davranışları başkalarının etkisiyle sergilediklerini düşünerek kendi sorumluluklarını reddedebilirler. Genellikle, antrenörlerinin etkisiyle sergilediklerini düşünürler. Bu düşüncenin ortadan kalması için antrenörlerin tutarlı bir şekilde rol model olması, olumlu davranışlar sergilemesi ve bunları teşvik edici olması gerekir. Sporcular, suçluluk duygularını hafifletmek için olumsuz davranışların sorumluluğunu bireysel olarak üstlenmeyip bunu takım arkadaşlarına yayabilirler. Antrenörler, davranışın bireysel olarak gerçekleştirildiğini ve sorumluluğunun ekibe yayılamayacağını vurgulamalıdırlar. Fakat bu vurgu bireysel etki oluşturabilir, fakat ahlaki olmayan davranışların performansın önemsendiği bir iklimde ortaya çıktığı gözardı edilmemelidir. Bunun için takım içinde performansın önemsendiğine yönelik sporcu algıları zayıflatılmalıdır. Ayrıca, ahlaki değerlerin önemsendiği bir atmosfer oluşturmak olumsuz davranışların sorumluluğu yayacak iklim algısını ortadan kaldırabilir. Sporcular, sözel şiddet fiziksel şiddet gibi fiziki zararı olan bir eylem olarak görmeyebilirler, böylece, olayları yanıltıcı biçimde yorumlayabilirler. Bunu engellemek için antrenörler her türlü olumsuz eylemin kabul edilemez olduğunu vurgulamalı ve fiziksel etkinin haricinde duygusal açıdan olumsuz etkilerin ortaya çıkacağını ifade etmelidirler. Sporcular, suçlu oldukları davranışı haklı çıkarmak için kendisini mağdur olarak veya tahrik edilmiş olarak görebilirler. Örneğin, kendisine faul yapılan bir sporcu, faul yapmayı hak olarak görebilir. Antrenörler, faule karşılık

verildiğinde ahlaki olmayan davranışın sergilenmiş olduğunu vurgulamalıdır. Fakat buna engel olmak çok kolay değildir, tahrik edici davranışlara maruz kalan sporcunun tepkisiz kalma olasılığı düşüktür. Tepkisiz kalmak erdemli olmakla mümkündür, bunun için birden çok ahlaki değere sahip olmak gerekir. Bunun gerçekleşmesi yalnızca antrenörün etkisiyle değil, zaman seyrinde uzun bir sürede birçok etkiyle mümkündür. Sporcular, başkalarına insan dışı özellikler atfedebilir ve onlara karşı insani olmayan muamelede bulunmayı normal kabul edebilir. Bu mekanizma için de empatik yaklaşımın önemi dikkate alınmalıdır. Sporcuların aynı muameleye maruz kaldığını hissetmesi diğerlerine karşı insanca davranmalarını sağlayabilir. Ayrıca, dil kullanımı ve ifade biçimi de göz önünde bulundurulmalıdır. Antrenörler, kendileri insandışılaştırıcı dil kullanmamaya dikkat etmeli, saygılı ve insani dil kullanmaya özen göstermelidirler. Buna ek olarak sporcularını bu konuda takip etmeli ve olumlu dil kullanmaya teşvik etmelidirler. Sporda ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarının yüksek rekabet ortamında kazanma hırsıyla ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Bu mekanizmaların zayıflatılmasıyla antisosyal davranışların azalması ve nispeten prososyal davranışların artması muhtemeldir.

Sporu karakter inşa eden sosyalleşme aracı olarak kullanmak ve spor yapmaya teşvik etmek için sporcuların sadece kazanmaya değil, ahlaki değerleri içeren hedeflere odaklanmaları sağlanmalıdır. Böylece sporcular ahlaki değerlere uygun davranmayı performans ile bütünleştirebilirler. Etik davranışlar sergilemede antrenörlerin veya öğretmenlerin, spor ortamında rol model olması sporcuların aynı şekilde davranmalarını teşvik edebilir. Fair-play, centilmenlik ve ahlaki değerlerin ne anlama geldiği, neden önemli olduğu sporculara açıklanmalıdır ve bunların önemi sürekli vurgulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acar, K., Mor, H., Karakaş, F., Baynaz, K. ve Mor, A. (2023). Takım ve Bireysel Sporcuların Empatik Eğilimleri ile Prososyal-Antisosyal Davranışları Arasındaki İlişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 28(2), 150-159. <https://doi.org/10.53434/gbesbd.121110210.53434/gbesbd.1211102>
- Aktan, C. C. (1994). *Temiz Toplum ve Temiz Siyaset*. T Yayınları.
- Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve Ahlak Felsefesine Giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 38-59. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hiad/issue/7647/328756>
- Alemdağ, C. (2019). Saldırganlıkta Prososyal ve Antisosyal Davranışların Rolü. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(3), 107-116. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunibesyo/issue/48912/612477>
- Alemdağ, S. (2018). Genç Futbolcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışlarının İncelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 102-109. <https://doi.org/10.17155/omuspd.394766>
- Allen, M. S., Greenlees, I., & Jones, M. (2011). An investigation of the five-factor model of personality and coping behaviour in sport. *Journal of Sports Sciences*, 29(8), 841–850. <https://doi.org/10.1080/02640414.2011.565064>.
- Altın, Y. (2022). *Etik Karar Verme ve Etik İkilem*. S. Tuncel (Editör), Sporda Meslek Etiği (45-58). Efe Akademi.
- Altın, Y. ve Altın, S. (2022). Kişilik Özelliklerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Davranışını Yordama Etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 33(4), 204-213. <https://doi.org/10.17644/sbd.899827>
- Al-Yaaribi, A., & Kavussanu, M. (2017). Teammate prosocial and antisocial behaviors predict task cohesion and burnout: The mediating role of affect. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 39(3), 199-208. <https://doi.org/10.1123/jsep.2016-0336>
- Al-Yaaribi, A., & Kavussanu, M. (2018). Consequences of prosocial and antisocial behaviors in adolescent male soccer players: The moderating role of motivational climate. *Psychology of Sport and Exercise*, 37, 91-99. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2018.04.005>
- Al-Yaaribi, A., Kavussanu, M., & Ring, C. (2016). Consequences of prosocial and antisocial behavior for the recipient. *Psychology of Sport and Exercise*, 26, 102-112. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2016.06>
- Arı, R. (2021). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim ve Öğrenme* (8. Baskı). Nobel Akademi.

- Arslan, Y. ve Sezen-Balçıklı, G. (2019). Fiziksel Performans Düzeyi Empati ve Sportmenliği Etkiler mi?: Elit Kadın Voleybolcular Üzerine Bir Araştırma. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 140-148. <https://doi.org/10.17155/omuspd.544916>
- Atak, H. (2013). On-Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Türk Kültürüne uyarlanması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 50, 312-319. <https://doi.org/10.4274/npa.y6128>
- Baghban, A. A., Younespour, S., Jambarsang, S., Yousefi, M., Zayeri, F., & Jalilian, F. A. (2013). How to test normality distribution for a variable: a real example and a simulation study. *Journal of Paramedical Sciences*, 4(1), 73-77. <https://doi.org/10.22037/JPS.V4I1.3974>
- Bandura, A. (1976). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Prentice Hall Press.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.9.1175>
- Bandura, A. (1991). *Social cognitive theory of moral thought and action*. Kurtines, W. M., and Gewirtz, J. L. (Eds.), *Handbook of moral behavior and development (Volume 1: Theory)*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193-209. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 364-374. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.2.364>
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Gerbino, M., & Pastorelli, C. (2003). Role of affective self-regulatory efficacy in diverse spheres of psychosocial functioning. *Child Development*, 74(3), 769-782. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00567>
- Bayrakçeken, S., Oktay, Ö., Samancı, O. ve Canpolat, O. (2021). Motivasyon Kuramları Çerçevesinde Öğrencilerin Öğrenme Motivasyonlarının Arttırılması: Bir Derleme Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), 677-698. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/62432/900664>
- Bentler, P. M., & Bonett, D. G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88(3), 588-606. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.88.3.588>

- Bernard, G., & Joshua, G. (2020). The definition of morality. *e Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition). Edward N. Zalta (Ed.), Retrieved from <https://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/>
- Boardley, I. D., & Jackson, B. (2012). When teammates are viewed as rivals: A cross-national investigation of achievement goals and intrateam moral behavior. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 34(4), 503–524. <https://doi.org/10.1123/jsep.34.4.503>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2007). Development and validation of the moral disengagement in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(5), 70–77. <https://doi.org/10.1123/jsep.29.5.608>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2008). The moral disengagement in sport scale—short. *Journal of Sports Sciences*, 26(14), 1507–1517. <https://doi.org/10.1080/02640410802315054>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2009). The influence of social variables and moral disengagement on prosocial and antisocial behaviours in field hockey and netball. *Journal of Sports Sciences*, 27(8), 843–854. <https://doi.org/10.1080/02640410902887283>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2010). Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: the mediating role of moral disengagement. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 32(2), 176–192.
- Boardley, I. D., Matosic, D., & Bruner, M. W. (2020). A longitudinal examination of the relations between moral disengagement and antisocial behavior in sport. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 42(2), 123–131. <https://doi.org/10.1123/jsep.2019-0127>
- Bolter, N. D., and Kipp, L. E. (2016). Sportspersonship coaching behaviours, relatedness need satisfaction, and early adolescent athletes' prosocial and antisocial behaviour. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16(1), 20–35. <https://doi.org/10.1080/1612197x.2016.1142461>
- Bolter, N. D., and Weiss, M. R. (2013). Coaching behaviors and adolescent athletes' sportspersonship outcomes: Further validation of the Sportsmanship Coaching Behaviors Scale (SCBS). *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 2(1), 32–47. <https://doi.org/10.1037/a0029802>
- Bortoli, L., Messina, G., Zorba, M., and Robazza, C. (2012). Contextual and individual influences on antisocial behaviour and psychobiosocial states of youth soccer players. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(4), 397–406. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2012.001>
- Bowers, K. S. (1973). Situationism in psychology: An analysis and a critique. *Psychological Review*, 80, 307–336.

- Brugués, G., & Caparrós, B. (2021). Dysfunctional personality, dark triad and moral disengagement in incarcerated offenders: Implications for recidivism and violence. *Psychiatry, Psychology and Law*, Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1917011>
- Bruner, M. W., Boardley, I. D., & Côté, J. (2014). Social identity and prosocial and antisocial behavior in youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 15, 56-64. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.09.003>
- Bruner, M. W., Boardley, I. D., Benson, A. J., Wilson, K. S., Root, Z., Turnnidge, J., Sutcliffe, J., & Côté, J. (2018). Disentangling the relations between social identity and prosocial and antisocial behavior in competitive youth sport. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(5), 1113–1127. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0769-2>
- Bureau, J. S., Vallerand, R. J., Ntoumanis, N., Lafrenière, M. K. (2013). On passion and moral behavior in achievement settings: The mediating role of pride. *Motivation and Emotion*, 37, 121-133. <https://doi.org/10.1007/s11031-012-9292-7>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2021). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (30. Baskı). Pegem Akademi.
- Carlo, G., & Padilla-Walker, L. M. (2020). Adolescents' prosocial behaviors through a multidimensional and multicultural lens. *Child Development Perspectives*, 14(4), 265–272. <https://doi.org/10.1111/cdep.123>
- Carlo, G., Padilla-Walker, L. M., & Hastings, P. D. (2023) *Prosocial behaviors and development*. M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (3th Edition) (pp. 391-407). Routledge
- Català, G. B., & Caparrós, B. C. (2022). The dark constellation of personality, moral disengagement and emotional intelligence in incarcerated offenders. What's behind the psychopathic personality?. *Journal of Forensic Psychology Research and Practice*, 23(4), 345-371. <https://doi.org/10.1080/24732850.2022.2028395>
- Cattell, R. B. (1956). Validation and intensification of the Sixteen Personality Factor Questionnaire. *Journal of Clinical Psychology*. (12), 205–214.
- Cervelló, E. M., Escartí, A., & Guzmán, J. F. (2007). Youth sport dropout from the achievement goal theory. *Psicothema*, 19(1), 65–71.
- Chávez-Ventura, G., Santa-Cruz-Espinoza, H., Domínguez-Vergara, J., & Negreiros-Mora, N. (2022). Moral disengagement, dark triad and face mask wearing during the covid-19 pandemic. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 12(9), 1300-1310. <https://doi.org/10.3390/ejihpe12090090>
- Chen, Z., & Wang, D. (2019). Development of experimental materials on moral judgment in sport: evidence from chinese athletes. *Front. Psychol.* 10, 2802. doi: 10.3389/fpsyg.2019.02802

- Chen, Z., Wang, D., Wang, K., Ronkainen, N., and Huang, T. (2016). Effects of coaching style on prosocial and antisocial behavior among Chinese athletes. *Social Behavior and Personality*, 44(11), 1889-1900. <https://doi.org/10.2224/sbp.2016.44.11.1889>
- Chin, N.-S., Khoo, S., & Low, W.-Y. (2012). Self-determination and goal orientation in track and field. *Journal of Human Kinetics*, 33(1), 151-161. <https://doi.org/10.2478/v10078-012-0054-0>
- Claessens, B., van Noorden, T., Simons, S., Elbe, A., Brand, R., Coumans, B., & Duiven, E. (2018). *Doping attitudes, moral disengagement, and ethical decision-making of young talented athletes: An advanced intervention study*. Final Report for the World Anti-Doping Agency Social Science Grant (2016-2018). Erişim Adresi: <https://www.wada-ama.org/en/resources/social-science-research/doping-attitudes-moral-disengagement-and-ethical-decision-making>
- Clancy, R.B., Herring, M. P., & Campbell, M. J. (2017). Motivation measures in sport: a critical review and bibliometric analysis. *Front. Psychol.* 8, 348. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00348>
- Clark, D. B., Vanyukov, M., & Cornelius, J. (2002). Childhood antisocial behavior and adolescent alcohol use disorders. *Alcohol Research & Health*, 26(2), 109-115.
- Cloninger, C. R. (1994). The genetic structure of personality and learning: a phylogenetic model. *Clinical Genetics*, 46, 124-137. <https://doi.org/10.1111/j.1399-0004.1994.tb04214.x>
- Cloninger, C. R., Svrakic, D. M., & Przybeck, T. R. (1993). A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50(12), 975-990. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1993.01820240059008>
- Clough, P. J., Earle, K., & Sewell, D. (2002) *Mental toughness: The concept and its measurement*. I. Cockerill (Ed.), *Solutions in sport psychology* (pp. 32-43). Thomson.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO personality inventory (NEO-PI-R) and NEO five factor inventory (NEO-FFI) professional manual*. Psychological Assessment Resources.
- Cox, R.H. (2012). *Sport psychology: Concepts and applications* (7th Edition). WCB/McGraw-Hill.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research* (4th Edition). Pearson.
- Cribbie, R. A. (2000). Evaluating the importance of individual parameters in structural equation modeling: The need for type I error control. *Personality and Individual Differences*, 29(3), 567-577.
- Cribbie, R. A. (2007). Multiplicity control in structural equation modeling. *Structural Equation Modeling A Multidisciplinary Journal*, 14(1), 98-112. http://dx.doi.org/10.1207/s15328007sem1401_5

- Çutuk, S., Kaçay, Z., & Akkuş Çutuk, Z. (2021). The relationship between prosocial and antisocial behaviors and personality traits in team athletes. *Sakarya University Journal of Education*, 11(1), 182-194. <https://doi.org/10.19126/suje.840070>
- Dam, V. H., Hjordt, L. V., da Cunha-Bang, S., Sestoft, D., Knudsen, G. M., & Stenbaek, D. S. (2021). Trait aggression is associated with five-factor personality traits in males. *Brain and Behavior*, 11(7), e02175. <https://doi.org/10.1002/brb3.2175>
- Danioni, F., & Barni, D. (2019). Parents' sport socialization values, perceived motivational climate and adolescents' antisocial behaviors. *Europe's Journal of Psychology*, 15(4), 1-19. <https://doi.org/10.5964/ejop.v15i4.1598>
- d'Arripe-Longueville, F., Corrion, K., Scoffier, S., Roussel, P., & Chalabaev, A. (2010). Sociocognitive self-regulatory mechanisms governing judgments of the acceptability and likelihood of sport cheating. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 32(5), 595-618. <https://doi.org/10.1123/jsep.32.5.595>
- Deci E. L., & Ryan R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum Press.
- Deci E. L., & Ryan R. M. (2000b). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Deci, E., & Ryan, R. (2002a). *Handbook of self-determination*. University of Rochester Press.
- Delrue, J., Vansteenkiste, M., Mouratidis, A., Gevaert, K., Vande Broek, G., & Haerens, L. (2017). A game-to-game investigation of the relation between need-supportive and need-thwarting coaching and moral behavior in soccer. *Psychology of Sport and Exercise*, 31, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2017.03>.
- Demir, E. (2020). *R Diliyle İstatistik Uygulamaları* (2. Baskı). Pegem Akademi.
- Doornik, J. A., & Hansen, H. (2008). An omnibus test for univariate and multivariate normality. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 70, 927–939. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.2008.00537.x>
- Driscoll, M. P. (2013). *Psychology of learning for instruction* (3rd Edition). Pearson.
- Duda, J. L. (1989). Goal perspectives, participation and persistence in sport. *International Journal of Psychology*, 20, 42-56.
- Duda, J. L. (2004). Goal setting and achievement motivation in sport. *Encyclopedia of Applied Psychology*, 2, 109-119. <https://doi.org/10.1016/b0-12-657410-3/00804-7>
- Duda, J. L., Olson, L. K., & Templin T. J. (1991). The relationship of task and ego orientation to sportsmanship attitudes and the perceived legitimacy of injurious acts. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 62, 79 – 87.

- Duda, J.L., Chi, L., Newton, M.L., Walling, M.D., & Catley, D. (1995). Task and ego orientation and intrinsic motivation in sport. *International Journal of Sport Psychology*, 26, 40–63.
- Dunfield, K. A. (2014) A construct divided: prosocial behavior as helping, sharing, and comforting subtypes. *Front. Psychol.* 5, 958. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00958>
- Egan, V., & Campbell, V. (2009). Sensational interests, sustaining fantasies and personality predict physical aggression. *Personality and Individual Differences*, 47, 464-469. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.04.021>.
- Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). *Prosocial development*. W. Damon (Ed.), *Handbook of child psychology (Volume 3): Social, emotional, and personality development* (pp. 701–778). Wiley.
- Eisenberg, N., & Mussen, P. H. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511571121>
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). *Prosocial behavior*. N. Eisenberg, W. Damon, R.M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology (6th Edition)* (pp. 646-718). John Wiley & Sons.
- Elliot, A. J. (1999). Approach and avoidance motivation and achievement goals. *Educational Psychologist*, 34, 169-189. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3403_3
- Erpehlivan, Z. (2008). *Spora Yönelim Envanterinin Türk Sporcuları İçin Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ewen, R. B. (2009). *An introduction to theories of personality* (7th Edition). Psychology Press.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1975). *Manual of the Eysenck personality questionnaire (Junior and adult)*. Hodder & Stoughton.
- Eysenck, H. J., Nias, D. K. B., & Cox, D. N. (1982). Sport and personality. *Advances in Behaviour Research and Therapy*, 4(1), 1–56
- Faria, J. G., Caruzzo, N. M., Contreira, A. R., Fiorese, L., Oliveira, L. P. D., & Vissoci, J. R. N. (2023). Psychometric properties of the Brazilian version of the Multidimensional Sportpersonship Orientations Scale (MSOS). *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 39(6), e39530. <http://dx.doi.org/10.1590/0102.3772e39530.en>
- Feist, G. J., Roberts, T-A., & Feist, J. (2021). *Theories of personality* (10th Edition). McGraw-Hill.
- Feist, J., & Feist, G. J. (2006). *Theories of personality* (6th Edition). McGraw-Hill.

- Field, R. (2001) *John Dewey: Life and works*. Retrieved October 10, 2003, from University at Tennessee site: The Internet Encyclopedia of Psychology: <http://www.utm.edu/research/iep/d/dewey.htm>
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th Edition). Mc Graw Hill.
- García-Calvo, T., Leo, F. M., Gonzalez-Ponce, I., Sánchez-Miguel, P. A., Mouratidis, A., & Ntoumanis, N. (2014). Perceived coach-created and peer-created motivational climates and their associations with team cohesion and athlete satisfaction: evidence from a longitudinal study. *Journal of Sports Sciences*, 32(18), 1738–1750. <https://doi.org/10.1080/02640414.2014.918641>
- Ghasemi, A., & Zahediasl, S. (2012). Normality tests for statistical analysis: A guide for non-statisticians. *International journal of endocrinology and metabolism*, 10(2), 486–489. <https://doi.org/10.5812/ijem.3505>
- Gilchrist, M. E. (2012). *Prosocial and antisocial behaviour in ice hockey: The Role of the team climate, motivation and moral disengagement* (Master Thesis). University of Otago, Dunedin, New Zealand.
- Gillham, A., Gillham, E., & Hansen, K. (2015). Relationships among coaching success, servant leadership, cohesion, resilience and social behaviors. *International Sport Coaching Journal*, 2(3), 233–247. <https://doi.org/10.1123/iscj.2014-0064>
- Goldberg, L. R., Johnson, J. A., Eber, H. W., Hogan, R., Ashton, M. C., Cloninger, C. R., & Gough, H. G. (2006). The international personality item pool and the future of public-domain personality measures. *Journal of Research in Personality*, 40(1), 84–96.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J., & Swann, W. B. (2003). A very brief measure of the big-five personality domains. *Journal of Research in Personality*, 37(6), 504-528. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00046-1](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00046-1)
- Göğebakan, R., Sanioğlu, A., Şahin, İ. H., Budak, M. ve Baştaş, K. (2021). Amatör Futbolcularda Prososyal ve Antisosyal Davranışların Kaygı Düzeyine Etkisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 48-54.
- Görgülü, R., Adiloğulları, G. E., Tosun, Ö. M. ve Adiloğulları, İ. (2018). Prososyal ve Antisosyal Davranış ile Sporcu Kimliğinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 147-161. <https://doi.org/10.17155/omuspd.397248>
- Görgüt, İ. ve Tuncel, S. (2017). Spor Karakter Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(3), 149-156. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000319

- Gucciardi, D. F., Gordon, S., & Dimmock, J. A. (2008). Towards an understanding of mental toughness in Australian football. *Journal of Applied Sport Psychology*, 20(3), 261-281. <https://doi.org/10.1080/10413200801998556>
- Gutierrez-Zotes, A., Labad, J., Martorell, L., Gaviria, A., Bayón, C., Vilella, E., & Cloninger, C. R. (2015). The revised Temperament and Character Inventory: normative data by sex and age from a Spanish normal randomized sample. *PeerJ*, 3, e1481. <https://doi.org/10.7717/peerj.1481>
- Güney, S. (2020). *Davranış Bilimleri* (12. Baskı). Nobel Akademi.
- Gürpınar, B. (2015). Sporda Ahlakdan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu'nun Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1), 57-64. https://doi.org/10.1501/Sporm_00000000269
- Gürpınar, B., Sarı, İ., & Yıldırım, H. (2023). Perceived coach-created empowering and disempowering motivational climate and moral behaviour in sport: mediating role of moral disengagement. *Journal of Sports Sciences*, 41(9), 820-832. <https://doi.org/10.1080/02640414.2023.2240614>
- Hagger, M. S., Hardcastle, S. J., Chater, A., Mallett, C., Pal, S., & Chatzisarantis, N. L. (2014). Autonomous and controlled motivational regulations for multiple health-related behaviors: between- and within-participants analyses. *Health psychology and behavioral medicine*, 2(1), 565-601. <https://doi.org/10.1080/21642850.2014.912945>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010) *Multivariate data analysis* (7th Edition). Pearson.
- Hair, J. F., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a silver bullet. *Journal of Marketing theory and Practice*, 19(2), 139-152.
- Hair, J. F., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2013). Partial least squares structural equation modeling: Rigorous applications, better results and higher acceptance. *Long range planning*, 46(1-2), 1-12.
- Haugen, T., Riesen, J. F., Østrem, K., Høigaard, R., & Erikstad, M. K. (2020). The relationship between motivational climate and personal treatment satisfaction among young soccer players in Norway: The moderating role of supportive coach-behaviour. *Sports (Basel, Switzerland)*, 8(12), 162. <https://doi.org/10.3390/sports8120162>
- Henze, N., & Zirkler, B. (1990). A class of invariant consistent tests for multivariate normality. *Communications in Statistics - Theory and Methods*, 19(10), 3595-3617. <http://dx.doi.org/10.1080/03610929008830400>
- Higgins, A., Power, C. F., & Kohlberg, L. (1984). *The relationships of moral judgment to judgments of responsibility*. W. Kurtinez & J. Gewirtz (Eds.), Morality, moral behavior, and moral functioning (pp. 74-106). Wiley.

- Hodge, K., & Lonsdale, C. (2011). Prosocial and antisocial behavior in sport: the role of coaching style, autonomous vs. controlled motivation, and moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 33(4), 527-547. <https://doi.org/10.1123/jsep.33.4.527>
- Hodge, K., and Gucciardi, D. F. (2015). Antisocial and prosocial behavior in sport: The role of motivational climate, basic psychological needs, and moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 37(3), 257-273. <https://doi.org/10.1123/jsep.2014-0225>
- Hodge, K., Hargreaves, E. A., Gerrard, D., & Lonsdale, C. (2013). Psychological mechanisms underlying doping attitudes in sport: motivation and moral disengagement. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 35(4), 419-432. <https://doi.org/10.1123/jsep.35.4.419>
- Hubert, M., & Vandervieren, E. (2008). An adjusted boxplot for skewed distributions. *Computational Statistics & Data Analysis*, 52(12), 5186-5201. <https://doi.org/10.1016/j.csda.2007.11.008>
- Jin, W. Y., & Peng, M. (2021). The effects of social perception on moral judgment. *Frontiers in Psychology*, 11, 557216. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.557216>
- Jõesaar, H., Hein, V., & Hagger, M. S. (2011). Peer influence on young athletes' need satisfaction, intrinsic motivation and persistence in sport: A 12-month prospective study. *Psychology of Sport and Exercise*, 12(5), 500-508. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2011.04.005>
- Jones, B. D., Woodman, T., Barlow, M., & Roberts, R. (2017). The darker side of personality: narcissism predicts moral disengagement and antisocial behavior in sport. *The Sport Psychologist*, 31(2), 109-116. <http://dx.doi.org/10.1123/tsp.2016-0007>
- Kang, H., & Ahn, J.-W. (2021). Model setting and interpretation of results in research using structural equation modeling: A checklist with guiding questions for reporting. *Asian Nursing Research*, 15(3), 157-162. <https://doi.org/10.1016/j.anr.2021.06.001>
- Kapıkıran, N. A. (2007). Üniversite Öğrencilerinde Ahlaki Davranışın Empatik Eğilim ve Kendini Ayarlama Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 33-47.
- Kapoor, P. S., M S, B., Maity, M., & Jain, N. K. (2021). Why consumers exaggerate in online reviews? Moral disengagement and dark personality traits. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 60, 102496. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102496>
- Karagöz, Y. (2019). *SPSS AMOS META Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Nobel Akademi.

- Kavussanu, M. (2006). Motivational predictors of prosocial and antisocial behaviour in football. *Journal of Sports Sciences*, 24(6), 575-588. <https://doi.org/10.1080/02640410500190825>
- Kavussanu, M. (2007). *Morality in sport*. S. Jowette & D. Lavallee (Eds.), Social psychology in sport (pp. 265–277). Human Kinetics.
- Kavussanu, M. (2008). Moral behaviour in sport: a critical review of the literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 124–138. <https://doi.org/10.1080/17509840802277417>
- Kavussanu, M., & Al-Yaaribi, A. (2021). Prosocial and antisocial behaviour in sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19(2), 179-202. doi: 10.1080/1612197X.2019.1674681
- Kavussanu, M., & Boardley, I. D. (2009). The Prosocial and Antisocial Behavior in Sport Scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31(1), 97–117. <https://doi.org/10.1123/jsep.31.1.97>
- Kavussanu, M., & Ntoumanis, N. (2003). Participation in sport and moral functioning: Does ego orientation mediate their relationship?. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 25(4), 1-18. Retrieved from <http://hk.humankinetics.com/JSEP/journalAbout.cfm>
- Kavussanu, M., & Roberts, G. C. (2001). Moral functioning in sport: An achievement goal perspective. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 23(1), 37–54. <https://doi.org/10.1123/jsep.23.1.37>
- Kavussanu, M., & Spray, C. M. (2006). Contextual Influences on moral functioning of male youth footballers. *The Sport Psychologist*, 20(1), 1-23. <https://doi.org/10.1123/tsp.20.1.1>
- Kavussanu, M., Boardley, I. D., Sagar, S. S., Ring, C. (2013b). Bracketed morality revisited: how do athletes behave in two contexts?. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 35, 449-463.
- Kavussanu, M., Ring, C., & Kavanagh, J. (2015a). Antisocial behavior, moral disengagement, empathy and negative emotion: A comparison between disabled and able-bodied athletes. *Ethics & Behavior*, 25(4), 297-306. doi:10.1080/10508422.2014.930350
- Kavussanu, M., Roberts, G. C., & Ntoumanis, N. (2002). Contextual influences on moral functioning of college basketball players. *The Sport Psychologist*, 16, 347-367.
- Kavussanu, M., Seal, A. R., & Philips, D. R. (2006). Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: Age differences across adolescence and the role of motivational variables. *Journal of Applied Sport Psychology*, 18(4), 326-344. <https://doi.org/10.1080/10413200600944108>

- Kavussanu, M., Stamp, R., Slade, G., & Ring, C. (2009). Observed prosocial and antisocial behaviors in male and female soccer players. *Journal of Applied Sport Psychology*, 21(Supp. 1), 62-76. <https://doi.org/10.1080/10413200802624292>
- Kavussanu, M., Stanger, N., & Boardley, I. D. (2013a). The Prosocial and Antisocial Behaviour in Sport Scale: Further evidence for construct validity and reliability. *Journal of Sports Sciences*, 31(11), 1208–1221. <https://doi.org/10.1080/02640414.2013.775473>
- Kavussanu, M., Stanger, N., & Ring, C. (2015b). The effects of moral identity on moral emotion and antisocial behavior in sport. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 4(4), 268–279. <https://doi.org/10.1037/spy0000040>
- Kaya, D. G., Ayan, B. N. ve Ocak, Y. (2023). Amatör Futbolcuların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ile Spor Duygu Durumlarının İncelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(3), 1139-1149. <https://doi.org/10.5829/idosi.wjss.2012.6.4.1151>
- Keshtidar, M., & Behzadnia, B. (2017). Prediction of intention to continue sport in athlete students: A self-determination theory approach. *PloS One*, 12(2), e0171673. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0171673>
- Khairi, A., Assadi, H., Farahani, A., & Goodarzi, M. (2012). The effect of type of sport, gender, personality and goal orientation on sport ethics of student athletes. *World Journal of Sport Sciences*, 6(4), 372-381. <https://doi.org/10.5829/idosi.wjss.2012.6.4.1151>
- Kılınç, K. ve İnce, M. L. (2021). Youth athletes' developmental outcomes by age, gender, and type of sport. *Journal of Human Sport and Exercise*, 16(1), 212-225. <https://doi.org/10.14198/jhse.2021.161.19>
- Killen, M., & Smetana, J. G. (2006). *Handbook of moral development* (1st Edition). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.) The Guilford Press.
- Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice*. Harper & Row.
- Kwak, S. G., & Kim, J. H. (2017). Central limit theorem: The cornerstone of modern statistics. *Korean Journal of Anesthesiology*, 70(2), 144-156. <https://doi.org/10.4097/kjae.2017.70.2.144>
- Laborde, S., Allen, M. S., Katschak, K., Mattonet, K., & Lachner, N. (2020). Trait personality in sport and exercise psychology: A mapping review and research agenda. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(6), 701-716. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2019.1570536>
- Lavallee, D., Kremer, J., Moran, A. P., & Williams, M. (2003). *Sport psychology: Contemporary themes*. Palgrave MacMillan.

- Lee, R. J., Gozal, D., Coccato, E. F., & Fanning, J. (2020). Narcissistic and borderline personality disorders: Relationship with oxidative stress. *Journal of Personality Disorders*, 34(Supplement), 6-24. <https://doi.org/10.1521/pedi.2020.34.supp.6>
- Leo, F. M., Miguel, P. A. S., & Sánchez-Oliva, D. (2015). Motivational climate created by other significant actors and antisocial behaviors in youth sport. *Kinesiology*, 47(1), 3-10.
- Li, N., Wang, C., & Shi, W. (2022). Athletes' goal orientations and attitudes towards doping: moral disengagement in sport as a mediator. *Am J Health Behav.*, 46(3), 337-346. <https://doi.org/10.5993/AJHB.46.3.12>
- Locke, E. A., Shaw, K. N., Saari, L. M., & Latham, G. P. (1981). Goal setting and task performance: 1969-1980. *Psychological Bulletin*, 90(1), 125-152. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.90.1.125>
- Mallett, C.J., & Coulter, T. (2016). The anatomy of a successful Olympic coach: Actor, agent, and author. *International Sport Coaching Journal*, 3(2), 113-127 <https://doi.org/10.1123/iscj.2015-0069>
- Mardia, K. V. (1970). Measures of multivariate skewness and kurtosis with applications. *Biometrika*, 57(3), 519-530. <https://doi.org/10.2307/2334770>
- Martens, R. (1975). *Social psychology of sport*. Harper & Row
- Martínez-González, N., Atienza, F.L., Duda, J.L., & Balaguer, I. (2022). The role of dispositional orientations and goal motives on athletes' well- and ill-being. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 19, 289. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010289>
- Matosic, D., Ntoumanis, N., Boardley, I. D., & Sedikides, C. (2020). Narcissism, beliefs about controlling interpersonal style, and moral disengagement in sport coaches. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(5), 592-606. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2018.1549580>
- Mbam, O.S., Chimezie, N.B., Ronald.C.N, O., & Kenneth, N.A. (2015). Roles of coaching styles, motivation and sports behaviour on youth athletes sport performance. *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 11, 10-19.
- McAdams, D.P., & Pals, J.L. (2006). A new big five: Fundamental principles for an integrative science of personality. *American Psychologist*, 61(3), 204-217.
- McCloskey, K., & Johnson, B. T. (2021). You are what you repeatedly do: Links between personality and habit. *Personality and Individual Differences*, 181, 111000. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111000>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1990). *Personality in Adulthood* (1st Edition). Guilford Press.

- McCrae, R. R., & Costa, P. T. Jr. (1999). *A five-factor theory of personality*. L. A. Pervin, & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2nd Edition). Guilford Press.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. Jr. (2005). *Personality in Adulthood: A Five-Factor Theory Perspective* (2nd Edition). The Guilford Press.
- McGill, R., Tukey, J. W., & Larsen, W. A. (1978) Variations of Box Plots. *The American Statistician*, 32(1), 12-16. <https://doi.org/10.1080/00031305.1978.10479236>
- Mertler, C.A., & Vannatta, R.A. (2005). *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application and Interpretation* (3rd Edition). Pyrczak.
- Micai, M., Kavussanu, M., & Ring, C. (2015). Executive Function is Associated With Antisocial Behavior and Aggression in Athletes. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 37(5), 469-476. <https://doi.org/10.1123/jsep.2015-0021>
- Miles, D. A. (2017, August). *A taxonomy of research gaps: Identifying and defining the seven research gaps*. In Doctoral student workshop: finding research gaps-research methods and strategies, Dallas, Texas (pp. 1-15).
- Miller, B. W., Roberts, G. C., & Ommundsen, Y. (2004). Effect of motivational climate on sportpersonship among competitive youth male and female football players. *Scand J Med Sci Sports*, 14, 193-202. <https://doi.org/10.1046/j.1600-0838.2003.00320.x>
- Miller, B. W., Roberts, G. C., Ommundsen, Y. (2005). Effect of perceived motivational climate on moral functioning, team moral atmosphere perceptions, and the legitimacy of intentionally injurious acts among competitive youth football players. *Psychology of Sport and Exercise*, 6, 461-477. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2004.04.003>
- Mishra, P., Pandey, C. M., Singh, U., Gupta, A., Sahu, C., & Keshri, A. (2019). Descriptive statistics and normality tests for statistical data. *Annals of cardiac anaesthesia*, 22(1), 67-72. https://doi.org/10.4103/aca.ACA_157_18
- Møllerløgken, N. E., Lorås, H., & Pedersen, A. V. (2017). A Comparison of Players' and Coaches' Perceptions of the Coach-Created Motivational Climate within Youth Soccer Teams. *Frontiers in Psychology*, 8, 109. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00109>
- Müller-Bloch, C. & Kranz, J., (2014). *A Framework for Rigorously Identifying Research Gaps in Qualitative Literature Reviews*. The Thirty Sixth International Conference on Information Systems, Fort Worth 2015, pp. 1–19.
- Namlı, S., & Tekkurşun Demir, G. (2019). Is Mental Toughness in Elite Athletes a Predictor of Moral Disengagement in Sports?. *Journal of Education and Learning*, 8(6), 56-64. <https://doi.org/10.5539/jel.v8n6p56>

- Navarro, N., Trigueros, R., Cangas, A. J., & Aguilar-Parra, J. M. (2020). Adaptation and Validation of the Prosocial and Antisocial Behavior Scale in Sports for the Spanish Context. *Sustainability*, 12(7), 2859. <https://doi.org/10.3390/su12072859>
- Nicholls, J. G. (1984). *Concepts of ability and achievement motivation*. C. Ames & R. Ames (Eds.), Research on motivation in education: Student motivation (Vol. 1, pp. 39–73). Academic Press
- Nicholls, J. G. (1989). *The competitive ethos and democratic education*. Harvard University Press.
- Nisan, M. (1984). Distributive justice and social norms. *Child Development*, 55(3), 1020–1029. <https://doi.org/10.2307/1130153>
- Ockey, G. J., & Choi, I. (2015). Structural equation modeling reporting practices for language assessment. *Language Assessment Quarterly*, 12(3), 305–319. <https://doi.org/10.1080/15434303.2015.1050101>
- O'Connor, D., Gardner, L., Larkin, P., Pope, A., & Williams, A. M. (2020). Positive youth development and gender differences in high performance sport. *Journal of Sports Sciences*, 38(11-12), 1399–1407. <https://doi.org/10.1080/02640414.2019.1698001>
- Oh, Y.-T., Uhm, J.-P., Lee, H.-W. (2022). The Effect of Coaching Types on Moral Disengagement in Taekwondo Athletes: The Mediating Role of Pride. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 19, 12306. <https://doi.org/10.3390/ijerph191912306>
- Ommundsen, Y., Roberts, G. C., Lemyre, P. N., & Treasure, D. (2003). Perceived motivational climate in male youth soccer: relations to social–moral functioning, sportspersonship and team norm perceptions. *Psychology of Sport and Exercise*, 4, 397–413.
- Oral, B. ve Çoban, A. (2020). *Temel kavramlar*. B. Oral, A. Çoban, & M. Bars (Eds.), Eğitimde Ahlak ve Etik (ss. 1-24). Pegem Akademi.
- Özkurt, B. (2023). *Elit Güreşçilerde Motivasyonel Belirleyicilerin Spora Devam Etme Niyeti Üzerindeki Etkisi: Keyif Almanın Aracı Rolü* (Doktora Tezi). Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Pelletier, L. G., Rocchi, M. A., Vallerand, R. J., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2013). Validation of the revised sport motivation scale (SMS-II). *Psychology of Sport and Exercise*, 14, 329–341. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychsport.2012.12.002>
- Pelletier, L. G., Tuson, K. M., Fortier, M. S., Vallerand, R. J., Briere, N. M., & Blais, M. R. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The Sport Motivation Scale (SMS). *Journal of sport and Exercise Psychology*, 17(1), 35–53. <https://doi.org/10.1123/jsep.17.1.35>

- Pepe, O., Başığit Gönenci, F. E., Gönendi, B., & Gökkoçun, A. (2021). Analysing of the Relationship between Team Cohesion and Prosocial and Antisocial Behaviors of Athletes Taking Groundwork Training in Professional Football Teams. *Propósitos y Representaciones*, 9(Özel Sayı 3), e1158. <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1158>
- Pereira Gonçalves, M., Morais Peixoto, E., Pestillo de Oliveira, L., Cruz Porto, R., & Nickenig Vissoci, J. R. (2021). Parâmetros psicométricos da Prosocial and Antisocial Behavior Sport Scale (PABSS) para o contexto brasileiro. *Acta Colombiana de Psicología*, 24(1), 130-140. <https://doi.org/10.14718/ACP.2021.24.1.12>
- Petri, H., & Govern, J. M. (2012). *Motivation: Theory and Research* (6th Edition). Wadsworth Publishing Company.
- Pizzi, G., & Stanger, N. (2020). Consequences of teammate moral behaviour: Linking team moral norms with cohesion and collective efficacy. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2019.1593215>
- Pocius, E., & Malinauskas, R. (2023). Determining positive behavioral skills in different age groups of young basketball players during the pandemic. *Children*, 10, 914. <https://doi.org/10.3390/children10060914>
- Polat, A. ve Kaynak, K. (2022). Kadın voleybolcuların spora bağlılıkları ile prososyal ve antisosyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ulusal Kinesyoloji Dergisi*, 3(2), 38-47. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7481761>
- Power, C. F., Higgins, A., & Kohlberg, L. (1989). *Lawrence Kohlberg Approach to Moral Education*. Columbia University Press.
- Proios, M., & Proios, I. (2017). The influence of religiosity on moral judgment in sport. *Social Sciences*, 6(1), 5. <https://doi.org/10.3390/socsci6010005>
- Ramolale, M., Malet, L., & Ju, U. (2021). Mediation role of mental toughness on the relationship between self-efficacy and prosocial/antisocial behavior in elite youth sport. *Frontiers in Psychology*, 12, 745323. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.745323>
- Rest, J.R. (1983). *Morality*. P. Mussen (General Ed.), Manual of Child Psychology. J. Flavell & E. Markman (Eds.), Vol. 3: Cognitive Development (4th Edition) (pp. 356-629). Wiley
- Rest, J.R. (1984). *The major components of morality*. W. Kurtines & J. Gewirtz (Eds.), *Morality, Moral Behavior, and Moral Development* (pp. 356-429). Wiley.
- Ring, C., Kavussanu, M., Al-Yaaribi, A., Tenenbaum, G., & Stanger, N. (2019). Effects of antisocial behaviour on opponent's anger, attention, and performance. *Journal of Sports Sciences*, 1–7. <https://doi.org/10.1080/02640414.2018.1532061>

- Roberts, B. W., Walton, K. E., & Viechtbauer, W. (2006). Patterns of mean-level change in personality traits across the life course: A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 132(1), 1–25. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.1.1>
- Robinson, K. A., Saldanha, I. J., & Mckoy, N. A. (2011). Development of a framework to identify research gaps from systematic reviews. *Journal of Clinical Epidemiology*, 65, 1325-1330.
- Rook, S. M., Stephenson, N., Ortega, J., de Calvo, M. P. C., & Iyer-Eimerbrink, P. A. (2021). Morality Development and Its Influence on Emotion, Attitudes, and Decision Making. *Psychology*, 12, 1722-1741. <https://doi.org/10.4236/psych.2021.1210104>
- Royston, J. P. (1983). Some techniques for assessing multivariate normality based on the Shapiro-Wilk W. *Applied Statistics*, 32(2), 121-133. <https://doi.org/10.2307/2347291>
- Rutten, E. A., Schuengel, C., Dirks, E., Stams, G. J. J. M., Biesta, G. J. J., and Hoeksma, J. B. (2011). Predictors of Antisocial and Prosocial Behavior in an Adolescent Sports Context. *Social Development*, 20(2), 294-315. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2010.00598.x>
- Rutten, E. A., Stams, G. J. J. M., Biesta, G. J. J., Schuengel, C., Dirks, E., and Hoeksma, J. B. (2007). The Contribution of Organized Youth Sport to Antisocial and Prosocial Behavior in Adolescent Athletes. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(3), 255-264. <https://doi.org/10.1007/s10964-006-9085-y>
- Ryan, R. (1995). Psychological needs and the facilitations of integrative processes. *Journal of Personality*, 63, 397-427. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-6494.1995.tb00501.x>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Sage, G. (1977). *Introduction to motor behavior: A neuropsychological approach* (2nd Edition). Addison-Wesley.
- Sage, G., Kavussanu, M., and Duda, J. (2006). Goal orientations and moral identity as predictors of prosocial and antisocial functioning in male association football players. *Journal of Sports Sciences*, 24(5), 455-466. <https://doi.org/10.1080/02640410500244531>
- Sage, L. D., & Kavussanu, M. (2008) Goal orientations, motivational climate, and prosocial and antisocial behaviour in youth football: Exploring their temporal stability and reciprocal relationships, *Journal of Sports Sciences*, 26(7), 717-732, <https://doi.org/10.1080/02640410701769716>
- Sage, L., & Kavussanu, M. (2007a). Multiple goal orientations as predictors of moral behavior in youth soccer. *The Sport Psychologist*, 21(4), 417-437.

- Sage, L., & Kavussanu, M. (2007b). The effects of goal involvement on moral behavior in an experimentally manipulated competitive setting. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 29(2), 190-207.
- Saidon, I., Galbreath, J., & Whiteley, A. (2010). *Antecedents of moral disengagement: Preliminary empirical study in Malaysia*. In Proceedings of the 24th annual Australian and New Zealand Academy of Management Conference. AnzAm.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures. *Methods of Psychological Research*, 8(2), 23-74.
- Schmitt, D. P., Allik, J., McCrae, R. R., and Benet-Martínez, V. (2007). The Geographic Distribution of Big Five Personality Traits: Patterns and Profiles of Human Self-Description Across 56 Nations. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38(2), 173-212. <https://doi.org/10.1177/0022022106297299>
- Schmitt, D. P., Realo, A., Voracek, M., & Allik, J. (2008). Why can't a man be more like a woman? Sex differences in Big Five personality traits across 55 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(1), 168-182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.94.1.168>.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya* (22. Baskı). Pegem Akademi.
- Sezen Balçıklı, G. (2009). *Profesyonel Futbolcuların Fair Play'e Yönelik Davranışları İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sezen Balçıklı, G. (2013). The Turkish adaptation of the prosocial and antisocial behavior in sport scale. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(18), 271-276.
- Sezen Balçıklı, G. ve Yıldırım, İ. (2018). Elit Salon Hokeyi Oyuncularında Empatik Beceri ile Prosocial Davranışlar Arasındaki İlişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1-8. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/33514/304113>
- Shaffer, D. R. (2008). *Social and Personality Development* (6th Edition). Wadsworth Cengage Learning.
- Sheehy, T., & Hodge, K. (2015). Motivation and morality in masters athletes: A self-determination theory perspective. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 13(3), 273-285. <https://doi.org/10.1080/1612197x.2014.956326>
- Shields, D. L. L., & Bredemeier, B. J. L. (1995). *Character development and physical activity*. Human Kinetics

- Shields, D. L., Funk, C. D., & Bredemeier, B. L. (2015). Predictors of Moral Disengagement in Sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 37(6), 646–658. <https://doi.org/10.1123/jsep.2015-0110>
- Shields, D. L., LaVoi, N. M., Bredemeier, B. L., & Power, F. C. (2007). Predictors of poor sportspersonship in youth sports: Personal attitudes and social influences. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 29(6), 747–762.
- Shiffler, R. E. (1988). Maximum Z Scores and Outliers. *The American Statistician*, 42(1) 79-80, <https://doi.org/10.1080/00031305.1988.10475530>
- Sijtsema, J. J., Garofalo, C., Jansen, K., & Klimstra, T. A. (2019). Disengaging from Evil: Longitudinal Associations Between the Dark Triad, Moral Disengagement, and Antisocial Behavior in Adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 47(8), 1351-1365. <https://doi.org/10.1007/s10802-019-00519-4>
- Smith, C. E., & Cribbie, R. A. (2013). Multiplicity Control in Structural Equation Modeling: Incorporating Parameter Dependencies. *Structural Equation Modeling A Multidisciplinary Journal*, 20(1), 79-85. <http://dx.doi.org/10.1080/10705511.2013.742385>
- Sohnsmeyer, J. (2018). Deutsche Adaptation der Prosocial and Antisocial Behavior in Sport Scale (PABSS). *Diagnostica*, 64(4), 1-11. <https://doi.org/10.1026/0012-1924/a000206>
- Stanger, N., Backhouse, S. H., Jennings, A., & McKenna, J. (2018). Linking motivational climate with moral behavior in youth sport: The role of social support, perspective taking, and moral disengagement. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 7(4), 392–407. <https://doi.org/10.1037/spy0000122>
- Stanger, N., Kavussanu, M., & Ring, C. (2021). Linking facets of pride with moral behaviour in sport: the mediating role of moral disengagement. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19(6), 929–942. <https://doi.org/10.1080/1612197x.2020.1830825>
- Stanger, N., Kavussanu, M., Boardley, I. D., & Ring, C. (2013). The influence of moral disengagement and negative emotion on antisocial sport behavior. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 2(2), 117–129. <https://doi.org/10.1037/a0030585>
- Stevens, J. P. (2009). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (5th Edition). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Stoeber, J., & Yang, H. (2016). Moral perfectionism and moral values, virtues, and judgments: Further investigations. *Personality and Individual Differences*, 88, 6-11. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.08.031>
- Stuart, M., & Ebbeck, V. (1995). The influence of perceived social approval on moral functioning in youth sport. *Pediatric Exercise Science*, 7, 270–280.

- Šukys, S. (2010). Prosocialaus ir antisocialaus elgesio skalės bei jaunimo vertybių sportinėje veikloje klausimyno adaptavimas lietuviams. *Ugdymas Kūno kultūra Sportas*, 3(78), 97-104. <https://doi.org/10.33607/bjshs.v3i78.370>
- Székel, G. J., & Rizzo, M. L. (2017). The energy of data. *Annual Review of Statistics and Its Application*, 4(1), 447-479. <https://doi.org/10.1146/annurev-statistics-060116-054026>
- Şahinler, Y. (2022). Takım Sporcularının Prososyal ve Antisosyal Davranış Eğilimlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Research in Sport Education and Sciences*, 24(2), 37-40. <https://doi.org/10.5152/JPESS.2022.1004870>
- Şenel, E. (2020). Triadic Relationships Between Interpersonal, Pro/Anti-Social Behaviors, and Moral Disengagement in Team Sports. *The Spor Journal*, 24.
- Şengün, M. (2015). *Ahlaki Düşünce ve Yargı* (Birinci Baskı). Nobel Akademi
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Talwar, V. (2011). *Moral behavior*. S. Goldstein, & J. A. Naglieri (Eds.), *Encyclopedia of Child Behavior and Development* (pp. 965-967). Springer.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor Ahlakı ve Şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071–1093. https://doi.org/10.9761/jasss_361
- Teke, E. (2018). *Sporcuların Kişilik Özelliklerinin Fair-Play Davranışına Etkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Terracciano, A., McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2010). Intra-individual change in personality stability and age. *Journal of Research in Personality*, 44(1), 31-37. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.09.006>
- Thornberg, R., Jungert, T., & Hong, J. S. (2023). The indirect association between moral disengagement and bystander behaviors in school bullying through motivation: Structural equation modelling and mediation analysis. *Social Psychology of Education*, 26, 533-556. <https://doi.org/10.1007/s11218-022-09754-y>
- Top, E., & Akil, M. (2021). The effect of motivation to participate in sport on prosocial and antisocial behaviors in individuals with physical disabilities. *Iran J Public Health*, 50(11), 2183-2190.
- Toros, T. (2004). Sporda Görev ve Ego Yönelim Ölçeği (SGEYÖ)'nin Türk Sporcuları İçin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 15(3), 155-166.
- Traclet, A., Moret, O., Ohl, F., & Clémence, A. (2015). Moral disengagement in the legitimation and realization of aggressive behavior in soccer and ice hockey. *Aggressive Behavior*, 41(2), 123-133. <https://doi.org/10.1002/ab.21561>

- Traclet, A., Romand, P., Moret, O., & Kavussanu, M. (2011). Antisocial behavior in soccer: A qualitative study of moral disengagement. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 9(2), 143–155. <https://doi.org/10.1080/1612197x.2011.567105>
- Treasure, D. C., & Roberts, G. C. (2001). Students' perceptions of the motivational climate, achievement beliefs, and satisfaction in physical education. *Research quarterly for exercise and sport*, 72(2), 165-175. <https://doi.org/10.1080/02701367.2001.10608946>
- Trigueros, R., Alias, A., Gallardo, A. M., García-Tascón, M., & Aguilar-Parra, J. M. (2020). Validation and adaptation of the prosocial and antisocial behavior in sport scale to the spanish context of physical education. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(2), 477. <https://doi.org/10.3390/ijerph17020477>
- Tsai, C., Ju, J., Chen, Z. (2022). The mediating role of prosocial and antisocial behaviors between team trust and sport commitment in college basketball players. *European Journal of Sport Science*, 22(9), 1418-1425. <https://doi.org/10.1080/17461391.2021.1973571>
- Turiel, E. (2006). *Though, emotions, and social interactional processes in moral development*. M. Killen, & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of Moral Development* (1st Edition) (pp. 7-35). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2023, 1 Eylül). *Ahlak Nedir?* Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2023, 1 Eylül). *Güdü Nedir?* Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türksoy Işım, A., Güvendi, B. ve Toros, T. (2019). Amatör Lig Futbolcularında Sporda Ahlakтан Uzaklaşma, Güdusel İklim ve Karar Verme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(1), 54-62. <https://doi.org/10.24289/ijsser.483295>
- Tyson, D. F., Linnenbrink-Garcia, L., & Hill, N. E. (2009). Regulating debilitating emotions in the context of performance: achievement goal orientations, achievement-elicited emotions, and socialization contexts. *Human Development*, 52(6), 329–356. <https://doi.org/10.1159/000242348>
- Urfa, O., & Aşçı, F. A. (2023). Irrational beliefs and moral behaviors: Are irrational performance beliefs predictor of prosocial and antisocial behaviors in athletes?. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 41(2), 432-543. <https://doi.org/10.1007/s10942-023-00528-9>
- van de Pol, P. K. C., Kavussanu, M., & Claessens, B. (2020). Moral functioning across training and competition in sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(2), 239-255. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2018.1511623>

- van den Akker, A. L., Deković, M., Asscher, J., & Prinzie, P. (2014). Mean-level personality development across childhood and adolescence: A temporary defiance of the maturity principle and bidirectional associations with parenting. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(4), 736–750. <https://doi.org/10.1037/a0037248>.
- Varol, S., & Türkmen, M. (2021). Bocce Lig Sporcularının Antrenör İlişki Düzeyi ile Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 7(1), 19-34.
- Vealey, R.S. (2002). *Personality and sport behavior*. T.S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology* (pp. 43–82). Human Kinetics.
- Walling, M. D., Duda, J. L., Chi, L. (1993). The perceived motivational climate in sport questionnaire: Construct and predictive validity. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 15, 172-183.
- Weinberg, R. S., & Gould, D. (2018). *Foundations of Sport and Exercise Psychology* (7th Ed.). Human Kinetics.
- Widiger, T. A., & Hines, A. (2022). The diagnostic and statistical manual of mental disorders, fifth edition alternative model of personality disorder. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 13(4), 347–355. <https://doi.org/10.1037/per0000524>
- Wilson, K. E., & Dishman, R. K. (2015). Personality and physical activity: A systematic review and meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, 72, 230–242. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.08.023>
- Yarayan, Y. E., Yıldız, A. B., Gülşen, D. B. A. ve İlhan, E. L. (2020). Futbolculuk Seviyesi Prososyal ve Antisosyal Davranışların Bir Belirleyicisi midir?. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 125-133. <https://doi.org/10.33689/spormetre.679950>
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2022). *Kişilik Kuramları* (18. Baskı). Pegem Yayıncılık.
- Yazıcı, Ö. F. (2022). Rekabetçi Saldırganlık ve Öfkede Prososyal ve Antisosyal Davranışların Rolü. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 117-132. <https://doi.org/10.17155/omuspd.1125510>
- Yıldıran, İ. (2005). Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 3-16. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/27983/304948>
- Yıldız, M., Şenel, E., & Yıldıran, İ. (2018). Prosocial and antisocial behaviors in sport: The roles of personality traits and moral identity. *The Sport Journal*, 21 Ağustos, 1-13. Erişim adresi: <https://thesportjournal.org/article/prosocial-and-antisocial-behaviors-in-sport-the-roles-of-personality-traits-and-moral-identity/>

- Yung, Y., & Bentler, P. M. (1996). *Bootstrapping techniques in analysis of mean and covariance structures*. G. A. Marcoulides, & R. E. Schumacker (Eds.), *Advanced structural equation modeling* (1st Edition) (pp. 195-226). Psychology Press.
- Zhang, J., Zhao, H., Zhang, H., & Guo, M. (2023). Future orientation and moral judgment in chinese youths: the mediating role of moral disengagement and the moderating role of self-control. *Current Psychology*, May 1–12. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-04760-5>
- Zhao, H., & Zhang, H. (2022). How personal relative deprivation influences moral disengagement: The role of malicious envy and Honesty–Humility. *Scandinavian Journal of Psychology*, 63(3), 246-255. <https://doi.org/10.1111/sjop.12791>

EK 1. İzin Yazıları

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-14267719-302.14.01-856225

14.03.2023

Konu : Yasin ALTIN hk.

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü (Öğrenci İşleri)'nün 02.01.2023 tarihli ve E-98761816-302.08.01-774664 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Spor Eğitimi doktora programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Üniversitemiz biriminde çalışma yapma isteği kapsamında ilgili Enstitü Müdürlüğü'nden alınan 02.01.2023 tarih ve E-98761816-302.08.01-774664 sayılı yazı ile eklerinin birer örnekleri ilişikte sunulmuştur.

Bilgilerinize ve gereğini saygı ile arz ve rica ederim.

Prof. Dr. Ayşen APAYDIN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek:

1 - Yazı ve eklerinin birer örneği (takım)

2 - Link Adresi (1 sayfa)

Dağıtım:

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
HİTİT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
ESKİŞEHİR TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: BFD1C1F4-709A-4BE4-ABD6-8EF2397BF95F Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>

Tandogan Yerleşkesi Döğel Caddesi 06100 Tandogan / ANKARA

Telefon No: 0312 214 13 50 Belge Geçer No: 0312 223 43 67

e-posta: aaogrisilgi@ankara.edu.tr Twitter: @AnkaraUniKep Adresi:

ankara.vizyon.ankara.edu.tr/kep.tr

KEP Adresi: ankara@kep.tr

Bilgi için: Derya UYGUR

Bilgisayar Yönetmeni

Telefon No: 0312 214 13 50-

6163

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜNE
SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: BFD1C1F4-709A-4BE4-A1D6-8EF2397B95F Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>
Tandoğan Yerleşkesi Döğel Caddesi 06100 Tandoğan / ANKARA Bilgi için: Duygu UYGUR
Telefon No: 0312 214 13 50 Belge Geçer No: 0312 223 43 67 Bilgisayar İşletmeni
e-posta: aaogrisi@ankara.edu.tr Twitter: @AnkaraUniKep Adresi: Telefon No: (312) 214 13 50
ankara.gov.tr / ankara.edu.tr 6163
KEP Adresi: 20020507@ankara.edu.tr

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-45333631-302.08-00000818072
Konu : Araştırma İzni (Yasin ALTIN)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 14.03.2023 tarihli ve E.856225 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Spor Eğitimi doktora programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında çalışma yapma isteği talebi Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığınca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Ayhan ÖZÇİFÇİ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 958781E0-E9DF-4F29-99C4-D90D9145D435

Belge Doğrulama Adresi: <https://e-belge.aksaray.edu.tr>

Adres: Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Bahçeşar Mahallesi 68100 Aksaray

Telefon No: 03822883128 Faks No: 03822883139

e-Posta: Internet.Adresi:https://www.aksaray.edu.tr/

KEP Adresi: aksarayuniversitesi@tu01.kep.tr

Ayrıntılı bilgi için: Serdar ÖZBAY

Bilgisayar İşletmeni

Telefon No: 03822883128

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Spor Bilimleri Fakültesi

Sayı : E-25412184-302.08-00000815521
Konu : Araştırma İzni- Yasin ALTIN

ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞINA

İlgi : 15.03.2023 tarihli ve E-45333631-302.08-00000814935 sayılı yazınız.

İlgi yazıda bahsi geçen araştırma çalışmasının uygulanmasında Dekanlığımızca herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Serkan PANCAR
Dekan V.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 5D683C65-28A6-4FA6-AFFF-C5994ED2A89A

Doğrulama Adresi: <https://www.nakliye.gov.tr/aksaray-universitesi-ebys>

Adres: Aksaray Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Telefon No: 0382 288 26 57 Faks No: 0382 288 26 99

e-Posta: ferhatbalci@aksaray.edu.tr İnternet Adresi:

<https://www.aksaray.edu.tr/>

KEP Adresi:

Ayrıntılı bilgi için: Ferhat BALCI

Muzar

Telefon No: 0382 288 26 57

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-33665751-302.14.01-864523

17.03.2023

Konu : Yasin ALTIN Hk.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : Ankara Üniversitesi Rektörlüğü (Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)'nın 14.03.2023 tarihli ve E-14267719-302.14.01-856225 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Spor Eğitimi doktora programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlakın Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Fakültemiz öğrencilerine çalışma yapma isteği uygun bulunmaktadır.

Bilgilerinizi ve gereğini saygı ile arz ederim.

Prof. Dr. Semiyha TUNCEL
Dekan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 326007B1-2793-4AFF-BFE7-E67A8775F9B6 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>
Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Bahçelievler mah. Gölbaşı 50.Y'd
Yerleşkesi Gölbaşı /ANKARA
Telefon No: 0312 221 16 01 Belge Geçer No: 0312 212 29 86 KEP Adresi:
ankarvrek@ankara.hk01.kep.tr Bilgi için: Ümit AKGÜL
e-posta: sporbilimleri@ankara.edu.tr - internet adresi: sporbilimleri.ankara.edu.tr MERNİS
KEP Adresi : ankarvrek@ankara.hk01.kep.tr E-Posta: akgul@ankara.edu.tr

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı**

Sayı : E-14065294-044-412115
Konu : Anketler

17.03.2023

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)**

İlgi : 14/03/2023 tarihli ve 856225 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitim ve Spor Anabilim Dalı Spor Eğitimi Doktora Programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın Prof. Dr. Semiyha TUNCEL danışmanlığında yürüttüğü "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerine online anket uygulama talebi uygun görülmüştür. Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Sultan TAŞCI
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 85E2D96128 Pin Kodu: 96272

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/erciyes-universitesi-ebys>

Adres: Kılıç Mahallesi Karadöğüş Bulvarı Sokak No:1 38030 Melikgazi KAYSERİ

Telefon: +90 352 437 49 47 Faks: +90 352 437 20 23

e-Posta: ogrenci@erciyes.edu.tr Web: <http://ogrid.erciyes.edu.tr>

Kapı Adresi: erciyessm@baf.erciyes.edu.tr

Belge için: Belge Yılmaz

Unvanı: Bilgiyaar İşletmeni

Tel No: 0352 207 66 66-10500

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-17311665-044-615585
Konu : Anketler (Yasin ALTIN)

21.03.2023

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) 14.03.2023 tarihli ve 856225 sayılı yazı.
b) 17.03.2023 tarihli ve 922366998-044- 614918 sayılı yazı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Spor Eğitimi doktora programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın, "Sporda Prosoyial ve Antisoyial Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlakıtan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi bünyesinde uygulama yapmasına izin verilmesine dair ilgi (a) yazınıza adı geçen Fakülte Dekanlığınıza iletilmiş olup, alınan ilgi (b) cevabı yazı ilâkîte gönderilmiştir.

Bölgelerinizce arz ederim.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek:İlgi (b) yazı (1 sayfa)

Bölge Değerlendirme Kodu: 40070715/VYZ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Bölge Tutarlı Adresi : <https://www.ankara.gov.tr/gazi-universitesi-olay>

Gazi Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Rektörlük Kompleksi Etiler
Mah. Beşirîye Cad. No: 06 06500 Yenimahalle/ ANKARA
Telsiz:(312) 212 68 80 Faks:(312) 202 28 88
e-Posta: ogrenci@gazi.edu.tr İnternet Adresi: www.gazi.edu.tr
Kayıt Adresi: gaziuniversitesi@trb1.kap.tr

Bölge Açık / Tutarlı Olmadı
Bölgesizce İşlenmiştir
Tutarlılık No:312 202 28 88

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-92236698-044-614918
Konu : Anketler (Yasin ALTIN)

17.03.2023

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 16.03.2023 tarihli ve 17311665-044- 612659 sayılı yazı.

İlgi yazınız gereğince, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Spor Eğitimi doktora programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın, "Sporda Prosoşyal ve Antisöşyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlakıtan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Fakültemiz bünyesinde uygulama yapma talebi Dekanlığımızca uygun görölmüştür.

Bilgilerinizi arz ederim.

Prof. Dr. Latif AYDOS
Dekan

Bölge Değıştirme Kodu :BSB71MBR22

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bölge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/gazi-universitesi-obyv>

Ahmet Sokak No:12 Gazi Mahallesi 06390 Yenimahalle/Ankara Türkiye
Tel:0(312) 202 35 00 Faks:0(312) 212 22 74
İnternet Adresi :<http://gazi-universitesi.gazi.edu.tr/>
Kuş Adresi : gaziuniversitesi@hs01.kup.tr

Bölge için :Tilay MUTLU
Bölgeyayın İylenmesi
Talefin No:03122023501

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : E-76250085-302.14.01-160219
Konu : Araştırma İzni (Yasin ALTIN)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 14.03.2023 tarihli ve E-14267719-302.14.01-856225 sayılı yazımız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Spor Eğitimi doktora programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi" konulu tez çalışmasını, Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesinde uygulama isteği Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Mehmet BAŞALAN
Rektör V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: *BSP5719505* Pin Kodu: 85652 Belge Takip Adresi: <http://dogrulama.kku.edu.tr/evrision sorgula/belgedogrulama.aspx?>
Adres: Marmara Yolu/Şişli 31450 Yalçınlar/Kırıkkale Belge için: İbrahim KÖRĞÜZ
Telefon: 0(318) 357 42 42 Faks: 0(318) 357 30 41 Ünvan: Bilgiye İşletmeni
e-Posta: genelsikretarlik71kku@gmail.com Web: www.kku.edu.tr Tel No: 357 16 27
Kapı Adresi: kirkaleuniiversitesi@baf1.kap.tr

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-69972237-302.08.01-334061
Konu : Uygulama İzni (Yasin ALTIN)

20/03/2023

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) 14/03/2023 tarihli ve E14267719-302.14.01-856225 sayılı yazınız.
b) Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığının 17/03/2023 tarihli ve E-41235705-302.08.01-332782 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Spor Eğitimi doktora programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesinde çalışma yapma isteğinin uygun görüldüğüne dair ilgi b)'de kayıtlı yazı ekte gönderilmiştir.

Gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Nafiz TOK
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek:İlgi Yazı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : RSE1ZLFYYT

Adres:Markaz Yarıtepe Blok Yolu 51240 Niğde
Telefon:3882252707 Faks:3882252701
e-Posta:oidb@onu.edu.tr Web:www.onu.edu.tr
Kapı Adresi:onu@hs01.kap.tr

<https://tdk.tyag.gov.tr/oidb/ek=52964a0d-RSE1ZLFYYT&ek=324061>

Belge için: Alihan KÖYLÜNCÜ
Ünvanı: İdari Bina Güvenliği
Tel No: 0 388 225 2708

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-25669789-302.14.01-486700
Konu : Yasin ALTIN hk.

15.03.2023

DAĞITIM YERLERİNE

Yasin ALTIN'ın "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Üniversitemizde çalışma yapma isteğine ilişkin Ankara Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığından alınan 14.03.2023 tarih ve E-14267719-302.14.01-856225 sayılı yazı ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz/rica ederim.

Prof. Dr. Emrullah EKEN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek:Yazı ve Ekleri (4 sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığına

Bilgi:
Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: *98DASV1BIR* Pın Kodu :35992

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/selcuk-universitesi-oby>

Adres : Akademi Mah. Yeni İmamhalı Cad. No:349 PC:42100 Selçuk/KONYA

Tel/Fax : 0332 223 84 13 Faks : 0332 223 80 20

e-Posta: ogrenciler@selcuk.edu.tr Web: www.selcuk.edu.tr

Kapı Adresi : selcukunivresitesi@sel01.kap.tr

Belgi için : İHRA AKKAS

Unvanı : Bilgi İşleri Uzmanı

T.C.
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : E-30182376-800-279229
Konu : Anket Uygulama İzni (Yasin ALTIN)

27.03.2023

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 14.03.2023 tarihli ve E-14267719-302.14.01-856225 sayılı yazınız.

İlgi'de kayıtlı yazı ile Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Spor Eğitimi doktora programı öğrencisi Yasin ALTIN'ın "**Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Faktörler: Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizmasının Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi**" konulu tez çalışmasını Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesinde uygulayabilme talebi Rektörlüğümüzce uygun görülmüş olup, araştırmacının çalışmaları için ilgili birimle irtibata geçmesi hususunda;
Bilgilerini ve gereğini arz/rica ederim.

Prof. Dr. Hilmi ATASEVEN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Dağıtım:
Gereği:
Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne

Bilgi:
Fakülte Dekanlıkları Spor Bilimleri Fakültesi
Dekanlığına
Genel Sekreterlik Kurama ve Güvenlik Birimine

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 85NNRLC5AF Pın Kodu : 41162
Adres : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü Merkez/Sivas
Telefon: 346 487 00 00 - 1996/2037 Faks: 346 219 1130
e-Posta: yazarid@cumhuriyet.edu.tr Web: www.cumhuriyet.edu.tr
Kop Adresi: cumhuriyetuniv.tr/etd/01.kop.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/cumhuriyet-universitesi-obyv>

Belge için: Gökhan ŞENYURT
Unvanı: Sef
Dahili No: 2037

EK 2. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 09.09.2022-202977

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-60263016-050.99-202977
Konu : Yasin ALTIN (Etik Kurul Kararı)

09.09.2022

Sayın Arş. Gör. Yasin ALTIN

Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kuruluna yapmış olduğunuz 03.08.2022 tarih ve 2022-08-02 nolu başvurunuz Kurulca incelenmiştir.

Kurulun 02.09.2022 tarihli toplantısında alınan 2 nolu kararında *"Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Faktörlerinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi"* isimli araştırmanın etik açıdan bir sakıncası olmadığı yönünde karar verilmiş, karar Rektör olurlarına sunulmuş ve Rektör oluru alınmıştır.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Hilmi ATASEVEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :HSN0K41D67 Pin Kodu :09022
Adres : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hukuk Müavirliği Sivas
Telefon:0 346 219 1010 Faks:0 346 219 1135
e-Posta:hukuk@cumhuriyet.edu.tr Web:www.cumhuriyet.edu.tr
Kep Adresi:cumhuriyetuniversitesi@hedef.kep.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/cumhuriyet-universitesi-cbyu>

Bilgi için: Gülşen PEKTEZİL
Uzman Bilişim İşletmeni

EK 3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma, Prof. Dr. Semiyha Tuncel danışmanlığında sporda sosyal davranış, kişilik, motivasyon ve ahlaktan uzaklaşma mekanizması arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla tasarlanmış ve doktora öğrencisi Yasin ALTIN tarafından yürütülmektedir. Çalışma kapsamında size yöneltilen sorular, sadece sizin kişisel düşüncelerinizi öğrenmek amacıyla hazırlanmıştır ve vereceğiniz tamamen gizli tutulacaktır. Çalışmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına göre olup, çalışmanın herhangi bir aşamasında, çalışmadan ayrılma konusunda tamamen serbestsiniz. Çalışma kapsamında size sorulacak sorular ortalama 5-10 dakikanızı alacak olup, çalışmada istemediğiniz sorulara cevap vermeyebilirsiniz. Bu metni okuduktan sonra çalışmaya devam etmeniz, çalışmaya gönüllü olarak katıldığınız anlamına gelecektir. Çalışma kapsamında sormak istediğiniz herhangi bir husus varsa yasinaltin@cumhuriyet.edu.tr ya da yaltin@ankara.edu.tr yoluyla iletişime geçebilirsiniz.

KİŞİSEL VE SPOR BİLGİ FORMU

1- Cinsiyet	Kadın () Erkek ()
2- Yaş	 (Örneğin: 22, 25, 30 vb.)
3- Üniversite / Bölüm	
4- Sınıf düzeyiniz?	1. Sınıf () 2. Sınıf () 3. Sınıf () 4. Sınıf ()
5 Yaptığınız spor branşı?	
6- Sporu yaptığınız yer?	Kulüp () Okul takımı () Her ikisinde ()
7- Yaptığınız spora başlama yaşıınız?	 (Örnek 9 yaş, 11 yaş, 13 yaş vb.)
8- Sporda mevcut durumunuz?	Profesyonel sporcu () Amatör sporcu () Diğer(.....)
9- Spor yaşıınız?	 (Örnek 1 yıl, 3 yıl, 5 yıl vb.)
10- Milli takımda görev aldınız mı?	Evet () Hayır ()
11- Sportif başarıınız?	 (Takım ya da bireysel olarak)

ON MADDELİ KİŞİLİK ÖLÇEĞİ

Aşağıda sizi tanımlayan ya da tanımlamayan birçok kişilik özelliği bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadenin yanına, o ifadenin sizi tanımlama düzeyini dikkate alarak, o ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtmek için 1 ile 7 arasında bir rakam işaretleyin. İfadelerde sizi en çok tanımlayan özelliği dikkate alarak, uygun gördüğünüz rakamı işaretleyin.

	Tamamen katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Kendimi olarak görürüm.	1	2	3	4	5	6	7
Dışa dönük, istekli							
Eleştirel, kavgacı							
Güvenilir, öz-disiplinli							
Kaygılı, kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayan							
Yeni yaşantılara açık, karmaşık							
Çekingen, sessiz							
Sempatik, sıcak							
Altüst olmuş, dikkatsiz							
Sakin, duygusal olarak dengeli							
Geleneksel, yaratıcı olmayan							

SPORDA AHLAKTAN UZAKLAŞMA ÖLÇEĞİ - KISA FORMU

Bu ölçek spor ortamında sergilenen davranışlarda bireyin davranışa yönelik bakış açısını yansıtmaktadır. Lütfen kendi düşüncenize uygun olan seçeneği Hiç katılmıyorum (1) ve Tamamen katılıyorum (7) seçenekleri arasında işaretleyiniz.	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Kuralları esnetmek dengeleri eşitlemenin bir yoludur.	1	2	3	4	5	6	7
Şiddet içeren bir davranışla sonuçlanmadığı sürece rakibe bağırlı olabilir.	1	2	3	4	5	6	7
Hayvanca davranışlar sergileyen bir rakibe kötü davranılabilir.	1	2	3	4	5	6	7
Eğer takımına yardım edecekse sporcuların hakemlere yalan söylemeleri kabul edilebilir.	1	2	3	4	5	6	7
Takımlarının uyguladığı sportmenlik dışı taktiklerin sadece ufak bir parçası olan sporcuları suçlamak haksızlıktır.	1	2	3	4	5	6	7
Antrenörü tarafından rakibini sakatlamak için teşvik edilen sporcular suçlanmamalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
Sporcuların birbirlerini aşağılamaları gerçekte kimseye zarar vermez.	1	2	3	4	5	6	7
Kötü bir davranışa maruz kalmış sporcular genellikle bunu hak edecek bir şey yapmışlardır.	1	2	3	4	5	6	7

SPORDA GÖREV VE EGO YÖNELİMİ ÖLÇEĞİ

Yaptığınız spor branşı hakkında GENEL HİSLERİNİZİ GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURARAK sporda hedef yönelimlerine göre KENDİNİZİ SPORDA ÇOK BAŞARILI GÖRDÜĞÜNÜZ AŞAĞIDAKİ DURUMLARDA size uygun olan düzeyi işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Oyun veya beceriyi yapabilen tek kişi ben olduğumda	1	2	3	4	5
Yeni bir beceri öğrendiğimde ve bu öğrendiğim yeni beceri bende uygulama isteği uyandırdığında	1	2	3	4	5
Arkadaşlarımdan daha iyi yapabildiğimde	1	2	3	4	5
Diğerleri benim kadar iyi yapamadığında	1	2	3	4	5
Uygulaması eğlenceli bir şey öğrendiğimde	1	2	3	4	5
Benim başarılı, diğerlerinin başarısız olduğunda	1	2	3	4	5
Çok deneyerek yeni bir beceri öğrendiğimde	1	2	3	4	5
Sıkı çalıştığım da	1	2	3	4	5
En fazla sayı/gol/puan/skor vs. yaptığım da	1	2	3	4	5
Öğrendiğim bir şey bende daha fazla uygulama isteği uyandırdığında	1	2	3	4	5
En iyi ben olduğum da	1	2	3	4	5
Öğrendiğim bir beceri gerçekten doğru öğrendiğim hissini verdiğinde	1	2	3	4	5
Elimden gelenin en iyisini yaptığım da	1	2	3	4	5

SPORDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ

Aşağıda bir yarışma/müsabaka esnasında karşılaşılması muhtemel davranışlar yer almaktadır. Lütfen, bu yıl içinde yer aldığınız spor karşılaşmalarını dikkate alarak bu davranışları ne sıklıkla yaşadığınızı size en uygun rakamı yuvarlak içine alarak işaretleyiniz. Cevaplarınızın samimiliği için teşekkür ederim.

Bu yıl yarışmalar/müsabakalar/antrenmanlar esnasında, Ben...	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Oldukça sık
Takım arkadaşşıma/antrenman partnerime olumlu geribildirim verdim (güzel pas! İyi hareket! gibi).	1	2	3	4	5
Rakibimi eleştirdim.	1	2	3	4	5
Takım arkadaşşımla tartıştım.					
Yere düşen rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
Rakibime kasten faul yaptım.	1	2	3	4	5
Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	1	2	3	4	5
Takım arkadaşşıma/antrenman partnerime kötü söz söyledim.	1	2	3	4	5
Takım arkadaşşıma/antrenman partnerimi cesaretlendirdim.	1	2	3	4	5
Bana yapılan faulün intikamını aldım.	1	2	3	4	5
Sakatlanan rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
Takım arkadaşşıma/antrenman partnerimi eleştirdim.	1	2	3	4	5
Takım arkadaşşıma/antrenman partnerime yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın! gibi).	1	2	3	4	5
Rakibimi öfkelendirmeye çalıştım.	1	2	3	4	5
Takım arkadaşşıma/antrenman partnerime küfür ettim.	1	2	3	4	5
Takım arkadaşşıma/antrenman partnerimi iyi oynadığı için tebrik ettim.	1	2	3	4	5
Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	1	2	3	4	5
Bilerek rakibimin dikkatini dağıttım.	1	2	3	4	5
Takım arkadaşşıma/antrenman partnerime kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	1	2	3	4	5
Oyun kurallarına aykırı davrandım.	1	2	3	4	5
Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	1	2	3	4	5

BENZERLİK BİLDİRİMİ

"Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışları Etkileyen Kişilik, Motivasyon ve Ahlaktan Uzaklaşma Faktörlerinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi" başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihal Tespit Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) "Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler" (2) "Kaynaklar" (3) "Doğrudan alıntılar" ve (4) "Lisansüstü tezim ile ilgili yapmış olduğum kendi yayınlarım ve yararlandığım mevzuat metinleri gibi kaynaklar" dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 06.02.2024
Gönderim Numarası	: 2288050655
Sayfa Sayısı	: 138
Sözcük Sayısı	: 38786
Karakter Sayısı	: 266778
Benzerlik Oranı	: %3
Savunma Tarihi	: 18.01.2024

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihal Tespit Programı'na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10'dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin, tek bir kaynakla eşleşme oranının ise %2'den fazla olduğunun belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Yasin ALTIN

Tarih: 08.02.2024

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Yasin ALTIN

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Milli Eğitim Bakanlığı	2013-2020
Araştırma Görevlisi	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi	2020- Devam

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program/Enstitü	Üniversite	Yıl
Lisans	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2009-2013
Yüksek Lisans	Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2016-2019
Doktora	Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı	Ankara Üniversitesi	2020-2024

Yayınlar:

Altın, S. ve Altın, Y. (2021). Pandemi Döneminde Akıllı Telefon Kullanan Bireylerde Nomofobi, Kaygı ve Fiziksel Aktivite İlişkisinin İncelenmesi. *SCÜ Spor Bilimleri Dergisi*, 2(3), 98-120.

Altın, Y. (2022). Gençlerde Hafif-Orta Şiddetli Aerobik Egzersizin Engelleyici Bilişsel Kontrole Etkisi. *SCÜ Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 10-20.

Altın, Y. ve Altın, S. (2023). Kişilik Özelliklerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Davranışını Yordama Etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 33(4), 204-213. <https://doi.org/10.17644/sbd.899827>

- Altın, Y., İlater, İ., & Gül, M. (2021). The investigation of attitudes towards physical activity and their levels of life satisfaction of high school students. *International Journal of Progressive Education*, 17(1), 16-34. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2021.329.2>
- Altın, Y., Özkurt, B. ve Küçükibiş, H. F. (2023). Antrenör Davranış Stilleri Algısının Spora Bağlılığı Yordama Etkisinin Yapısal Regresyon Modeli ile İncelenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(2), 424-438. <https://doi.org/10.33459/cbubesbd.1265947>
- Güler, D., Altın, Y., Yılmaz, E. E. ve Tuncel, S., (2023). Çok Yazarlı Bilimsel Çalışmalarda Yaşanan Etik İhlaller ve Nedenlerine Yönelik Bir Durum Çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(4), 129-144. <http://doi.org/10.33689/spormetre.1364862>
- Özkurt, B., Küçükibiş, H. F. ve Altın, Y. (2022). Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Aktivitelerden Keyif Alma Düzeylerinin İncelenmesi. *SCÜ Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 91-98.